

644
1981

ISSN 0132-6023

ԳԻՏԱԿԱՆ

4

1981

ლეონიდ ილიას ძე ბრეჟნევი იური ბაბარინს გადასცემს ლენინის ორდენს და საბჭოთა კავშირის გმირის ოქროს ვარსკვლავს.

მოსკოვი, კრემლი. 1961 წლის 14 აპრილი.

შ ი ნ ა ა რ ს ი ეროვნული ბიბლიოთეკა

3. შენ გამარჯვებებს ხარ შეივული.

პროზა და კოეზია

- 5. ოთარ ზილაძე — რაინის თეატრი — რომანი (დასასრული)
- 101. გენო კალანდია — ლექსები
- 106. ჯემალ ჩახავა — ლექსები
- 110. ვიოტაშვილი — ლექსები
- 113. თენგიზ კაკუშაძე — ლექსები

მთარგმნეობა ლენინზე

- 115. ნიკო შარშიაშვილი — ილიჩი და ქართველი გლეხი
- 120. ნოდარ ნარსია — ლექსები
- 122. ირაკლი არაგული — ლექსები
- 123. ზურაბ კალანდია — ლექსები

ახალი სახელები

- 125. ვია ბაბაშვილი — ლექსები

ახალი თარგმანები

- 127. ანდრეს ბეკინი — ლექსები. ესტონურიდან თარგმნა ამირან კალაძემ
- 130. ჯამალდინ ნანდოვი, მამადი სულავერი, შაიხი არსანოვაძე — ლექსები. თარგმნა ხვთისმო წიკლაშვილმა

ლენინიანა

- 132. ვლადიმერ მერკვილაძე — ლენინური მემკვიდრეობის საბანძური

წერილები

- 138. ჯარჯი ფხოველი — „ამირანის ლახტის მკვებელი“...
- 141. თეიმურაზ მირიანაშვილი — მირზა ბელოვანის 1933-1936 წლების ლირიკა

ხალხური საუნჯე

- 151. ტრისტან მახაური — მესტიკომოვის ტრადიციული ფსავჟი

ხელოვნება

- 154. რობერტ სტურუა — კომეტური ხელშეშის სამხარო
- 157. ანა კლდიაშვილი — მანანა ბოგოზიძე
- 160. ინგლისური იუმორი — თარგმნა ნანა ჯარიაშვილმა

მთავარი რედაქტორი მორის ფოსნიშვილი

სარედაქციო კოლეგია:

ჭაბუა ამირეჯიბი,
გივი გვამყორი,
გურამ გვირდვინიანი,
რისმაგ გორდუნიანი,
გიორგი გუბლია,
ნოდარ დუმბაძე,
მერაბ ელიოზიშვილი,
ვაჟა ლორთქიფანიძე,
ედუარდ მენაბდე,

მთავარი რედაქტორის
მოადგილე
ოტია აბაქორია,

გურამ ფანჯიქია,
ნუგზარ შატაია,
ჯანსუღ ჩარკვიანი,
გივი ძნელაძე,
ნუგზარ წერეთელი,
თამაზ წიხიშვილი,
ტარიელ ჭანტუაძე,
რეზო ჭიჭიშვილი.

შენ გამარჯვებებს ხარ შეჩვეული!

შემოაბიჯა გაზაფხულმა საქართველოში, შემოი-
ყოლა იების და ვარდების სუნთქვა. მზე განი-
ტოტა სივრცეებში, ოქროს სხივები ჩათესილი
მფეთქავ ხნულებში — მშობელ მიწიდან ჭეჯილე-
ბად ამობიბინდა. ხარობს გლახ-კაცი გამოსული
მამულის ზვრებში, ნარინჯის ბაღში, ჩაის მწკრი-
ვებში. ხელჩართულ შრომას თავს დაჰყურებს კავ-
კასიონი, მარად ჭაღარა, აურაცხელ წელთა მხილ-
ველი.

აპრილის სუნთქვა დასტყობია ქალაქებს ჩვენსას,
ჩანს ამწეები კისერგაწვდილ წეროებზე. ახალ-
შენებში მოყვავილე ატმის ხე მღერის და ჩვილ
ტოტებს მზისაქენ იწვდის. ხარობს მამული მომ-
ლოდინე დღესასწაულის, შვებით იხსენებს გარ-
დამავალ დროშათა ზრიალს. ისევ მოგვესმის ოც-
დამეექვსე ყრილობის ექო, ექო — დიადი, მარა-
დისი და დიდებული.

გშვენის მამულო თავდადება და შემართება და
გაუგონარ სიმაღლეთა ლურჯი ლივლივი. გშვენის
მამულო ახალგაზრდულ გულების ფეთქვა, მათი
იმედი და მომავალი.

დღე დღევანდელი ხვალინდელის საწინდარია,
ხვალინდელს აგებს გლახი, მუშა, მწერალი, ყვე-
ლა, ვისაც ქვეყნისთვის არაფერი დასშურებია,
ვინც თვალს უსწორებს დიად მომავალს, რომე-
ლიც კარზე მოგვდგომია და სადაცაა მოგვიკაკუ-
ნებს, რომ გულიანად გავუღიმოთ, ამაყად ვუთ-
ხრათ: კეთილი იყოს შენი მოსვლა იმედის თვა-
ლო, ჩვენო პირმშოო, ეს ჩვენ გზრდიდით მრავა-
ლი წელი!

დრო მიაბიჯებს და დრო უკან არ იხედება, უკან
გზა რჩება, გზა განვლილი, სხვა არაფერი. მამ
წინ გაფრინდი საქართველოვ ძლიერი ფრთებით,
ახალ სივრცეებს ესმით შენი ფრთების შრიალი.
შენ შეგიძლია, შენ მიაღწევ, შენ გაიმარჯვებ,
შენ გამარჯვებებს ხარ შეჩვეული!

აპრილის სუნთქვა, ყვავილების ფერადი ნისლი..
აპრილის თვეში დაიბადა დიდი სინათლე, დღესაც
რომ არღვევს სიბნელეს, წყველიადს და მომავლის-
კენ გზებს რომ გვინათებს.

დიდება მარჯვენს გლეხ-კაცისას, ძარღვიან მარჯ-
ვენს, დიდება მუშურ გაღიმებას და მუშურ სი-
ტყვას, სიტყვას ბრძმედებში გამოწრთობილს,
მტკიცეს და მართალს, ჩვენი სამშობლოს მტკიცე
საძირკველს.

ზკინის თეატრი

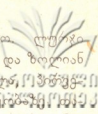
რომანი

5

უველა გოგოსავით, რა თქმა უნდა, ისიც ფიქრობდა ბიჭებზე, სიყვარულზე, გათხოვებაზე... მაგრამ ეს ფიქრები ისევე მოულოდნელად ქრებოდნენ, როგორც იბადებოდნენ, უხორციონი იყვნენ, გაუბედავნი; არც ძალა შესწევდათ, არც უნარი, უფრო მტკიცედ, უფრო საფუძვლიანად მოეკიდათ ფეხი პატარა გოგოს სულსა და გონებაში; თუმცა, მაინცდამაინც, არც გოგო ცდილობდა იმათ შემორჩევას, რადგან არაფერი ჰქონდა საწინააღმდეგო, ისევე რომ ეცხოვრა, როგორც ცხოვრობდა, ვერაფერს ხედავდა განსაკუთრებულად საინტერესოს, რაღაცის, ახლისა და უცნაურის მაუწყებელს, იმ წამიერსა და ჰაერივით გამჭვირვალე ფიქრებში, რომლებსაც ასევე წამიერი, ასეთივე გამჭვირვალე შეგრძნებების გაჩენა შეეძლოთ მხოლოდ. მაგრამ ეს ფიქრები თავის საქმეს მაინც აკეთებდნენ. უნ-

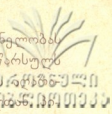
დოდა თუ არ უნდოდა, ამჩნევდა თუ ვერ ამჩნევდა, გარშემო ყველაფერი იცვლებოდა, უფრო სწორედ — იხსნებოდა, ნამდვილ სახეს აჩენდა, რომლის აღსაქმელადაც მარტო თვალი აღარ კმაროდა: კიდევ სხვა რაღაცა იყო საჭირო — ჩასაწვდომად, ამოსახსნელად, გასაგებად, უკვე არა ბავშვური, არა გონებისმიერი, არამედ სულისმიერი ცნობისმოყვარეობის დასაკმაყოფილებლად; თუმცა არავინ აძალეზდა — ჩაწვდი, ამოხსენი, გაიგეო; იმის სურვილსა და ცოდნაზე იყო დამოკიდებული, უფრო მეტად კი, გამბედაობაზე, რადგან სურვილი თავისთავად არაფერს ნიშნავდა, ხოლო ცოდნას ვერ შეიძინდა, თუკი არ გაბედავდა, თუკი ისევე თამამად არ ჩაყურყუმალავდებოდა მიმზიდველ ილუმალებაში, როგორც ზღვაში; წყალზე მალაყების გადასვლა, ციბრუტივით ტრიალი ანდა უხელოდ ცურვა — ბავშვური თამაშობანი იყო და მეტი არაფერი; ის კი,

დასასრული. დასაწყისი იხ. ჟურნალი „ცისკარი“ № 1, 2, 3.

უკვე სევდიანი სიამაყით, უკვე გაუცხოვებული, უკვე მონატრებული ხალხით ჩაუტყუქდებოდა ხოლმე წინ ბაღში მოთამაშე ბავშვს—ხმელი ფოთლების გვირგვინს გაუსწორებდა, ისეთივე ფოთლების სარტყელს უკეთესად, მორგებდა წელზე და გამომშვიდობებისას, ხელსაც მოუთათუნებდა ლოყაზე, როგორც ნამდვილად დიდი ქალები იქცეოდნენ. ხოლო იმ დღეს, როცა თავს გამოუტყდა: გელა მიყვარსო, ისიც აღიარა, უფრო ადრე რომ უყვარდა გელა, ვიდრე ბაბქმად... უფრო ადრე, ვიდრე დედამისი გამოეცხადებოდა და ქარავშულად ეტყოდა, გელა ჩემია, შენ კი არა, მე ველოდები გელასო; უფრო ადრე, ვიდრე პირველად გამოიქცეოდა ციხიდან გელა; უფრო ადრე, ვიდრე პირველად დაიჭერდნენ; უფრო ადრე, ვიდრე ხავერდის ლურჯ შარვალსა და ზოლებიან პერანგში გამოწყობილი, მოულოდნელად დაადგებოდა თავზე; უფრო მეტიც: გელა იქამდეც უყვარდა, ვიდრე ის თბილისიდან ბათუმში ჩამოვიდოდა და, თუ გნებავთ, ჯერ კიდევ იქამდე, ვიდრე საერთოდ მოეცვლინებოდა ქვეყანას. მაგრამ სანამ ამას აღიარებდა, სანამ აქამდე მივიდოდა საქმე, გელა არაფრით გამოირჩეოდა სხვა ბიჭებისგან; ყოველ შემთხვევაში, ასე ირწმუნებდა თავს, რადგან გუჟანით გრძობდა, მთელი მისი მომავალი ცხოვრება გელასთან რომ იქნებოდა დაკავშირებული, როგორც ფოთოლი ხესთან, და მისი ბუნებისთვის დამახასიათებელი, მოჩვენებითი გულგრილობით ცდილობდა, აერიდებინა თავი იმ განსაცდელისთვის, იმ რთული და მძიმე მოვალეობისთვის, რაც თავისთავად დაიბადებოდა და ამოქმედდებოდა კიდევ, როგორც კი ზედმეტად დაინტერესდებოდა გელათი, როგორც კი მის განსაკუთრებულობას იწამებდა, როგორც კი მეტყურადლებას გამოიჩენდა მის მიმართ, ვიდრე ათი წლის გოგო ათი წლის ბიჭისადმი იჩენს და არაფერია ამაში არც

გასაკვირი და არც საგანგაშო. ლურჯ ხავერდის მოკლე შარვალსა და ზოლებიან პერანგში გამოწყობილი გელა, იმდენად ლაღ რომ გამოეცხადა და დაუბატივებლად (მერე უთხრა მამამ, მე დავბატიე, შენი გაფრთხილება კი დამავიწყდაო), ნატო ცოტა გაბრაზდა კიდევ; გოგოების შერცხვა, გოგოების მრავალმნიშვნელოვანი გამოხედვისა; მხრების აჩეჩითა და თვალების გადატრიალებით, როგორც შესლო, გამოხატა კიდევ, იმათზე ნაკლებად, თვითონაც რომ არ იყო გაკვირვებული, მაგრამ როცა გოგოებს ბიჭებისადმი თანდაყოლილი „მტრობა“ დაავიწყდათ და აქეთ-იქიდან მიეისვენენ ისედაც დამფრთხალსა და დაბნეულ გელას (მართლა დიდი ქალაქია თბილისი? მართლა დიდის თბილისში ტრამვაი?), არც ეს ესია მოვინა, რადგან გელა, ბოლოს და ბოლოს, მისი სტუმარი იყო და არა იმითი, თვითონ იყო აქ მთავარი და არა ისინი; ამიტომაც იყო, პირველმა თვითონ რომ შემოჰკრა ტაში, როცა გელამ, ყველასთვის მოულოდნელად—ალბათ მათი კლანჭებიდან თავის დასაღწევად და არა თავის გამოსაჩენად, როგორც ზოგიერთებს მოეჩვენათ — განაცხადა: თუ გინდათ, სახურავიდან გადმოვხტებიო; თითქოს გელა მარტო იმისთვის უნდა გადმომხტარიყო სახურავიდან, ანდა ჯერ იმისთვის, როგორც მასპინძლისთვის, და მერე დანარჩენებისთვის; ამიტომაც იყო ალბათ, მარტო იმან რომ შეჰკვივლა, როცა გელას კრამიტი მოუტურდა ფეხქვეშ, და მარტო იმან რომ აიფარა ყურებზე ხელი (ყურებზე და არა თვალებზე), სანამ დაცურებული კრამიტი უვნებლად, უხმაუროდ ჩაეფლობოდა მიწაში; და, რალა თქმა უნდა, ამის ბრალი იყო ისიც, გელას ფეხებით გაჩენილ ღრმულმებთან რომ მიიბრინა, ვიდრე სხვები მოეგებოდნენ გონს, და მაშინვე შიგ ჩადგა, როგორც პატარობისას დედის სრულსა და მაღალყელიან ბოტებში ჩადგებოდა ხოლმე. მაგრამ ეს ჯერ კიდევ არ

იყო სიყვარული, თუმცა მისი ტოლი გოგოები უკვე მარტო სიყვარულზე ლაპარაკობდნენ, განსაკუთრებით გიმნაზიის საპირფარეშოში, თითქოს სიყვარულზე საუბრის მოთხოვნილება ცისეთივე სამარცხვინო და დასამალი მოთხოვნილება იყო, რისთვისაც საერთოდ შემოდოდნენ აქ. „გოგოებო, გოგოებო, რა მოგიყვით!“ — და ფაცაფუცით, ფხუქუნით, სიცილითა და გადამდები მღელვარებით ყვებოდნენ ოჯახში გაგებულ ჭორებს, არკვევდნენ ცოლქმრულ საიდუმლოებებს, ანდა ახალი სატრფიალო სიმღერის სიტყვებს აზებირებინებდნენ ერთმანეთს: დედაც, გამიშვი, ბაზარში წავალ, წამალს ვიყიდი, თავს მოვიწამლავ; ანდა — ბიჭმა გოგო დააპატიჟა, ჩიტის ბუდე ვიცო... „ასე მღეროდა, ა! კისერგადაგდებულა, თვალიდახუჭული. ბიიჭმა გოგო დაააპატიჟა... იმსიგრძე თითები ჰქონდა, გიტარაზე კი არ უკრავდა, გულზე მიხიციანებდა თითქოს“. „მერე? მერე როგორ არის? თქვი, დააყენე საშველი“. — წიოკობდნენ დანარჩენები. „მევერ წამოვალ ბიიიიჭო ტყეეეში, რაც მომივააა ვიიიციო... დედაჩემის მეგობრის საყვარელია ყველამ იცის, იმის ცოლის გარდა. იმის ცოლს ჰგონია...“ „რა მომივაო მანც? რა მოუვა, გოგოებო, ტყეში?“ — იკითხავდა რომელიმე მათგანი და ახლა იმას მიესოდნენ ყველანი ერთხმად: თავს ნუ იკატუნებ, ბები-აშენი მოატყუეო. თან ცალი ყური კარისკენ ჰქონდათ, დამლაგებელი ქალი არ დაგვადგეს თავზეო: კუდიანი დედაბერი. უღვაშა ალქაჯი. ჯოხზე ჩამოცმულ ტილოს დაათრევდა. ტილო სველ კვალს ტოვებდა ფილაქანზე. გოგოები ტანსაცმლის სწორებას მოჰყვებოდნენ ხოლმე მაშინვე, ის კი, ტილოჩამოცმულ ჯოხს ნახერხის პატარა ბორცვსა და ვედროს შუა ააყუდებდა, ერთს გამოხედავდა კაბების სწორებით გართულ გოგოებს და უხმოდ გადიოდა საპირფარეშოდან. დროც გადიოდა და ყველაფერი იცვლებოდა, ფერმკრთალდებოდა,

ანდა ახალ იერსა და მნიშვნელობას იძენდა ისიც კი, რაც უკვე წარსულს ეკუთვნოდა და რასაც თითქოს უკვე ვერც ესაქმებოდა დღევანდელი რიქით, დღევანდელი იმდენად იყო აუცილებელიცა და მნიშვნელოვანიც, რამდენადაც ყოფილთან, გარდასულთან აბრუნებდა ჩაწვდომის, ამოხსნის, გაგების ქინთ შეპყრობილი სულის თვალს. დღევანდელი გუშინდლიდან ამოდოდა, როგორც ბალახი მიწიდან და სულის თვალსაც, ძალაუნებურად, ხილულზე მეტად უხილავი აინტერესებდა, ის აინტერესებდა, რაც ქმნიდა, წარმოშობდა და განაპირობებდა იმას, რაც დღეს, ამ წუთას, ამშვიდებდა ან ალღევებდა, აშინებდა ან აიმედებდა. „რა იფიქრე, პირველად რომ დამინახეო“ — ჩააცვივებოდა ხოლმე გელას, იმიტომ კი არა, უკვე სხვანაირად რომ ფიქრობდა თავად გელაზე, არამედ — ჯერ რომ არაფერი გაეგებოდა სიყვარულისა, რომელიც დღითიდღე იზრდებოდა, დღითიდღე აჩენდა თავის უკიდევანო სივრცეს, და ისიც, ცუდ მოცურავესავით, წარამარა უკან იყურებოდა, საიმედო, მყარი და, რაც მთავარია, ნაცნობი ნაპირისკენ, საიდანაც ბრმად, ალალებდზე შეეცურა იღუმალი, უძირო და მშფოთვარე გრძნობის ზღვაში. მაგრამ ჯერ კიდევ ბავშვი იყო და უკან მოხედვის ნება ჰქონდა, ჯერ გაუბედაობას შეჰყავდა ზღვაში და არა გამბედაობას, გუმანსა და არა გადაწყვეტილებას. „რა ვიფიქრე? მე რა ვიცი, რა ვიფიქრე“. — პასუხობდა გელა, მაგრამ ნატოს კი არ სწყინდა, უკვირდა მეგობრის გულმავიწყობა და გარეგნულად მშვიდი, ფაცაფუცით, მღელვარებით, ქინიანად დაეძებდა გონებაში ყველაზე მწარე, ყველაზე გესლიან, ყველაზე შეურაცხყოფელ სიტყვას, გულმავიწყობისთვის, უუურადლებობისთვის რომ დაესაჯა

მთარ ბილაში
 რაინის თეატრი

მეგობარი. მაგრამ ეს ჯერ კიდევ ბავშვობა იყო, ორი ველურის შუღლი, სირევგენისა და გულუბრყვილობის გამო, ღირსების, პატივმოყვარეობის საქმედ რომ თვლის მწარე, ბანგივით მათრობელა თავლის ამოღებას დაუნდობელი ფუტკრებით საესე ფულუროდან, თანაც სახეზე ბადის აუფარებლად, შიშველი ხელებით. სიყვარული, ჯერჯერობით, გელას დაჩაგვრის, ჯობნის სურვილს უჩენდა მხოლოდ, თვითონაც დამსახურებულად, სამართლიანად, ბუნებრივად რომ ჩათვალა მერე ნებისმიერზე მარცხი, ტკივილი, როცა სიყვარული სხვის გულში ჩახედვას კი აღარ მოსთხოვდა, არამედ იმისი გულიდან ამოიხედავდა თავად, გამოცარიელებული, სევდიანი, გამოგნებელი თვალებით, როგორც დილეგიდან — ტუსალი, აუზიდან — ლომთევზა, თასიდან — შხამი. მოკლედ, როცა სიყვარული, ბრჭყვიალა და სათუთი სათამაშოდან, ისეთსავე ტლანქ, გაუცვეთელ იარაღად იქცეოდა, რომლითაც ქებას ამტკრევენ ანდა ორმოებს თხრიან.

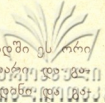
ბავშვი იყო, მაგრამ გოგო. თანდაყოლილი, მემკვიდრეობით მიღებული დედაკაცური ალლო, გუმანი — გაცილებით მალე ზრდიდა, ვიდრე ოჯახი ანდა გინაზია. გველივით ბრძენი სხეულით, ჯერ კიდევ გელას დაჭერამდე გრძნობდა, გელას რომ დაკარგავდა. გელას პირველი დაჭერის დღესვე იცოდა, შემთხვევითი, დროებით რომ არ იყო მათი გათიშვა, განწირული რომ იყო გელა და, აქედან გამომდინარე, თვითონაც — იქამდე, ვიდრე თვალს დაადგამდა გელას, ვიდრე თავისთვის ამოირჩევდა და ვიდრე თავს გამოუტყდებოდა — მიყვარსო, ჯერ თავს და მერე მთელ ქალაქს, რადგან უკეთესი ვერაფერი მოიფიქრა, ეგონა, რაკი მთელ ქალაქს ეცოდინება ჩემი სიყვარულის ამბავი, ისიც დამითმობს, ისიც ხელს აიღებს გელაზეო. მაგრამ იმან ხელი კი არ აიღო, უარესად ჩააფრინდა: „უყუ-

რეთ, ამ კახპასო“ — მუშტი მოუღერა ქვემოდან, გელას ფეხდაფეხ სახურავზე გასულს, გელას თავით ანგრეტილი მიტებში გამძვრალს. იქამდეც უღლიდა ასე რომ მოხდებოდა, რადგან იქამდე, არც გელა და არც თვითონ, არაფერს აკეთებდნენ საიმისოდ, ასე რომ არ მოხდარიყო. გელა ისევ გამორბოდა ციხიდან და ესეც ისევ იპარავდა შინ საქმელს, კიდევ ერთხელ გამოქცეული გელა რომ დაეპურებინა. გულხელდაკარეფილი, გაბედნიერებული, რალაცნაირი, გამომწვევი სიამაყითაც დაჰყურებდა ზემოდან, სანამ ის, სკივრზე ჩამომჯდარი, შიმშილს იკლავდა, სულს იბრუნებდა, მშვიდდებოდა და ისევ ადამიანს ემსგავსებოდა. „ვითომ შენი დედიკო ვარო“ — ეუბნებოდა ხუმრობით და მაშინვე ქალბატონ. ელენეს მომხიბვლელად პირქუში, მომხიბვლელად გოროზი სახე დაუდგებოდა ხოლმე თვალწინ. იმის ჯიბრზე ეუბნებოდა სწორედ, ვითომ შენი დედიკო ვარო, თანაც შემცველის მორიდებულობით კი არა, არამედ ახლის, განუმეორებლის ღირსებით, რომელიც ძველს მხოლოდ იმიტომ იშველიებს, თავისი სიუცხოვით, თავისი მოულოდნელობით რომ არ დააფრთხოს ის, ვინც მისი სიახლე და განუმეორებლობა, ადრე თუ გვიან, უნდა იწამოს და აღიაროს კიდევ. არ შეიძლებოდა, არ ეგრძნო საკუთარი უპირატესობა ყველა ქალთან შედარებით, არ მიმხვდარიყო, დედაზე მეტად ის რომ ჭირდებოდა თუნდაც ასეთ გელას, მაგრამ ამის შეგრძნება, ამის მიხვედრა — კი არ აკრთობდა, კი არ ადანაშაულებდა უფროსი ქალის წინაშე, რომელსაც გულწრფელად სცემდა პატივს, არამედ კიდევ უფრო აღაზნებდა თავისი უპირატესობის განსამტკიცებლად და გამოსამკლავებლად, როგორც ბავშვებს ემართებათ ხოლმე უფროსებთან თამაშისას, უფროსებზე გაცილებით სუსტად რომ ერკვევიან თამაშის წესებსა და ფანდებში, მაგრამ მაინც უგებენ უფროსებს, რადგან შემთხვევი-

თობისა თუ ბავშვური იღბლიანობის წყალობით, უკეთესი კარტი მოსდით. მაგრამ, ჭრჭერობით, მაინც ვერ ჩათვლიდა ნატო თავს მოგებულად; უფროსები ბევრნი იყვნენ და ვიღაცას თუ უგებდა, ვიღაცასთან აგებდა კიდევ მართალია, მოგება წაგებაზე მნიშვნელოვანი იყო, მაგრამ წაგება გულში ხინჯს სტოვებდა და თუ ვერ აქრობდა, ყოველ შემთხვევაში, საგონობლად ანელებდა საზეიმო განწყობას. რა თქმა უნდა, გელა მხოლოდ თავშესაფარს არ დაეძებდა ნატოს სხევებში; არც მხოლოდ პურისთვის მოდიოდა და არც მხოლოდ გახეული პერანგის ანდა აწყვეტილი ლილის დასაკერებლად — ამას სხვაგანაც მოახერხებდა ალბათ — მაგრამ, სამწუხაროდ, სიყვარულზე არანაკლებ ძლიერი მიზეზიც არსებობდა. ასე, უპატრონო ძალღვივით რომ დაარბენებდა იმას წინ და უკან, ნატოს სხევენსა და ციხეს შორის. ნატოსაც ვერ გაერკვია, რა უფრო მნიშვნელოვანი იყო გელასთვის: სიყვარული თუ სიმართლე; „სატრფოს“ ხილვისა თუ შურისძიების სურვილი. ზოლო გელა, ჯერ საერთოდ ვერ არჩევდა ერთმანეთისგან სიყვარულსა და სიმართლეს, „სატრფოსთან“ ყოფნისა და შურისძიების სურვილს; ანდა ორივე ერთნაირად ჰირღებოდა ციხიდან გამოსაქცევად. როგორც ორი ფეხი, ორი ფრთა; თითქოს იმიტომ უყვარდა, შური რომ ეძია და იმიტომ ცდილობდა შურის ძიებას, რათა ყვარებოდა. დაახლოებით ასე გამოდიოდა მისი ლაპარაკიდან, თუმცა სიყვარულს არც ახსენებდა, სიყვარული მხოლოდ იგულისხმებოდა და ისევ ქალური გუჟანის წყალობით ამჩნევდა ნატო, როდის ალაპარაკებდა გელას სიყვარული და როდის შურისძიების ეჩინ: ამჩნევდა, მაგრამ სრულებითაც არ მოსწონდა, არ სიამოვნებდა მეგობრის გულის ამგვარი გაორება. შეურაცხყოფილადაც კი გრძნობდა თავს, მოტყუებულად, გაწბილებულად, თუმცა გელას არასოდეს შეუფიცია მისთვის სიყვარული, რო-

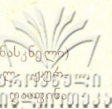
გორც წიგნებში ხდებოდა და როგორც გიმნაზიელი გოგონები ყვებოდნენ ხოლმე ვიღაცეებზე. არასოდეს უთქვამს, შენი გულისთვის ანდა შენი გულისთვისაც გამოვრბივარ ციხიდანო. „მაგონი, ის უფრო სძულს, ვიდრე მე ვუყვარვარო“ — ფიქრობდა ნატო და, მოთმინებიდან გამოსული, დაუდევრად, უხეშად გლეჯდა ხელიდან თეფშს, თავისი თავი რომ შეეხსენებინა, მაგრამ გელა ვერც იმის სიუხეშეს ამჩნევდა და ვერც იმის მოთმინებას, ერთსა და იმავეს იმეორებდა, ერთსა და იმავეს: ახლა თუ დავთმე, ვერასოდეს ვეღარ დავამტკიცებ ჩემს სიმართლესო. ნატო უკვე სიყვარულის ტყვე იყო და საღად განსჯის უნარი აღარ ჰქონდა; თავკერძა გაეხადა სიყვარულს და ვეღარავინ დააჭერებდა, ვინმე თუ წუხდა, ვინმე თუ იტანჯებოდა, ვინმეს თუ ტკიოდა მასზე მეტად და ვინმე თუ ერკვეოდა მასზე უკეთესად ამ წუხილში, ტანჯვასა და ტკივილში; ანდა ვინმე თუ იმსახურებდა უფრო მეტ ყურადღებასა და თანაგრძნობას, ვიდრე თვითონ. ბოლოს და ბოლოს, ამდენ ლაპარაკსა და სირბილს, მოეკლა გელას თავისი მტარვალის და ერთხელ და სამუდამოდ გათავდებოდა ყველაფერი, თვითონაც მოისვენებდა და ნატოც. აი, სადამდე იყო უკვე მისული, უფრო სწორედ, რისთვის იყო უკვე მზად, თუმცა თვითონ ჯერ არ იცოდა, ჯერ ცოდნად არ ქცეულიყო ის უსახელო, უჩვეულო შეგრძნებები, ის ბუნდოვანი, ბნელი, სინდისის მქეჩნავი მოთხოვნილებები, ოთხივე მხრიდან თავს რომ ესხმოდნენ, როგორც აღელვებული ზღვის ტალღები კუნძულს, და ჯერ მხოლოდ ნედლ მასალას წარმოადგენდნენ ფიქრის იმ უზარმაზარი ქარხნისთვის, რომელსაც ერთადერთ მუშად უნდა დასდგომოდა თავად და რომელშიაც თანდათანობით უნდა აწყობილიყო, თანდათანობით უნდა მიეღო თავისი შემზარავი სახე თვი-

ითარ ვილაძე
რანის თეატრი

თსაგვემ, თვისთაწამებელ მანქანას, იმასაც სიყვარული რომ ჰქვია სახელად, მაგრამ არა ზოგადად სიყვარული — საერთო, საყოველთაო გრძნობა, ყველა ერთნაირი ალტაცებით რომ ელტვის. როგორც ზღვას დამსვენებელი — არამედ შენი, პირადად შენი სიყვარული, ანუ ის უმცირესი ნაწილი ზღვისა, რომელიც მხოლოდ ერთი კაცის დასახრობადაა საკმარისი. მაგრამ, ჯერჯერობით, იმდენივე გაეგებოდა სიყვარულით, რამდენიც ჩიტს — კაკანათისა უბედური ვარო, ჭიუტად უმეორებდა თავს, რადგან ბედნიერი იყო; უბედურად მოჰქონდა თავი, რათა ბედნიერება დაეძალა და გამწარებული სცემდა კლავიშებს, აკვნესებდა, ავილებდა, აღრივლებდა. იმის წარმოდგენა ზარავდა, ხომ შეიძლება, გვერდი აველო ჩემთვის ამ უბედურებასო; მხოლოდ იმაზე სწყდებოდა გული, მის სიყვარულს არც აღმწერელი რომ ეყოლებოდა და არც წამკითხველი, რადგან ეჭვიც არ ეპარებოდა, არავინ რომ არ ყოფილა მასავით შეყვარებული, მასავით უბედური, მასავით ბედნიერი, მასავით უბედურ-ბედნიერი ერთდროულად, და რაკი სხვანაირად ვერ გამოეხატა თავისი განსაკუთრებულობა, იჯდა და უკრავდა, აგუგუნებდა პიანინოს მშობლების ჯიბრით, ქალბატონი ელენეს ჯიბრით, წიგნებში აღწერილი ქალების ჯიბრით, მთელი ქვეყნის ჯიბრით. საკუთარი ბედნიერების შეგრძნება აუბედურებდა და საკუთარი უბედურების წარმოდგენა აბედნიერებდა. თუმცა ირგვლივ არაფერი არ იცვლებოდა, ყოველი დღე ერთნაირად თენდებოდა და ერთნაირად ღამდებოდა. გელას მოულოდნელი გამოცხადებებიც იმდენად ჰვადნენ ერთმანეთს, საფრთხისა და შეშფოთების ნაცვლად, გარდუვალობისა და აუცილებლობის შეგრძნებას უჩენდნენ; როგორც ზამთარს ყოველთვის გაზაფხული მოსდევს, ასევე მისი მოლოდინიც ყოველთვის გელას გამოცხადებით მთავრდებოდა, მაგრამ ბუნებისგან გან-

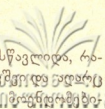
სხვაეებით, ნატოს წელიწადში ეს ორი დრო იყო მხოლოდ: ზამთარი და ზაფხული, ანუ — მოლოდინი და ცხადობა. ერთს ყოველთვის მეორე ენაცვლებოდა, მაგრამ ყოველთვის განსხვავებული შუაღვლით, რადგან მათი მონაცვლეობა, მხოლოდ და მხოლოდ, ბრმა შემთხვევაზე იყო დამოკიდებული და არავითარ კანონზომიერებას არ ემორჩილებოდა, არც ბუნებისგან დადგენილს და არც კაცისგან. კალენდრის მაგიერობას გუშანი უწყევდა და ყოველთვის უშეცდომოდ გრძობდა გაზაფხულის — გამოცხადების — მოახლოვებას, რათა ერთხელ კიდევ გამოსულიყო მოლოდინის ბურუსიდან, როგორც ზამთრის ძილიდან — დათვი-„მოდისო“ — ამ ფიქრით გაიღვიძებდა ხოლმე, და იმავე დღეს თუ არა, იმ დღეებში უსათუოდ გამოეცხადებოდა გელა: გახვითქული, დაბლორტნილი, დამშუული და კვლავინდებურად ადგზნებული შურისძიების წყურვილით. ის დღეები სულ სხვენს იყო მიყურადებული, როდის დადუმდებოდა სხვენი უარესად, უფრო სწორედ, როდის გადაიზრდებოდა სიცარიელის დუმილი სისავსის დუმილში, რისი შეტყობაც იმ იღუმალი თვისებისა, ნიჭისა თუ უნარის წყალობით შეეძლო, ყვავილს ფურცლებს რომ აშლევინებს მზის შესახვედრად. მერე თვითონაც აღარ იცოდა, რას აკეთებდა; სულერთი იყო, ამჩნევდნენ თუ ვერ ამჩნევდნენ მისი მშობლები, როგორ იპარავდა პურს, ყველს, კარაქსა თუ შაქარს, და, უკვე საკმაოდ გაწაფული, ცალი ხელით (მეორეში თევში ეჭირა), როგორ მიძვრებოდა მისაყულებელ კიბეზე; მიძვრებოდა და ფიქრობდა, მთავარია, სიხარული არ შემამჩნიოს, არ მიხედეს, უიმისოდ სიცოცხლე რომ არ შემიძლიაო. მიძვრებოდა, როგორც მცენარე მზისკენ, მაგრამ მზე მოლუშული ხვდებოდა, იმისთვის არ ეცალა, ისევ თავის სიმართლეს ჩაფრენოდა, როგორც ლეშს სეავი. „შენი სიმართლე

ვიყვარდეს, მე კი თავი გამანებეო“ — დაპყვიროდა გაბრაზებული და ცარიელი თეფში ორივე ხელით ეჭირა, როგორც თეატრში ბატონის წინ სარკე უჭირავს ხოლმე მოახლეს. „თუ კიდევ გინსენებია შენი სიმართლე, ამ თეფშს თავზე დაგამტვრევო“ — აგრძელებდა უკვე მომლიმარი, დამცხრალი, დამშვიდებული. „დამამტვრევ და კარგ პასუხსაც მიიღებო“ — ღვარძლიანად ცრიდა კბილებში ველა. ის კი მხრებს იჩეჩავდა და ტუჩებს იბზუებდა მხოლოდ, რადგან არ იცოდა, რა მოყვებოდა მეგობრის თავზე თეფშის დამტვრევას, რა შეიცვლებოდა ამით, და ამის არცოდნა ტანჯავდა სწორედ. ამასობაში კი, მის კალენდარზე წელიწადის ახალი დროდგებოდა: ცივი მკაცრი, გულქვა ზამთარი, რომელსაც აუცილებლად გაზაფხული მოჰყვებოდა, მაგრამ, დემერტმა იცის, როდის. და ისიც, ძალაუნებურად, გაზაფხულამდე როგორმე რომ გაეტანა თავი, ფიქრს უბრუნდებოდა, როგორც მუშა მარჩენალ ქარხანას; ფიქრში იყუჩებოდა, როგორც ლოკოკინა ნიჟარაში; ფიქრს ეძლეოდა, როგორც დათვი ზამთრის ძილს; ფიქრში ათენდებოდა და აღამდებოდა; ერთადერთი მუშა ფიქრის უზარმაზარი ქანხისა — გაუნძრევლად იჭდა მარად მოგუგუნე, უსასრულო, შარავზასავით გაჭიმული კონვეიერის წინ, ბრტყელი და მთრთოლვარე ზურგით განუწყვეტლივ რომ მოეზიდებოდა ნანახის, მოსმენილის, განცდილის, გარდახდენილის ცალკეულ ნაკუწებს, რითაც თავისი რწმენა, იმედი, თავისი გამბედაობა უნდა შეეყოფიწებინა, როგორც მანქანა, რომელიც, გელასთან ერთად, საითაც მოეპრიანებოდა, იქით გააქროლებდა; ანდა მალევიძარა საათი მაინც, რომელიც თუნდაც მარტო მას გამოაღვიძებდა, მარტო მას გამოიყვანდა გაურკვეველობის, მოლოდინის სულისშემბუთავი ღამიდან. ნადრევად აქალებდა ფიქრი, როგორც ფიზიკური შრომა, და, რა თქმა უნდა, ბავშვობით არ მოსვლია, როცა გელას

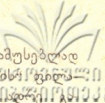
მორივი (გერჯერობით უკანსკენელ) გამოქცევის ეამს, ძველისძველ-ძველ ნალებზე, წინასწარვე რომ დაიფიქროს თავისივე ხელით სხვენის ატალახებულ იატაკზე, ისე დაწვა, როგორც იქამდე არასოდეს დაწოლილა: ხოლო როცა გელას გაკვირვებული, დაბნეული, დამფრთხალი თვალები დაინახა, უნებურად გაეცინა კიდევ, რადგან გელა ისევ ბავშვი იყო, თვითონ კი—ალარ. მოულოდნელობისგან გაშტერებულ გელას კრამიტებში გამოყოფილი მსხვილი წვეთები ტყაბატყუპით ეცემოდნენ თავზე. იმდენიც ვერ მოესაზრებინა, თავი გაეწია, ფეხი მოეცვალა, მას კი ბავშვობიდან გამოყავდა იგი, წვიმის წვეთებისთვის კი არა, ბედის კლანჭებისთვის უნდა გაერიდებინა თავისი მეგობარი, რომლისთვისაც ცოლიც უნდა ყოფილიყო დღეიდან, დედაც და დაც, რადგან მხოლოდ ასე შეეძლო მისი გადარჩენა, მისი დანარჩუნება, თუმცა, ერთი წუთის მერე, სახურავზე იდგა და გამწარებული მიპყვიროდა: არ გაჩერდე, გაიქეცი, არ გაჩერდეო. ერთი სული ჰქონდა, როდის მიეფარებოდა გელა თვალს, როდის გაეცლებოდა აქაურობას და გელაც, მისი ხმით წაქეზებული, ავაზასავით მიხტოდა სახურავზე; ხელით მიაფრიალებდა პერანგს და მიხტოდა წელზემით ტიტველი (უკვე სახურავზე ამძვრალს ააწოდა ამან პერანგი, ერთად რომ გაწურეს იქამდე, ვიდრე ერთმანეთის დასანახი თვალი საბოლოოდ აეხილებოდათ, მოულოდნელად, თოფის დაქექებამდე); მიხტოდა, მიფრინავდა სახლიდან სახლზე, ქუჩიდან ქუჩაზე, სეირის საყურებლად გამოფენილი ხალხის თავზე, აწვილებულ ტყვიებს შორის. „არ გაჩერდე. არ გაჩერდე. არ გაჩერდეო“ — მისძახოდა ეს, თავფეხიანად სველი, ფეხებამაგებებული, თვალებზე თამამიწებებული, კრამიტებზე იდაყვგადატყაული, მაგრამ მაინც ამაყი, ბედნიერი, უშიშარი.

ოთარ ზილამაძე
რკინის თივაბრი

ქვემოდან ვილაყეები აგინებდნენ, მუშტებს უღერებდნენ, თოფს უმიზნებდნენ, მაგრამ ამისთვის ყველაფერი სულურთი იყო, ოღონდ გელას გაელწია აქედან, ოღონდ გელას როგორმე გაელწია აქედან, არ შეეპყროთ მისი ჭეშმარიტი თავისუფლების პირველსავე დღეს. ერთი წუთის წინ იმდენად ბედნიერები იყვნენ ორივენი, სიკვდილამდე ეყოფოდით ის ბედნიერება და, ამიტომაც, არ ანაღვლებდა, რას იტყოდა ქალაქი, რას იტყოდნენ მშობლები, როგორ შეხედავდა ამ ამბავს გიმნაზია და როდის ნახავდა კიდევ გელას, ოღონდ გაელწია იმას; სამშვიდობოს გაეტანა თავისი თავისუფლება, სამშვიდობოს ყოფილიყო თავის თავისუფლებიანად, რომელიც ნატომ მიანიჭა და რომელსაც ველარავინ წაართმევდა, ისევ ნატოს მეტი. „არ გაჩერდე, არ გაჩერდე. ნუ გეშინია“. — ყვიროდა, მეხამრიდვიით აღმართული სახურავზე; თავფეხიანად გალუმბული, ძლავს ჩერდებოდა სლიპინა ხავსით დაფარულ კრამიტებზე და ყვიროდა, ტყვიების წივილი რომ ჩაეხშო, თავისთვის კი არა, გელასთვის, რადგან თვითონაც გელა იყო იმ წუთას, საკუთარ არსებაში ჭერ კიდევ ცხოვლად გრძნობდა გელას სიცოცხლეს, და არა მარტო გელას, იმასაც ესროდნენ ტყვიას, რადგან გელას თუ მოკლავდნენ, ისიც მოკვდებოდა, ისიც გელასთან ერთად დენარცხებოდა მიწაზე. ხოლო გელას გადარჩენა იმის გადარჩენასაც ნიშნავდა. გადარჩენის ცხოველურა ყინი ავიწყებდა ყველაფერს. სხვა არაფერი არ არსებობდა. სახურავზე იდგა და გაპყვიროდა. თავის ბავშვობას მიპყვიროდა, გელასთან ერთად რომ მიხტოდა ახლა სახურავიდან სახურავზე. სამუდამოდ. სამუდამოდ. სამუდამოდ. ორი ბავშვობის გადასარჩენად გარბოდა გელა: თავისი სიმართლის დასამტკიცებლად კი არა, ორი ბავშვობის გადასარჩენად; თავისი და ნატოს ბავშვობა უნდა გადაერჩინა, აზრი რომ შეენარჩუნებინა საერთოდ სიმართლეს, საერთოდ სიცოცხლეს. სახურავზე იდგა და მიპყვიროდა, აქე-

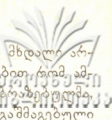
ზებდა, ამხნეებდა, გზას ასწავლიდა, რადგან თავად აღარ იყო ბავშვი, დედის იქნებოდა, ძალიანაც რომ მისწავლიდა. სახურავზე იდგა და ყვიროდა, მაგრამ ერთი წამითაც არ ავიწყებოდა, რაც მომხდარიყო, რაც უკვე მომხდარიყო, რის გამოც, იმას მაინც იმსახურებდა, ქალაქის სასაცილოდ, ქალაქის თავშესაქცევ სანახაობად რომ არ გადაექციათ მისი ცხოვრების ყველაზე დიადი, ყველაზე დიდებული წამი. ყოველ შემთხვევაში. თვითონ ასე მიაჩნდა, ასე სჯეროდა, მაგრამ რაკი ასე არ იყო, ასე არ გამოვიდა, რალა მნიშვნელობა ჰქონდა, რას დაარქმევდა ქალაქი: კახპასა თუ გიყს. კი არ რცხვენოდა, უხაროდა, სადღაც ქვემთ, მიწაზე, ვილაყეებს ასე რომ აფრთხობდა და აღიზანებდა მისი საქციელი. თუმცა სიხარულიც ხანმოკლე აღმოჩნდა, რადგან მიწაზე დაბრუნებისთანავე იგრძნო, ძვირი რომ დაუჭდებოდა ეს წამიერი აღტკინება, გაცილებით მკაცრი და დაუნდობელი რომ იყო ცხოვრება, ვიდრე სახურავიდან ჩანდა. ერთბაშად იმდენი რამე შეიცვალა მის გარშემო, სამი სიცოცხლე არ ეყოფოდა ჩასაწვდომად, ამოსახსნელად, მისახვედომად მაინც. გიმნაზიიდან გამორიცხეს. მშობელთა კომიტეტმა გაეცხვის წერილი გამოუგზავნა. ამხანაგებმა სამუდამოდ მოიკვეთეს. მაგრამ მოულოდნელი და შემადრწუნებელი ის უფრო იყო, იმათაც რომ გამოიღეს თავი, ვისაც საერთოდ არაფერი აკავშირებდათ ნატოსთან, საერთოდ არ იცოდნენ აქამდე, არსებობდა თუ არა იგი. თითქოს მთელი ქალაქი მხოლოდ იმას ელოდებოდა, როდის მიეცემოდა ნატოს დაცივნის, დაცივნების და, თუ გნებავთ, გადათელვის საშუალება. ზოგი აგინებდა, ზოგი წყევლიდა, ზოგი კი, დიდ ფულს თავაზობდა და თავის ლოგინში ეპატიებოდა. ნატო ილიმებოდა, მხრებს იჩეჩავდა და ნელა, თითქოს უხალისოდ ხევდა წერილებს, მერე ნაკუწებს მალა ისროდა და ისევ ღიმილით. ისევ მშვიდდ შესცქეროდა, როგორ ეფინებოდა იატაკზე ქალაღდის ნაკუწები, როგორც ნა-

ადრევედ მოსული თოვლის ფართო და მეჩხერი ფიფქები. დედა ტიროდა. მამა ამოგანგლული დადიოდა: ყოველ დღე ხელახლა ღებავდა ჭიშკარს, უწმაწური სიტყვები და ნახატები რომ დაემალა საღებავის სქელი ფენის ქვეშ. ნატოსთვის კი ყველაფერი სულერთი იყო, ან პიანინოზე უკრავდა ან სხვენში იჯდა, გელას დანატოვარ სიცარიელეში იყო შეყუჟული, როგორც ნადირი მღვიმეში, რომელიც თითქოს, მაინცდამაინც იმისთვის შეუქმნია ბუნებას, მაინცდამაინც ის რომ მოკალათებულიყო შიგ, სხვების გამოჩენამდე გაეჟღინთა იქაურობა თავისი სუნითა და სითბოთი. მაგრამ სხვენში ასვლისთანავე, ისევ წიგნის რომელიმე გმირად იქცეოდა ხოლმე, ისევ წიგნის გმირებს ასახიერებდა, ალბათ მიუხევედრელი, გულქვა თანამოქალაქეთა ჯიბრით, და არც კი უკვირდებოდა, მისგან განსახიერებული გმირები, გარეგნულად, ყველანი ერთნაირად გელას დედას რომ ჰგავდნენ რატომღაც (ალბათ იმიტომ, გელას დედის იმედი რომ ჰქონდა ყველაზე მეტად, ქვეცნობიერად თავის ქომაგად რომ თვლიდა მას) და ყველას ერთნაირად, რატომღაც, გელა რომ უყვარდათ. ხან ვითომ საწამლაკი დაელია და სკივრზე გადასვენებული, ეთხოვებოდა სიცოცხლეს; გულწრფელი, მხურვალე ცრემლით დაძლურული, ებოდიშებოდა ყველას, ვისთვისაც რაიმე ტკივილი მიეყენებინა უნებურად, სიყვარულით დაბრმავებულს, და სულგრძელად პატიებდა ყველას, ვისაც ვერ გაეგო მისთვის, ვისაც შეგნებულად თუ შეუგნებლად, „სასიკვდილო სარეკელამდე“ მიეყვანა იგი. „ნეტავი, ქალბატონი ელენე მხედავსო“ — ნატრობდა თან გუნებაში, ხოლო მეორე წუთას, იქვე, სკივრის გვერდით, მტვერში დაჩოქილს, თავჩაქინდრულს, მკერდზე ხელეზგადაჯვარედინებულს, თავი ტაძარში ეგონა და მოუთმენელი ნეტარებით, შიშით, მღელვარებით ელოდებოდა, როდის დაიქექებდა სატრფოს ანუ გელას დამბახა, რათა ლამაზად, მოხდენილად, ჰკეროენად, სულის შემპერ-

ელად, მთელი ქვეყნის დასანამტესებლად წამხობილიყო პირქვე „ტაძრის“ გინაქანზე. მაგრამ ესეც დროზე იმდროინდელი ქვეყნის ბავშვობის გამოძახილი იყო ჯერ, თამაში და არა ცხოვრება, რადგან იმიტომ კი არ „კედებოდა“ სხვენში, სხვა გზა რომ აღარ ჰქონდა — უთვალავი, უხილავი, იღუპალი, მაგრამ ნამდვილად არსებული გზები ეძახდნენ უკვე და სიცოცხლე სწყუროდა, ისე სწყუროდა, ყველაფერი მომხიბვლელად ეჩვენებოდა, სიკვდილიც კი. ასე გრძელდებოდა, ვიდრე ფეხშიძიმბას იგრძნობდა და ვიდრე იძულებული გახდებოდა, თუნდაც ბრმად, ალაღებდზე ეძებნა გადასარჩენი გზები, უფრო სწორედ, სხვათა გულის ასახულებლად გამიზნულ თამაშს შეშვებოდა და ახლა უკვე ნამდვილად სამკვდრო-სასიცოცხლედ შესუიდებოდა ცხოვრებას. ფეხშიძიმედ რომ იყო, ზღვაში იგრძნო, ზღვაში შეამჩნია პირველად, როგორ შეცვლილიყო, როგორ გარდაქმნილიყო ძირფესვიანად და როგორ აღარ შეეფერებოდა იმ სულელურ ფიქრებს, რომლებითაც იქამდე, ასე თუ ისე, კიდევ იტყუებდა თავს. ზღვის თბილი წყალი რომ მიეშხეფა სახეზე, უნებურად წამოაზიდა და, რაც მთავარია, იქამდე განუტყდელი, იქამდე წარმოუდგენელი შიში და ზიზღი დაეუფლა უცებ ზღვისა, მისი ყველაზე დიდი მესაიდუმლისა, მისი ყველაზე კარგი მკურნალისა, რადგან იქამდე, საკმარისი იყო ზღვას თავისი მარილიანი ენა აესვა მისთვის სახეზე, თავისი გრილი, ხაოიანი ღრუნილი შეეყო ილიაში — რაც არ უნდა უგუნებოდ ყოფილიყო, მაშინვე გახალისდებოდა ხოლმე; რაც არ უნდა დიდი სადარდელი ჰქონოდა, მაშინვე გაუბითურებდა ხოლმე ზღვა, თავისი უკიდევანო სიდიადითა და სიძლიერით. ახლა კი ზღვა ეზიზღებოდა და ეშინოდა კიდევ მისი. „რა მემართებაო“ — ფიქრობდა გაოცებული და კიდევ უფრო ღიზიანდებოდა. კიდევ

ოთარ ზილაძე
რანინს თეატრი

უფრო ეუფლებოდა საფრთხის, სიმარტოვის, განწირულობის შეგრძნება, რასაც სინამდვილეში, მხოლოდ და მხოლოდ, ახალი სიცოცხლის აღზევება იწვევდა, მის არსებაში შეჭრილი, დაუდევრად, მოურიდებლად რომ იწყობდა თავშესაფარს, როგორც ჭარი — დაპყრობილ მიწაზე. ახალ სიცოცხლეს, მართალია, ჭერ მხოლოდ უმცირესი ნაწილი დაეპყრო მისი არსებისა, მაგრამ ეს-ეც საკმარისი იყო, ზიზღნარევი ეჭვით, უნდობლობითა და შიშით რომ გამსჭვალულიყო არა მარტო საკუთარი არსების, არამედ ყველაფრის მიმართ, რაცკი მის გარშემო იმ წუთას არსებობდა; უპირველეს ყოვლისა კი — ზღვის მიმართ. რამდენადაც ზღვაში იყო ჩაყარული, ზღვას ეკუთვნოდა სულიან-ხორციანად. „მომწყინდა, აღარ მინდა, დავიღალეო“ — ფიქრობდა ამ მოულოდნელი გარდაქმნით შეშფოთებული, თუმცა, წესიერად არც იცოდა, რა მოსწყენოდა, რა აღარ უნდოდა, რას დაეღალა. მისი მკვრივი და მოქნილი სხეული თამამად, თავისუფლად, ხალისიანადაც კი, მიპობდა ლამის გაჩენის დღიდან ნაცნობსა და შეთვისებულ წყალს, ხოლო თვითონ სხეულს გამოთიშვოდა, გადმოღვრილიყო საკუთარი სხეულიდან, როგორც სიბზე ბოთლიდან, და თანდათან იხსნებოდა, ითქიფებოდა უკიდვანო სტიქიაში. ის იყო, უნდა დანებებოდა ამ ვერაგულად სასიამოვნო შეგრძნებას, მაგრამ მეორე წუთას, დაფეთებული წაეტანა საკუთარ სხეულს და ისე ტლანქად, ისე უხეშად შემობარუნა ნაპირისკენ, ცოტას მორჩა, მართლა დაიხრჩვენენ ორივენი, ისიცა და მისი სხეულიც. გული გამაღებით უცემდა, როგორც მოტივტივე ფიცარზე ერთი წამით, სულის მოსათქმელად ჩამოქდარ ჩიტს. როგორცკი ფეხქვეშ მიწა იგრძნო, ფართხა-ფურთხით გაიქცა ნაპირისკენ, აქოთქოთებულ, აშიშინებულ ქაფში, და თავისი ტანსაცმელი რომ დაინახა, მხოლოდ მაშინ დამშვიდდა ცოტათი, მხოლოდ მაშინ დარწმუნდა, არაფერი რომ არ ეჩვენებოდა და ნამდვილად თვითონ რომ იყო

ის უემური, ჭირვეული და მხდალი არსება, ეს წუთია, მისი ფეხებით, რომ ამოსულიყო ზღვიდან. გაჩრდილდები ფეხები დაუშინა სილას, გამაგებელი თხრიდა ორმოს სილაში, თითქოს საკუთარ თავს დაეძებდა, იმას დაეძებდა, აქ რომ დაეტოვებინა ზღვაში ჩასვლამდე. გამაგებელი დაეძებდა, როგორც რაიმე ნივთს, შეიძლება სხვებისთვის უმნიშვნელოს, იმდენად უმნიშვნელოს, ასაღებად დახარაც რომ დეზარეობდათ, მაგრამ მისთვის უღარესად საჭიროს, აუცილებელს, თმის სამაგრივით, ანდა ქინძისთავივით, თუნდაც იმიტომ, თმამაშობილს რომ არ ევლო ქუჩაში და ქვედაკაბა ხელით არ სჭეროდა. არავის მიუქცევია ყურადღება. ვილაყებმა სიცოცხლით ჩაურბინეს გვერდით და ერთმანეთი ძალით შეყარეს ზღვაში. მის წინ მსუქანი, ზონზროხა ქალი იწვა, კი არ იწვა, რაღაცნაირად უხერხულად ეგდო, გვაძივით, სახეზე გაზეთწაფარებული; დიდი, შიგნიდან ოფლით გამოშავებული ფეხსაცმელები აქეთ-იქით გადავირავებულებიყვნენ, წყლიდან ამოთრეული ნავებივით; ერთ ფეხსაცმელში სავარცხელი ეგდო; მძინარე ქალს თავითი ჩია, მოწყენილი კაცი დასკუბებოდა და ისე ნელა, ისე ფრთხილად ფცქვნიდა მაგრად მოხარშულ კვერცხს, თითქოს ფეხდამწვარი ბავშვს წინდას ხდიდა. აპარატში ლამის წელამდე შემძვრალი ფოტოგრაფი, თავის აპარატთან, რომელიდაც არარსებულ, გამოგონილ, ძალით შეთითხნილ, მაგრამ გარემოსთან საოცრად შეხმატბილებულ ცხოველს ჰგავდა. შაოსანმა გლეხის ქალმა ჭინჭში გამოკრული ფული დინჯად შეინახა უბეში, ერთი წამით გამოაჭყიტა უბიდან ავადმყოფურად თეთრი მკერდი, ძალადაკარგული, გაუფასურებული კდემამოსილების საბრალო ტუსალი, და ასევე დინჯად გააგრძელა გზა თავის კალთიანად. სილის ბორცვზე გაღიმებული დედაბერი მოფოფხავდა, წყალი წურწურით გასდიოდა დამკვანარ ლაჯე-ბში, ბავშვივით შეჭხაროდა ზღვითა და მზით გაზანგრძლივებულ სიბერეს, სი-

ბეჩავეს, სიმახინჯეს. ნატო კი, ფეხის ქუსლებით ორმოს თხრიდა, თითქოს თამაშობდა, თითქოს თავს იქცევდა და მართლაც არაფერს აკეთებდა ისეთს, ყურადღება რომ მიექცათ მისთვის, სხვებსაც რომ გადასდებოდა იმისი შეშფოთება. ორმოს ფსკერმა შავად ამოანათა და სისველის, სიბნელის, სიღრმის სუნი ამოუშვა. ნატოს ისევ წამოაზიდა, ორმო სასწრაფოდ ამოავსო სილით, თითქოს რაღაც სათაქილო, სხვებისათვის დასამალი ჩამარხა შიგ, და თვალდახუჭული გულაღმა გადაწვა. მაშინვე თავბრუ დაეხვა. ათრთოლებული ქუთუთოების ქვეშ შავი ბურთულები დაუბზრი-
აღდნენ. ისევ აუფერიალდა გული უკან, თითქმის მის თავთან. ვილაკები ბურთს თამაშობდნენ. ბურთი შხუღლით ფხრეწდა ჰაერს და ყუმბარასავით სკდებოდა ყურებში, საფეთქლებში, გულში. მოთამაშეების დაძაგრული ფეხები მიწას არყევდნენ და უნებურად თვითონაც იძაბებოდა, ეგონა. ბურთი მოხედებოდა ანდა რომელიმე მოთამაშე გადააწყდებოდა ზედ, პატარას, შეუძმნეველს, დაუცველს. მხოლოდ მაშინ გაახსენდა გელა და თვითონვე შეცბა. იმდენად შორეული, გადაწვეული და გადავიწყებული მოეჩვენა იგი. თითქოს არაფერი აკეთებდა იმასთან, თითქოს საერთოდ აღარ არსებობდა გელა. ნეტავი, ამ წუთას სად არისო. ვაიფიქრა ყალბი, ნაძალადევი სევდით, კიდევ უფრო რომ არ გაეღრმავებინა ეს უნებლიე გულგრილობა მეგობრის მიმართ. „ომი გარდაუვალია. ქვა ქვაზე არ დარჩებაო“—ჩაესმა უცებ და სასწრაფოდ წამოჯდა, ამის მთქმელს დაუწყო ძებნა, რადგან უცებ სიგიჟემდე მოუნდა, რამე ისეთი მომხდარიყო მართლა, ქვა-ქვაზე არ დარჩენილიყო. ერთბაშად და ერთიანად წალკეილიყო ქვეყანა, მისიანად. „ავადა ვარ. სიცხე მაქვსო“ — ფიქრობდა აღრენილი, გაღიზიანებული, გამოცარიელებული. მაგრამ ადგომაც ეზარებოდა, შინ რომ წასულიყო და მიეხედა თავისთვის. მზეზე აბრწყვილებული ნაპირი ვეამებით

მოფენილ ბრძოლის ველს ჰგავდა. ნატოს უნდოდა, თავადაც მკვდარი ყოფილიყო და ასე გდებულოყო, სასწრაფოდ პებოდა, ჩაიშლებოდა, ჩანასახები სილაში. მაგრამ მეორე წუთას, უკვე თეატრისკენ მიდიოდა. თუმცა, წესიერად არც იცოდა, რას ეტყოდა ქალბატონ ელენეს, თუკი თეატრში დაუხვდებოდა იგი და თუკი მისი აბდაუბდისთვის მოიცილიდა. ქალაქი ერთიანად გამოცარიელებულიყო. უკაცურსა ჰგავდა. „კიდევ კარგი, კიდევ კარგი“ — იმეორებდა გუნებაში და მიაშლაპუნებდა ფლოსტებს. მართალია, ჭერ კიდევ ბრაზობდა ქალაქზე. ჭერ კიდევ ვერ ებატეიბინა, მხარდაჭერის, გამოქომაგების ნაცკლად, ტყვია და ხაზხარი რომ დააყარა, მაგრამ ახლა უფრო ეშინოდა ქალაქისა, ვიდრე მაშინ, სახურავზე გასულს, რადგან თუკი მისი მოულოდნელი ექვი და ვარაუდი გამართლებოდა, ქალაქსაც მეტი მიზეზი ექნებოდა. კახადა ჩაეთვალა იგი. ამიტომ, დროულად უნდა ეზრუნა, ასე რომ არ მომხდარიყო. თავიდანვე ხელთ უნდა ჰქონოდა თავისი უწყესობის. თავისი თავაშებულობის გამაბათილებელი საბუთი, თვალბზე რომ აეფარებინა ქალაქისთვის, როცა საჭირო გახდებოდა. ნელა, მშვიდად, გამომწვევდაც კი მიაბიჯებდა, თუმცა სრულებითაც არ გაუეკირდებოდა, ბინძური წყალი რომ გადმოესხა ვინმეს აიენიდან. მზე მთელი ძალით აცხუნებდა, მაგრამ ღია სარკმლებში ისეთი შეუვალი წყვილიაღი ჩამდგარიყო, თითქოს კი არ გაულიათ. შავი, გაუმჭვირვალე ქალაღდები გადაუქრავთ ზედო, რის გამოც, სარკმლებში ჩამდგარი წყვილიაღი, რაღაც ბუნდოვან, ძალზე შორეულ მოგონებას აღძრავდა, არა თავად რენტგენის კაბინეტისას, არამედ რენტგენის კაბინეტში უნებლიედ გაჩენილი უმწყობისა და დაუცველობის შეგრძნებისა მხნედ, არხინად მიდიოდა, მაგრამ სულ იმის მილოდინში იყო, ამ შავსა

მთარა ვილაძე
რაინის თეატრი

და გაუმჭვირვალე ქალღმერთებს როდის გამოფხრეწდნენ თავებით მისი თანამოქალაქეები და როდის დაუყვირებდნენ: როგორ გაძლევეს სინდისი ნებას, როგორ გაბედულ ქუჩაში გამოჩნაო. გული შიშით ეწურებოდა, მაგრამ არც სხვა გზა ჰქონდა. სწორედ იმიტომ მიდიოდა რკინის თეატრისკენ, ქალაქში გამოჩენისა რომ აღარ შეშინებოდა. თუკი გუმანი არ ატყუებდა და თუკი მართლა ფეხმძიმედ იყო (რაც აქამდე ფიქრშიაც არ დაუშვია), დედობის უფლება იქამდე უნდა მიეღო, ვიდრე გელა გამოჩნდებოდა, ვიდრე აზრი ექნებოდა ამ უფლებას, ვიდრე ამ უფლებას კიდევ შეეძლებოდა, ნატოს ნაბიჯი გმირობად ექცია და არა ჩვეულებრივ გარყვნილებად, რადგან მერე, როცა ბავშვი აღნავლდებოდა, არათუ გელასი, ანდა თავად ნატოს სიმართლე, არამედ უკვე ეს ყოვლად უდანაშაულო სიცოცხლე გახდებოდა დასაცავი არარსებული მამისა და უფლებო დედისთვის, რაც გაცილებით ძნელი გახდებოდა მომავალში, რამდენადაც მის დასაცავად მოტიანი ნებისმიერი საბუთი, თანაც დავიანებული, თანაც უფლებო დედის პირიდან ამოსული. მართლაც რომ კახის ფიცილს დამსგავსებოდა და კიდევ ახალ გასართობად იქცეოდა ქალაქისთვის, თუკი, რა თქმა უნდა, იქამდე ომი არ დაიწყებოდა და იქამდე კიდევ იარსებებდა ეს წყეული ქალაქი. მაგრამ არც მარტო ომის იმედზე შეიძლებოდა დარჩენა. ასე რომ, ერთადერთი, ვისაც ნატოს შველა შეეძლო, ვისი იმედიც ნატოს ჰქონდა და ვისგანაც „დედობის უფლება“ უნდა მიეღო, გელა კი არ იყო, არამედ გელას დედა; გელას დედას უნდა ჩათვალა იგი დედობის ღირსად და თავადაც, მხოლოდ და მხოლოდ, გელას დედისთვის უნდა დამტკიცებინა სწორედ და არა ქალაქისთვის, პირადად მისი, მისგან შექმნილი, მისი იმედი, რწმენით, მიზნებითა და მისწრაფებებით დასახლებული ქვეყანა, არა თუ არსებობის უფლებას, არამედ პატივისცემას. გულისხმიერებასა და

დახმარებასაც რომ იმსახურებდა, ასე ფიქრობდა ნატო და ამ ფიქრით ცდილობდა შიშის დაძლევის. შიშის გრძობა იყო მისთვის და ყველაზე მეტად შემაწუხებელიც. შიშის გრძობა დანარჩენ გრძობებსაც უჩლუნგებდა და მთლად რომ არ წამხდარიყო, უნებურად ქალბატონ ელენეს ბაძავდა გუნებაში, იმისი ხმით ლაპარაკობდა და იმასავით მიდიოდა: ამაყი, გოროზი, წელგამართული... ოღონდ გუნებაში. სინამდვილეში კი, ჩვეულებრივ ბათუმელ გოგოსავით მიაშლაპუნებდა ფლოსტებს, თითქოს ისიც ჩვეულებრივი ამბავი იყო, უფროს ქალს რომ დაადგებოდა და ეტყოდა: მგონი თქვენმა შვილმა დამაორსულა და ვიდრე ჩემი ეჭვი გამართლდება, კეთილი ინებეთ და მღიარეთ თქვენს რძალად. მიდიოდა, მიაშლაპუნებდა ფლოსტებს. ქალბატონ ელენეს ბაძავდა, მაგრამ ისეთი იყო, როგორც უნდა ყოფილიყო, როგორებიც აქაური, მისი ტოლი გოგოები იყვნენ, ზღვის სიახლოვის გამო, ყოველთვის ხალვათად. შინაურულად ჩაცმულები, რაც მათ დაუდევრობაზე კი არ მეტყველებდა, არამედ ბუნებრივ სისადავესა და სილაღეზე. ჩაიარა საპარიკმახეროს წინ, ისევე მშვიდად, როგორც მისმა ორეულმა საპარიკმახეროს გრძელ საკეში, ოღონდ საწინააღმდეგო მიმართულებით, იქითკენ, საიდანაც თავად მოდიოდა, თავისი სულელური ეჭვითა და განზრახვით. ჩაუარა თურქეთის საკონსულოს; რკინის დაწნულ ღობეს, რომლის ღრიტებშიც გაფშეკილი, დამტვერილი ტოტები გამოეყოთ დეკორატიულ ბუჩქებს; ჩაუარა ბებერი, გოლიათი მაგნოლის ნესტიან ჩრდილში შეყუყუულ ფოტო-ატელიეს, საიდანაც მისი თანამოქალაქეების სურათებმა გამოიხედეს ერთი წამით: იცოდა, ასე იოლად ვერ გაგვატურებო; ჩაუარა აფთიაქს, რომლის კიბის საფეხურზეც ცარიელი ბოთლი შემოედგა ვიღაცას; ჩაუარა ფოსტას, სადაც ოდესღაც, შვილის გაჩენით აფორიაქებული გელას მამა ამოდ ცდილობდა მისალოცი თუ

სამადლობელი დეპეშის ტექსტის შედგენას; ჩაუარა საშაქარლამოს, რომლის პირველი სტუმრებიდან, სწორედ გელას მშობლებს ერგო სარეკლამო სურათის გადაღების პატივი და პირველი ნამცხვრის დაჭრის უფლება, როგორც ყველაზე მომხიბვლელსა და შეხმატკბილებულ წყვილს. მაგრამ ნატოს ჭერჭერობით არაფერი აკავშირებდა აქაურობასთან და ალბათ ასევე ბრმად ჩაუვლიდა ნებისმიერ სიცარიელეს, ნებისმიერ ყრუ კედელს, ვიდრე იქ არ მივიდოდა, სადაც უნდა მისულიყო, საიდანაც უნდა აეღო სათავე მის მომავალ ცხოვრებას, საიდანაც მისი ახალი წელთაღრიცხვა უნდა დაწყებულიყო. მიდიოდა და ქალბატონი ელენეს ხმით იმეორებდა გუნებაში: კვლავ კი არ გარიგებთ, გთხოვთ, როგორც დედა, როგორც მშობელიო. არცკი უკვირდებოდა (სად ეცალა საამისოდ), გაცილებით მეტი, შემზარავად მეტი მსგავსება რომ არსებობდა მათ შორის, ვიდრე ერთნაირად სიარული ანდა ერთნაირად ლაპარაკია: ვიდრე ეგონა ანდა უნდოდა; რაც თანდაყოლილია და არა შექმნილი: ბედისმიერია და არა სურვილით აღძრული; უხილავი და არა თვალში საცემი; არა ზღვის ზედაპირივით ღია, არამედ ზღვის ფსკერივით ბნელი, ღრმა. იღუმალი; და, რაც უმალ სულიერ დებდა აქცედა იმათ მომავალში, ვიდრე რძალ-დედამთილად. არ შეეძლო შეემჩნია, თორემ ალბათ თავზარი დაეცემოდა, ისე ჰგავდა თექვსმეტი წლის წინანდელ ქალბატონ ელენეს, არა იმით, რითაც ბაძავდა (რაც უპირველეს ყოვლისა. მათ სხვადასხვაობას ადასტურებდა სწორედ), არამედ თვითშობილი, თვითმყოფადი მიზნებისა და მისწრაფებების ერთნაირობით, რომელთა მხოლოდ განმეორება შეიძლება და არა მიბაძვა. თექვსმეტი წლის წინ ქალბატონი ელენეც ფეხბაძვით იყო და ერთი სული ჰქონდა, როდის გააღწევდა აქედან, რადგან ჩვეულებრივობის კალაპოტიდან ამოვარდნილი, გარდაუვალი, იღუმალი ცვლილებების მოახლოებით შეძრული,

დაბნეული, დაშინებული, ისიც ბრმად, ალაღებდნენ დაეძებდა გამოსავალს, ხსნას, საშველს; რაც თექვსმეტი წლის წინანდელ თესლი ღვიოდა ქალბატონ ელენეს წიაღში, რომლის განმეორებით აღმოცენებაც, თექვსმეტი წლის მერე, მაინცდამაინც, ნატოს დაეველა ბუნებაში: მამა-შვილის წარმომქმნელები იყვნენ ისინი და თექვსმეტი წლის მერე შვილიც იმავე მიზნით უნდა დაბადებულიყო, რა მიზნითაც მამამისი დაიბადა თექვსმეტი წლის წინ: ორივეს ქმრები უნდა გადაერჩინათ, ქმრები უნდა შეენარჩუნებინათ თავიანთი დედებისთვის. მაგრამ ახლა ნატო ამდენს არ ფიქრობდა. მიდიოდა, მისსწრაფოდა ბობოქარი ცხოვრებისკენ, როგორც ზღვის კუს წიწილა—ზღვისკენ, ესწუთია გამოჩეკილი. ესწუთია ამომმეორალი სილის ინკუბატორიდან, ჭერ ისევ ბრმა, ჭერ ისევ უეცო, ჭერ ისევ უმწეო, გუმანის ქვეშევრდომი—მართალია, თავიდანვე ზღვისთვის განკუთვნილი, ზღვისთვის ჩაფიქრებული, მაგრამ, ჭერჭერობით, გათიშული ზღვისგან, ცხელი, ფხვიერი უდაბნოთი, რომლის იქითაც იწყება მხოლოდ ქვეშაირი ცხოვრება და რომლის გადალახვაც მხოლოდ სიბრძავით, უეცობითა და უმწეობით შეიძლება, შესაძლებელია, თუკი იქამდე, შუა გზაში არ აეხილა საკუთარი სიბრძავის, უეცობისა და უმწეობის დასანახი თვალი, და აი, მისი მოდგმისთვის და განსაკუთრებით ახალშობილისთვის ყოვლად შეუფერებელი დაუდგრომლობით, ეინიანობით, სიძარბოთა და სიხალისითაც კი, მიაფართხუნებს ჭერ კიდევ ძლივსდამჩნეულ ფარფლებს, რათა დროულად გააღწიოს აქედან, გამჩენი, მშობლიური, დედის სუნით გაელენთილი უდაბნოდან და სამუდამოდ გადაეშვას ცივსა და უძირო სტოქიაში, ზღვაში, ცხოვრებაში.

ოთარ ზილავა
რაინის თიბარი

— ნა-ტო? — გაუკვირდა ქალბატონ ელენეს.

— რა სიწყინარეა თქვენთან. — თქვა ნატომ.

თეატრი იქამდე, ბნელში ჩანთქმული. მაყურებლით სავსე დარბაზითა და იღუმალი, ზღაპრული ქვეყნის კარიბჭესავით მოღებულ სცენით ამოიჭურბოდა იმისთვის. ეს ოთახი კი, არაფრით განსხვავდებოდა ნებისმიერი დაწესებულებისაგან. ოთახში საწერი მაგიდა, ორი სკამი (ერთზე თვითონ იჯდა, მეორეზე — ქალბატონი ელენე), სკელი, დანომრილი დავითრებით სავსე კარადა და შავი, თეთრად დამსკდარი ტყავის დივანი იდგა, ისეთივე ტყავის მუთაქებით. ერთერთ მუთაქაზე ნიუარის საფერფლე იდო. ჭერიდან პირაშვებულ შპალეირი ჩამოკონწიალებულიყო.

— რა სიწყინარეა თქვენთან. — გაიმეორა ნირწამხდარმა.

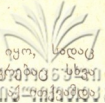
ქალბატონმა ელენემ გაიღიმა: ნაჩქარევად, პასუხის მაგიერ. არც ის ღელავდა ნატოზე ნაკლებად, მაგრამ რაკი შემოღუშვა, რაკი სკამი დაუდგა და რაკი, ყურადღების ნიშნად, მაგიდაზე გადაშლილი საქალაღე დახურა, ფანქარი კი ზემოდან დაადო, ახლა კეთილი უნდა ენება და ბოლომდე ყურადღებიანი. ბოლომდე თავაზიანი ყოფილიყო ნატო კი ლაპარაკობდა, ლაპარაკობდა და თვითონვე უკვირდა საკუთარი ნალაპარაკევი, რადგან რასაც ამბობდა, გულწრფელად კი ამბობდა, მაგრამ სრულებითაც არ იყო იმის სათქმელად მოსული, თეატრის პატრონიცა და რეჟისორიც ბრყვები რომ იყვნენ. არაფერი რომ არ გაეგებოდათ, რაკი ამალიას, ფლორასა თუ ელიკოს ათამაშებდნენ ლამაზი ქალების როლებს და არა ქალბატონ ელენეს, რომელიც უგრიმოდაც მათზე ლამაზი იყო და გაცილებით მეტი თაყვანისმცემელიც ჰყავდა, თუმცა იშვიათად გამოჩნდებოდა ხოლმე ქუჩაში, თანაც შავი პირბადით სახედამალული, როცა ისინი, ამაღლები, ფლორები თუ ელიკოები, ყოველ საღამოს უპრანჭებოდნენ მაყურებელს სცენიდან.

ქალბატონმა ელენემ ათამდე დათვლა სცადა, მაგრამ რაკი არ გამოუვიდა, სწრაფოდ სარკმელში გაიხილა იმითვე რების დასაფარავად. სარკმლიდან მოასვალტებული ეზოს კუთხე და აგურის ყრუ კედელი მოჩანდა. კედელზე ძველი, საღებავგადაცრეცილი დეკორაციები მიეყუდებინათ. ქალბატონი ელენე ჯერ კიდევ ვერ შეგუებოდა იმ აზრს, ახლა ვალდებულიც რომ იყო ბოლომდე მოეთმინა ნატოს მოულოდნელი სტუმრობა. რასაკვირველია, თავიდანვე უნდა გაებრუნებინა, თავიდანვე უნდა ეთქვა, თუ საქმე გაქვს, შინ მობრძანდი, აქ სამსახურში ვარ და არ მცალია შენი აბლაუბდის მოსასმენადო. ყველაზე ნაკლებად ნატოს დანახვას ელოდებოდა, თანაც აქ, თეატრში: თანაც ამ დროს; ყველაზე ნაკლებად ალბათ ნატოს დანახვა გაუხარდებოდა საერთოდ; ნატოს დამფრთხალი, გაცრეცილი სახე რომ დანახა, ცოტას მორჩა, ჩაიკეცა და მოსაბრუნებელი გახდა, რასაც ვეღარასოდეს აბატებდა თავს. მაგრამ, საბედნიეროდ, შიში სიბრაზეში გადაეზარდა მაშინვე, რადგან იმასაც მიხვდა უცებ, რა თავხედური განზრახვით მოსულიყო ნატო: კიდევ ერთი წვეთი შხამი მოერბენინებინა იმისთვის; შენი შვილი, წესით, ჩემთან უნდა იყოს და შენთან ხომ არ არის შემთხვევითო. თავისი საკუთრება მოიკითხა, როგორც დაკარგულ ქათამს მოიკითხავს ხოლმე მეზობელი მეზობელთან. ეს კი, ცოტას მორჩა, ფეხებში ჩაუჯარდა. ცოტას მორჩა, შევედრა: მითხარი, რამე თუ გაიგე გელასიო. მაგრამ, საბედნიეროდ, დროზე მოერია თავს. სიამაყემ, თავმოყვარეობამ უშველა და, რაც მთავარია, იმის რწმენამ, გელა ჯერ კიდევ მისი რომ იყო, ჯერ კიდევ მას რომ ეკუთვნოდა, მკვდარიცა და ცოცხალიც. „მკვდარსაც ვიპოვი და ცოცხალსაც“ — უთხრა პოლიცემისტერმა, იმითომ რომ, არც იმან იცოდა, მკვდარი იყო თუ ცოცხალი გელა. არავინ არ იცოდა. მაგრამ მაინც წასძლია სულმა, მაინც ვერ მოერია ცნობისმოყვარეობას, მაინც

დახარბდა ზედმეტ სიტყვას, რადგან მხოლოდ ნატომ იცოდა ის, მხოლოდ ნატოსგან შეიძლო იმის გავება, რასაც არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს არც პოლიციისთვის და არც მართლმსაჯულებისთვის: ნატოსგან შეიძლო გავგო. როგორი იყო გელა უკანასკნელ დღეს, როგორ გამოიყურებოდა, როგორი ხმა ჰქონდა, როგორი ფერი ედო, ახსენა თუ არა დედა, ვიდრე გადაიკარგებოდა, გაქრებოდა, დედასაც მოიკვეთდა და ნატოსაც. მაგრამ ნატომ ამის ღირსიც არ გახადა, გელასავით იყო, უპასუხე მოკლედ, სხვათა შორის, და თავისი აბდაუბდა გააგრძელა. ამას უხსნიდა სიყვარულს, ამას ასხამდა ხოტბას და ესეც იძულებული იყო, მოეთმინა, აპყოლოდა კიდევ: ხოლო, როცა ნატომ სრულიად მოულოდნელად მოაყოლა რაღაცას: ნეტავი მართლა დაიწყებოდეს ომი და ნეტავი მართლა დაინგრეოდეს ეს ქვეყანაო, უნებურად, თავი დაუქნია, თითქოს დაეთანხმა და გააქეხა კიდევაც, როგორც მასწავლებელმა მოწაფე, რომელიც ახალს არაფერს არ ამბობს, მაგრამ ვერც შეეღებები, რადგან იმას ამბობს, რაც წიგნში სწერია. ამიტომ, იძულებული ხარ, უსმინო და დაეთანხმო კიდევ. ასე სიზმარში ემართება ადამიანს, რადგან ყველაფერს, რითაც სიზმარში ცხოვრობს, სიზმრისეული აუცილებლობა, სიზმრისეული დამაჩერებლობა განაპირობებს და ექვიც აღარ ეპარება, ეს სიზმრისეული აუცილებლობა და დამაჩერებლობა ხვალაც, ზეგაც, მასზეგაც შეუცვლელი რომ დარჩება. ნატო მისი სიზმარი იყო. ცუდი სიზმარი. მაგრამ სიზმარი იმის სიზმარია, ადრე თუ გვიან, უნდა გათავდეს. თავდება კიდევ. ადამიანი იღვიძებს და გღვიძებისთანავე ავიწყლება, ანდა უაზრო აბდაუბდად ეჩვენება ის, რაც სიზმარმა მოახვია თავს. ამას, ეტყობა, ნატოც გრძნობდა და განუწყვეტილად ლაპარაკობდა, ღობე-ყორეს ეღებოდა. შემოქმედების ძალა რომ არ დაეკარგა, გაგრძელებულიყო, გაეხანგრძლივებინა თავისი უსაფუძვლო, უსვინდისო და

ლაუფლება — სითავხედით, განვიტოვებით შხამით მოპოვებული, ობობასავით მოცოცებული გამოთიშულ გონებასთან მიერი ელდის, წამიერი შეცდომის ვილით გზავაკავული. ლაქუცით, ქალი ნაურებიით უპირებდა ისევე სიზმარში შებრუნებას. აქებდა და აღიდებდა, რათა უფრო იოლად დაემხო განდიდებული, არარსებულ კვარცხლობეზე აყვანილი, ქებით გაბრუნებული, გაბითურებული, მლიქვნელობის ქსელში გახვეული, სულელი ბუზივით. „თქვენ რომ უფრო ხშირად ეჩვენოთ ზოლმე ხალხს, ასეთი ველური, ასეთი გულქვა, ასეთი დაუნდობელი აღარ იქნებოდა ადამიანი“ — ამბობდა ნატო (იმ დღეს, თურმე, ვილაც მთვრალებს ფეხშიძმე ქალის მუცელზე ფიცარი გაუღიათ და აიწონა-დაიწონა უთამაშაით. ძალით მოამშობიარეს თურმე. ღმერთო ჩემო, ღმერთო ჩემო, რას არ გაიგონებ თეატრში!). ნატო კი ლაპარაკობდა: თქვენისთანა ქალს ხალხი თავყვანს უნდა სცემდეს, როგორც ღვთაებასო; თქვენ კი პურის რიგში დგებით და ჩაისაც თვითონ იღვლებთო; ის კი არა, ნავთიც თქვენ თვითონ მოგაქეთო, იმ დღეს დაგინახეთ, ღვთისმშობელს ჰგავდით, ოღონდ ყრმით კი არა, ნავთის ბოთლითო; მე რომ კაცად დავბადებულიყავი, ბროლის კოშკში ჩავსვამდით და ცოცხლად არ მოგაკარებდითო; (სიცილით) მილონერი გავხდებოდი, რადგან უფულოდ არავის მიეცემდი თქვენი ნახვის ნებასო... (ასეთი ელენე უკვე იყო, ჩემო ნატო, დახატულიც მეძაობდა)... თქვენ ხომ არ იცით, თქვენ ხომ ვერც წარმოიდგენთ, როგორ მიყვარხართო; უფლება რომ მქონდეს, პურსაც მე მოგიტანდით და ნავთსაცო... (რა თქმა უნდა. შაქრის უკანასკნელ ნატეხსაც მოპარავს დედას, მე რომ მომირბენინოს. ერთხელ კიდევ ნახოს, როგორ ვიტანჯები. ოღონდ დამენახე და აჰა, შენ შაქარი. შენ შაქარი, მე სიამოვნება.

ოთარ ვილაძე
რამის თეატრი

ღმერთო ჩემო. ღმერთო ჩემო. რა ბო-
როტი ვარ. რა სისულელეები მომდის
თავში).

— რა სულელი ხარ, ნატო. — გაი-
ცინა ქალბატონმა ელენემ.

— დედას გვეცივებით, ქალბატონო
ელენე, — უარესად აღეგზნო ნატო.

დერეფანში ვილაცამ ჩაირბინა. სად-
ღაც კარი გაჯახუნდა. წამიერად გამო-
დებული კარიდან ფრაზის ნაგლეჯი გა-
მოსხლტა და ტყვეობიდან თავდაღწეული
ნადიროვით გაშლივინდა თეატრის აკ-
ლდამისებურ სიჩუმეში: კეისრები ერ-
თხელ კვდებიან! გზადაგზა იმშვიდებდა
აბურძგულ ბეწვს, დარღვეულ სუნ-
თქვას, და ბოლოს, როგორც იქნა, გააღ-
წია თეატრიდან. ქალბატონი ელენეს-
თვის კი, თეატრი ერთადერთი ადგილი,
თავშესაფარი, კუნძული იყო, სადაც მი-
სი სიმარტოვე, ტყვილი, ტანჯვა, მო-
ლოდინი — არა მარტო იერს იცვლიდა,
არამედ მაცდურად მომხიბვლელი აზ-
რითაც იტვირთებოდა. დიადის, ამაღ-
ლებულის, მარადიულის ნათელში ეხ-
ვეოდა, როგორც კეისარი ტოგაში, და
ხანდახან იმასაც კი ფიქრობდა, სხვე-
ბისთვისაც არანაკლებ თავზარდამცემი,
არანაკლებ სულისშემძვრელი რომ იქ-
ნებოდა მისი ცხოვრება სცენაზე გატა-
ნილი. აქ შეიძლებოდა მხოლოდ, ტაში
და ყვავილები დაემსახურებინა იმის-
თვის, რისთვისაც სასჯელს იხდიდა
სხვაგან, ნებისმიერ ადგილას, ქუჩაში
თუ შინ. სხვაგან — სინდისის ქენჯნის,
სირცხვილისა და უაზრობის მეტს, ვე-
რაფერს ხედავდა საკუთარ წარსულში.
ნახვისარი ოთახიც სასჯელი იყო, წარ-
სულით დამსახურებული, და ისიც ყო-
ველ დამე იშლიდა სიმარტოვის ლო-
ვინს, რომელზედაც კატაც ზოხლით
წვებოდა; იძულებული იყო, ყოველ
თხუთმეტ წუთში გამორკვეულიყო უხ-
ორკო, უმოძავლო, თავის მოსატყუებ-
ლად გამოგონილი ოცნებიდან და სა-
ათი-ამურის ისრით განგმირული,
ჩახვეოდა აქოთებულ კატას; ისევ ყე-
ლამდე ჩაფლულიყო სხვათა ცხოვრე-
ბის დანატოვარ მტვერში. ხოლო თეატ-

რი იმედის ის კუნძული იყო, სადაც
შეიძლებოდა, იმის ცხოვრებას
თვალთ დაენახა ვილაცამს. იმ
სულს, სასჯელის ზღვიდან ამოყურყუ-
მაღავებული, რათა ისევ სასჯელის
ზღვაში ჩაშვებულიყო, უფრო ღრმად,
ფსკერამდე, საკუთარ გვაამდე. შავ ნი-
ქარაში ჩამარხულ გვაამდე: ქოლგის
წვერი შეეჩიხინებინა მისთვის, გამო-
ეფხიზლებინა სიკვდილიდან, დაერღვია
ნეტარი სიკვდილი; და ბოლოს, თეატრი
ერთადერთი ადგილი იყო, სადაც ქმარ-
ზე ვერ ფიქრობდა, ქმარს ვერ გრძნობ-
და, ქმარს ვერ ამჩნევდა, როგორც ლო-
მის სტომაქში მოხვედრილი. — ლომს.
მაგრამ ნატომ ეს სულისმოსათქმელი
თავშესაფარიც დაურღვია; აქაც შემო-
იჭრა, ქალური ძღვენით — შხამში ამო-
ვლებული ქაინათურებით ხელდამშვე-
ნებული. უფრო მეტიც — მკვდარი
ქმარი გაახსენა მაშინვე: ქმარივით ელა-
პარაკებოდა, ქმარივით აქებდა და ადი-
დებდა, ქმარივით ეფიცებოდა სიყვა-
რულს, თითქოს მისი ქმრის ღამეული,
საწოლისთვის გამოხუნული მონოლოგე-
ბის არარსებული სტენოგრამა გაეზები-
რებინა და ზუსტად იმასავით წარმოს-
თქვამდა: აღზნებული. გაფითრებული
და, იმავე დროს, მისი ქმრისთვის ეგ-
ზომ დამახასიათებელი პათეტიური
გულწრფელობით, უხერხულ მდგომარე-
ობაში რომ არ ჩაეყენებინა საკუთარ
გულწრფელობას, სანახევროდ ხუმრო-
ბად რომ ჩაეთვალა მასი ნალაპარაკევი
მსმენელს, მაგრამ გულწრფელად ეთ-
ქვა ის, რასაც იმ წუთსას ვანიცდიდა,
რასაც სხვანაირად ვერ გამოთქვამდა,
იმიტომ კი არა, იძულებით რომ ამბობ-
და იმას, რისი თქმაც არ უნდოდა, არა-
მედ, იძულებით რომ ამბობდა იმას, რი-
სი თქმაც უნდოდა; კი არ ამბობდა,
ალიარებდა, როგორც საკუთარ ნაკლს,
სისუსტეს, დანაშაულს. ამიტომაც იყო
ალბათ, მკვდარი ქმარი რომ ედგა
თვალწინ. ნატოს უსმენდა და მკვდარ
ქმარს ხედავდა — კეისრის ტოგაში გა-
მოწყობილს, ოცდასამჯერ დაჭრილს და
ერთხელ მკვდარს. ბოლო ჭროლობამ კი

არ მოკლა, ოცდასამივემ ერთად, ერთდროულად, ერთხელ. ასეთი ცოცხალი არასოდეს გამოცხადებია, უფრო ცოცხალიც კი იყო, ვიდრე იქამდე, იმ საზარელ დღემდე. ნატოსავით შემცბარი, დაბნეული იდგა და ილიმებოდა; ხელი კი ამაყად ჩამოდო მახვილის ტარზე, როგორც სახელოვანს, მაგრამ ყველასათვის მოულოდნელად ჩაფლავებულ მსახიობს, ღირსეულად რომ უჭირავს თავი მისთვის ამ უსიამო დღესაც. თუმცა ერთი სული აქვს, როდის გავა აქედან, წყეული, უმადური, არაფრის მპატიებელი, მისი ნიჭისა და ძალღონის მწოველი სცენიდან, რათა კულისებში, ცრემლში აზელილი გრიმით სახემოთხუპნული, დეკორაციის სვეტს ჩაეხვიოს, დაცემული, დამხობილი მარად მისი მოშურნე, მარად მისი დაცემის, დამხობის მომლოდინე სხვა მსახიობების თვალში, გელას დედების, გელას დედის დედების, გელას დედის მამებისა თუ ღიზების თვალში, მის ზურგს უკან რომ შექუჩებულიან ახლა, სხვათა გვირგვინებით, სხვათა მანტიებითა და სხვათა სამკაულებით მორთულ-მოკაზმულნი, მაგრამ მაინც გაოცებულნი, ნირწამხდარნი, იმის ხილვით, რაც იხილეს, რასაც არა თუ კეისრისგან, კეისრის განმსახიბრებელი მსახიობისგანაც არ ელოდებოდნენ. თავი აიჭნია, ეს უცნაური, ყოვლად მოულოდნელი ჩვენება რომ დაეფრთხო. მაგიდაზე მიმოზის ყვავილი დაედო ვიღაცას. დაედო თუ დარჩენოდა? ახლა შეამჩნია პირველად. ოთახში მიმოზის მძაფრი სუნი დადგა. უნებურად შეშფოთდა. ვინ იყო ამ ოთახში ნატომდე? ნატოს ყვავილი არ მოუტანია არც მკვდარი ქმარი მოიტანდა. კი მაგრამ, რატომ არ შეიძლებოდა, მკვდარ ქმარს მოერთმია ყვავილი? მიმოზა გაუბედავად აიღო მაგიდიდან და მაშინვე დამშვიდა, ბავშვივით გაუხარდა, ნამდვილი რომ აღმოჩნდა იგი. ხომ შეიძლებოდა, ისცარიელს წაწყდომოდა მისი ხელი? ყვავილი დაყნოსა და ღია სარკმელში გადააგდო. საღვალად ზევით ქალმა გადაიკისკისა. ნატო

გაკვირვებული მოაჩერდა, სანახე და მიღწევიანი.

— რეპეტიცია. — თქვენი ტონმა ელენემ.

„უარესად ვაჯავრებ თავსო“ — გაიფიქრა ნატომ. მართალიც იყო. ჯერ არც იმდენი ცოდნა ჰქონდა და არც იმდენი გამოცდილება, ლაპარაკისას დროულად რომ დაეხია უკან, ანდა დროულად წაედგა წინ ფეხი. იჭდა და ჰიკჭიკებდა ჩიტივით; ჩიტივით კი არა, მეტიჩარა ბავშვივით, ლექსს რომ გააზუთხვინებენ მშობლები და ისიც ჰიკჭიკებს, ჰიკჭიკებს დაზეპირებულ სიტყვებს, ლექსისა კი არაფერი გაეგება. არ ეგონა, ამდენი ლაპარაკი თუ დასჭირდებოდა; დარწმუნებული იყო, როგორც კი დანიხავდა, მაშინვე ყველაფერს მიუხვდებოდა ქალბატონი ელენე და შუბლს კი არ შეიკუმხნა, გულში ჩაიხუტებდა, სიყვარულიც ამას ჰქვია, მადლობელი ვარ, შვილი რომ გამიცოც... შვილი რომ დამიბრუნეო. მსგავსიც არაფერი მომხდარა. ან უბედვრდა, ან სარკმელში იყურებოდა, და ესეც, ძალაუწებურად, უფრო მეტს ლაპარაკობდა, უფრო უაზროდ, უფრო დაბნეულად. ქალბატონ ელენეს მიუხვედრელობა აბნევდა, ანდა — ასე ოსტატურად გათამაშებული მიუხვედრელობა. ამასაც იყოლიებდა თამაშში, ტყუილუბრალოდ ალაქლაქებდა, იძულებულს ხდიდა, ღობე-ყორეს მოსდებოდა და ისე დაეჭირა თავი, თითქოს სხვა არც არაფერი ჰქონდა სათქმელი, თითქოს სხვა არცაღირდა სალაპარაკოდ და თითქოს თავადაც იმ „სხვის“ მისაჩქმალად ლაპარაკობდა ამდენს და არა იმიტომ. სწორედ იმ „სხვისთვის“ როგორმე რომ მოემა თავი. „არ უნდა მოვსულიყავი. არავითარ შემთხვევაში, არ უნდა მოვსულიყავი“ — ფიქრობდა განაწყენებული. საღვალად ისევე გაჯახუნდა კარი. ნატო შეკრთა, ხოლო ქალბატონმა ელენემ შემაწუხებლად იგ-

ოთარ ზილაძე
რანის თეატრი

რძნო უცებ, რა ღრმად შემოჭრილიყო უკვე მის სამფლობელოში ეს პატარა დამპყრობელი, რომელიც ბრმად, ალალბედზე კი არ ეპოტინებოდა სხვათა საკუთრებას, ყველაფერი წინასწარ ჰქონდა გააზრებული, გაანგარიშებული. რა უნდა დაემხო, ანდა რა უნდა გადაებირებინა მანც „სხვათა საკუთრებისკენ“ მიმავალ გზაზე. შემწყნარებლური ღიმილითა და წარბების აქაჩვით ველარაფერს დააკლბდა ამ დაუდგრომელ სითაყხედეს, არც უფროს-უმცროსობას რომ დაგიღვედათ და არც ქალთა ომის წესებს. „მოიშალა, წაიბილწა ყველაფერი, მართლა უნდა დაინგრეს ქვეყანაო“ — ფიქრობდა გაგულისებული. მაგრამ რატომ უნდა გაპყვრებოდა, ან რატომ უნდა სწყყნოდა ნატოსგან? განა თვითონაც ასეთი არ იყო ნატოზე ადრე? უფრო სწორედ, განა თვითონ არ იყო პირველი, ვინც საუკუნეობით დადგენილ წესსა და რიგს აუჯანყდა? მართალია, დაისაჯა კიდევ, მაგრამ ნატოსა და ნატოსნაირი გოგოებისთვის მაგალითად იქცა, რადგან იმათთვის მთავარი ის კი არ არის, რა მოსდევს ამგვარ ნაბიჯს, არამედ — ამგვარი ნაბიჯის გადადგმაც რომ შეიძლება. მაგრამ, როცა ქალბატონი ელენე, საერთო საცხოვრებლისაკენ მიმავალი, ჯიუტად, ბრაზიანად იმეორებდა: გათავდა. მეყოფა. მართალი ვარო — იმიტომ კი არ იქცეოდა ასე, ვილაყებისთვის მაგალითად რომ ქცეულიყო (ეს სრულებითაც არ აინტერესებდა, არც მაშინ და არც მერე), არამედ გამორჩეულობის, განსაკუთრებულობის, ერთადერთობის შეგრძნებით იყო შეპყრობილი, რომლის გამოხატვასაც, როგორც მალე გამოიჩვენა, თურმე, ყოვლად გაცვეთილი, ყველა ქალისთვის თითქმის ერთნაირად საეალდებულო გზით აპირებდა, რაც ვერც საკუთარ თავს აპატია ბოლომდე და ვერც იმას, ვინც მისი გამორჩეულობა, განსაკუთრებულობა, ერთადერთობა — ვნებით შეძრული, ვნებას აყოლილი ქალის სხეულად აღიქვა და ერთბაშად

გააჩეულებრივა, რადგან ქაჯეთის ციხესავით კი არ აღებინეს, იგი აბრმად საკარმიდამო მიწასავით მიუხედავად მოუყვეს ასათვისებლად. ანტიმაც იყო, ყოველი შეუღლება, კიდევ უფრო რომ აშორებდა ქმარს, კიდევ უფრო დაუპოროჩილებელს, მიუღწეველს რომ ხდიდა ქმრისთვის, ყრუს, უგრძობელს, ცარიელს — მიტოვებულ ციხესავით, რომელიც გამარჯვების შეგრძნებას კი არ გიჩენს, საგონებელში გაგდებს, რადგან ციხის მიმტოვებლის მორჩილებაზე კი არ მეტყველებს, ციხის მიმტოვებლის ვერაგობაზე გაეჭვებს უნებურად. „არ მესმის, მომკალი და არ მესმისო“ — იძახდა მისი ქმარი; ის კი, კედლისკენ გადაბრუნებული, ერთხელ კიდევ ბრწყინვალედ გათამაშებული გულცივობითა და უგრძობლობით დათრგუნული, ღვარძლიანი ნეტარებით ფიქრობდა: რაკი ჩემი ფეხით გეახლე, არ გეგონოს ქუჩაში რომ ყრი. „ძუძუნი უძგობეს ღვინისა“ და „მუცელი ვითარცა ხვავი იფქლისაო“. ცოლობას ამაღლიდა ქმარს, რომელიც მხოლოდ იმაში იყო დამნაშავე, მარადიულ მონობაში რომ ჩაიგდო თავი, ცოლის წამიერი სითამამისა და წამიერი სისუსტის გასამართლებლად. ასე კი იმიტომ მოხდა, სიყვარულის სიყვარულით დამთრგუნველად რომ გააჩინა იგი ღმერთმა, სიყვარული და სიყვარულის დათრგუნვის უნარი მისცა მხოლოდ, როგორც ჩიტს — ფრენისა, თევზს — ცურვისა, გველს — ხოხვისა, და თუ გამოარჩია, ამით გამოარჩია მხოლოდ სხვებისაგან. მხოლოდ და მხოლოდ, ამით. ესაა მისი გამოსარჩევი ნიშანი, მისი გამორჩეულობის, განსაკუთრებულობის, ერთადერთობის ღერბი: ქოლგა და შავი პირბადე — უსახლკარობისა და სიმარტოვის სიმბოლო და არა ქოლგისა და პირბადის რეკლამა. ნებისმიერმა ნატომ რომ გადაიღოს და გაიმეოროს, თანაც იმდენი მსხვერპლის გაღება დასჭირდა. იმის გამოჩენისა და ტარების უფლება რომ მოეპოვებინა, ვერავის ჩაიზიარებდა. ვერავის ამოიყენებდა გვე-

რღში, გამორჩეული, განსაკუთრებული, ერთადერთი უბედურების კვარცხლბეკზე შემდგარი, და ვერავის უწილადებდა იმ სისხლის გამყინავ, ტრანსული სიამაყის აღმძვრელ გრძნობას, ქუჩაში რომ განიციდდა, როცა მის დანახვაზე შეჩოჩქოლებული, შემცბარი გამვლელები, ერთმანეთს გადაულაპარაკებდნენ ხოლმე: ამისმა ქმარმა თავი მოიკლაო. ახლაკი ვილაც რძეშეუშვრალი გოგო დასდგომოდა თავზე და ეუბნებოდა: ნება მომეცი, მეც ისე მოვექცე შენს შვილს, როგორც შენ შენს ქმარს მოვექციო. ქმარი სხვაა, სულელო, შვილი კი სხვაა და როცა ამას გაიგებ, მერე იწყება ცხოვრება. იქამდე გძინავს, ღრმად, უსიზმროდ. იქამდე ისიც არ გაინტერესებს, შენს ქმარსაც ჰყავს თუ არა დედა; და თუ ჰყავს, რას ფიქრობს შენზე, გაქებს თუ გადაგებს, გწყველის თუ გლოცავს. შენ ჯერ გძინავს, გძინავს, გძინავს, მაგრამ ის მაინც შემოაღწევს შენს ძილში — დედამთილი — და მხოლოდ იმიტომ გაგაღვიძებს. შენი უსვენდისობა, შენი სულმდაბლობა, შენი უსამართლობა რომ დაგანახვოს. მეტი არაფერი. გაგაღვიძებს და წავა. გაქრება. საფუძვლიანად ვერც გაარკვევ. მართლა მოვიდა. თუ მოგვლანდა, დაგესიზმრა. საიდანღაც მოვიდა, თუ შენი არსებიდან ამოიზარდა, როგორც რძიდან ყველი. აი, რატომ ცდილობდა ქალბატონი ელენე, ბოლომდე გულგრილი და შეურყვეველი დარჩენილიყო ნატოს გამონავონი (შეიძლება, მისი ჯიბრითაც), თითოდან გამოწოვილი სადარდელის მიმართ; თავი არ გაეყადრებინა იმისთვის, როგორც ქოფაკს — გოშინათვის, როგორც ღირსეულ დედამთილს — უღირსი რძლისთვის, რითაც ნატოს თვალში იმ უპირატესობას მაინც ინარჩუნებდა, რასაც თუნდაც ასაკი აძლევდა და რისი დაკარგვის შემდეგ, აღარც თვითონ შეეძლებოდა ასე შემწყყნარებლურად გაღიმება. ასე მოჩვენებითი, სავალდებულო ყურადღებით მოსმენა და მოთმენა ამ ძალადმაცხონე გოგოსი, რომელიც, მართალია

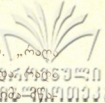
ჯერ არ ეჯავრებოდა, მაგრამ უკველთვის აღიზიანებდა, როგორც მიმბაძველი, რომელსაც ერთი სული აქვს, როდის აღიარებს „კერპი“, როდის ჩათვლის პოეტად, და შენიშვნებს კი არ უსმენს, იმას კი არ უეკირდება, რისასაც ილოა თვითონ და რა უხერხულ მდგომარეობაში აყენებს თავის „კერპს“ — უტიფრად უღიმის, ვითომ თქვენისთანა ადამიანს, როგორ ეკადრება, მე ნაკლად ჩამითვალოს ის, რითაც თავად სახელი მოიხვეჭაო. იჯდა და უსმენდა. იჯდა და ითმენდა გაუთავებელ აბდაუბდას, რითაც ნატო, მხოლოდ და მხოლოდ, მასთან გათანასწორებას, მასთან გაშინაურებას ცდილობდა და გულახდილობის, გულწრფელობის წილ, მისგანაც იგვივს მოითხოვდა ან მართლა ჩვეულებრივი თავხედი იყო ან სულელი. მაგრამ, საბედნიეროდ, ამას ჯერ კიდევ შეეძლო თავის შეგავება, უფრო სწორედ, ნამდვილი სახის დამალვა. ნილაბი ჰქონდა სახეზე აფარებული, ყურადღების, ცნობისმოყვარეობის მკვდარი, გაშეშებული ანაბეჭდი — უფერული, უსისხლო განა ტყუილად მსახურობდა თეატრში? თუმცა თეატრი იმდენს რას ასწავლიდა, დედამთილმა რომ ასწავლა, თანაც არა წლების, არამედ ნახევარი საათის განმავლობაში, რადგან მხოლოდ ერთხელ და ისიც ნახევარი საათით იხილა იგი, სულ სხვა საქმეზე ჩამოსული თბილისში, მეზობელს გამოყოლილი მოწმედ, სასამართლოში, მაგრამ ნახევარ საათშიც შესძლო იმის წარმოდგენა, თუ როგორ უნდა გუქიროს თავი შენთვის ყველაზე მიიმე წუთებში, შენთვის (ალბათ) ყველაზე საქულველ ხალხთან, რათა ისინი სპასუხო სიძულვილით კი არ განიშკვებულონ შენდამი, არამედ საკუთარი არარაობა იგრძნონ და შენმა სიდიადემ, შენმა ღირსებამ, შენმა ღვთაებრივმა დაუნდობლობამ და ასევე ღვთაებრივმა მიმტყვებლობამ, ხელები დააქამი-

ოთარ ზილამაძე
რკინის თეატრი

ნოს იმათ, ერთმანეთი დააგვეკლინოს. ერთმანეთზე ამოაყრევინოს წყალწყა-
ლა, უმწეო, უმაქნისი ჯავრი. იმიტომ
კი არ დაადგათ თავზე — მოულოდნე-
ლად, გაუფრთხილებლად, ნახევარი სა-
თით — დაკარგული რომ მოიძია —
იმისთვის უნდოდა ერთხელ მაინც შე-
ველო თვალი, ვინც მის მოლოდინსა
და იმედს წერტილი დაუსვა; მიზეზი
ანტერესებდა მოლოდინისა და იმედის
სიკვდილისა, რაც, უპირველეს ყოვლი-
სა, ისე იმათ სიკვდილთან შეგუებას
აიძულებდა, როგორც ჭირისუფალს —
გვამის გაკვეთის შემდეგ დადგენილი
დიაგნოზი. მაგრამ რძლისგან განსხვა-
ვებით, არა მარტო გარეგნულად ეჭირა
თავი ღირსეულად, არამედ მისი უთქმე-
ლი, ღრმად შენიღბული ნება-სურვილი
წარმართავდა ყველაფერს, რაც კი ირ-
გელივ არსებობდა, ხდებოდა, ანდა შე-
იძლებოდა მომხდარიყო იმ ნახევარი
საათის განმავლობაში. თუმცა, არა-
ფერზე და არავიზე შეუჩერებია დიდ-
ხანს თვალი; არავისთვის არაფერი
უკითხავს და არავინ დაუტოვებია უპა-
სუხოდ. წელგამართული იჭდა სკამზე,
დიდ ოთახში — არც ისე ახლოს მაგი-
დასთან, დანარჩენებში რომ გარეუ-
ლიყო, და არც ისე შორს, მთლად
რომ გამოცალკევებოდა დანარჩენებს.
თითქოს იყო და არც იყო იმათთან.
იყო, როგორც სტუმარი, და არ იყო,
როგორც ნათესავი. მშვიდად, მაგრამ გა-
მომწვევად იჭდა, როგორც წმინდანი
კეთროვნებში, როგორც დედოფალი
ტახტზე, როგორც დედა უღირსი შვი-
ლის კუბოსთან. სადა, უბრალო, მაგრამ
თვალში საცემი, ადვილად გამოსარ-
ჩევი თავისი ყვავილიანი ბამბაზის კა-
ბითა და პრიალა, წვეტიანი კალოშე-
ბით, შავ წინდებზე რომ ეცვა. მშვი-
დად, სხვათაშორის მოჰყვა, როგორ მო-
ეჭრა ვიღაცას ვიღაცისთვის ბლის ხე;
როგორ მოეკლა ბლის ხის პატრონს
ბლის ხის მომპრეღლისთვის მკვე ძრო-
ხა და ბოლოს, როგორ დარეოდნენ

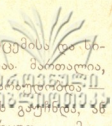
ერთმანეთს ბლის ხის პატრონი და
ბლის ხის მომპრეღი; სიკვდილსა და
რიყვის გამო, საციხოდ გაუფრთხილებ-
მე, პირში ჩაეარდნოდნენ ქალაქს, სა-
დაც უფულოდ სალამსაც აღარ ეუბნება
ხალხი ერთმანეთს და სადაც ფულის
გულისთვის, ქალს ქალობა აღარ
ახსოვს, კაცს კი — კაცობა. მაგრამ
მის რძალს სრულებითაც არ აინტე-
რესებდა სოფლური ვნებანი; იმაზე
ბრაზობდა, მისი დედამთილი, მოწმე
იყო თუ მონაწილე მებოძობების ჩხუბი-
სა („წახდომისა“ — როგორც თავად
ბრძანა), იმის თქმას რომ ცდილობდა
ხაზგასმულად, თქვენთან კი არ ჩამო-
ვედი, ვისარგებლე ქალაქში ყოფნით
და ბარემ თქვენთანაც შემოვიარეო —
თითქოს სათაკილო იყო, თითქოს ძა-
ლიან დამცირდებოდა, ანდა თითქოს
ფულს გადახდევინებდნენ, თავიდანვე
მხოლოდ ამ მიზნით რომ ჩამოსულიყო
ქალაქში და იმისთვის არ ეცადა, ქალა-
ქის სიგლახე როდის მისწვდებოდა სო-
ფელსაც და ხის გამო დაწყებული კინ-
კალობა, როდის გადაიზრდებოდა სის-
ხლისღერაში. „არ მოვეწონე. არ მოვ-
წონვარო“ — ფიქრობდა ეს, გაბრაზე-
ბული, რადგან არასოდეს არ უფიქრია,
ასე მტანჯველად, ასე უსამველოდ თუ
მოუწნებოდა როდისმე, მაინცდამაინც,
ამ უბრალო, ამ სოფელ ქალს რომ
მოსწონებოდა იგი. „რალა მაშინდელი
მე და რალა ახლანდელი ნატოო“ —
გაეღიმა მწარედ. გაახსენდა, როგორ
უჭიციანებდა დედამთილს კუდს, რო-
გორ ცდილობდა, თავიდანვე გაუთვა-
ლისწინებელის, უგულველყოფილის,
გამორჩენილის აღდგენას, თანაც ნახე-
ვარი საათის განმავლობაში; როგორ
ცდილობდა, წარამარა მოხვედროდა იმ-
ას თვალში, იქნება რამე მკითხოს, იქ-
ნება რამე დამავალოსო, მაგრამ იმის-
თვის, სოფელელისთვის, ყველანი ერთნა-
ირები იყვნენ, როგორც სხვა რასის
წარმომადგენლები, და ნახევარსაათი-
ანი დედამთილობა, უფრო სწორედ,
დამარცხების შეგრძნება, უფლებას აძ-

ლევდა, არ გამოერჩია არავინ, ყველა ერთნაირად დაეგმო, ან ყველასთვის ერთნაირად მიეტყუებინა. ესენი კი, გამარჯვებულები, ერთმანეთს იხმობდნენ სამზარეულოში და ჩურჩულით, ფაცფუტით ბჭობდნენ, სად მოესვენებინათ, რა პატივი ეცათ, როგორ მოეგოთ დამარცხებულის გული. მაგრამ ის უკვე ფეხზე იდგა, წასასვლელად გამოზადებული, და ბამბაზიის კაბის სახელოებს იირს იქაჩავდა, ბოლომდე რომ დაეფარა მზემოკიდებულ მკაეები. როცა უთხრეს, რატომ მიბრძანდებით, დარჩით, მოისვენეთო, გაიღიმა და თქვა, დასარჩენად სად მკალია, ჩემს სულელ თხას თვალები გაუწყალდა ალბათ, ჩემს მოლოდინშიო. მატარებელი დილაზე არ იყო; ყველამ იცოდა, სადგურის მოსაცდელ დარბაზში რომ უნდა მჯდარიყო იგი დილაზე, მაგრამ მაინც ვერაფერს გაუბედა სიტყვის შებრუნება ანდა გაცილება (ვერც შეიღმა და ვერც რძალმა, ვერც მძახლებმა და ვერც ლიზამ): გამარჯვებულებმა ვერ გაუბედეს დამარცხებით მოპოვებულის წართმევა, დამარცხების გადასატანი სიამაყის ხელყოფა და, მათდა სანაქებოდ, მაშინვე იგრძნეს, კიდევ უფრო დიდი უსამართლობა რომ იქნებოდა იმათგან, ენახათ როგორ შევიდოდა იგი სადგურის მოსაცდელ დარბაზში, უპატრონო სოფლელი ქალი, დამფრთხალი, დაბნეული მისთვის უჩვეულო გარემოთი და მისთვის უცხო ადამ-წესებით; მოჩვენებითი და, ამიტომაც, უარესად თვალში საცემი ვულგარილობით, როგორ მიაშურებდა დარბაზის ყველაზე შორეულ, ყველაზე ცარიელ კუთხეს; დაჯდომამდე როგორ დაიფენდა გავიწივულ სკამზე ცხვირსახოცს და პირილა, წვეტიან კალოშებზე როგორ დააწყობდა ზემოდან, გადატანილი მღელვარებით აკანკალებულ ფეხებს — უბრალო, ჩვეულებრივი სოფლელი დედაკაცი, ბედის უუღლმართობისა და ბედთან მარადიული ჭიდილის გამო, მოლოდინისა და სიმარტოვის ღვთაებად გარდაქმნი-

ლი, თხის ანაბარა დარჩენილი. „არაღმარადევი ჩემი დედაპითილი დარჩენილი ახლანდელი მეო“ — ისევ გაეცინა. „არაღმარადევი ჩემი დედაპითილი დარჩენილი მეო“ — ისევ დაეზარა ამ, მისთვის მტკივნეული მოგონებიდან გამოსვლა. „დედაჩემი სადგურის მოსაცდელში ზის... მე მივუსაჯე დედაჩემს სადგურის მოსაცდელში ჯდომათ“ — შფოთავდა მისი ქმარი, მაგრამ იმის ნაცვლად, თვითონაც რომ სადგურში გაქცეულიყო, ფეხებში ჩავარდნოდა დედას, უკან დაეხრებინა, ანდა იმასთან ერთად დედაცა და მატარებლისთვის, რომელიც სამშვიდობოს მიიყვანდა ორივეს — მშობლიურ მიწაზე, მშობლიურ ცისქვეშ, მშობლიურ კერასთან, რომლის გარშემოც ჯერ კიდევ გაურყვენელი ხალხი იკრიფებოდა, ყანიდან, ვენახიდან, წისქვილიდან, ტყიდან, წვიმიდან შემოსული, ჯერ კიდევ მორწმუნე ომერთისა და ეშმაკისა, ჯერ კიდევ სისხლხორციელად განუყრელი ზღაპრის გმირებისგან — მაინც ცოლს ებლატუქებოდა რბილსა და ქათქათა საწოლში, როგორც წყალწაღებული ხაგსს, როგორც ქაობში ჩაფლული — ჰაერს. თითქოს ცოლს და არა დედას ჩამოსტებოდა და ცდილობდა, ისევ, სამუდამოდ მისწებებოდა იმის სხეულს. მაგრამ კაცს, როგორი სუსტიც არ უნდა იყოს იგი, რაკი თავად ბუნებისგანაა იძულებული, დედასა და ცოლს შორის ყოველთვის უკანასკნელი აირჩიოს, ცოლის დედად გარდაქმნის უნარიც შესწევს, რაც თავისთავად, შურისძიების ერთგვარი საშუალებაა, რადგან მხოლოდ ამ გზით შეუძლია, იოლი, ლამის მზამზარეული, წინასწარვე განადგობილი გამარჯვებით დაბრძანებულ ცოლს თვალი აუხილოს და მხოლოდ ამ გზით შეუძლია, იმასაც განაცდევინოს შვილის განდგომისა და დაკარგვის სიმწარე. ისევ აიქნია თავი, ამჯერად დედაპითილის დაძაბული, გამომცდელი მზერა რომ მოეშორებინა, მკაცრი,

ოთარ ზილაძე
რკინის თეატრი

მაგრამ წმინდა, გასაფრთხილებელი, სახელმძღვანელო, როგორც მათიანეს ფურცელი, რომელიც სასახლის საზეიმო ცერემონიალებს კი არ აღწერს, არამედ დამხობილ, ივარქმნილ, გაუკაცურებულ პალატებსა და სენაკებს, ქვეყნის გულისა და გონების ოდინდელ სამალაევებს „დამშვიდდი. ყველაფერი შემომიბრუნა ღმერთმა. ყველაფერი წინ დამახვედრა“ — უთხრა დედამთილს გუნებაში. საღდაც ისევ გაჩახუნდა კარი. ისევ გადაიკისკისა ქალმა, მაგრამ კი არ დააფრთხო, კიდევ უფრო გაამძაფრა თეატრის შენობაში გამეფებული მყუდროება. „რეპეტიცია მალე დამთავრდება“ — გაიფიქრა და ნატოს შეხედა.

— თქვენ მე არ გიყვარავთ. — თქვა ნატომ

— ოხ, ნატო, ნატო. — გაიცინა ქალბატონმა ელენემ.

— არც მე მინდა, ჩემი მიზეზით სხვები რომ გაუბედურდნენ. — თქვა ნატომ.

— ეგ რაღაა? შენ რა შუაში ხარ? — შეკრთა, დაიბნა ქალბატონი ელენე და სასწრაფოდ გამოაღო უჯრა; მაგრამ ბოლო წამს მაინც მოერიდა პაპიროსის ამოღება. ქმრისა არ ერიდებოდა, ნატოსი კი მოერიდა. ამანაც გააღიზიანა გაწვილებული, გაკვირვებული ხელი თითებით ეკიდა გამოღებულ უჯრაზე.

— მოხდეს, რაც მოსახდენია. — თქვა უცებ ნატომ.

— რა უნდა მოხდეს, ნატო? — უარესად დაიბნა ქალბატონი ელენე.

— რაც მოსახდენია. — ჩუბტად გაიმეორა ნატომ.

— არაფერი არ უნდა მოხდეს. არაფერი. რაც მოხდა, ისიც საკმარისია: ისიც მეტია. — ხმას აუწია ქალბატონმა ელენემ და ფაცფაფუცით მოიძია უჯრის სიღრმეში პაპიროსისა და ასანთის კოლოფი. უკვე მიხვედრილი იყო (ალბათ თავიდანვე), აქ მოსასვლელად, უფრო დიდი მიზეზი რომ ჰქონდა მის

მეტოქეს, ვიდრე პატივისცემისა და სიყვარულის გამომყლავნება. მართალია, ჯერჯერობით, მხოლოდ უკრძალავდა ისიც კი გამოჩნა, როდესაც გაუჩინდა, მაგრამ გაუჩინა ამგვარი ვარაუდი — მაგრამ ვარაუდი მალე სინამდვილედ იქცეოდა და აზრი აღარ ექნებოდა ბრძოლის გაგრძელებას, მისი დედამთილის არ იყოს, სადგურის მოსაცდელ დარბაზამდე თულა მიჰყვებოდა გარეგნული სიკერპე და გაუტეხლობა. ალღდა, აჩქარდა უნებურად; თითქოს მეორე ქალაქში ელაპარაკებოდა ვიღაცას ტელეფონით და დრო განსაზღვრული ჰქონდა — შენ ჯერ კიდევ ბევრი რამე არ იცი, ნატო. ჯერ კიდევ სამოთხის მკვიდრი ხარ. ჯერ არ გამოუვდიხარ მამამაშენს იქიდან. — ცოტას შორჩა, ენაზე იკბინა. შეშფოთებულმა ამოიღო პაპიროსი კოლოფიდან. ხელეზი უკანკალებდა. ამაოდ აჩხაკუნებდა ასანთს. ზედიზედ ემტვრეოდა ღერები. პაპიროსი ტუჩების ცმაცუნით გადაჰქონდა პირის ერთი კუთხიდან მეორეში, როგორც კურდღელს კომბოსტოს ფოთოლი. ასანთის დამტვრეული ღერები, რომელიღაც საიდუმლო დამწერლობის ნიშნებივით ჩნდებოდნენ მაგიდაზე. ნატო წამოდგა, ასანთი ჩამოართვა და თვითონ აუნთო. „მადლობთო“ — უთხრა თავის აუწვევლად, თითქოს მოუბოდიშა. თვალები დახუჭა და ბოლი ღრმად შეისრუტა ნატომ ნიყარის საფერფლე ტახტის მუთაქიდან მაგიდაზე გადმოდგა. ისე ირჯებოდა, თითქოს მიჩვეული იყო ამგვარ საქმიანობას; თითქოს ისიც აქ მსახურობდა, ქალბატონ ელენესთან ერთად, ოღონდ იმასაც პიესების კითხვა კი არ ევალებოდა, არამედ ქალბატონ ელენესთვის ცეცხლისა და საფერფლის მიწოდება. სრულებითაც არ უკვირდა, ქალბატონი ელენე პაპიროსს რომ ეწეოდა, თუმცა იმის ხელში იქამდე არასოდეს არ უნახავს პაპიროსი. ანთებული ასანთის ღერი ჯერ ისევ ორი თითით ეჭირა და მშვიდად უყურებდა.

თანდათანობით როგორ შავდებოდა, როგორ იკრუნხნებოდა ცეცხლში გავვეული ღერი; ღერის შავი ჩონჩხი. „ომი გარდაუვალა. ქვა ქვაზე არ დარჩება“ — იმეორებდა გუნებაში ზღვის პირას ჩასმენილ ფრაზას. თითები რომ აეწვა, ღერი საფერფლეში ჩააგდო. აღანძული თითები ერთმანეთს გაუსვა; მაგრამ აღარ დამჯდარა, თითქოს დაენანა ბედნიერი შემთხვევის წყალობით დაპყრობილი სივრცის დათმობა, უკან დახევა მის ზურგს უკან ბოლი დაფეთებული მიაწყდა სარკმელს, მაგრამ სარკმელთან შეყოვნდა, შეტბორდა, თითქოს უფრო დიდი სივრცის შეეშინდა და რაკი უკან მაინც ვეღარ დაბრუნდებოდა, ნელა, გაუბედავად, ნაწილ-ნაწილ გაიძურწა გარეთ. „თუ ვინმეს ეკუთვნის, თქვენ გეკუთვინთ სწორედ, კვირგვინო“ — თქვა უცებ ნატომ და თამამად გაუსწორა თვალი ქალბატონ ელენეს.

— მე ჩემი უბედურებაც მეყოფა — თქვა ქალბატონმა ელენემ, თითქოს თავისთვის, მაგრამ ისეთი ბებრული ხმით. ნატო უნებურად აიწურა; პირველად მაშინ შეამჩნია თითქოს და გული მოერღვა: მის წინ დღლილი, სუსტი, ცხოვრებისგან ნაადრევად მოტეხილი ქალი იჯდა, — გაქალარავებული, თვალეზარიალებული, ტუჩებგადათეთრებული, ყელდანაოჭებული — მოწყალეებისა და დანდობის მავედრებელი: ხმით, თვალებით, მთელი არსებით. „ღღეს სრულებითაც არ არის ლამაზი“ — გაიფიქრა ნირწამხდარმა, თითქოს ლამაზი ქალბატონი ელენე უფრო გულისხმიერი იქნებოდა, ვიდრე ულამაზო. მაგრამ, თითქოს შეშფოთების მიზეზს მიუხედავ, ქალბატონმა ელენემ ისე ხალისიანად, ისე გულიანად გაიცინა, ალბათ უფრო ნაკლებად გაუკვირდებოდა ნატოს, სარკმელში რომ გაფრენილიყო იგი, თავის სკამიანად და პაპიროსიანად. თვითონაც გაეღიმა, ოღონდ გარბიყვებული ბავშვივით, ჯერ რომ არ

იცის, ვის გაუბრაზდეს, გამბრიყვებულსა თუ საკუთარ თავს.

— ჯერ ძილი, მერე სიზმარი — აყოლა სიცილს ქალბატონმა ელენემ. — რა თქვით? — ვერ გაიგო ნატომ. ვერ მიუხედა.

— ჩვენ, ქალებს, იმდენად გვიყვარს სიზმარი, დაძინებამდე გვინდა ვნახოთ. შენ ჯერ უნდა გეძინოს, ნატო. უნდა გეძინოს. ტკბილად. ღრმად. უზრუნველად. სიზმარი კი თავის დროზე მოვა. — თქვა ქალბატონმა ელენემ.

— არ ვიცი, უკვე ვითხარით თუ არა, — რატომღაც გაბრაზდა ნატო. — მაგრამ მე და გელამ...

— ეგ უკვე მითხარი. — გააწყვეტინა ქალბატონმა ელენემ.

— მე და გელა აუცილებლად დავკორწინდებით. — გააგრძელა ნატომ. — ჩვენ უკვე ყველაფერი გადაწყვეტიეთ.

— ძალიან კარგი. — თქვა ქალბატონმა ელენემ.

— შვილიც გვეყოლება. — ხმა აუთოლოდა ნატოს.

— მაგას რა სჯობია. — თქვა ქალბატონმა ელენემ.

— მე ასე მინდა... ჩვენ ასე გვინდა, ვისაც რა უნდა, ისა თქვას. ჩემთვის სულერთია. — გაცხარდა ნატო.

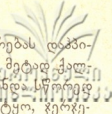
— მით უკეთესი. — თქვა ქალბატონმა ელენემ.

— ქალბატონო ელენე! — იყვირა ნატომ.

— ქალბატონო ელენე! — იყვირა ქალბატონმა ელენემაც. — ქალბატონო ელენე. — გაიმეორა ცოტა ხნის მერე, ახლა უკვე მშვიდად, დამცინავად, აგდებულად. — თავი გაანებეთ ქალბატონ ელენეს. თავი გაანებეთ... ყველამ.

დაძაბულნი შესცქეროდნენ ერთმანეთს. ორივეს ერთნაირად უჭირდა ამ გამაბითურებელი, ყველაფრის ამომწურავი ღუმილის ატანა. დარღვევაც. აღარაფერი ჰქონდათ სათქმელი. სხვას, ამ ღუმილთან არაფრით დაკავშირებულ ძა-

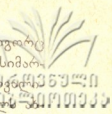
მთარ ჰილამო
რაინის თეატრი

ლას, შემთხვევას უნდა დაერღვია იგი, ორივენი რომ გადარჩენილიყვნენ, ორივეს რომ გადაერჩინა თავისი პატივმოყვარეობა. ერთს თავისი სულელური გულახდილობისა რცხვენოდა, მეორეს — თავისი ყალბი გულგრილობისა. რალაცა უნდა მომხდარიყო, იმ რალაცას რომ ჩასჭიდებოდნენ ორივენი და გასცლოდნენ, დამალვოდნენ ერთმანეთს. და მართლაც, მათ ბედზე, სადღაც ზემოთ ისევ გაჯახუნდა კარი, ისევ გადაიკისკისა ქალმა, გახრაგუნდა სკამები და ლაპარაკის, სიცილის, ნაბიჯების ხმები ტლანქად, დაუდევრად, მოურიდებლად აირია ერთმანეთში. კიბეზე ვილაცეები ჩამოდიოდნენ. „მაკოცინენ, ამალია, ერთხელ მაკოცინენ, გოგო“ — დაიძახა კაცის ხმამ. „თუ კარგია, შენ ცოლს აკოცე“ — უბასუხა ქალისამ. „ახლა კი ნამდვილად დამთავრებულა რეპერტივით“ — გაიფიქრა ქალბატონმა ელენემ, პაპიროსი ნიჟარის საფერფლეში ჩააგდო და ისე სწრაფად წამოვარდა სკამიდან, ნატო, უნებურად, უკან გადაიხარა. კი არ წამოდგა, წამოვარდა. „თუ გინდა დამიკადე. ახლავე მოვბრუნდები“ — უთხრა ნატოს და კარისკენ გაიქცა. კი არ წავიდა. გაიქცა. „რაუდენ. ბატონო რაუდენ“ — დაიძახა ოთახშივე, თითქოს არა საკუთარი თავისთვის, არამედ ნატოსთვის რომ დაემტკიცებინა, შენ კი არ გაგირბივარ, მართლა საქმე მაქვსო. ნატომ მაშინვე სარკმელში გაიხედა, თითქოს იმანაც გასაქცევი გზა დაიგულა; თითქოს აქამდე სულ იმის ნატვრაში იყო, როდის გავიდოდა ქალბატონი ელენე ოთახიდან, სარკმელში რომ გაეხედა; თითქოს ქალბატონი ელენეს თანდასწრებით უხერხული იქნებოდა სარკმელში გახედვა. სარკმელში აგურის ყრუ კედელი და მოასფალტებული ეზოს კუთხე გამოჩნდა მხოლოდ. ნიჟარიდან ლურჯი, ძაფივით წვრილი ბოლი ამოდიოდა — ნიჟარის სულივით. კიბეზე კი, ლაპარაკ-ლაპარაკითა და სიცილ-სიცილით, ვილაცეები ჩამოდიოდნენ.

მართალია, ქალბატონმა ელენემ ცივი წყალი გადაასხა ნატოს, არც გულში ჩა-

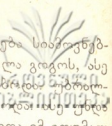
უხუტებია და არც დახმარებას დაჰპირებია — არადა, ყველაზე მეტად ქალბატონი ელენეს იმედი ჰქონდა სწორედ — მაგრამ რაც მისგან შეიტყო, ჭეოჯეობით, ისიც საკმარისი იყო, ცოტათი რომ დამშვიდებულიყო და უფრო საღად ეფიქრა იმ ცვლილებებზე, რაც მის ფეხმძიმობას უნდა მოჰყოლოდა საერთოდ, მისთვისაც და სხვებისთვისაც. ნატო, უპირველეს ყოვლისა, იმაში დარწმუნდა, არავითარი წარმოუდგენელი საოცრება რომ არ იქნებოდა მისგან ბავშვის გაჩენა. ქალბატონმა ელენემ ის კი არ შეიცხადა, რა დროს შენი შეილიაო — არა, სრულებითაც არა! — ჩემი იმედი ნუ გექნება, რადგან მე ჩემი უბედურებაც მეყოფაო. აი, რა უთხრა ქალბატონმა ელენემ, სიტყვიტაც და უსიტყვიტაც, და ალბათ იგივეს ეტყოდნენ მშობლებიც, რადგან ბავშვის გაჩენის უნარი, თავისთავად, ბავშვის გაჩენის უფლებასაც ნიშნავს, ხოლო სხვები, თუნდაც მშობლები, ვერც აუკრძალავდნენ და ვერც დაავალბდნენ საკუთარი უფლებით სარგებლობას. მაგრამ ნატო ბოროტად კი არ სარგებლობდა თავისი უფლებით, ვალდებული იყო, ესარგებლა, ადამიანის გადასარჩენად გამოეყენებინა იგი, უფრო სწორედ, სიმართლისა და სიყვარულის გადასარჩენად, რადგან მათი — სიმართლისა და სიყვარულის შეუღლებით გაჩენილი ბავშვი, არათუ სიმართლისა და სიყვარულის არსებობასაც დაადასტურებდა საერთოდ, არამედ სხვებსაც იძულებულს გახდიდა, მეტი გულისხმიერებით, მეტი პატივისცემით მოჰკიდებოდნენ, როგორც გელას სიმართლეს, ისევე ნატოს სიყვარულსაც. ასე ფიქრობდა ნატო და ფიქრის ქარხანაში დაყურსული, თვალის დაუხამხამებლად შესცქეროდა მარად ჩართული კონვეიერის ბრტყელსა და მოცახცახე ზურგს, რომელიც ახლა, მხოლოდ და მხოლოდ, სამ სიტყვას ეზიდებოდა განუწყვეტლივ და როგორც შესაყრებთა გადაადგილებით ჯამი არ იცვლება, ისევე არ იცვლებოდა იმ სამ სიტყვაში განაწილებული აზრი, როგორი თანმიმდევრობითაც არ უნდა ჩამოე-

ლოთ ნატოს თვალწინ. „მე შვილი მეყო-
 ლება. მე შვილი მეყოლება. მე შვილი
 მეყოლება“. — ფიქრობდა აღგზნებუ-
 ლი, ატაცებული, გაამაყებული; შემც-
 ბარიც და დაბნეულიც იმავე დროს. უკ-
 ვე რულმორეული, დასაძინებლად გამ-
 ზადებული, ფეთიანივით წამოვარდებო-
 და ხოლმე საწოლიდან, სარკესთან მიირ-
 ბენდა, ღამის პერანგს აიწვევდა და გაფა-
 ციკებული ათვალეიერებდა სარკეში სა-
 კუთარ მუცელს, თითქოს ასე ერთბაშად,
 მის თვალწინ უნდა გაზრდილიყო იგი,
 პატარა, მკვრივი, შეაქუმული, თქროსფ-
 ერი ბუსუსით მოფენილი, მაგრამ უძრავ-
 ი (ალბათ, სუნთქვას რომ იკავებდა,
 იმიტომ), უცვლელი, როგორც გამოქა-
 ნდაკებული ღმერთქალის მუცელი. ოლ-
 ონდ, გამოქანდაკებული ღმერთქალის-
 გან განსხვავებით, მის მუცელში ახალი
 სიცოცხლე იკიდებდა ფეხს, ჩუმად, სი-
 ღუმლოდ, შეუმჩნევლად, და თუ ახლა
 ნატოსთვისაც ძნელი დასანახი იყო იგი,
 მალე, ძალიან მალე, ასევე ძნელი იქნე-
 ბოდა იმის არდანახვა, არა მარტო ნატო-
 სთვის, არამედ მთელი ქვეყნისთვის.
 ენხმძიმედ რომ იყო, ეჭვიც აღარ ეპა-
 რებოდა, მაგრამ გელასაც უნდა სცოდ-
 ნოდა ეს, მათთვის, ორივესთვის მნიშე-
 ნელოვანი ამბავი, თუნდაც იმიტომ, ტყუ-
 ილუბრალოდ რომ არ ედარდა, მარტო
 დავტოვებ ნატო, და ამ დარდს რაიმე
 წინდაუხედავი ნაბიჯი არ გადაედგმევი-
 ნებინა იმისთვის; უნდა სცოდნოდა, მა-
 რტო რომ აღარ იყო ეს, მარტო რომ არ
 ეომებოდა ქვეყანას, რომელსაც ლუკმა-
 დაც არ ეყოფოდა, ყურადღებასაც არ
 მიაქცივდა ალბათ ამის წყავეწყავსა და
 ყმთილს, მარტო რომ ყოფილიყო, და თუ
 არ მოკლავდა, არც დაარჩენდა, საკუთარ
 ხორცს შეაჭმევინებდა და საკუთარ
 სისხლს შეახვრებინებდა; მაგრამ ახლა
 ასე იოლად ვეღარ ჩაუპარტყუნებდა თავ-
 ში, რადგან მარტო აღარ იყო, მარტო
 აღარასოდეს აღარ იქნებოდა, არც გელას
 მორიგ გამოქცევამდე და არც გელას მო-
 რიგი შეპყრობის შემდეგ. და ეს გელა-
 საც აუცილებლად უნდა სცოდნოდა, რა-
 დგან ესეც გაეთვალისწინებინა გამოქ-

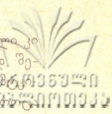
ცევამდე, რა თქმა უნდა, ისე, როგორც
 თვითონ უნდოდა, როგორც მისი სიმა-
 თლისთვის აჯობებდა, მაგრამ გაეცნო
 სწინებინა, სცოდნოდა, გამოქცეულ-
 ლა ერთის ნაცვლად, ორი რომ დახვდე-
 ბოდა, და ერთის ნაცვლად, ორნი რომ
 დაელოდებოდნენ მორიგ გამოქცევამდე,
 თუკი სხვა ყველაფერი ძველებურად
 დარჩებოდა და ვერც ორი ადამიანის სი-
 ცოცხლე გადასწონიდა იმის სიმათლეს;
 თუკი ისევე სიმათლეს დააყენებდა მალ-
 ლა, არა მარტო ცოლზე, არამედ შვილ-
 ზედაც, გარდა ამისა, იმიტომაც უნდა
 სცოდნოდა ეს ამბავი გელას, რამდენა-
 დაც „ეს ამბავი“, ერთგვარად, მისი გა-
 მართლებაც იყო, მისი ამნისტია, რეაბი-
 ლიტაცია, რადგან ნატოს ღრმა რწმენით,
 გელას შვილის დაბადება გელას ხელ-
 მორედ დაბადებაც იქნებოდა, რის შე-
 მდეგაც ქალასაც უნდა შესცვლოდა იმა-
 ზე აზრი და პოლიტიკასაც; „შვილი“ არა
 მარტო შვილის მამას აიძულებდა, რაც
 შეიძლება მალე მოეხდა ბავშვობით და-
 მსახურებული სასჯელი, საერთოდ გაა-
 უქმებდა, გააქარწყლებდა სასჯელს, რამ-
 დენადაც „შვილის“ მამა ბავშვად აღარ
 ჩაითვლებოდა და, აქედან გამომდინარე,
 „შვილის“ დედასა და „შვილის“ მამის
 ცოლსაც აღარაფერი ექნებოდა სადარ-
 დელი, დასამალი; პირიქით, ისევე ამა-
 ყად და თავისუფლად შეეძლებოდა ქუ-
 ჩაში გავლა, როგორც ქალბატონ ელე-
 ნეს: მანდილოსანს, დედას... ასე რომ,
 „შვილში“ არა ახალ, სრულიად ახალ სი-
 ცოცხლეს გულისხმობდა ნატო, არამედ
 თავისას, განახლებულს, თითქოს „შვი-
 ლი“ საპატიო წოდება, მალაღი ჩინი ან-
 და უფლებამოსილების სიგელი იყო, რო-
 მლის გამოჩენაც საკმარისი იქნებოდა
 ნებისმიერი დაბრკოლების გადასალახა-
 ვად, რომლის ხსენებაზეც ყველას მისი
 მანდილოსნობა, დედობა და ქალბატო-
 ნობა უნდა დასდგომოდა თვალწინ და
 არა უსუსური, უენო, უსახო და უსახე-
 ლო არსება. მაგრამ, როგორც ნებისმიერ

ოთარ ზილაძე
 რანის თეატრი

მოკლენას, „შვილსაც“ ჰქონდა თავისი მეორე მხარე, ნაკლებად მომზიბვლული და ნაკლებად მომგებიანი მხარე, და აღცილი შესაძლებელია, სწორედ იმ მხრიდან შეეხებდა „შვილისთვის“ მამას, რომელიც, გიჟი იყო თუ ჰკვიანი, არავის მისცემდა ნებას, უიმისოდ გადაეწყვიტათ მისი მომავალი, რადგან ჯერ წარსული ჰქონდა გასარკვევი, უფრო სწორედ, ჯერ თავისი უდანაშაულობა უნდა დაემტკიცებინა, რის უფლებასაც, როგორც თვითონვე ამბობდა, მხოლოდ სასჯელთან შეუპირებლობა უნარჩუნებდა და რის უფლებასაც თავისთავად დაკარგავდა მაშინვე, როგორც კი, ერთხელ მაინც, ბოლომდე მოიხდიდა სასჯელს. იმას მხოლოდ სიმართლის დამტკიცების უფლება ჰქონდა და არა ბავშვის გაჩენისა, მაგრამ, როგორც ყველა მამაკაცი, ისიც იქ ეძებდა ხსნას, სადაც ხსნა არ არსებობდა; ამიტომ, ნატოსთვის უნდა დაცლია, ნატოსთვის უნდა მიეცა დედობის უფლება, რადგან ეს იყო ახლა ერთადერთი ხსნა, არა მარტო იმისი, არამედ ნატოს სიმართლისთვისაც. მაგრამ გელა სიცოცხლის არავითარ ნიშანს არ ამჟღავნებდა, არც პოლიციამ იცოდა და არც დედამისმა იმისი ასეველ-დასავალი; არავინ არ იცოდა, ცამ უყო პირი თუ მიწამ. ხოლო ნატო ჯერ ფიქრის ქარხნის მუშა იყო მხოლოდ, კონვეიერის გუგუნის ედგა ყურებში და კონვეიერის ბრტყელი, მოცახცახე ზურგი ედგა თვალწინ განუწყვეტილად, შარავასავით გაკიმული, ერთფეროვანი, რომელზედაც, თითქოს ერთფეროვნების დასაფრთხობად, თითქოს მის გამოსაფხიზლებლად, ბატების მწკრივივით ჩაივლიდა ხოლმე სამი სიტყვა: მე „შვილი მყავლებს“. სულ ძილი უნდოდა, ძილად იყო მივარდნილი, მაგრამ ძილშიაც ვერ ითიშებოდა მთლიანად, როგორც ბატონის მომლოდინე, კოფოზე ჩამოძინებული მეეტლე, და როცა დედა, არ შევაშინო, ფრთხილად, გაუბედავად გადაუსვამდა ხოლმე თავზე ხელს, მისი ჰკუთი, წიგნზე ჩამოძინებულს, თვალდახუჭული ილიმებოდა და ქაჩიც ვერ გაიგებდა, ტკბილ სიზმარს

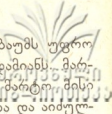
ხედავდა, დედის მოფერება სიამოვნებდა თუ რცხვენოდა, ამხელა გოგოს, ასე დამჯდარს რომ დასძინებოდა სტოლი-ოდ, იქდა და ელოდებოდა, ისე უნდა მჯდარიყო და დალოდებოდა იმ იდუმალ წამს, როცა ირგვლივ გარინდული, გაჩენის დღიდან ნაცნობი საგნები, ერთმანეთის მიყოლებით, თანდათანობით გაქრებოდნენ, გაითქვიფებოდნენ ვარდისფერ ბურუსში; როცა ის ვარდისფერი ბურუსი, კედლებიდან გამომავალი, ამაფორიქებელი, სულის შემხუთავი და იმავე დროს, ენით უთქმელი ნეტარების მომნიჭებელი, მთლიანად ამოავსებდა ოთახს და მისი აჩუჩრჩულებული, აფუტფუტებული წიაღიდან ერთხელ კიდევ დაიბადებოდა ლურჯი ხავერდის მოკლე შარვალსა და ზოლიან პერანგში გამოწყობილი ბიჭი, დამფრთხალი, დაბნეული, მაგრამ უსაზღვროდ მაღლიერი თავისი გამომზმობელისა, რომელსაც ყოველთვის ერთნაირად უკვირს და უხარია იმისი დანახვა, იმის გამოჩენისთანავე ყოველთვის უკავლოდ უქრება უიმისოდ გადატანილი სევდა, წუხილი, უდვილობის, უმწეობის, საკუთარი უსარგებლობის შეგრძნება და იმის მაგივრად, რჩევა რომ ჰკითხოს, დახმარება სთხოვოს, ანდა სულაც მასთან ერთად გაერკვეს თავსდამტყდარ უბედურებაში, რომელსაც დიდი გარდაქმნების გზაზე დამჯარი მისი არსება განუწყვეტილად გრძნობს, მაგრამ არ აღიარებს, ისევე როგორც ის — თავის დანაშაულს, ჭიუტად ეწინააღმდეგება, უძლიანდება, არ ნებდება, რადგან ვერ დაუჭერებია, არ შეუძლია დაიჭეროს, ნამდვილად რომ იმასაშურებს, ნამდვილად რომ ღირსია უბედურებისა — ზის და ილიმება, როგორც ბედნიერი, თავისი ბედით უსაზღვროდ კმაყოფილი დედა, რომელსაც მეზობელი გოგოს დღეობაზე პირველად მიმავალი შვილი თავის გემოზე გამოუწყვია და ახლა ერთხელ კიდევ ამოწმებს, კი არ ამოწმებს, ხარობს, ნეტარობს, ასეთი კარგი შვილი რომ აჩუქა ღმერთმა, ასეთი დაუდგრომელი სიცოცხლე რომ გამოსტაცა არარაობას თავისი სითამამი-

სა და გამბედაობის წყალობით. ნატო არ უკვირდებოდა, ასეთი ხილვები უფრო ქალბატონ ელენეს რომ შეეფერებოდა, ვიდრე თვითონ, რადგან ასეთი გელა მართო ქალბატონი ელენეს საკუთრება იყო და არაფერი ესაქმებოდა ნატოს გელასთან, რომელთანაც, თავის მხრივ, არაფერი ესაქმებოდა ქალბატონ ელენეს, ისიც არ იცოდა. თუ როგორ გამოიყურებოდა იგი. მაგრამ ნატო ისევ თავისი უტყუარი ალოთი გრძნობდა, ამ ორი გელადან, სწორედ მისი გელა რომ იყო განწირული და, ძალაუნებურად, თვითონაც ქალბატონი ელენეს გელას ებლაუჭებოდა, იმიტომ კი არა, ვერაფერს რომ ვერ უშველიდა განწირულს, იმიტომ რომ, ხელი არ აეღო განზრახვაზე, საერთოდ უაზრობად არ ჩაეთვალა ახალი სიცოცხლის დაბადება. ნატოს შვილი უნდა გაეჩინა და ეს იყო მისთვის მთავარი. ვერც ასაკი შეაფერხებდა, ვერც ოჯახი და ვერც ქალაქი, რადგან სიყვარული მისთვის ვალდებულება იყო და არა მოლოდინი, როგორც ქალბატონმა ელენემ უთხრა ერთხელ გადაკრულად, რასაც ნატო მერე მიხედვებოდა თურმე, როცა კარგად გამოიძინებდა და როცა ნამდვილად შეუყვარდებოდა ვილაცა, გელა კი არა — სხვა, რადგან ახლა ნატოს გელა კი არ უყვარდა თურმე (წარმოგიდგენიათ?), არამედ სიყვარულობანას თამაშობდა, მომავლისთვის, ნამდვილი სიყვარულისთვის იწაფებოდა (კი მაგრამ, მუცელს რას უშვრებოდა?!) და ხვალ, ადვილი შესაძლებელია, ვეღარც გაეხსენებინა, რომელი იყო გელა (კი აბა! თქვენ თუ იტყვიან), მაგრამ ნატო სწორედ მოლოდინს თვლიდა სიყვარულის ყველაზე დიდ მტრად: მოლოდინი იგივე უარყოფა იყო სიყვარულისა, დავიწყებასთან შევკავსა და მეტი არაფერი; უმოქმედობას ვევალებულებოდა და არა ბრძოლას, რადგან უმოქმედობის წილ ქალბატონობას ვპირდებოდა, ბრძოლისთვის კი კახად მოგნათლავდა. მაგრამ ნატო სიყვარულობანას კი არ თამაშობდა, როგორც ქალბატონ ელენეს ეგონა ალბათ, სიყვარულის გადასარჩენად იბრძოდა, თუნ-

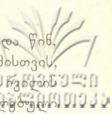
დაც კახის სახელით, რადგან სახელი კი არ იყო იმისთვის მთავარი, არამედ შედეგი, რასაც საქმითაც მალე დასრულდებოდა იმავე ქალბატონ ელენეს გელას შვილის დედა გახდებოდა, თუნდაც იმიტომ, მხოლოდ და მხოლოდ, ქალბატონ ელენეს შვილად რომ არ დარჩენილიყო გელა, თავადაც ყოლოდა შვილი, ვაგრძელება, გამართლება და, რაც მთავარია, უტყუარი, შეუვარი საბუთი იმისა, ნამდვილად რომ არსებობდა იგი, სული ედგა, სუნთქავდა, დადიოდა, ღაპარაკობდა... მაგრამ, ეტყობა, ნატოს ბოლომდე მაინც არ სჯეროდა, სწორად რომ იქცეოდა, სხვაც რომ ვაივებდა და დაფასებდა მის სიყვარულს, მის თავგანწირვას, რადგან იქამდე არ აპირებდა თავისი განზრახვის გამოჰკლავნებას, ვიდრე თავისთავად არ გამოჰკლავნებოდა იგი. სხვა მხრივ, ყველაფერი ძველებურად გრძელდებოდა: დღეს ღამე ცვლიდა, ღამეს დღე; ღამით დაწოლა უჭირდა, ღლისით ადგომა. მაგრამ იმასაც ატყობდა, დღითი-დღე რომ იცვლებოდა და დღითი-დღე მეტი ეჭვი და დაბნეულობა რომ იბუდებდა მშობლების თვალბეჭში. ნატოს მშობლები ეცოდებოდა, მაგრამ ჭიუტად დუმდა, ყრუმუნჯივით უღიმოდა სადღაც, მისი ცხოვრების მიღმა დარჩენილ მშობლებს, ღიმილით ებოდინებოდა, ახლო მომავალში გადასატანი კიდევ უფრო დიდი ტკივილისთვის, კიდევ უფრო დიდი სირცხვილისთვის, და გამოგონილ სიყრუესა და სიმუნჯეში იყო ჩაქარვული. როგორც მის არსებაში მისი სიყვარულის ნაყოფი. თუ დაიბადებოდნენ, ერთად დაიბადებოდნენ ორივენი, ისიცა და მისი ნაყოფიც, არადა, ორივე ერთად მიაფურთხებდა ამ ქვეყანას, სადაც მთელი ხალხების დაპყრობა და განადგურება უფრო გამართლებულად მიაჩნდათ, ვიდრე ამგვარი თავნებური დაბადება, ერთის მხრივ, უკანონო ბავშვისა და მეორეს მხრივ, უკანონო დედისა. არაფერი აღარ უნდოდა.

მთარ ზილამა
რანის თნატრი

არაფერი აღარ აინტერესებდა. ან პიანინოზე უკრავდა, ან სხვენში იჯდა, ან უთავბოლოდ დაბორიალობდა ხრეშმოყრილ ბილიკზე, აივნის ორსაფეხურიან კიბესა და ჭიშკარს შორის, თითქოს მოსალოგინებლად კი არ ემზადებოდა, საწამებლად უნდა გაეყვანათ და თითქოს დროზე კი არა, პირადად მის ამტანობაზე, პირადად მის სიკერბეზე იყო დამოკიდებული, ვასცემდა თუ არა იგი თავის ყველაზე დიდ საიდუმლოს, სხვებისათვის ჭერ კიდევ მიუწვდომელს, ღრმად, საიმედოდ ჩამალულს მის არსებაში. წუხნდა, შფოთავდა, როგორც ბავშვი სიზმარში, რადგან ბავშვივით, სწორედ იმისი ეშინოდა, რაც სინამდვილეში არ ხდება, არ შეიძლება მოხდეს. იმისი ეშინოდა, ერთ მშვენიერ დღეს, მართლა სიზმარი არ აღმოჩენილიყო მისი ახლანდელი შფოთვა და წუხილი. დროსაც მისი შიში გადასდებოდა თითქოს, არ ვადიოდა, ერთ ადგილზე იტკეპნებოდა. ხოლო ერთი და იგივე გარემო კიდევ უფრო შეუმჩნევლს ხდიდა დროის დინებას. ხანდახან ქალბატონი ელენეს სარკმელისკენ გაექცეოდა თვალი და ძალიან უნდოდა ქალბატონ ელენეს დაენახა ასეთი, პატიმარივით გამომწყვდეული, ყველასაგან შერისხული; ოღონდ არ იცოდა, რა ერჩია, შესცოდებოდა თუ კიდევ უფრო აეთვალწუნებინა იმას. ალბათ ერთიცა და მეორეც, მაგრამ არ აინტერესებდა, თავი არ ჰქონდა, ბოლომდე ჩასძიებოდა საკუთარ ფიქრებსა და შეგრძნებებს, სურვილი მიზეზიანობისგან განესხვავებინა, მიზეზიანობა — სურვილისგან. მოთმინება დაკარგული, გულგადაწურული — ჭიშკარს აეკვრებოდა და გამხმარი საღებავით სანახევროდ ამოესებოდა ჭუჭრუტანიდან იყურებოდა ქუჩაში, თუმცა ვერც იქ ხედავდა ვერაფერს, დროის დინების დამადასტურებელს, გარდაქმნათა, ცვლილებათა მაუწყებელს. თვალისმოძრულად ბრჭყვიალებდა ასვალტი, ათასში ერთხელ, შემთხვევითი გამვლელის ჩრდილი თუ გადაუვლიდა, ხოლო მოპირდაპირე სახლის კედელთან კოსტა იჯდა ჭორაკზე და წინ გა-

ბზეკილი ხის ფეხით შლაგაბუმს უფრო ჰგავდა, ვიდრე ცოცხალ ადამიანს. მართო თვითონ იცვლებოდა, მართო მისი საკუთარი დრო მოქმედებდა და აიძულებდა, როგორმე დაეძლია, როგორმე დაერღვია მოლოდინი — შიშის, გაურკვევლობის, სილენჩისა და სიზარამცის შლაგაბუმში რომ მარხავდა თანდათანობით სიყვარულს. მაგრამ ყველაზე ძნელი ასატანი მაინც ის იყო, არაფერს რომ არ ეკითხებოდნენ მშობლები. ყველაზე მეტად ის უეკირდა, რატომ არ აგდებდნენ შინიდან, რატომ აჩერებდნენ „სამოთხეში“ („შენ ჭერ კიდევ სამოთხის მკვიდრი ხარ, ნატო. ჭერ არ გამოუგდისხარ მამაშენს იქიდან“). მაგრამ მამასაც და დედასაც თავი ისე ეჭირათ, თითქოს თავად დაეშავებინათ რაღაცა და მონური მორჩილებით, მონური გულისხმიერებით ცდილობდნენ თავიანთი დანაშაულის გამოსყიდვას. „შეჭამე რამე. უჭმელობა არ შეიძლება შენთვისო“ — ეხვეწებოდა დედა და ისეთი სიფრთხილით, ისეთი დამაბული სიფრთხილით მოჰქონდა ჩაის ფინჯანი, თითქოს ეპარებოდა, ზედ რომ გადაესხა მღულარე. მამა დაბნეული ურიმოდა, დედის ზურგს ამოფარებული. ყველაფერი ისე იყო, როგორც ოდესღაც, ბავშვობაში, როცა გაცივდებოდა, ანდა რამე საყმაწვილო სენი შეხვდებოდა ხოლმე და მისი ნებისმიერი სურვილი სიტყვის შეუბრუნებლად სრულდებოდა. მშობლების საქციელი ასეველიანებდა და ალიზიანებდა კიდეც; გამოგონილი სიბრმავისა და სიყრუის ჭავშანშიც ატანდა იმათი ღრმად შენიღბული წუხილი, შეშფოთება, და ღამღამობით, რისხვაში გადაზრდილი სიბრალულთი უსმენდა, როგორ კვნესოდნენ და ოხრავდნენ, ქურდებევით როგორ ეჩურჩულებოდნენ ერთმანეთს საკუთარ სახლში. ნატოს ერჩია შერისხული ყოფილიყო, ვიდრე შეწყყნარებული, რადგან შეწყყნარება სიდიადისა და სიმშვენიერის იერს უკარგავდა მის გამბედაობას და ჩვეულებრივ შეცდომამდე ანდა ჩვეულებრივ დანაშაულამდე ამაბლებდა. მაგრამ, იმავე დროს, მთელი მისი არსება მხოლოდ

ყურადღებასა და პატივისცემას მოითხოვდა სხვებისგან, ოღონდ ზიზღითა და ბუზღუნით იღებდა სხვათა სამსახურს, როგორც გაზულუქებული დედოფალი, და ამიტომაც, ყველაზე მეტად, სწორედ საკუთარი არსება ეჭაერებოდა: ზარმაცი, ხარბი, უმადური ცხოველი, რომელსაც იმდენი კეთილშობილებაც აღარ შეიჩინოდა, გულსხმიერება, დანდობა, გაგება და ეფესებინა და კიდევ იქით ებუტებოდა. კიდევ იქით ედიდგულებოდა მშობლებს, თანაც ქალბატონ ელენეს ჯიბრით, ვილაციის ჯიბრით, რომელიც სრულებითაც არ იყო ვალდებული, ყველა კახის მზე ეფიცა, ვინცკი მის შვილს დაუწევებოდა. დღით-დღე მეტი სიძულვილით, მეტი მძევინვარებით შესცქეროდა სარკეში საკუთარ გამოსახულებას და სულელური, უსაფუძვლო სიხარული ეუფლებოდა, რაც უფრო მახინჯდებოდა ის. „ეგრე გინდა, გაბერილო გომბეშო“ — ლეარძლიანად ცრიდა კბილებში, თითქოს ისევე პატარა იყო და მეზობელ გოგოს წაჰკიდებოდა რაღაცაზე. მაგრამ უსაფუძვლო სიხარულს, საფუძვლიანი შესფოთება მოსდევდა და, მეორე წუთას, გაუბედავად ისვამდა თითებს შემუშებულ, დამსკდარ ტუჩებზე, ჭორფლიან ლოყებზე, და ძლივს იკავებდა თავს, დედისთვის რომ არ შეეჩივლა, დედისთვის რომ არ ეკითხა, რა არის, რა მჭირს ესო. ისეთი გრძნობა ჰქონდა, თითქოს ერთხელ უკვე ეცხოვრა, ოდესღაც, დიდი ხნის წინათ, და გარდაცვალების შემდეგ, მისი სული ამ სხეულში გადასახლებულიყო; ეუცხოვებოდა, ეჩოთირებოდა საკუთარი სხეული და სარკის წინ პერანგაჩაჩული, ამოოდ ძაბავდა გონებას, ამოოდ იტკიებდა თავს, რადგან ვერაფრით გაეხსენებინა, როგორი იყო თავის პირველ სიცოცხლეში, გარდაცვალებამდე. იმისკენ მიისწრაფოდა, იმის აღდგენას ცდილობდა, იმის, გარდასულის, გარდაცვლილის, ოდესღაც არსებულის, რადგან ყოველგვარი საბუთის გარეშეც, დარწმუნებული იყო, ის რომ ჯობნიდა სითამამითაც, სიძლიერითაც, უფლება მოსილებითაც. იმასაც შესჩვეოდა უკვე,

კარგი რომ არაფერი ელოდებოდა წინ, აღარაფერი რომ შეიცვლებოდა მისთვის, აღარაფერი, არასოდეს. მაგრამ ჩვენთვის ჩხავილი რომ ჩაესმა, ისე გამგებულნი წამოვარდა სიმწრის ოფლით გაუღენთილი საწოლიდან, თითქოს ბებიქალი მის შვილს განგებ აწვალებდა, ანდა თითქოს ბებიქალი შვილს მოსტაცებდა. ძალით დააწვინეს, ძლივს დაარწმუნეს, არავითარი საფრთხე რომ არ ელოდებოდა ახალშობილს, ზღვიდან ამოთრეულივი რომ ფართხალებდა და ჩხაოდა, წყალნაყლაპი, დახრჩობას გადაარჩენილი, დედაზე არანაკლებ შემინებული ახალი გარემოთი. „ბიქია? მართლა ბიქია“ — სულელივით იმეორებდა ნატო და გაშმაგებული კოცნიდა დედის ხელს, დასუსტებული, ყინწმოწყვეტილი, აგანგაშებული და ბედნიერი.

ცხოვრება კი დულდა და გადმოდულდა. მსოფლიო საომრად ემზადებოდა, ჩახმახივით წკიპზე იყო შემდგარი. „ჩვენთან არს უფალიო“ — ვალოდნენ ტაძრები. „ძირს მეფე და მალა მუშაო“ — გაჰყვიროდნენ ქუჩები. იმპერია ზანზარებდა. დიდი ჭკუა და ეშმაკობა მართებდა, ამჯერადაც რომ ვადაერჩინა თავი. რა თქმა უნდა, ზანზარებდა ბათუმიც; მიწა აქეთ-იქით დაუდიოდა ფეხქვეშ კაცსაც და ცხენსაც, ლევაში მოხვედრილი ხომალდის გემბანივით. ახლა მხოლოდ იმაზე მსჯელობდნენ, თუ სად გადაისვრიდათ ომის ტალღა, ისევე თურქეთში, თუ კიდევ უფრო შორს. არც ნატო ახსოვდა ვინმეს და არც მისი უკანონო შვილი. ისევე გახშირდა აღლუმები ცხენზე ამხედრებული პოლკოვნიკი ვეზირიშვილი ცხენივით ჭიხვინებდა: მაქვს პატივი, მაქვს პატივიო. ხისფეხა კოსტა მეორედ მოსვლას წინასწარმეტყველებდა. მკვდრები საფლავებიდან ამოვლენ და ცოცხლებს დაერევიანო — აშინებდა დიმიტრის. დიმიტრიც იძულებით უსმენდა. თავჩაქინდრული იდგა და უსმენდა, ამ უღარდელ, არხენ

ოთარ ზილქაძე
რკინის თეატრი

ყბედს, რომელსაც თავისი უკვე გა-
ენალდებინა, დასაკარგი დაეკარგა და
ახლა სხვათა უბედურებათა თვალ-
თვალთა ახარებდა თავის ქიას. „ერთ-
ხელაც იქნება, გადავაბიჯებ ხის ფე-
ხზე და ამით ვათავადება ყველაფე-
რიო“ — იმუქრებოდა გუნებაში, მაგრამ
მინც მორჩილად იდგა და უსმენდა. კი
არ იდგა, სირცხვილის თოკზე ეკიდა გვა-
მივით; შინ თვალაფდასხმული ქალიშვი-
ლი ეჯდა და, კაცმა რომ თქვას, რა კოს-
ტას ბრალი იყო, ასე უკულმართად რომ
წასულიყო მისი ცხოვრება; პირიქით, ახ-
ლა მეტი მოთმინება და მორჩილება მა-
რთებდა ყველასი, კოსტა იქნებოდა თუ
სხვა; პირში წყალი უნდა ჩაეგუბებინა
და კვერცი ეგარებინა ყველასთვის,
თუკი დაუფიწყებდნენ, აპატიებდნენ ამ
უბედურებას და ქვებით არ მოუვარდე-
ბოდნენ შინ. სახელმწიფოს ყურამდევ
თუ მიაღწევდა, ვისი ნაშვირის ბაბუა
იყო იგი, რა თქმა უნდა, ყვავილების თა-
იგულს არ გამოუგზავნიდა საბა ლაფაჩი-
ვით; არც ხისფება კოსტასათვის შეაქებ-
და: ჯარისკაცს უზრდი ქვეყანასო, რად-
გან სახელმწიფოსთვის, შეიძლება ერ-
თნაირად ხელსაყრელია, კანონიერად შე-
ემატება ჯარისკაცი თუ უკანონოდ, მაგ-
რამ სრულებითაც არ არის სულერთი, ვინ
შემატებს ჯარისკაცს უკანონოდ: მუსუსი
თუ მეამბოხე; ჩვეულებრივი თავშეუთავ-
ებლობის, ანდა ჩვეულებრივი გარყვნი-
ლების ნაყოფი იქნება ის, თუ მისი მო-
წინააღმდეგე, მისი დამხობის მოწადინე
სულისა. მაგრამ კოსტას ამდენი არ ეს-
მოდა, ანდა მშვენიერად ესმოდა და ამის
მოლოდინში იყო სულ, რადგან მისთვის
ესეც ახალი სეირი იქნებოდა და მეტი
არაფერი. „იღუპება ქვეყანა, დიმიტრი.
მაგრამ, მე თუ მკითხავ, ახია. აბაზიანა
რომ დაანახო ქალს, ქუჩაში აგიწევს
ფეხს. ხომ ვარ მართალი?“ — ამბობდა
თავისი ცოდნით, შორსმჭვრეტელობითა
და მიხვედრილობით აღგზნებული კოს-
ტა და ეშმაკურად უჭუტავდა დიმიტრის
თვალს. „მე ქვეყანაზე ადრე დავიღუპე
და ახლა, რაც უნდა, ის მოხდესო“ —
პასუხობდა დიმიტრი გუნებაში და თავ-

ჩაღუნული იდგა, მოთმინებით ელოდე-
ბოდა, როდის მისცემდა ხისფება მეზო-
ბელი გზას, შინამდე რომ მიეღწია, შვი-
ლიშვილისთვის რომ დაეხედნა და ნიშნ-
თან ტიტინითა და თამაშის დროებითა
მანც ჩაეყუჩებინა ავი წინათგარძნობა.
მერე ომი დაიწყო და სულზე და სინ-
დისზე საფიქრელად დროც აღარ რჩებ-
ოდა დიმიტრის, მუცელზე უნდა ეფიქ-
რა პირველ რიგში და ისიც წელში წყდე-
ბოდა, შიმშილით რომ არ დახოცილიყ-
ნენ, ვიდრე კანონი, ანდა თავად უზნეო,
მაგრამ სხვათა ზნეობაზე მზრუნველი
ხალხი მოუღებდათ ბოლოს. მაგრამ, სა-
ბედნიეროდ, ომი დღითი-დღე ძალას იკ-
რფედა, დღითი-დღე მეტ სივრცეს იპყ-
რობდა და ყველგან თავის წესებს ამკვი-
დრებდა. მართლაც, ვილას ეცალა ერთი
გზასამცდარი გოგოს სადევნელად? სა-
ნგრებში მუხლებამდე წყალი იდგა. წყა-
ლზე მუზარადი ტივტივებდა. გაგულჯილ
მავთულხლართზე სისხლიანი ჩექმა კო-
ნწილოდა. სიკვდილის სიქა ჰქონდა აუ-
ცილილი, მკვდრების მოგროვებას ვერ გა-
დიოდა. სიცოცხლეზე ბრაზობდა, უფ-
როს ძმაზე, მე რომ გამამწაროს, საკუ-
თარ თავსაც აღარ ინდობსო, ჩემი ჯიბ-
რით აკეთებს ყველაფერსო.

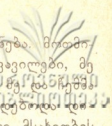
ტრიალ მინდორზე მხედარი კვდებო-
და, ხელში პირჩამტვრეული ხმალი ეჭი-
რა. თავზე ზურგწამხდარი ცხენი დახვი-
ხვინებდა, თითქოს სიმწრისგან იცინოდა,
ეს რა დღეში ჩავცვივდითო. სიკვდილსაც
უნებურად გაეღიმა: მოკითხე ქართვე-
ლებს ჰქუთაო. ახლა ამ მომავლადვი მხედ-
რის გულუბრყვილობამ გააბრაზა, პირ-
ჩამტვრეული ხმლითა და ჯაგლაგი ცხე-
ნით რომ გამოსულიყო ბრძოლის ველზე.
თანაც, წესიერად არც იცოდა ალბათ,
სად იყო, სად კვდებოდა. ყოველთვის
დამახინჯებულად წერდა წერილში იმ
ქვეყნის სახელს, სადაც ომი გარიყავდა.
არადა, ისევე სიკვდილს გამამტყუნებდნენ,
რად მოკალი ასე უდროოდ, თავისიანები-
სგან ასე შორსო. მაგრამ მხედარი არავის
არ ამტყუნებდა; რაღაცნაირად, თითქოს
ამაყად, გამომწვევად იწვა, შუბლგაზვრე-
ტილი, თითქოს კი არ კვდებოდა, სცენი-

დან აჩვენებდა მსოფლიოს, როგორ უნდა მომკვდარიყო უკანასკნელი ნაშვირი იმ სახელოვანი მხედრებისა, რომლებსაც მარადიულ ქალაქშიც უდგამდნენ ძეგლს, წმინდა ქალაქშიც აძლევდნენ ცხენდაცხენ შესვლის უფლებას. და ამითი უკანასკნელი ნაშვირიც ტრიალ მიწოდორზე კვდებოდა, როგორც ნამდვილ მეომარს შეჰფერის. ხელში დაჩლუნგებული ხმალი ეჭირა და ბებერი, ბეხრეკი, ზურგწამხდარი ცხენი დახევიხეინებდა თავზე. არც არაფერზე დარდობდა, არც არაფრის ეშინოდა, არც არაფრის რცხვენოდა, მისი ზორცი მიჩვეული იყო უცხო ცის ქვეშ სიკვდილს, მისი სისხლი — უცხო მიწაში ჩაწრეტას. ცხენისა და ხმლის დარდი მიჰყვებოდა მხოლოდ: მხოლოდ ის ეთაკილებოდა, ცხენს მგელი რომ შეუჰყამდა, ხმალს კი — ეანგი. მაგრამ ომი გრძელდებოდა და დღითიდღე მეტი საზარბაზნე ზორცი იგზავნებოდა ფრონტებზე. სატვირთო ვაგონის კარიდან ცხენებსა და ჯარისკაცებს გამოეყოთ თავები. ერთნაირად მოწყენილები, ერთნაირად გულგრილები იმზირებოდნენ. იწელებოდა, იწეწებოდა ორთქლმავლის ქვარტლიანი ბოლი. ტელეგრაფის გადაბრეცილ ბოძზე ღრმად ჩაფიქრებული ყვავი იჯდა. „პირჯვარი გადაიწერე, ნენა. თუ ძალიან გაგიკვირდეს, ნენა. ჩემი ხათრით, ნენა“. — ტირილით მისდევდა მატარებელს თავშალგადამძვრალი ქალი, მისდევდა, სანამ შეეძლო მისდევდა, სანამ მატარებელი თვალს მიეფარებოდა, თავად კი, ღონემიხდილი, მტვერში ჩაიჩოქებდა.

მაგრამ სახელმწიფომ მაინც მოიცალა დიმიტრისთვის. ერთხელ, სასამართლოში მიმავალ დიმიტრის პოლიცემისტერმა ეტლი გაუჩერა და თუმცა დიდხანს იუარა დიმიტრიმ. არ ღირს თქვენი შეწუხება, ავერ მიედევარ, ორ ნაბიჯზეო, მაინც არ მოეშვა, ვიდრე ეტლში არ ჩაისვა. დიმიტრის თავიდანვე ცუდი უგრძნო ტანმა, მაგრამ რას გააწყობდა, პატივს სცემდნენ და უნდა დაეფასებინა პატივისცემა. პოლიცემისტერმა შინაურულად, მეგობრულად მოიკითხა, როგორც

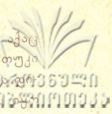
მამამისის კოლეგამ, და მერე ქვეყნის ამბებს გადასწვდა, ისე, სხვათაშორის, ზერელედ, თითქოს მხოლოდ თვეჯიანების გამო ლაპარაკობდა, უბრალოდ მკდარიყო, ვიდრე დიმიტრის სასამართლომდე მიაცილებდა. მაგრამ როცა დიმიტრიც აღარ ელოდებოდა, სწორედ მაშინ შემოირტყა შუბლში ხელი: როგორ გამოეშტერდი, ბაბუომა რომ ვერ მოგილოცე აქამდეო. დიმიტრიმ მადლობა ძლივს ამოიღულღულა და ერთიანად გაიოფლა. პოლიცემისტერი კი ისევ ღობეყორის მოედო. განუწყვეტილად ლაპარაკობდა და თან გამალელებული უქნევდა თავს გამეღეღებს, ქუდის მოხდით რომ ესალმებოდნენ ქუჩის ორივე მხრიდან. ეტლი მშვიდად, არხეინად მიბაჟნობდა, მაგრამ დიმიტრი უკვე დაძაბული იჯდა და მოუთმენლად ელოდებოდა, როდის მიუბრუნდებოდა პოლიცემისტერი თავის მთავარ სათქმელს. დარწმუნებული იყო, შემთხვევით რომ არ გახსენებია პოლიცემისტერს მისი ბაბუომა და უფრო ადრე რომ ჰქონდა გადაწყვეტილი „მილოცვა“, ვიდრე ეტლში ჩაისვამდა. თუმცა, პოლიცემისტერს თავი ისე ეჭირა, თითქოს აღარც ახსოვდა მისი ბაბუომა, ანდა რაკი თავაზიანობისთვის ხარკი გადაეხადა, სხვა აღარაფერი ანტერესებდა ამ საკითხთან დაკავშირებული. ეტლი რომ გაჩერდა, პოლიცემისტერმა დიმილით გამოუწოდა ხელი და დიმიტრის ცოტა გაუკვირდა კიდევ, ასე მშვიდობიანად რომ შორდებოდნენ ერთმანეთს, მაგრამ ჩასულიც არ იყო ეტლიდან, ჯერ კიდევ ეტლის საფეხურზე ედგა ფეხი, პოლიცემისტერმა დიმილგარეული ხმით რომ უთხრა მის ზურგს: თუ არ შეწუხდებდა და თუ დრო ექნება, ერთი წუთით გამოიაროს შენმა ქალიშვილმაო. „ისა. შენ ხარ ჩემი ბატონი. ფორმალობა. ჩვეულებრივი ფორმალობა“ — ჩაიხიხიხითასავით პოლიცემისტერმა და დიმიტრის საძრაობა წაერთვა, გამეშებული, უხერხულად გადახრილი იდგა ეტ-

ოთარ ზილაძე
რაინის თეატრი

ლის საფეხურზე ცალი ფეხით, მეორე კი, ვერაფრით მიეწვდინა მიწისთვის. ბოლოს, როგორც იქნა, ჩამოვიდა ეტლიდან და ვიდრე ეტლისკენ შემობრუნდებოდა, უკვე იცოდა, მხოლოდ და მხოლოდ, თავს რომ გაიბრძვივებდა, გაკვირვებული ანდა შეშფოთებული სახე რომ მიეღო და გულუბრყვილოდ ეკითხა: რა დაგიშვათ ჩემმა ქალიშვილმაო. თვითონაც აღარ იცოდა, რას ლაპარაკობდა, ან როდემდე იდგა ასე, ვიდრე მხედველობა დაუბრუნდებოდა და საბოლოოდ დარწმუნდებოდა, ეტლი რომ აღარ იდგა მის წინ, უფრო სწორედ, თვითონ რომ აღარ იდგა ეტლის წინ, სასტუმროს ლაქიასავით. ის დღე მთვრალივით დაბორილობდა, ხან პორტში ჩამომდგარ გემებს ათვალიერებდა, ხან ზღვისპირა ბაღში იჯდა, მაგრამ როგორც არ უნდა აეთრია ფეხი, ბოლოს მაინც იქ უნდა მისულიყო, სადაც მისიანები იყვნენ, სადაც მისი რწმენითა და მრწამსით შექმნილი ქვეყანა ჯერ კიდევ არსებობდა. პოლიცემისტერი არც ახსოვდა, ახსოვდა მხოლოდ, ახალი უბედურება რომ უნდა დასტყდომოდა თავზე და თბილისელ მსახიობზე ბრაზობდა, ისევე, როგორც ამ თექვსმეტი წლის წინათ. მთელი დღე იმისი აჩრდილი მოყვებოდა გვერდით, გაწვრთნილი, მოთვიანიერებული ლომივით, და მხოლოდ მაშინ ქრებოდა, ვინმე ნაცნობი თუ გააჩერებდა დიმიტრის, რათა იმასაც, ადრე შეხვედრილი ნაცნობებივით, სულელურად ეკითხა: როგორ ფიქრობ, რომელი კოალიციის გამარჯვება აჯობებს ჩვენთვისო. „ნეტავი თქვენო“ — ფიქრობდა დიმიტრი გულში და თან წარამარა იყურებოდა უკან, ვაფაციცებული დაეძებდა თბილისელი მსახიობის აჩრდილს. მერე ისევ ერთად მიდიოდნენ, ერთად იდგნენ თევზის სუნით აქოთებულ პორტში, ერთად ისხდნენ ზღვისპირა ბაღში და ერთად დახეტიალობდნენ ქუჩებში. „აი რა დღეში ჩავვყარა შენმა ქარაფშუტობამო“ — ეუბნებოდა დიმიტრი, კი არ ეუბნებოდა, უყვიროდა, სიბრაზისგან გულგაბერილი, მაგრამ თბილისელი მსახიობი ერთნაირი გულგრილობით იმეო-

რებდა: მოთმინება. მოთმინება. მოთმინებაო. „თქვენ ტაში და ყვავილები, მე კი — მოთმინება... კარგივე ტანსაცმელი მერთმა“ — უარესად ბრაზობდა დიმიტრი. მაგრამ თბილისელი მსახიობას გულგრილობა კი არ აბრაზებდა, საკუთარი უმწიების შეგრძნება ხეტიაედა გულზე. საკუთარ თავზე ბრაზობდა, რადგან ამ თექვსმეტი წლის განმავლობაში, მართალია, განუწყვეტლივ ეკამათებოდა, განუწყვეტლივ გმობდა და ამტყუნებდა თბილისელ მსახიობს, მაგრამ გულის სიღრმეში, შემაწუხებლად, დამანამუსებლად ყოველთვის გრძნობდა თბილისელი მსახიობის უპირატესობასაც და სიძლიერესაც, თუმცა ამის აღიარება სამართლიანობის ვაზზე კი არ შეაყენებდა, ჩვეულებრივ გარეწრად აქცევდა მაშინვე, ბავშვის დამსვენელად, საკუთარი შვილის გამწირავად, რისი გამართლებაც მხოლოდ იქამდე შეეძლო, ვიდრე მოთმინებისა და მორჩილების დროში იბრძოდა, თუნდაც იმის გადასარჩენად, რაც მოთმინებასა და მორჩილებას, ანუ რაც დროს გაუძლებდა. მაგრამ არც იმის უარყოფა შეეძლო, ამ თექვსმეტი წლის განმავლობაში თბილისელი მსახიობი რომ წარმართავდა მის ცხოვრებას; ცუდი უნდოდა მისთვის თუ კარგი, აცდუნებდა თუ აფხიზლებდა, ერთი ცხადია — ნებისმიერი მისი საქციელი თბილისელი მსახიობის ნება-სურვილით იყო განპირობებული, და არა მარტო მაშინ, როცა მეზობლად ცხოვრობდა და ყოველ წუთას შეეძლო დასდგომოდა თავზე, არამედ მერეც, თბილისიდანაც და, თუ გნებავთ, საფლავიდანაც. არც დრო მოქმედებდა იმაზე, არც სივრცე და არც სიკვდილი. ან ლმერთი იყო ან ეშმაკი. დიახ, დიახ, ან ლმერთი, ან ეშმაკი! სხვაწაირად ვერ იფიქრებდა დიმიტრი, რაც არ უნდა განსწავლული ყოფილიყო, რაც არ უნდა გულუბრყვილობად მოსჩვენებოდა დარიას მორწმუნეობა, დარიას გიშრის ჯვრისა და აბრეშუმის ზონარის ძლევა მოსილგება. თბილისელი მსახიობი ან ლმერთივით ცდიდა, ან ეშმაკივით აცდუნებდა, მაგრამ ორივე შემთხვევაში

დმიტრიზე ძლიერი იყო და ორივე შემთხვევაში დმიტრი იმის მსახური გამოდიოდა მხოლოდ, იმის ყურმოჭრილი მონა. ყველაფერს რომ თავი გავანებოთ, განა შვილიც მან არ გააჩენინა? იქამდე რას უტდიდა? ვის უმაღლავდა თავის ბედურობას? იმან გააჩენინა და, რაც მთავარია — თავისთვის, საიმედო თავშესაფარი გაუნალდა თავის შთამომავალს, რასაც სხვაგან და სხვანაირად ვერაფრით მოიპოვებდა, გინდაც ყოველ საღამოს ეხადა ბენეფისები. თბილისელმა მსახიობმა აღაგზნო, თბილისელმა მსახიობმა აცუნდრუქა დმიტრი და, ისა და მისი მშვენიერი ელენე ჭერ გასულებიც არ იყვნენ „სამოთხიდან“. გიმნაზიელი ბიჭის სიწლევით რომ დეფკერა ცოლს, როგორც ავაზაკი — სამკურნალო ბალახების მოსაკრეფად ტყეში გამოსულ მონაზონს, როგორც აჯანყებული გლეხი კენინას... არა, თითქოს დარიაც მშვენიერი ელენე იყო და მოსასწრებად ჰქონდა საქმე, ვიდრე მოტაცებდნენ, უკანვე წაართმევდნენ, ანდა ვიდრე ჭადო ძალას დაკარგავდა და დარია ისევ საბრალო დარიად იქცეოდა, მისი ცხოვრების ერთგულ ამხანაგად, ქმართან დაწოლამდეც ისევე რომ იწერს პირველს, როგორც ეკლესიაში შესვლის წინ. თბილისელმა მსახიობმა მონუსხათ, მოაჯადოვათ ორივენი, ისიცა და დარიაც, და ამ თექვსმეტი წლის განმავლობაში, დღე არ დამებულა ისე, ერთხელ მაინც რომ არ გაეხსენებინათ ის, მომნუსხველი, მომჯადოებელი; ღამე არ გათენებულა ისე, საწოლში რომ არ წამომჯადარიყვნენ, ხან ის, ხან დარია, და ჭერ კიდევ მძინარეებს, ჭერ კიდევ სიზმრიდან გამოურკვეველებს, არ დაეყვიროთ: ადექი, მგონი მოვიდაო. თუმცა თვითონ, ერთხელაც აღარ უკითხავს ამათი ამბავი. აღარ ჭირდებოდა და იმიტომ. უკვე განადლებული ჰქონდა თავისი: ეკლის გვირგვინიცა და სამუდამო თავშესაფარიც. რაც მთავარია, დმიტრის მეშვეობით დაიბევა დმიტრის შვილიც. დედის მუცელშივე, გაჩენამდე გააწირინა მამას, არა თუ შვილის გაწყრომის, არამედ ჰკუთის დარიგების უფ-

ლებაც რომ წაერთმია მისთვის. აქაც აჯობა თბილისელმა მსახიობმა და ფუქითაის დროზე, ოთახიც არ მიაქირავებდა დმიტრიმ, ახლა დმიტრიზე მეტი დმიტრის სახლში, მისი თესლი ღვიოდა იქ და დმიტრისაც მისი თესლის გადასარჩენად უნდა ეზრუნა მხოლოდ. იმისგან კი არ უნდა დაეცვა „სამოთხე“, მის სულს უნდა დასდგომოდა მცველად „სამოთხეში“. ესლა ევალებოდა, ესლა ამართლებდა საერთოდ დმიტრის არსებობას და ესლა უტოვებდა ცოტადენ იმედს, როგორმე რომ ამოვიდოდა გაჩენამდე განწირული ქალიშვილის ცოდვიდან. „კარგია, მე და ჩემმა ღმერთმა.. კარგია, მე და ჩემმა ღმერთმა“ — იმეორებდა გაგულისებულნი. მოთმინება მოთმინებად, მაგრამ გაეფრთხილებინათ მაინც, რას უბირებდნენ. ზურგს უკან დაუნათესავდნენ, ვირივით ჩასვეს აეროსტატში, თვითონ კი, გულხელი დაიკრიფეს, მშვიდად მოკალათდნენ სამარეში — ახლა შენ იცი და შენმა მოთმინებამო, ვნახოთ ერთი, ქვეყნის კი არა, ერთი, ჭერ კიდევ თვალაუხელები ბავშვის გადარჩენა თუ შეგიძლიათ. „ლა, ლა, ლა, ლა“ — გამოაჯავრა უცებ თბილისელ მსახიობს. თბილისელმა მსახიობმა უაზრო, გამოცარიელებული თვალებით გამოხედა, მაგრამ დმიტრიმ ხელი აუქნია, არ აცალა სიტყვის თქმა, რადგან ისედაც იცოდა, რას იტყოდა იგი. „მოთმინება, მოთმინება, მოთმინება. რისი თქმა გინდა ვითომ? შენი ჰკუთის, დამცინი არა? თუ ახლაც თამაშობ? თამაში ადვილია, ცხოვრებაა ძნელი. — გააგრძელა ღვარძლიანად, გაწიწმბატებულმა, გამწარებულმა. საყელო მოიღელა და გაოფლილ შუბლზე გადაისვა ხელი. — ბაბუა! — მოაყოლა სიცილით. — ბაბუა ხარ უკვე და ისიც ვერ შეიგნე, თავისუფლება იგივე ბრძოლისუფლება რომაა და მეტი არაფერი. ვითომ ამხელ ბოროტებას, ვითომ არ ურჩევდები, ვითომ ებრძვი და... ეწირები. ვითომ კი არა, ნამდვილად. ესაა და ეს.

ოთარ ზილამე
რაინის თეატრი

სხვანაირად რომ ვთქვათ... სალამი, ჩემო ბატონო. — სხარტად უპასუხა ვილასის სალამზე; არცკი დაინტერესებულა, ვინ იყო. თბილისელ მსახიობს მოხედა, შეამოწმა, მოსდევდა თუ არა იგი, და გააგრძელა. — სხვანაირად რომ ვთქვათ, შენს სიბრძნევს ადასტურებ ერთხელ კიდევ, რადგან ... გაიცინე, გაიცინე... რადგან, მოგწონს თუ არა, ხელს გაძლევს თუ გეჩითობა, მხოლოდ და მხოლოდ, მოთმინებითა შენითა უნდა მოიპოვო სული შენი და, მხოლოდ და მხოლოდ: ოფლითა პირისა შენსათა უნდა ჰამდე პურსა შენსა. ასეა, ჩემო ძმაო. ესაა მთელი ავანჩავანი ადამიანის ცხოვრებისა, დანიშნულებისა, გზისა, ნათლად და მარტივად დაფორმულებული თავად ღმერთის მიერ. ხოლო ვინც ამ ფორმულას უგულვებელყოფს, შენი ჭკუისაა და შენსავით იღუპება ბოლოს. ბოლოს კი არა, დროზე ადრე, უაზროდ, უშედეგოდ. სხვასაც ღუპავს. სხვებსაც. ჩემნაირებს, რომლებიც გონებით ზომავენ და არა გულით, რომლებიც სახელისთვის კი არ იბრძვიან, პურისთვის მსახურობენ და რომელთა მხრებზეც გადადის საერთოდ ცხოვრება, კი არ გადადის, დგას, როგორც შენობა ბალავარზე, რადგან ჩვენ მოთმინენი ვართ და უბრალონი, არც ჩუქურთმა გვამშვენებს, არც რამე წარწერა. არცა ვჩანვართ. მიწაში ვართ. ღრმად. მაგრამ პასუხისმგებლობის გრძნობა მეტი ვაქვს, როგორც სხვათა, ისევე საკუთარი თავის მიმართ. ვიცით, რატომ არ ვჩანვართ, რატომ ვართ მიწაში, რა გვევალება. დიახ, მეოცნებეთათვის ესოდენ საძულველი და შეურაცხყოფელი მონობა, უპირველეს ყოვლისა, პასუხისმგებლობის შეგრძნებაა, მოთმენასა და გაძლებას გავალდებულებს, თუნდაც ბალავარის ნესტსა და წყვილიადში, და არა ტაშისთვის, ანდა გვირგვინისთვის დაღუპვას, თუნდაც არტისტულად, მომხიბვლელად, სულისშემძვრად. ისიც ნუ დაგავიწყდება, სცენა და ცხოვრება ძალიან რომ განსხვავდება ერთმანეთისგან. სცენაზე ადვილია, ყოფნა-არყოფნას შორის არჩევანის გაკეთება, მაგრამ შენ

რომ ერთხელ მაინც შეგეხედოს ნამდვილ ციხეში, ერთხელ მაინც რომ მოგესმინა, როგორ ბღავის დაგეგმავს გაყვანილი პატიმარი, მაშინ შენც ცხადკარგებოდა თამაშის ხალისი, ანუ შენც ცოცხალი იქნებოდი ახლა და ჩემთან ერთად იმაზე იფიქრებდი, რა გზა გამოგვენახა, ვის ჩავეარდნოდით ფეხებში, ვისი მზე გვეფიცა, შენი შეილიშვილი რომ გადაგვეჩინა როგორმე. მოთმინება. მოთმინება. მოთმინება. დიახ. დიახ. დიახ. — უცებ ვიტრინაში საკუთარ გამოსახულებას მოჰკრა თვალი და ელდა ეცა, ენა ჩაუვარდა: გიყვით, ხელების ქნევით მიდიოდა ქუჩაში. ნირწამხდარმა მოხელა თბილისელ მსახიობს, მაგრამ იმას არც ახლა შესცვლია გამოიმეტყველება, ისევ უაზრო, გამოცარიელებული თვალებით შემოსცქეროდა. ნაბიჯი შეანელა და ათრთოლებული ხელები ზურგს უკან დაიწყო. უბრაოდ მიდიოდნენ. „მთელი ქალაქის პამპულა გამხადაო“ — ფიქრობდა დიმიტრი და უნდოდა, კიდევ რამე ეთქვა თბილისელი მსახიობისთვის, უფრო მწარე, უფრო დაუნდობელი, მაგრამ დალაპარაკებისაც ეშინოდა, იმის წარმოდგენაც აფრთხობდა, ამდენი ხანი, ხელების ქნევით რომ დადიოდა თურმე ქუჩებში. მწვანედ შეღებილ ჭიშკრამდე ისე მივიდა, აღარც მოუხედავს თბილისელი მსახიობისთვის. ხისფეხა კოსტა რომ დაინახა, ერთი წამით შეყოვნდა, ბრაზიანად ჩაიბურღლუნა, სულ არა მაქვს ახლა კოსტასთან საუბრის თავიო, და მხოლოდ მაშინ შეამჩნია, თბილისელი მსახიობის გაქრობა. გაკვირვებულმა მოათვალიერა ქუჩა. ხოლო ხისფეხა კოსტამ რომ დაუძახა: ვის ეძებ, დიმიტრიო?! — ხელი ჩაიჭნია და სასწრაფოდ შეაღო ჭიშკარი. მაგრამ იმის მაგივრად, რომ შინ შესულიყო, ლეღვის ძირას დაჯდა. შინ შესვლა არ უნდოდა. წესით, უკვე უკანა ოთახში უნდა მჯდარიყო, მუხლებამდე შარვალდაკაპიწებული, ცხელი წყლით სავსე ტაშტში ფეხებჩაყრილი, მაგრამ აღარ იზიდავდა ოჯახური, მიჩვეული სიამენი; უცებ გაოჩნებულყო, სახედარივით, პატრონის გულის გასახეთ-

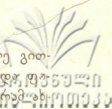
ქად, არაფრით რომ აღარ მოიცვლის ხო-
ლმე ფეხს, იქამდე დამჯერი და თვინიე-
რი, პატოსნად აღმსრულებელი თავისი
სახედრული მოვალეობისა. „წყალს წა-
ულია ყველაფერიო“ — ფიქრობდა და
შინ შესვლა არ უნდოდა, ლეღვის ძირას
იჯდა, თუმცა ფეხები ჭიუტად ახსენებდ-
ნენ, უკვე დრო რომ იყო, დამსახურებუ-
ლი, დაკანონებული ნახევარსაათიანი
შეება მიეცა მათთვის. ლეღვის ძირას იჯ-
და და ფიქრობდა: წყალს წაულია ყვე-
ლაფერი, ვისზე რა ნაკლები ვარ, მეც
თავი უნდა მოვიკლო. საღამოს ბინდში
მამისეულმა ხეებმა გაიშრიალეს, თით-
ქოს შეიცხადეს, შენ რომ თავი მოიკლ-,
ჩვენ ვიღამ უნდა გვიბატრონოსო. გული
აუჩუყდა. ცრემლიც კი მოადგა თვალებზე.
ხეები უყვარდა. რალაცნაირად ემაყებო-
და და ეიმედებოდა, ამდენი ხე რომ
იდგა მის ეზოში. ხე სიცოცხლის განსა-
ხიერება იყო მისთვის, სიკვდილ-სიცოც-
ხლისა. ერთსა და იმავეს იმეორებდა
სულ წლიდან-წლამდე, და თუ კარგად
დააკვირდებოდი, ბევრ რამესაც გასწავ-
ლიდა, ბრძენი, კეთილი, მომთმენი, უსას-
რულოდ, დაუზარებლად იმეორებდა ერ-
თსა და იმავე გზას—გაჩენიდან სიკვდი-
ლამდე და პირიქით—სიკვდილიდან გაჩე-
ნამდე, და არა მხოლოდ იმიტომ, სიცო-
ცხლეზე უსახლგროდ რომ იყო შეყვარ-
ებული თავად, არამედ იმიტომაც, მისი
შემყურად აღამიანი რომ ეცოდებოდა და
ჭიუტად ცდილობდა იმისთვისაც ჩაენე-
რგა გულში აღდგენის, განახლების, აღ-
ორძინების იმედი. ხეები შავად ბზინავდ-
ნენ, კენწეროებით ისხლტდნენ სახლი-
დან გამოსულ სინათლეს. დაძაბულები
იდგნენ, რალაცას უსმენდნენ თითქოს და
მართლაც, იმავე წუთას დიმიტრიმაც გა-
იგონა პიანინოს ხმა. გაოცებული გადა-
იხარა წინ, მუხლებზე ხელმდამაჯენილი.
„მოკითხეთ ახლა ჩემს ქალიშვილს
ჭკუაო“ — უთხრა ხეებს და მწარედ გა-
ელშია, გზამოჭრილი კაცევით. მერე კი-
დედ უფრო გადაიხარა წინ, ხომ არ მო-
მეყურაო, და პოლიცემისტერის მომდი-
მარი სახე დაინახა. „რა იყო, შე კაცო,
ხალს კი არ ვკამთ ჩვენო“ — უთხრა

პოლიცემისტერმა. ერთი წამით, პოლი-
ცემისტერის ეტლის სუნიც ეცა ცხვირ-
ში და ისევ დაასხა ცივმა ოფლმა, დე-
მიტრის თავიდანვე არ გასჭირვებია ემის
მიხედრა, თუ რაზე იბარებდნენ, რაზე
უნდა გასაუბრებოდნენ მის ქალიშვილს;
ხოლო თავად მას თუ არაფერი ჰკითხეს
ამის თაობაზე, მხოლოდ იმიტომ, ძველი
დამსახურება რომ გაითვალისწინეს აღ-
ბათ და შესაძლებლად ჩათვალეს, თვი-
თონაც არ სცოდნოდა, ვისი ბაბუა იყო,
თორემ სხვას რას უნდა შეეკავებინა, მე-
ორეჯერაც რატომ არ უნდა დაესმინა
ის, ვისი დასმენაც არც პირველად დაუ-
ძალეობია ვინმეს. მისი ქალიშვილი კი, პი-
ანინოზე უკრავს, თითქოს სხვას არავის
ღირსებია უქმროდ დაორსულება და
უშამო შვილის დედობა. მართლს ამ-
ბობს ხისფეხა კოსტა, ქვეყანა ინგრევა
და ახიცაა, დალპა, გაიხრწნა, გაპირუტ-
ყვდა. შვილმა დედა მოკლა და თითიდან
ქორწინების ბეჭედი წააძრო. ლა. ლა.
ლა. ლა. მღვდელს მიუსწრეს დიაკვან-
თან. ლა. ლა. ლა. ლა. პოლიციელმა სა-
ხაზინო ფული გაიტაცა და ყაჩაღად
გავარდა. ლა. ლა. ლა. ლა. ქმარმა ცოლი
კარტში წააგო. ლა. ლა. ლა. ლა. კაცის
ხორცს ყიდდნენ ბაზარზე. ლა. ლა. ლა.
ლა. მაგრამ პიანინოს ხმამ ცოტათი მაინც
დაამშვიდა დიმიტრი, იმასაც გადაედო
პიანინოს ხმის ყალბი, მოჩვენებითი არ-
ხეინობა, მოეშვა, მოდუნდა, როგორც
ბედთან შეგუებული კაცი, თითქოს სა-
სიამოვნოდ თბილი ტბის ფსკერზე იჯდა,
წყალმცენარეების ნაზი, დრეკადი ჩრდი-
ლებით დაბურული, ხოლო პიანინოს სი-
მებს მომწყდარი ბგერები ხან მარტოხე-
ლა, მხდალი თევზებივით უტრიალებდ-
ნენ გარშემო, ხან კი, მთელი ქარავანი-
ვით, ერთიანი ძალით მოარღვევდნენ,
მოატორტმანებდნენ ტბის ხავერდოვან
წიალს და ფარფლებს შხუილით გადას-
დიოდნენ თავზე. დიმიტრი თითქოს დი-
მიტრი კი არ იყო — დარიას ქმარი, ნა-
ტოს მამა, ანდროს ბაბუა— არამედ, რო-

ოთარ ზილავა
რკინის თეატრი

მელიდაც წყლის ბინადარი, დიდი, უწყინარი ცხოველი, გარიდებული ადამიანის სამყოფელს, საიმედოდ ჩამალული შლამიან ფსკერზე, დაცლილი, განთავისუფლებული ამქვეყნიური ვნებებისგან, მაგრამ მაინც — მოკლებული მარადიულ სიმშვიდეს, რადგან ბუნებას, შეცდომით, შემთხვევით თუ განგებ, ადამიანის მახსოვრობით დაეჩილდოვებინა იგი, და ისიც, წყლის ბინადარი, წყალმცენარეებში ჩაქარგული, მაინც წუხდა, წვალობდა, იტანჯებოდა თავისთვის, უთქმელად, უამხანაგოდ, უნუგეშოდ; მახსოვრობა აფრთხობდა, მახსოვრობა აიძულებდა, იმაზედაც ეფიქრა, ადრე თუ გვიან, მაინც რომ მოუწევდა ამ თითქოსდა დაურღვეველი რინდიდან გამოსვლა; იმ კეთილსინდისიერ მოსწავლესავით შფოთავდა, გლვიძებამდე რომ იწყებს ფიქრს, უნდა ავდგე, თორემ სკოლაში დამავიანდებათ. ახლა გრძნობდა, როგორ დაღლილიყო მთელი დღის უაზრო წანწალით. სიამოვნებით დაიძინებდა აქვე, ლეღვის ძირას, უსახლკარო მწირივით, მაგრამ არც ამის უფლება ჰქონდა, ესეც დიდი ფუფუნება იყო მისთვის, რადგან შინ სამი გულუბრყვილო სიცოცხლე ელოდებოდა და ერთხელ კიდევ უნდა მორეოდა თავს, ერთხელ კიდევ უნდა დაეთმო საიმედო, სასიამოვნო ფსკერი და ერთხელ კიდევ ამოტივტივებულყო მისთვის დამლუპველი ჰაერის ჩასასუნთქად, მისთვის ეგზომ სახიფათო ზედაპირზე, სადაც ამჯერად, არა მხოლოდ მისი სიმშვიდის, არამედ მთელი მისი ოჯახის ყოფნა-არყოფნის საკითხი წყდებოდა. მაგრამ დარიამ რომ უთხრა, რას უზიხარ ამ სიბნელეშიო, ისე შეკრთა, თითქოს აღარ ელოდებოდა, დარიას თუნახვდა როდისმე. ფეთიანივით წაეტანა მკლავზე და თითები ხაფანგის კბილებივით მოუჭირა. „მტკივა, გამიშვიო“ — გაუკვირდა დარიას. „აღარ შემიძლია, დარია, თავი უნდა მოვიკლაო“ — წაიჩურჩულა დიმიტრიმ. ხეები ყურდაცქვეტილები იდგნენ. სახლიდან პიანინოს ხმა გამოდიოდა. ქვიტიკრის ღობის იქით, გოდორში დამწყვედიულმა მამალმა და-

იყვილა, ხრინწიანად. დარია ქმრის ხმაში ჩაბუღებულმა სევდამ და უმწივობამ შეაძრწუნა. კანი აებურძგნა. დაბნეულმა, მიმოიხედა ირგვლივ, მაგრამ საფიქრში ჩავარდნილივით. გული გაძალებით უცემდა, თითქოს ისა და მისი ქმარი სხვის ეზოში შეპარულიყვნენ, სხვისი ლეღვის ძირას შეყუყუულიყვნენ, პირველი ცოდვის ჩასადენად. „რა ქნას ამ უბედურმაცო“ — გაიფიქრა თანავგრძნობით. „შენს თავს მიხედე, თუ ჰკუა გაქვს, ყველანი კარგად იქნებიანო“ — თქვა უზრუნველად, ავღებული ხმით, ვითომ სასაცილოდაც არ მყოფნის შენი სადარდელიო. მართალია, ქალები პირველები გრძნობენ და უკანასკნელები უტირდებიან უბედურებას, მაგრამ შერიგებამდე ჯერ კიდევ შორს იყო; ახლა ქმრის გამხნელება, ქმრის გამობრუნება იყო მთავარი და არა დარღვე დარდის, შიშზე შიშის მიმატება. ამიტომ, არც ის შეუტახადებია, მის ქალიშვილს პოლიციაში რომ იბარებდნენ. რომ არ დაეპარებინათ, ის იქნებოდა საკვირველი, რადგან მისი ქალიშვილი ყველაზე ახლობელი ადამიანი იყო ახლა გელასი და, თავისთავად ცხადია, პოლიცია იმითაც დაინტერესდებოდა, ვიდრე გელასთან ექნებოდა საქმე. გარდა ამისა, დარიას ჯერ კიდევ სჯეროდა, ყველაფერი კარგად რომ დამთავრდებოდა: გელას დაიჭერდნენ, გელა სასჯელს მოიხდიდა (ციხე იმიტომაა მოგონილი, ვილაცა რომ იჯდეს იქ, ხან სხვა, ხან შენიანი), ქალაქი ლაპარაკით დაიღლებოდა და მათი ცხოვრებაც თანდათანობით ისევ ჩადგებოდა კალაპოტში. ბოლოს და ბოლოს, პირველები ხომ არ იყვნენ, ანდა უკანასკნელები, მთელი ქვეყანა იყო გაუბედურებული, ყველას თავისი სადარდელი ჰქონდა. არც უკანონო და უპატრონო ბავშვი გაუკვირდებოდა ვინმეს. ყველაფერს რომ თავი გაეხნებოთ, დარია ქალი იყო და უბრალოდ, ვერც წარმოიდგენდა, ბავშვის გაჩენა დანაშაულად რომ ჩაითვლებოდა როდისმე, როგორც არ უნდა ვადამცდარიყო ქვეყანა ჰკუიდან. მისი ღრმა რწმენით, ისინი უბედურები იყვნენ და არა დამნაშავეები, და,

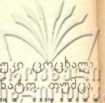

საცა სამართალი იყო, მხოლოდ თანაგრძნობას იმსახურებდნენ და არა სასჯელს. მაგრამ დარის, ასევე ქალური სიჯიუტით, არ უნდოდა იმის დაჯერება, განსაკუთრებულად უკანონო რომ იყო მისი შვილიშვილი, რამდენადაც სახელმწიფო, გერჯერობით, იმის მამასაც არ თვლიდა ცოცხლების სიაში, ჯერ ის ყავდა მოსათვინიერებელი, ანდა საერთოდ ამოსაძირკვი და, რალა თქმა უნდა, არც იმის დანატოვარს გაახარებდა, იმასაც ძირვესვიანად მოთხრიდა, სარეველა ბალახივით, სადაც არ უნდა ამოეყო იმას მიწიდან თავი. ამის მეტი რა იცოდა დიმიტრიმ, ანდა დიმიტრიზე უკეთ ვინ იცოდა, რა მყარი და შეუვალი იყო კანონი, როცა სახელმწიფოს ნება-სურვილსა და გუნება-განწყობილებას შეესაბამებოდა, და რა იოლად ირღვეოდა იგი, როცა რაიმე დათმობაზე წასვლას ავალდებულებდა იმავე სახელმწიფოს, სახელმწიფოს, სადაც სინდისის თავისუფლება უსვენდისობად ითვლებოდა, ხოლო ნებისმიერი შეპასუხება — ლალატად. „კანონი ცირკის ქალივითაა. თუ საჭირო გახდა, საკუთარ ლაჯებში გაიტარებს თავს და საკუთარ უკანალზე ჩამოიდებს ნიკაპსო“ — ამბობდა დიმიტრი. „მაგრამ ღმერთის სამართალიც ხომ არსებობსო“ — არ ტყდებოდა დარია. „იცი, რა მითხრა? ჩვენ ვიცით, შენ რომ არ იცი, მაგრამ ჩვენ რომ ეს არ ვიცოდეთ, არ ვიცო, როგორ იქნებოდა შენი საქმეო. ბრიყვი ექახე!“ — ამბობდა დიმიტრი. „შენ თუ ასეთი ბრძენი ხარ, რატომ გაუჩუმდი? რატომ არაფერი უთხარი. ჩემთან რომ გაქვს დიდი გული“ — უცებ გაბრაზდა დარია. „შეაყარე კედელს ცერკვი“. — თქვა დიმიტრიმ, გულგრილად, უხალისოდ, რადგან ერთბაშად მოწყინდა დარისთან ლაპარაკი, მოწყინდა იმის მტკიცება, ბრალდებულის გამოქომაგება უარესად რომ ანრისხებს სახელმწიფოს, რის შედეგადაც, ისევ და ისევ, ბრალდებული იჩაგრება, რადგან სახელმწიფო იმას კი არ იფიქრებს, მე შემეშალაო, ეტყობა. უფრო დამნაშავე ყოფილა, ვიდრე მე მეგონა. რაკი ასე თავგამოდებული

იცავს ვეჭილიო. გინდა სიმართლე გოტქვამს სახელმწიფოსთვის და გინდა თუ ზიკურ ნაკლზე მიგითთებია. მაგრამ ახლა ამაზე ლაპარაკი ცარიელი წყლის ნაცვა იქნებოდა და მეტი არაფერი. „ღმერთი განგვსჯის ყველას“ — თქვა დარია. დიმიტრის სიცილი აუვარდა. თან პირზე ხელს იფარებდა, სიცილი რომ ჩაეხშო და თან თვითონვე უკვირდა, რა მაცინებს, რა ამბავია ჩემს თავსო. „ღმერთი, ღმერთი... — ამოაყოლა ბოლოს სიცილს, სასულეში გადამცდარი ფინჩხვით. — როგორ არა, აგერ, ჭიტაო, გეძახის ღრუბლებიდან“. „ნუ სვოდავ, ნუ სვოდავ“. — დაუყვირა დარია. დიმიტრი კი იცინოდა საკუთარ ეზოში, საკუთარი ლეღვის ძირას, პირზე ხელაფარებული იჯდა და იცინოდა. ახლა უკვე იცოდა, რაზედაც იცინოდა: უჩვეულო, ენით უთქმელი სიამოვნება დაუფლებოდა უცებ. ცოლის გულუბრყვილობა სიამოვნებდა, როგორც მომაკვდავს — ზიარება, უკანასკნელი რიტუალი სიკვდილ-სიცოცხლის მიჯნაზე. ცოლის გულუბრყვილობა, სულელურ რწმენას, სულელურ იმედს უღვივებდა გულში და როცა დარია პირზე აფარებულ ხელში სწვდა და როცა რამდენჯერმე ძალით გადააწვრინა პირჯვარი, არ გასძალიანებია.

მეორე დღეს ნატო პოლიციაში წავიდა. „მიყურონ, რამდენიც უნდათ, ჩემთვის სულერთიაო“ — იმშვიდებდა თავს, რადგან დარწმუნებული იყო, ყველანი მას უყურებდნენ, ყველამ იცოდა, პოლიციაში რომ მიდიოდა. ნასახიც აღარ შერჩენოდა წუხანდელი, წარმოდგენილ პოლიცემისტერთან მეომარი ნატოსი. მამამ რომ შეაპარა ლაპარაკში, ასე და ასეა საქმეო, არ ეგონა დილაძემ თუ გაატანდა და მხოლოდ მშობლების ხათრით შეიკავა თავი, წუხელევე თუ არ მიუხტა პოლიცემისტრს. ანდრომაც შეუშალა ხელი, გაჯიუტდა, არაფრით არ დაიძინა, ხოლო იმის რწვევა-რწვევაში, ვერც კი შეამჩნია, თავადაც როგორ მოერია ძი-

ოთარ ზილაძე
რანინს თეატრი

ლი, სამაგიეროდ, ძილში ისეთი დღე აყარა პოლიცემისტერს, იმასაც კი ფიქრობდა, ზედმეტი ხომ არ მომივიდაო, რაც არ უნდა იყოს, უფროსი ადამიანიაო. მაგრამ გამოვლიძებულს, აღარც თავისი ნალაპარაკევი ახსოვდა და აღარც პოლიცემისტერის დანახვა უნდოდა, როგორც ნამთვრალეს ღვინისა, მაგრამ წუხანდელი ბაქი-ბუქის შემდეგ, უკან დახევაც აღარ შეიძლებოდა: სხვა თუ არაფერი, მშობლებისა რცხვენოდა და, მართალია, წუხანდელივით, წინასწარ მოგებულად აღარ თვლიდა, ჯერ კიდევ გადასატან ბრძოლას, მაგრამ ბრძოლისთვის თავის არიდებაც არ ეკადრებოდა, ახლა უნდა გამოჩენილიყო, რა შეეძლო, რა ღირდა მისი გამბედაობა. ქალბატონ ელენესავით ამაყი, გოროზი, მედიდური მიაბიჯებდა ქუჩაში, თუმცა ფეხები უკან რჩებოდა და როგორც მხდალი მოსწავლე — საზეპირო გაკვეთილს, ფაციფუცივით, ცხარედ იმეორებდა გუნებაში: ბრძოლა შეიქმს სულის ძალსა, სულის ძალა — სიყვარულსა, სიყვარული — სამართალსა, სამართალი — სიხარულსაო. იმეორებდა, მაგრამ სიტყვებს აზრიც დაჰკარგვოდათ და ელვარებაც, მკვდარი ჩიტებივით ცვიოდნენ წუხანდელი მრისხანების ნაცარში, საიდანაც თითოთოროლა ნაპერწყალი თულა გამოსხლტებოდა ხოლმე მოულოდნელად, რაც საბრძოლველად კი არ აღაგზნებდა ნატოს, კიდევ უფრო არწმუნებდა ბრძოლის უაზრობაში. და მართლაც, რა ესაქმებოდა ნატოს პოლიცემისტერთან, ანდა პოლიცემისტერს ნატოსთან? ის თუ ვეკაცი იყო, გელა დაეპირა, ხოლო ნატო, როგორმე, თვითონვე მოუვლიდა თავსაც და შვილსაც. ბოლოს და ბოლოს, გელასავით, ისიც სულ გადაიკარგებოდა ამ წყვეული ქალბატონთან, თავის შვილიანად, და აღარავის დაუფრთხობდა სიმშვიდეს. ისიც კი წარმოიდგინა, როგორ ცხოვრობდნენ სადღაც, უკაცურ კუნძულზე, ლერწმის ქოხში, ისა და ანდრო; ყოველ ღამე როგორ ანთებდნენ ნაპირზე უზარმაზარ კოცონს, ყოველშემთხვევისთვის, გელას რომ მიეკვლია იმათთვის, თუკი მოუნ-

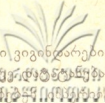
დებოდა იმათი ნახვა, თუკი ცოცხალი იყო და კიდევ ახსოვდა ნატო, თუკი უიმისოდაც არაფერი გაუქირდებოდათ. კუნძულის ცხოველებსა და ფრინველებს მოაშინაურებდნენ, ითევზავებდნენ, ტყეში ათასნაირ ხილს დაკრფდნენ და იცხოვრებდნენ მშვიდად, უზრუნველად. რაც მთავარია, აღარც უკანონოები ერქმეოდათ, რადგან ბუნების ქვეშევრდომები იქნებოდნენ და არა კაცისა. ისე გაიტაცა ამ სულელურმა, მაგრამ ზღაპრულად მომხიბვლელმა ფიქრმა, ცოტას მორჩა, ეტლს ჩაუვარდა. უცებ ცხენმა დაუბრიალა დიდი, ჩასისხლიანებულ თვალი, ცხენის ვეება თავი ამოუტივტივდა ცხვირწინ, ისე ახლოს, ლურჯი, დატოტვილი ძარღვებიც კი გააჩნია გუგაზე. „გაიღვიძე, ბარიშნაო“ — დაუძახა მეეტლემ და მათრახი თავს ზემოთ გაიტყავუნა, თითქოს დამბაჩა გაისროლა. ნატომ უნებურად, ყურებზე აიფარა ხელი. იმავე წამს ეტლმა თქარათქურით ჩაუქროლა წინ და ოფლის, ტყავისა და ღვინის სუნი შეაფრქვია სახეში. ეტლში მსხდომნი ლამის გადმოცვენილიყვნენ ეტლიდან: კისერმოღრეცილნი ილრიკებოდნენ და ხელებს უქნევდნენ. „ჭირი თქვენ“ — მიაწყველა ნატომ ჩაქროლილ ეტლს, მაგრამ ეს უნებური შეკრთომა ბოლომდე აღარ გამოინელიბა: შემკრთალმა ათაავა პოლიციის ჭრაჭუნა კიბე, შემკრთალი შეიძურწა პოლიცემისტერის კაბინეტში და გრძელი მაგიდის თავში, ჩუქურთმიან სავარძელზე შედედებულ წყვლიადს მიაჩერდა. „აააა“ — თქვა წყვლიადმა და შეინძრა. ჯერ ადამიანის ხელი გამოიბა, რომელმაც თავისუფალი სკამისკენ მიუთითა ნატოს, მერე — ადამიანის სახე, რომელიც კეთილად ილიმებოდა, მაგრამ ნატო მაინც გაუბედავად ჩამოჯდა სკამის კიდზე. აქ შემოსვლამდე, არც აპირებდა დაჯდომას, ჩემს სათქმელს ვეტყვი და გამოვიჯახუნებ კარსო, იმუქრებოდა გუნებაში, მაგრამ ახლა სათქმელიც აღარაფერი ჰქონდა. „ქალიშვილო... ჰმ. ქალბატონო, — გააგრძელა ადამიანად გარდაქმნილმა წყვლიადმა. — ბოდიშს კი გი-

ხდით შეწუხებისთვის, მაგრამ, ისა, შენ ხარ ჩემი ბატონი, ფორმალობა, დიახ, ჩვეულებრივი ფორმალობა. ასაღლეგბელი არაფერია. დამშვიდდით“ და ნატოც „დამშვიდდა“. იგრძნო, რა გამაღებით აუშგერდა გული, როგორ აუცახცახდა მუხლები, როგორ გაეოფლა ხელისგულები. ასაფრენად გამზადებული ჩიტვით იჭდა სკამის კიდეზე, მაგრამ ფრთებს ვეღარ გრძნობდა. საერთოდ გამოცარიელებულიყო, თუმცა მონდომებული, მოწადინებული უსმენდა პოლიცემისტერს, როგორც მოსწავლე ახალ მასწავლებელს, პირველად შემოსულს კლასში, მაგრამ მოსწავლეებში იჭამდეც ცნობილს თავისი სიმკაცრითა და მომთხონელობით. პოლიცემისტერი კი ღიმილად იღერებოდა, უსასრულოდ ებოღიშებოდა შეწუხებისთვის და ასევე უსასრულოდ თხოვდა, აფრთხილებდა, ამ ოთახშივე „მომკვდარიყო“ მათი საუბარი, არ გასცდნოდა ამ ოთახის კედლებს, თითქოს ნატოს კი არ უპირებდა გამოტეხვას, თავად უნდა გაემხილა ნატოსთვის რაღაც, უარესად მნიშვნელოვანი საიდუმლო. სხვათაშორის, ნატოს ერთი პირობა, მართლა ისე მოეჩვენა, თითქოს პოლიცემისტერი თავის გასაჭირს შესჩიოდა, თანაგრძნობასა და გულისხმიერებას მთხოვდა მისგან და წინასწარვე უნდოდა, დარწმუნებული ყოფილიყო, ნატო მესაიდუმლოდ რომ გაუხდებოდა. მოუთრდებლად, უკანასკნელი სიტყვებით ავინებდა ხელისუფლებას, ყალბაბანდებს, მუქთახორებსა და მეჭრამეებს ეძახდა სახელმწიფო მოხელეებს, რომლებსაც აღარაფერი გააჩნდათ თურმე, წმინდა, არც სინდისი, არც ოჯახი, არც სამშობლო; მეფესაც ატყუებდნენ, ხალხსაც და ერთმანეთსაც; სიყალბის, გულგრილობის, განუთხოვობის შეუვალი კედელი ჰქონდათ აღმართული მეფესა და ხალხს შორის, და ამიტომაც, აღარც მეფის ხმა აღწევდა ხალხამდე და აღარც ხალხისა — მეფემდე. „მეფეს ისე უყვარს ჩვენი კუთხე, აქაური ამბები რომ გაიგოს, არ ვიცო, რა მოუყვარა“. — წუხდა პოლიცემისტე-

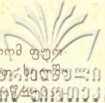
რი და ნატო უნებულოდ ყურებზე იფარებდა ხელებს, თუმცა პოლიცემისტერი ისე უშუალოდ, ისე გულწრფელად და შინაურულად ელაპარაკებოდა, ერთი წუთით, თავდაც გაუჩნდა გულახდილობის სურვილი, თავი ვალდებულად ჩათვალა, თავდაც ეთქვა რამე, ხელისუფალთა სიხარბის, სისასტიკის, გარყვნილების დამადასტურებელი, მაგრამ მაშინვე უგრძნო ტანმა, სწორედ მისი გულის გასახსნელად, მისი ნდობის მოსაპოვებლად, მისი ყურადღებისა და ნებისყოფის მოსაღუნებლად რომ ირჩებოდა პოლიცემისტერი ასე. უარესად დაფრთხა და დაიძაბა. მოეჩვენა, თითქოს ვიღაცა ედგა ზურგს უკან, მაგრამ მიხედვად ვერ გაბედა. მართალია, აქ მოსვლამდე დაეყარა ფარხმალი, მაგრამ მაინც სხვანაირად ჰქონდა წარმოდგენილი პოლიცემისტერთან „გასაუბრება“. დარწმუნებულიყო, უყვირებდა, გაიციხავდა, ძალით ათქმევინებდა ის სიმართლეს, რაც, ძალაუწებურად, თავდაც აიძულებდა წინაღობდგობის გაწევას, თავისი უფლებების დაცვასა და თავისი საქციელის გამართლებას. მაგრამ მსგავსი არაფერი მომხდარა. ქალბატონივით მიიღეს და ბრალი კი არ დასდეს, სახელმწიფოსთვის საჭირობოროტო საკითხებზე გაუმართეს საუბარი, თითქოს ისიც იმათი იყო, იმათი ირი და იმათსავით ვალდებული ხელმწიფის წინაშე, ხელმწიფისა, რომელიც, თურმე, ძალიან განიცდიდა აქაურ ამბებს, თურმე, არ იცოდა, მის ჯარს ჩექმის ძირად რომ ჰქონდა აქაურობა გამხდარი და მისი მოხელეები სვავებივით რომ გლეჯდნენ, რისი გაგლეჯაც შეიძლებოდა. წარმოგიდგენიათ? საბრალო, სულელი, კეთილი ხელმწიფე. „მთავარია, არ ავეყე. მთავარია, ხმა არ ამოვიღოო“ — ფიქრობდა ნატო და მუხლებს ერთმანეთზე აჭერდა, როგორმე რომ შეეკავებინა კანკალი. პოლიცემისტერი კი თავბედს იწყევლიდა, თავის მონურ კეთილსინდისიერებას დასცინოდა, სამსა-

ოთარ ზილამაძე
რაინის თეატრი

ხურობრივ მოვალეობას აგინებდა, რაც, თურმე, არა მარტო საკუთარი მრწამსისა და ბუნების დათრგუნვას აიძულებდა, არამედ იმის ცოდნასაც, თუ რაზე ფიქრობდა ნატო ძილის წინ და სიზმარშინ ესიზმრებოდა. წარმოგიდგენიათ? წარმოგიდგენიათ? „კი მაგრამ, ვის რა ესაქმება ჩემს პირად ცხოვრებასთანო“ — წამოიყვია, წამოსცდა უნებურად. მაგრამ პოლიცემისტერმა არ აცალა, მაშინვე ჩამოართვა სიტყვა და ისევ დინჯად, აუჩქარებლად, ენის ბორძიკითა და სიტყვების ლექვა-ლეჭვით განუმარტა, საფუძველშივე რომ ეშლებოდა ნატოს, როცა პირად ცხოვრებას სახელმწიფოსგან გამოყოფდა, რადგან იმპერია ერთიანი ორგანიზმი ყოფილა, უამრავი ნატოსა და პოლიცემისტერისგან შემდგარი, რომლებიც, თავის მხრივ, უმცირეს ნაწილაკებს წარმოადგენენ მთელისას და მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება რომელიმე მათგანის გამოცალკეება, თუკი „დასნეულდება“ და ამდენად, სახიფათო შეიქმნება მთელისთვის. აქედან გამომდინარე, ნატოს ასევე ღრმად ეშლებოდა თურმე, როცა თავის შვილს, უპირველეს ყოვლისა, თავის შვილად თვლიდა და არა იმპერიის კიდევ ერთ ჯარისკაცად, კიდევ ერთ მოხელედ, ანდა სულაც, კიდევ ერთ მემამოხედ. დიახ, მემამოხედ! რადგან იმპერიას, ვარკვეული თვალსაზრისით, მემამოხეც ჭირდება თურმე. თურმე, იმპერია მაც იცის, შეუძლებელი რომაა, ყველანი ერთნაირად ფიქრობდნენ და ისიც იცის, იმპერიით უკმაყოფილოებს უკმაყოფილებისთვის საკმაოდ საფუძვლიანი მიზეზები რომ გააჩნიათ. კიდევ უფრო მეტი, ზოგჯერ იმპერია თურმე თანაუვარძობს კიდევ უკმაყოფილოებს, მაგრამ თანავარძნობა ერთია, სამსახური კი მეორე; მეორე კი არა — მთავარი („წყალი ხომ არ გნებავეთ?“ „არა. გმადლობთ“.), რადგან სამსახურისადმი ერთგულებასა და კეთილსინდისიერ დამოკიდებულებას ისევ მემამოხეთა არსებობა განაპირობებს, ოღონდ ღირსეული, ბოლომდე თავიანთი მრწამსის ერთგული მემამოხეებისა, და

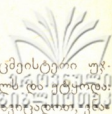
არა ფეხის ხმას აყოლილი ვიგინდარები-სა, რომლებიც პირველსავე დღეს დაიწყებენ, არა თუ თავს ანიჭებენ იმპერიას, ღრიტოების ძებნას, თავგამოდებული დამცველები ხდებიან იმპერიისა, „პოეტობით იწყებენ და ოხრანკის აგენტობით ამთავრებენ“, რაც იმპერიის ჭეშმარიტ მსახურებს კიდევ უფრო ურთულებს საქმეს, იძულებულს ხდის ისეთი უმსგავსო მეთოდებიც გამოიყენოს საბრძოლველად, როგორცაა პროვოკაცია, დემაგოგია, მოსყიდვა, წამება — რათა უშეცდომოდ დაადგინოს, ვისთანა აქვს საქმე, სერიოზულ, პატიოსან მოწინააღმდეგესთან, თუ მერყევე, იოლად გადმოსაბირებელ ნაძირალასთან. იმპერიამ თავიდანვე უნდა იცოდნენ თურმე, ვინ რას წარმოადგენს, ვისთან როგორ მოიქცეს, რადგან ხომ შეიძლება ბატონი ჭუკი გავიგონოს და გვლად გაიზარდოს? ანდა... თუმცა მაგალითების მოყვანა მრავლად შეიძლება... ისა. ფუი. დასწყევლოს ღმერთმა. წინასწარ როგორ გაიგებ, რა გამოიჩეკება კვერცხიდან. ყველა კვერცხი მრგვალია. ჰა. ჰა. ჰა. ჰა. იქნებ მაინც დაგელიათ წყალი? თუ გნებავეთ, ლიმონათს მოვატანინებ. ნატომ, უარის ნიშნად, სასწრაფოდ გაიქნია თავი, თითქოს, რა ღროს წყალია, გააგრძელეთ, გული-სყურით გისმენთო. მართლაც დაძაბული უსმენდა, სუნთქვაშეკრული იჯდა, თუმცა სხეულით უფრო აღიქვამდა საფრთხეს, ვიდრე სმენით. პოლიცემისტერის სიტყვით, განაწყენებული ხალხი აუცილებელიც იყო იმპერიის არსებობისთვის, იმპერია განუწყვეტლივ ავლუნდა თურმე, ასეთ ხალხს და ამრავლებდა კიდევაც, თუნდაც იმიტომ, იმპერიის ერთგული მსახურნი, ერთ მშვენიერ დღეს, უსაქმოდ არ დარჩენილიყვნენ საერთოდ და უსაქმურობისგან ერთმანეთს არ დარეოდნენ. ჰა. ჰა. ჰა... იმპერია იმდენად რთული ორგანიზმი ყოფილა, თვითონვე იმართებდა თურმე სენს და თვითონვე იკურნებოდა. ხოლო ვიდრე თვითდასნეულებისა და თვითგანკურნების ეს უნარი გააჩნდა, შეეძლო არხინად ყოფილიყო. ოღონდ ყოველთვის უშეცდომოდ

უნდა სცოდნოდა უკმაყოფილოთა, მღელვარეთა, მგამბობხეთა რაოდენობა, რათა „წამალიც“ საჭირო რაოდენობით დაემზადებინა, არ დაერღვია წონასწორობა სენისა და წამლისა, რაც, სხვათაშორის, ერთადერთი საფუძველი იყო თურმე, მისი მარადიულობისა. მოკლედ, ბატს ყოველთვის ბატის ჭუჭი უნდა გამოეჩეკა კვერციდან, თუკი შემთხვევით — მიაქციეთ ამ სიტყვას ყურადღება, რამდენადაც თქვენს სასარგებლოდაა ნათქვამი; შემთხვევითობას ნებისმიერი ადამიანი ექვემდებარება (ხომ შეიძლება აქედან გავიღე და აგური დამეცეს თავში?!), ანუ ნებისმიერი ადამიანის გაბრიყვება შეუძლია — თუკი შემთხვევით, საბრალო ბატს გედის კვერცი არ შეაპარა ვილაკამ. პა. პა. პა. ნატო გაოგებული უსმენდა, მაგრამ არაფერი ესმოდა, გარდა იმისა, მისი შვილი გაჩენისთანავე უფრო დიდ განსაცდელში რომ იყო ჩავარდნილი, ვიდრე თვითონ ეგონა, ანდა ვიდრე მამა მიანიშნებდა გუშინ, ვითომ ხუმრობითა და ქარაგმული ლაპარაკით. მის შვილს იმპერიისთვის სახიფათო პიროვნებად თვლიდნენ უკვე, თუმცა ჭერ თვალის არ ახელოდა. იმ ხელმწიფესაც აფრთხობდა უკვე მისი ჩხავილი, თურქეთისაც რომ არ ეშინოდა და კონსტანტინეპოლშიც აპირებდა შესვლას, ქრისტესა და ქრისტიანობის სახელით. პოლიცემისტრმა მინის გრაფინს მინისავე მრგვალი ხუფი მოხადა, წყალი ჭიქაში დაასხა და ნატოს გამოხედა. ნატომ ისეე გაიქინა თავი, თუმცა მღელვარებისგან ერთიანად გამოშრობოდა პირი. არ მიიღო მოწყალება. გუშინ რამდენჯერმე გააფრთხილა მამამ, ცოტა ხნით დაივიწყე შენი სიამაყეო, მაგრამ სიამაყე არაფერ შუაში არ იყო ახლა, უბრალოდ, ეცოტავა მოწყალება, უფრო დიდ მოწყალებას ელოდებოდა. მაგრამ იმასაც გრძნობდა, ჭიქა წყლის გარდა, სხვა არავითარი მოწყალების იმედი რომ არ უნდა ჰქონოდა. დაძაბულობისგან თავი უსკდებოდა. თან ერთი სული ჰქონდა, როდის გაიგებდა, რა ეწერა იმ ქაოლადებში, ასე გამაღიზიანებლად, შემა-

შფოთებლად, დამაქეცებლად რომ ფურცლავდა პოლიცემისტერი. ერთხელ ჭიქა ეჭირა, საიდანაც წყალს შიშვლივით და ხოლმე, მეორეთი კი ფურცლებს აშრიანებდა. ერთი პირობა, აშრიანებულ ფურცლებში თითქოს გელას სურათს მოჰკრა ნატომ თვალი. ამან კიდევ უფრო დააფრთხო და ააღელვა, თითქოს სურათი გასცემდა მის საიდუმლოს, დალაპარაკებდა, უსაყვედურებდა, რამ გაჩუმა, ეგ ხომ იგივე უარყოფაა ჩემიო. იმ წუთას აღარ უყვარდა გელა. გელასი უფრო ეშინოდა, ვიდრე პოლიცემისტერისა. პოლიცემისტერი იღიმებოდა. წყალს წრუპავდა, ფურცლებს აშრიანებდა და ფურცლებიდან გამოკლებულ სურათს მაშინვე უკან აბრუნებდა, თითქოს ნატოს ანიშნებდა, ვინ იყო მისი დამლუპველი და ვინ უშლიდა თავად ხელს, უფრო მოწყალე და ლმობიერი რომ ყოფილიყო ნატოს მიმართ. ნატო იტანჯებოდა, თუმცა წესიერად ვერც არჩევდა, ვინ იყო იმ სურათზე აღბეჭდილი: გელა თუ გელას მსგავსი, გელას ბედის მოზიარე, გელასავით გზასამცდარი სული. მაგრამ გელა კი არ ენაღვლებოდა, გელას აღიარება ან უარყოფა კი არ უჭირდა, შეილის გადარჩენას ცდილობდა, გონებადაბნელებული, ენაჩავარდნილი, ხელფეხწართმეული, და არა თავისი სიყვარულის დაცვასა და გამართლებას, რა განზრახვითაც მოსულიყო თითქოს აქ. მისი სიყვარული არავის არ აინტერესებდა, არც ახსოვდა, არც არაფრად მიაჩნდა. იმის დადგენა აინტერესებდათ მხოლოდ, თავად ნატომ იცოდა თუ არა, ვისგან ყავდა შილი: ჯარისკაცისგან, მოხელისგან თუ მემბოხისგან. შეგნებულად გაეჩინა თუ შემთხვევით, უყურადღებობის, გაუფრთხილებლობის გამო; მნიშვნელობას აძლევდა, ვის უწევებოდა, თუ ყველა გამველ-გამომველეს განურჩევლად იგორებდა ლოგინში. ცოტაც და, სისხლი ტვინში აუვარდებოდა. მუშტს ჩააფრინდა კბილებით,

როთარ ზილაძე
ჩინის თმაბრი

საღლაც, მისი სულის უფსკრულიდან გამომდინარეებული ნადირივით დაძრული ღმერთი რომ შეეკავებინა როგორმე. ახლა ყველაფერი უნდა მოეთმინა; სიამაყეც, ღირსებაც, პატიოსნებაც უნდა დაევიწყებინა ცოტა ხნით, როგორც მამამ გააფრთხილა გუშინ, ცოტა ხნით კი არა სამუდამოდ, რადგან ახლა მართლა ყველაფერი სულერთი იყო იმისთვის, ოღონდ ანდროს ეცოცხლა, ოღონდ ანდროს თავისუფლება გამოეთხოვა ამ გაწყვილებილი, თავაზიანი ქანდარმისთვის, ოღონდ ანდრო ბატის ჭეუკად ჩათვალა იმას. ისა და გელა აღარ ითვისებოდნენ სათვალავში, მათთვის ყველაფერი დამთავრებულიყო. მეტი არც არაფერი ეკუთვნოდათ და არც არაფერი ევალეობოდათ ალბათ. მაგრამ ანდროს რატომ უნდა ეგო პასუხი სხვათა სიყვარულისთვის, სხვათა სისულელისთვის? ანდროს არაფერი არ დაეშავებინა ჯერ, გარდა იმისა, რომ დაბადებულიყო, უდროოდ, უკანონოდ, მაგრამ ესეც მისი მშობლების სიბრძნის, მიუხედავადობისა და უაზრო სიჭიუტის ბრალი იყო და არა ანდროსი. მამამისმა სიმართლეში ვაცუილა ის, ხოლო დედამ უბედურებაში; იმირტომ გააჩინა, არავიზე ნაკლებად უბედური რომ არ ყოფილიყო. ქალბატონ ელენეს ეკიბრებოდა, წიგნებში აღწერილ ქალებს ბაძავდა, მათი გამოხატვალი, ყავლგასული ფრთებით დაფრინავდა არარსებულ ცაში, მართლა ბატი, ბატისტინა, რადგან იმასაც არ უკვირდებოდა, მის სიყვარულს არც აღმწერელი რომ ეყოლებოდა და არც წამკითხავი, ამ ოთახში, ამ კედლებში რომ მოკვდებოდა, როგორც ჩვეულებრივი ბოროტმოქმედება, დანაშაული, და აი, აკი საკუთარი ფეხით მოიყვანა კიდევ პოლიციაში, როგორც ქურდაცაცა, ანდა ქუჩის ქალი. „შენ რა გენაღვლება, გალწიე აქედანო“ — შეუღრინა სლიპინა, სრიალა, ცოცხალივით მოუსვენარ სურათს გუნებაში და უცებ, საქალაქის ნაცვლად, აღნავლებული, ხელფეხასავსებელი ანდროს დაინახა პოლიცემისტერის მაგიდაზე.

ერთი წუთიც და პოლიცემისტერი უკრაში ჩაეკეტა და მის შვილს დაქვალდა რაკი არც თქვენ იცით, დევიტალი, ქვია ხოთ, ბატად გაიზრდება თუ გედალო. თვალები დახუჭა და ახლა გელა დაინახა: წელზემოთ შიშველი, დაფეთებული მიხტოდა სახურავიდან სახურავზე. „სან ამ ასე ვზივარ, ხომ შეიძლება, მართლა წაიყვანონ, მართლა წამართვან ანდროსო“ — გაუელვა შემზარავმა ფიქრმა. ეტყობა, პოლიცემისტერმაც შეატყო შეშფოთება, უცებ გაიღიმა, საქალაქის ხელი დაადო და თქვა: ო-ო, ეს ნამდვილად საინტერესო საქმეაო. „შეიძლება, ჩემი მოღვაწეობის გვირგვინადაც ჩაითვალოს, ჩემი შესაძლებლობების საუკეთესო გამოხატულებად. — გააგრძელა ხალისიანად. — ისა. დიახ. შენ ხარ ჩემი ბატონი. აუცილებლად არსებობს რაღაც კავშირი ჩვენს საქმიანობასა და ხელოვნებას შორის. შთაგონება და შრომა, შრომა... განუწყვეტელი, თითქმის კატორღული. არ დაგიმალავთ, თვითონვე ვარ აღტაცებული. მართალია, ხელოვანს მეტი თანამდებობა მართებს, მაგრამ ამგვარი სისუსტე მისატყვებელია. მითუმეტეს ჩვენთვის. ჩვენ ხომ სიბნელეში ვმოღვაწეობთ?! არავინა გყავს ტაშის დამკვრელი. აი, შეხედეთ, — ქალაქებიდან ოთხი სურათი წამოპყარა, ერთმანეთის გვერდით დააწყო მაგიდაზე და ნატოსკენ მიაჩოჩა. — ესენი, ოთხივენი, თავისებურად საინტერესო, საკუთარი ხელწერის ბოროტმოქმედნი არიან. მე კი ოთხივეს ერთად მოვუყარე თავი, ერთ ხაფანგში. საცოდავები. ჰგონიათ, გავიქცევიოთ. მეგზურს ელოდებიან. თურქეთში აპირებენ გადასვლას, თავიანთი ქუთით. იმათი მეგზური კი აგერ მიზის, მეორე ოთახში, ჩაის მიირთმევს. ჰა. ჰა. ჰა. ჰა... კანონი კი არ ელავს, ადამიანები ხოცავენ ერთმანეთს. საცოდავები. საცოდავები“. ნატომ ჭერ ვერაფერი გააჩინა სურათებზე. დამაბულობისგან თვალები სტიკოდა. მერე თანდათან გამოიკვეთნენ სახეები; ზოზონით, ნაძალადევად გამოვიდნენ მისი წამიერი სიბრძნევიდან, როგორც დასაკიობად გამოხმობილი პა-

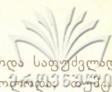

ტიმრები — საყნიდან. ერთ სურათზე მართლა გელა იყო აღბეჭდილი, მაგრამ, ამავე დროს, არც ჰგავდა გელას. არაბუნებრივად დამფრთხალი, დაეჭვებული იყურებოდა. დანარჩენ სამს უფრო ჰგავდა, ვიდრე გელას, თითქოს ერთი და იგივე სახე იყო გადაღებული ოთხჯერ, ოთხნაირად, ხან ანფასში, ხან პროფილში. მართალია, ერთს სათვალე ეკეთა, მაგრამ არც ეს არღვევდა მსგავსებას. საერთო ბედის დამლას გადაეშალა ნებისმიერი გამოსარჩევი ნიშანი. ოთხივენი უპატრონო მგლებს ჰგავდნენ, თუკი შეიძლება, საერთოდ პატრონი ყავდეს მგელს. ნატოს გალიის სუნი ეცა რატომღაც, და გამაოცებელი, გამაოგნებელი სიცხადით იგრძნო, განწირული რომ იყო გელა. უცებ სკამიდან წამოვარდა, ქალაღდებს წაეტანა და იყვირა: არა, არა, არაო. პოლიცემისტერი უნებურად უკან გადაიწია, საქალაღდეს ახლა ორივე ხელი დააფარა და გაკვირვებულმა ამოხედა. მერე ისევ გაიღიმა და წვრილი, შავად მზზინავი უღვაშები უარესად დაუვიწროვდა, დაუგრძელდა. მაგიდაზე გადაჭიმული მაუდი აქა-იქ დამსკდარიყო, აქერცლილიყო, ეგზემით დაავადებული კანივით. უბაჟურო ნათურა ოდნავ ბეუტავდა დამდგარ, დამყაყებულ ჰაერში. „მაშინ, ვინ? — თქვა პოლიცემისტერმა და უცებ თვალები გაუღიღდა, ტუჩები ცალ მხარეს ამაზრზუნად ჩაუნაოჭდა. ნატომ უკან მიიხედა, თითქოს რაცა თქვა, ვილაცის კარნახითა თქვა, მაგრამ უკან არავინ არ იყო. — რას მეუბნები?! ფუი, დასწყევლოს ღმერთმა. ვერ უყურებ?!“ — ვერაფრით ვერ დაძალა გაკვირვება პოლიცემისტერმა „ღიახ. — გზამოჭრილივით იყვირა ნატომ. — ღიახ. — გაიმეორა შემცბარმა, უკვე გამოფხიზლებულმა. — ღიახ, ღიახ“. — გაიმეორა ზედიზედ, უკვე იმდემიცემულმა, რადგან მაშინვე მიხვდა, მის გონებას, უიმისოდ, სწორი გადაწყვეტილება რომ მიეღო, რალაც ისეთი მოემოქმედებინა, რაც სამუდამოდ თუ არა, დროებით მაინც აარიღებდა საფრთხეს მის უქანონოდ შობილ შვილს. „აი, ხომ

ხედავთ?“ — გაიცინა პოლიცემისტერი. „ღიახ“ — თქვა ნატომ, დაიხედა. „ღიახ, გაბითურებულმა. „ვერ უყურებ?!“ ისევ გაიკვირვა პოლიცემისტერმა. „ღიახ“ — გაიმეორა ნატომ. მერე შინისკენ მიბრბოდა და ცდილობდა გაეხსენებინა, რა მოხდა პოლიცემისტერის კაბინეტში, რითი დამთავრდა მათი საუბარი, გამოიქცა თუ გამოუშვეს, და თუ გამოუშვეს, სამუდამოდ თუ დროებით. მიბრბოდა და ცდილობდა, როგორმე მოეშორებინა საბა ლაფაჩის სევდიანი, მამაშვილურად მომღიმარი სახე, თუმცა, იმ წუთას, იმაზე ძვირფასი ადამიანი არავინ არსებობდა მისთვის, იმაზე ახლობელი, იმაზე გულისხმიერი, იმაზე გამგები. ისე შეგლიჯა ჭიშკარი, დაწყევკავებაც ვერ მოასწრო ჭიშკარმა. ანდრო რომ დანახა, გიჟივით ეცა, გულში ჩაიხუტა და წინ და უკან წრიალს მოჰყვა ოთახში. წინ და უკან დადიოდა, ანდროს კოცნიდა და იცინოდა. „რამ გადაგრია, პალტო მინც გაიხადეო“ — ეძახდა დარია. ის კი, უფრო და უფრო იხუტებდა მისი საქციელით, ცოტა არ იყოს, შემკრთალსა და შეწუხებულ ანდროს და წინ და უკან დაძრწოდა, გალიაში დამწყვედული ძუ მგელივით. მერე ანდრო ატირდა და ვიდრე დარია არ ჩამოართვა, დააყრუა იქაურობა. თავი რომ სამშვიდობოს დაიგულა, თვალცრემლიანმა, დაბლვერილმა, დაეჭვებულმა გამოხედა დედას. გაოფლილი თმა შუბლზე მისწებებოდა. „უყურეთ ამ საძაგელს. ბებია გირჩევნია ხომ?!“ — მიესიყვარულა ნატო. თან პალტოს ღილებს იხსნიდა. ანდრომ გაიღიმა, თავი სასწრაფოდ შეატრიალა და ბების კისერში ჩამალა სახე.

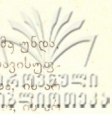
ერთადერთი, ვისაც ჯერ კიდევ არ ესმოდა და არც ანტერესებდა ამქვეყნიურ ვნებები, ანდრო იყო. ჯერ ისიც არ იცოდა, გადასარჩენად რომ ჰქონდა საქმე, მიუღებელი, გაუმართლებელი და არასასურველი რომ იყო მისი სიცოცხლე ამ ქვეყნისთვის; არ იცოდა, კონტ-

ოთარ ზილაძე
რედაქციის მთავარი

რბანდასავით რომ უპირებდნენ მისი-
 ნები უკეთეს ქვეყანაში გადაპარებას,
 ქვეყანაში, რომელიც ჯერ კიდევ არ და-
 ბადებულყო, ჯერ კიდევ უხილავი და
 მოუწყობელი, ქაოსის საშოში ფეთქავდა
 გაუბედავად და ჯერ კიდევ საკითხავი
 იყო, შესძლებდა თუ არა დაბადებას.
 ჯერ არაფერი არ იცოდა. არც აინტერე-
 სებდა. ჯერ ყველაზე დიდი საოცრება.
 ყველაზე საიმედო მიწა, ყველაზე ნათე-
 ლი ცა, ყველაზე სურნელოვანი ბალი
 გვერდით ეწვა და ყურში ჩასჩურჩულე-
 და: ახლა უნდა დაეძინოთ, კარგ ბიჭებს
 ამ დროს უკვე სძინავთო. და ისიც ტბი-
 ლად, უდარდელად იძინებდა, დედის
 სურნელით გაყენილი, საკუთარი უ-
 იცობითა და უმწეობით გაბღენძილი, გა-
 მდინდურებული. ასე გადიოდა დრო.
 ხოლო როცა ისევ გაიღვიძა, დედამ აივა-
 ნზე გაიყვანა, ხელში ატატებული, და-
 უთხრა: აგე, ლიმონი ყვავისო. ისე აფო-
 რიაქდა, ისე აბუქნავდა დედის მკლავზე,
 თითქოს იცოდა, რა იყო ლიმონი, ანდა
 რას ნიშნავდა — აყვავება. დედის თითს
 თვალი გააყოლა და უსასრულო, ხასხა-
 სა, მსუყე სიმწვანე დაეძგერა თვალბში,
 თითქოს აფოფრილი ტალღა ამოვარდა
 აივანზე, დედა-შვილის გასატაცებლად.
 შეეშინდა და დედას მოეხვია კისერზე.
 დედამ ვაიციანა და ნიკაბი ძალით მიუტ-
 რიალა ბალისკენ: ბაღში ლიმონის ხე ცე-
 ცხლწაკიდებულებით ბუბუნებდა, ნაპე-
 რწყლებივით აფრქვევდა სიფრიფანა, გა-
 მჭვირვალე ყვავილსა და ოქროსფერ ბუ-
 სუსებს; ყვავილი პეპლების ქარავანივით
 დაფარფატებდა ჰაერში და ნელა, ნაწილ-
 ნაწილ, თითქოს სულის მოსატქმელად,
 თითქოს ფრთების დასასვენებლად, ეფ-
 ინებოდა ბაღის მწვანე ზედაპირზე. ხო-
 ლო მეორედ რომ გაიყვანა დედამ აივა-
 ნზე, იქაურობა თოვლს გადაეთეთრები-
 ნა. მარადმწვანე ხეებსაც თეთრი ნარმის
 შალითები ეცვათ; მაგრამ ჰაერში მოფა-
 რფატე ფიფქებმა ისევ ლიმონის ყვავი-
 ლობა გაახსენა და გაუხარდა, სიამაყით
 გაებერა გული, უკვე რალაცა რომ იყო-
 და, უკვე რალაცა რომ ახსოვდა, რაც მი-
 სთვის კიდევ მრავალ, წარუშლელ მო-

გონებას უნდა დასდებოდა საფუძვლად
 და სიკვდილამდე გაყოლოდა ნათესა-
 მაშინ, რა თქმა უნდა, ანდრესი იქნებო-
 ბოდა; ფეხებზე წითელი თექის ჩექმები
 ეცვა, ხელბზე — თოვლივით ქათქათა
 ხელთათმანები (ბებოს მოქსოვილი): ოთ-
 ხი თითი ცალკე, ერთი — ცალკე; იმი-
 ტო რომ, ის ერთი — თავკერძა იყო: რა-
 კი თქვენზე მსუქანი ვარ, ყველაფერი მე-
 ტი მეკუთვნისო, ებუზღუნებოდა ძმებს,
 მაგრამ ძმებმა შინიდან გამოაგდეს:
 ერთი ვნახოთ, როგორ იცხოვრებ, ან
 როდემდე გასძლებ უჩვენოთო; და მა-
 რთლაც, ის თავკერძა თითი სულ იმის
 ფიქრში იყო, როდის დაუბრუნდებოდა
 ძმებს: ეხამუშებოდა მარტო ყოფნა და
 მხოლოდ მაშინ მოისვენებდა ხოლმე,
 როცა ღუნღულა სიმარტოვეს თავს და-
 აღწევდა. ჩატუქტულ დედას კალთაში
 ქუდი, პალტო და ხელთათმანები ეწყო.
 ახლა თექის ჩექმებს ხდიდა და სიცილით
 ეუბნებოდა: თხა ხომ არა ხარ, გააჩერე
 ერთ ადგილას ფეხებიო. მაგრამ ანდროს
 შიოდან, ვეღარ ითმენდა, მაგიდაზე ჩი-
 ტივით დასკუბებულო, ჩიტვივით ნისკა-
 რტა სარძევესკენ გაუბრუნდა თვალი და
 ერთი სული ჰქონდა, როდის გამოუყოფ-
 და სარძევე თეთრსა და ორთქლიან ენას.
 სუფრაზეც უცნაური ჩიტები იყო ამო-
 ქარგული (ბებოს ჩიტები), უცნაურად
 გრძელკისერა, უცნაურად ბოლოგაფო-
 ფრილი. ხელზე დაწვეთებულ რძეს დე-
 და კატასავით მადიანად აულოკავდა და
 პიანინოს მიუჭდებოდა. გრიალებდა პი-
 ანინო. წკრიალებდა ჭურჭელი. თრთოდა,
 ხტოდა, თახთახებდა პიანინოზე შემოდე-
 ბული, უზარმაზარი, უშნო, მეჭუქებიანი
 ნარინჯი, რომელზედაც ისარგავრილი
 გული ამოეჭრა ვიდაცაა. ეს იყო პირვე-
 ლი დღე ანდროს ცხოვრებისა და ალ-
 ბათ ყველაზე ბედნიერიც. ჯადოსნურ
 ხალიჩაზე იჯდა, ჯადოსნურ სარკეში
 იყურებოდა, ბალიშის ქვეშ ჯადოს-
 ნური ბეჭედი ჰქონდა ამოდებულო
 და რასაც ინატრებდა, უსრულდებო-
 და; უფრო სწორედ, იმას ნატრობდა.
 რაც უკვე ჰქონდა, რადგან სხვა არ-
 აფერი არ უნდოდა: ის კი არ იყო მის-

თვის მთავარი, რაც არ იცოდა, არამედ — რაც იცოდა. რაც სურდა — ჰქონდა და რაც ჰქონდა, ის სურდა მხოლოდ. ვისაც ყოველდღიურად ხედავდა, ის უყვარდა. ის ჭირდებოდა და არავითარი სურვილი არ უჩნდებოდა იმის ნახვისა, ვინც არასოდეს არ ენახა. ეს არ აინტერესებდა, უბრალოდ, ხათრით უჩუმდებოდა დედას, როცა ის თანატოლივით ელაპარაკებოდა და ჭკუასაც ეკითხებოდა ხოლმე: რა ვქნათ, როგორ მოვიქცეთ, ორივე რომ დაბრუნდეს, ანდა ის არ დაბრუნდეს, რომელსაც ჩვენ ველოდებით და რომელიც ნამდვილად ჩვენი მამააო. თვითონ არცერთს არ ელოდებოდა და არავითარი მნიშვნელობა არ ჰქონდა მისთვის, რომელი დაბრუნდებოდა: ნამდვილი თუ ყალბი, თუ ორივე ერთად, ერთი ციხიდან, მეორე ომიდან. ერჩივნა, იქ დარჩენილიყვნენ, სადაც იყვნენ. არც ციხისა ვაგებოდა რამე, არც ომისა: ნამდვილი მამაც ის იყო მისთვის, რაც ყალბი: უცხო, ზედმეტი, დედაში შემცილებელი. არავინ არ უნდოდა, არაფერს არ ნატრობდა, გარდა ერთისა: სულ ასე გვერდით ყოლოდა დედა. დედა ბნელში იხდიდა, მაგრამ უჩინარიც ყველაზე ლამაზი იყო. „დე-და“ — ეძახდა ლოკინში ჩაბუნებულნი, ლოყის ქვეშ ხელუბამოწ ყობილი, ვითომ მაინც გხედავ, ვითომ ვერსად ვერ დამემალეობიო. „ხო. ხო. აქა ვარ. დაიძინე“. — ჰასუხობდა დედა სიბნელიდან. მაგრამ დედის ხმაც ისეთი ცხადი, ისეთი ცოცხალი, ისეთი ნამდვილი იყო, არა მარტო ესმოდა, ხედავდა კიდევ. „აყვავებული ღიმილივით მობუბუნეს, სურნელოვანს: კოცნიდა, ეფერებოდა: ცდილობდა — საბნის ქვეშ შეეტყუა, თავისთან ყოლოდა, ვიდრე დედა გაიღვიძებდა და მოიკითხავდა. ასეთი ხმა მხოლოდ დედას ჰქონდა. არც ბებიას. არც ბაბუას. მხოლოდ დედას. და მის სულში ჩალწეული. მის სულთან შეუღლებული, რალაც სრულიად ახალ გრძნობას აჩენდა კიდევ: იღუმალს, შემპართობელს, ამაფორიაქებელს, მაგრამ აუცილებელს, არა მარტო იმ წუთას, არამედ საერთოდ, სამუდამოდ. რადგან იმ

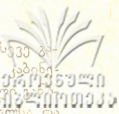
გრძნობის გარეშე (მაშინ, რა თქმა უნდა, ამასაც ვერ ხედავოდა), ჰაერის თავისუფლად ჩასუნთქვაც გაუჭირდებოდა. ისე იქნებოდა, ვინც უნდა ყოფილიყო ეცოლინებოდა, რაც უნდა სცოდნოდა, იმას არ გააკეთებდა. „რისი გაკეთებაც ევალებოდა. დედა ბნელში იხდიდა, მაგრამ მაინც ხედავდა, კეთაზე დაგრაგნილი თმიდან სათითაოდ როგორ იძრობდა რკინის ჩხირებს, როგორ ჩამოეღვრებოდა ხოლმე განთავისუფლებული თმა შიშველ ზურგზე, როგორც თაფლი — ქილაზე, და როგორ მოისვამდა მხრებზე ხელებს, თითქოს ზღვაში აპირებს შესვლასო. მერე ოდნავ, საიდუმლოდ გაიჭრაქუნებდა დედის საწოლის ბადე და ეს უნებურად თვალებს ხუჭავდა, ვითომ უკვე ეძინა, თითქოს დანაშაული იქნებოდა იმის გამომელაგება, რასაც იმ წუთას განიცდიდა. „გძინავს?“ — ჩაკეთებოდა იდაყვზე დაყრდნობილი, მისკენ გადმოხრილი დედა და უცებ ისე აუფრიალდებოდა გული, ისე ამაფორიაქებლად მოუთათუნებდა სახეზე დედის ნაზი, სურნელოვანი ამონასუნთქი, მისათვისაც მოულოდნელად, ლამის ერთმანეთზე მიწეხებული ქუთუთობიდან, მაინც დაუსხლტებოდა ხოლმე გამყიდველი, ბრმად შობილი. მაგრამ ერთბაშად დამაშშვილებელი ცრემლი: ჭიამაიასაკით ჩამოაცოცდებოდა ლოყაზე და სასიამოვნოდ დაუსუსხავდა კანს. დედა ერთხელ კიდევ აჯოცებდა და მისი ხვევრდოვანი ტუჩების თითქოს ფრთხილი, მაგრამ ძირფესვიანად შემარყეველი, თითქოს გაუბედავი, მაგრამ სულის ამომბრუნებელი შეხება, მთელ მის გატრუნულ არსებას ერთბაშად ანგრევდა და იმავე წამს კიდევ უფრო მყარად აშენებდა: კლადა. მაგრამ უფრო დიდ სულს უდგამდა მაშინვე. თვალდახუჭული იწვა სიბნელეში, მაგრამ ამას არ ჰქონდა არავითარი მნიშვნელობა. რადგან რაც ეუთვნოდა, იმაზე მეტს მაინც ვერ დაინახავდა. მთლიანად მაინც არ შეიძლებოდა დედის

ოთარ ჰილაძე
რკინის თვაბრი

დანახვა, როგორც ჰაერისა, რომლითაც სუნთქავდა, რომლითაც იწმინდებოდა და რომელშიაც თავფეხიანად იყო ჩაკარგული. და ისიც, თავფეხიანად ჩაკარგული დედის სურნელში, ნესტოებით, პირით, კანის ნასერებებით, მთელი არსებით იწოდდა მაცოცხლებელ სურნელს; ხედავდა, გრძობდა, ესმოდა, რადგან მისი იყო, მხოლოდ მისი, და არც საბანს, არც ზეწარს, არც ბალიშს — უფლებას არ ჰქონდა შესცილებოდა, წილში ჩასდგომოდა, დაენარჩუნებინა თუნდაც უმნიშვნელო ნაწილი ამ სურნელისა. თითქოს გული უგრძობდა, მოსასწრებად რომ ჰქონდა საქმე, ვერაფრით რომ ველარ მოიკლავდა მერე თავისდროზე მოუპველდ შიმშილს: სულ რომ ეშვიებოდა, რადგან ჰქუაში ჩავარდნილს, სუფრა უკვე დიდი ხნის ალაგებული დახედებოდა, ხოლო მოშიშვლებულ მაგიდაზე საცოდავი ნაფხველებილა ეყრებოდა მხოლოდ, რითაც ერთი ბედურაც ვერ ამოივსებდა ჩიჩახეს. დრო კი გადიოდა, ვერაგულად, დაუნდობლად, შეუპოვრად, და დღით-დღე იმასაც უფრო მეტად აღიზიანებდა მამის (თუ მამების?) არსებობას; ვერც მამას (მით უფრო — მამებს) ჩიზიარებდა დედის სურნელში, როგორც არ უნდა დაერწმუნებინა დედას, მათი მომავალი, მხოლოდ და მხოლოდ, იმის (იმათ) დაბრუნებაზე რომ იყო დამოკიდებული, რადგან თვითონ მეტოქის მეტს ვერაფერს ხედავდა მამასა თუ მამებში, და არავითარი გრძობა არ ჰქონდა, გარდა სიცარიელისა, რომლის არსებობაც უმალ ბუნების კანონს არღვევდა, ვიდრე მის ბედნიერებას. მამის ცნება მისთვის ყოველთვის იღუმალი, შორეული, მიუღწეველი დარჩებოდა, რადგან გაშინაურება, დაახლოება, მიწვდენა იმისა, რამაც შეგქმნა, ყოვლად შეუძლებელია, თუკი იქამდე არ იხილვდა არ იგრძენი იგი, ვიდრე ფიქრს დაიწყებ იმაზე, ვიდრე საერთოდ დაიწყებ ფიქრს. ამასაც მერე მიხვდებოდა ანდრო, მერე მიხვდებოდა, როცა დედასაც დაკარგავდა: მერე მიხვდებოდა, როცა დედის დაკარგვით მამას დაიბრუნებდა:

ერთადერთს, ნამდვილს, შეუცვლელს, აუცილებელს; როცა შემადარებლობდა იგრძნობდა, ვალდებული რომ იყო ეტოვცხლა, ერთადერთი დამამკვიდრებელი რომ იყო დედამისისა. ამ ქვეყანაზე, ერთადერთი გამმართლებელი იმათი ცხოვრებისა, რაც არ უნდა უკანონოდ მობილი ყოფილიყო თავად: მერე მიხვდებოდა, როცა ერთ უთქმელი შევებითა და ტკივილით ირწმუნებდა, ერთადერთი სახლი რომ იყო, სადაც მის მშობლებს ერთად ყოფნა შეეძლებოდათ, სადაც ყველაზე წმინდა კავშირით შეეუღლებოდნენ ერთმანეთს, რადგან თვითონვე გადასწერდა იმათ ჯვარს, ერთხელ და სამუდამოდ, უკუნითი უკუნისამდე, უკვე ჩაწვდენილი სიბრძნეს სიცრუისას, სიმარტივეს სირთულისას, სიტკბოს სიმწარისას, სინათლეს სიბნელისას: უკვე მიხვედრილი, მისთვის განკუთვნილი დროის ციფერბლატზე, ისრებივით სულ ერთ ადგილზე რომ იქნებოდნენ ვალურსული მისი მშობლების აჩრდილები, ვიდრე ბავშვური მრისხანებით, ბავშვური ეჭვითა და უნდობლობით სავსე თვალებს არ მოაშორებდა იმათ, უფრო სწორედ, ვიდრე საბოლოოდ არ აეხილებოდა, არა იმათი სახის, არამედ იმათი სულის დასანახი თვალი: კიდევ უფრო ზუსტად, ვიდრე იმათი ბედი შესძრავდა და არა საკუთარი სიბოლღე. მაგრამ ჯერ კიდევ შორს იყო იქამდე, ჯერ ცხოვრება დღულდა და გადმოღულდა. პორტი და სადგური ჯარისკაცებითა და ლტოლვილებით იყო სავსე. ბათუმი ზანზარებდა, დგანდგარებდა. ზღვაში გერმანული წყალქვეშა ნაგები დაძრწოდნენ. ხან სად გამოირიყებოდა და ხან სად ჩაძირული გემის ნარჩენები. რესტორნებში კი მუსიკა ქუხდა. კისკისებდნენ, დაპვლილი ქათმებივით გაჩეჩილი, სახეწამოპარხლებული ქალები. კაცები ძაბრით ისხამდნენ პირში ღვინოს. გასისინებულ მუცლებზე ხელებს იტყაპუნებდნენ და მერე, საკუთარ ნარწყევში თავჩარგულნი, მკვდრებივით იძინებდნენ. ცხოვრება დღულდა და გადმოღულდა. „ჩამიმატე ცხელი წყალი, დარია, გამეთოშა ფეხ-

ბიო" — იძახდა შარვალდაკაიწებულნი. ტაშტში ფეხებჩაყრილი დიმიტრი. „გეყოფა, ადამიანო, ჩაი უნდა დავალღვიო ბავშვებსო“ — პასუხობდა დარია. ხოლო ბავშვები — ნატო და ანდრო — თავიანთ ოთახში იყვნენ შეკეტულნი. ერთმანეთს სულში უძერებოდნენ და არაფერი არ უნდოდათ, თუკი საერთოდ გაანებებდათ ქვეყანა თავს. გელასი არაფერი არ ისმობდა, არც მისი შემცველი ჩანდა, და ნატოს იმედი ჰქონდა, ისევე რომ შეიძლებოდა, არ დაბრუნებულიყო საბა ლაფაჩი, როგორც გელა. არცერთის დაბრუნება არ უნდოდა. რადგან ორივესი ერთნაირად რტყვენოდა: ერთისთვის მამობა წაერთმია, მეორისთვის კი, ძალით დაეკისრებინა. ამიტომ, თავისთავად, ერთ არსებად ქვეუღიყვენენ ისინი, რამდენადაც ერთზე ფიქრი, ძალაუნებურად, მეორეზე ფიქრსაც ავალდებულებდა და ისიც ერთნაირად იტანჯებოდა. ერთნაირად შფოთავდა, როგორც წარმოდგენილი გელასი, ისევე წარმოდგენილი საბა ლაფაჩის წინაშე. მართალია, ერთთან გულით იყო დაკავშირებული, მეორესთან კი გონებით. მაგრამ გრძობაცა და აზრიც სინდისის ქენჯნას უჩენდმხოლოდ, როგორც ერთის, ისევე მეორის მიმართ: ორივესთან დამნაშავედ თვლიდა თავს, რადგან უკვე ანგარება ელო საფუძვლად მის გრძობასაც და აზრსაც, ანგარება წარმართავდა, და ამიტომ, ძველი გულწრფელობისა, ძველი სიმტკიცისა ნასახიცი აღარ შერჩენოდა. ერთსაც და მეორესაც ერთი და იმავე სიტყვებით უფიციავდა, სხვა გზა არ მკონდა, იძულებული ვიყავი, ასე მოქცეულიყავიო. ორივესთან თავის მართლებას სჭირდებოდა და ორივე ერთნაირად აღიზიანებდა, რადგან ფიქრშიაც არ დაუშვებდა, სწორედ იმათთან რომ დასჭირდებოდა თავის მართლებას: ყველაზე ნაკლებად იმათგან ელოდებოდა განსჯას, რამდენადაც ერთი უყვარდა, მეორესთან კი, საერთოდ არაფერი აკავშირებდა, ჩვეულებრივი თავაზიანობის შეტი, მაგრამ იმათი დარწმუნება კი არ იყო მათგარი, არამედ საკუთარი თავისა: საკუთ-

არი თავის წინაშე ცდილობდა ისევე გამართლებინა პოლიცემისტერის კაბინეტში მოულოდნელად დაბადებულ ბავშვებს, როგორც ადრე, ჩახუთულსა და მტერიან სხვენში, არანაკლებ მოულოდნელად დაბადებულ გრძობას ანათლებდა. მაგრამ განსხვავება მაინც არსებობდა მათ შორის, რაც, თავისთავად, არჩევანის აუცილებლობასაც ნიშნავდა. გრძობა მოწყალების გვლემას ავალდებულებდა, ხოლო განზრახვა — მოწყალების მიღებას: გრძობას თავად დასდგომოდა მსახურად, განზრახვა კი იძულება იყო, ცხოვრებისგან თავს მოხეულები: გრძობა ოცნების არარსებულ გზაზე დაატარებდა, განზრახვა კი გამოსავალი იყო, არა მარტო ფუჭი, გამაბითურებელი ოცნებიდან, არამედ გაუთავებელი შიშისა და გაურკვევლობის ბურუსიდანაც, რაც მთავარია, შეურაცხყოფისა და დამცირების იმ მტანჯველი შეგრძნებიდანაც, ყულფივით რომ ჩამოაცვა კისერზე ქალბატონმა ელენემ. თუ ვინმე სძულდა, ქალბატონი ელენე სძულდა, ხოლო მისი სიძულვილი საბა ლაფაჩისა და გელას მიმართ, ყველაზე მარტივი სიძულვილი იყო, სიბრახისა და უმწიფობის ნაშეიერი, შეურმის სიძულვილს ჰგავდა. გამეტებით რომ სცემს, უკანასკნელი სიტყვებით რომ ავიხებს მარჩინელ ხარებს და იმავე დროს, მხოლოდ მათი მეშვეობით აპირებს ტალახიდან ურმის ამოთრევას. ასე რომ, ეტყობა, არჩევანი უფრო ადრე ჰქონდა ნატოს გაკეთებული. ვიდრე პოლიციაში დაიბარებდნენ: ყოველ შემთხვევაში, ქვეცნობიერად უკვე მზად იყო ამგვარი ნაბიჯის გადასადგმელად, რადგან საამისოდ სხვა, შიშზე არანაკლებ ძლიერი მიზეზებიც გააჩნდა: ქალური პატივმოყვარეობა და შურისძიების სურვილი. პოლიციასთან კი არ ჰქონდა საქმე, არამედ ქალბატონ ელენესთან, რადგან პოლიცია, ბოლოს და ბოლოს, ისე მოიქცა, როგორც უნდა მოქცეულიყო, ის გააკეთა, რისი გაკეთებაც ევალებოდა, ხოლო

ოთარ ჰილამა
დაინის თარარი

ქალბატონი ელენეს გულგრილობასა და სიმკაცრეს არავითარი გამართლება არ ჰქონდა, თუ არა პირადი შური და სიძულვილი. ეს აბნევედა ყველაზე მეტად ნატონს, ეს ხეთქავდა გულზე და ეს ვერ მოეწონებინა, თუმცა ქალბატონი ელენეს გულგრილობა და სიმკაცრე, გარყვეული თვალსაზრისით, ბიძგსაც აძლეოდა, უარესად აღავზნებდა საბრძოლველად და, რაც მთავარია, პოლიციაში, წამიერი გამოთიშვის ეამს მიღებული გადაწყვეტილების სისწორაშიც არწმუნებდა. იმისი ჭიბრით ეჩურჩულებოდა ჯერ კიდევ უგზურ შვილს: სწორად მოვიქვით, ვისაც ჩვენ არ ვუნდივართ, ჩვენ რატომ უნდა დავაგლიჯოთ კალთებიო. სხვათაშორის, თეატრში ჩაფლავებული სტუმრობის შემდეგ, ნატომ ერთხელ კიდევ სცადა უკარება დედამთილის გულის მოგება, ერთხელ კიდევ სცადა იმაჲ ქვადქცეული სიჯიუტის გატეხვა, ერთხელ კიდევ მიაფურთხა ეშმაკს და, ამჯერად, შვილიანად ეახლა შინ. ეგონა, შვილიშვილის დანახვა მანც შესძრავდა, დანამუხებდა, მიახვედრებდა თავის უსამართლობას, ნატოსაც გულში ჩაიხუტებდა და ეტყოდა: რა გაწყობა, რაკი მანც შენი გაიტანე, ახლა უფრო მაგრად ჩაეკიდოთ ერთმანეთს ხელი და ერთად დაველოდოთ ველასო. მაგრამ ქალბატონი ელენეს წარბიც არ შეუხრია, პირგამეხებელი იქდა, სკამიდანაც არ წამომდგარა, თითქოს მევალები დასდგომოდნენ თავზე. მხოლოდ იმას ელოდებოდა, როდის მოიფიქრებდნენ წასვლას მისი ძალადმაცხონე სტუმრები. ნატომ კი აღარ იცოდა, როგორ მოეგო იმისი უგრძობელი, უსისხლო გული. ნახე, რა ლამაზი კატაა, ნახე, რა ლამაზი საათია, ნახე, რა ლამაზი ჭიქებიია — აღტაცებული ეტიტინებოდა აჩხავლებულ ანდროს და ოთახში დაატარებდა, თითქოს აქაურობის დასათვალეფრებლად მოეყვანა მხოლოდ და არა სამათხოვროდ, როგორც ბოშა ქალს, ცალ ძუძუსაც რომ მოიშიშვლებს ხოლმე ვანგებ, რათა კიდევ უფრო თვალნათელი, უტყუარი გახადოს თავისი დედობა და მე-

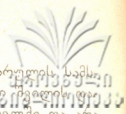
ტი გამოსინცლოს მწყალობელი, რამდენადაც ბავშვიან ქალს მტერი სურდა, ბავშვიანი ქალის უარით გასტუმრება ცოდვად ითვლება, სირცხვილია, უსვინდისობაა, და როგორც არ უნდა გემწელობდეს, მანც უნდა დასძლიო შენს სიწუწვე და მანც უნდა გაილო მოწყალება, თუნდაც სხვების დასანახად, აი, როგორი კეთილი, როგორი ღვთისნიერი ვარო. ანდროს კი ჯერ არაფერი გაეგებოდა, არც კატისა, არც საათისა და არც ჭიქებისა; ოა თქმა უნდა, არც ის იცოდა, საზარელი, დაუნდობელი ორთაბრძოლის მოწმე რომ იყო, ერთსა და იმავე კაცში შეყვარებული, მაგრამ ამ სიყვარულით სხვადასხვანაირად გაუბედურებული ორი ქალის ორთაბრძოლისა, რომელიც არასოდეს დამთავრდებოდა, ანდა, უკიდურეს შემთხვევაში, სიცარიელე. გაუთავებელი სიცარიელე, გაუთავებელი არაფერი იქნებოდა მისი ბოლო, რადგან გაუთავებელი არაფერი იყო ისიც, რისი გულისთვისაც იბრძოდნენ, იმიტომ იბრძოდნენ, თავადაც რომ არ ელიარებინათ ეს, რადგან ვიდრე იბრძოდნენ, გარკვეული თვალსაზრისით, ისიც ინარჩუნებდა არსებობის უფლებას, ისიც, გაუთავებელი სიცარიელე, გაუთავებელი არაფერი, ერთის შვილი და მეორის ქმარი, ორი ქალის სამუდამოდ დამაკეშირებელი ცოდვა, საერთო, მაგრამ, ამავე დროს, განუყოფელი, რადგან იმისი გაყოფა, იმისი სიკვდილის აღიარებაც იქნებოდა, იმის სიკვდილთან შეგუება, რასაც არცერთი არ დაუშვებდა, თუნდაც იმიტომ, არარსებულისკენ, იღუმალისკენ ლტოლვის ეინს უკვე აუცილებელი რომ გაეხადა ისინი ერთმანეთისთვის, უფრო სწორედ, თავის მოსატყუებლად ჭირდებოდათ ერთმანეთი, უპირველეს ყოვლისა, და არავითარი მნიშვნელობა არ ჰქონდა, როგორი ურთიერთობა ექნებოდათ ერთმანეთში: დედა-შვილური, რძალ-დედამთილური თუ დანასისხლური, რამდენადაც ნებისმიერი ურთიერთობა თანაბრად ვარგოდა, არსებულის ნიღაბი რომ აეფარებინათ არარსებულისთვის, ერთს დედობის

უფლება შეენარჩუნებინა, მეორეს კი ცოლობისა. ქალბატონი ელენე კოპებშვილი იჯდა მაგიდასთან; ერთი ხელი კალთაში ჩადო, მეორე მაგიდაზე დაესვენებინა. ნატო კი, მზად იყო, ყირაზე დამდგარიყო ამ პირქუში ქალის წინ, ლაქუცა ფინიასავით ექიციანებინა კუდი, ოღონდ იმას, ერთი წამით, ზრდილობისთვის მაინც გაეხსნა შუბლი; ერთხელ მაინც აეყვანა ხელში ანდრო, თუნდაც როგორც მეზობლის ბავშვი და არა საკუთარი შვილიშვილი; ცალი ყბით მაინც დაემშვიდებინა ნატო; რაიმეთი, რამენაირად მაინც გამოეხატა თავისი მხარდაჭერა, თანაგრძნობა, არა როგორც რძლის, არამედ როგორც მეორე ქალის მიმართ, მაგრამ ქალბატონი ელენე ამის ღირსადაც არ თვლიდა ნატოს, რადგან საკუთარი უბედურებაც ყოფნიდა, საკუთარი უბედურებით ისე იყო გაამყებული, ისე ავარდნიდა თავში, არც არაფრის დანახვა უნდოდა, არც არაფრის გაგონება. ნატო ჭერ კიდევ ერეოდა თავს, მაგრამ უკვე აღარ იცოდა, როგორ მოიქცეოდა მეორე წუთას, ისევე კუდის ქიციანა და თვალთმაქცობას გააგრძელებდა, თუ ფრჩხილებით ჩააფრინდებოდა თავკერძა მეტოქეს, პირში მიახლიდა, რასაც იმაზე ფიქრობდა, რასაც ის იმსახურებდა, სისასტიკეში გადაზრდილი სამართლიანობითა და ბოროტებაში გადაზრდილი გულგრილობით. შავი კატაც მკედარივით ეგდო ტახტზე. ერთი არ განძრეულა. თვალი არ გაუხელია. თითქოს იმასაც ფეხებზე ეკიდა ანდროს ჩხავილი და ნატოს გაწამაწია. ნატოს უნდოდა, კატა გადმოეგდო ტახტიდან, რამე გაეტეხა, მაგრამ შვილი აკაეებდა, როგორც ცხენს — აღვირი, ანდა იყო კიდევ რალაც უხილავი ძალა, რომელსაც მისი შეკავება შეეძლო იმ წუთას, კიდევ არსებობდა რალაც ასევე უხილავი ჭებირი, სიყვარულსა და მოკრძალებასზე უფრო ძნელად გადასალახავი. და უკებ. თითონაც რომ არ ელოდებოდა. თავზარდამცემი სიციხადით იგრძნო — ეს ჭებირი, მხოლოდ და მხოლოდ, საკუთარი უპირატესობა რომ იყო და მეტი არაფერი. იმის მაგივრად, რომ...

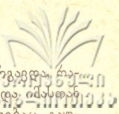
ის მაგივრად, რომ... — ამოიღულღულა ნირწამხლარმა, რადგან იმასაც ვერ შეეძლო მაშინვე, თვითონ გაცილებდა მდგომარეობაში რომ იყო, ვიდრე მისი მეტოქე: არარსებულს მისთვის შვილი დაეტოვებინა, მეტოქისთვის კი — ვუყუე უაზრო, უიმედო მოლოდინი. ახლა თავისმა უმადურობამ და სიხარბემ შეაწუხა, მაგრამ ამ ორმა უღარესად აღამიანურმა გრანობამ კი არ შეუსუსტა, კიდევ უფრო გაუძლიერა უპირატესობის შეგრძნება, რადგან სიყვარულის მთელი ავინჩავანიც მხოლოდ იმ წუთას გახდა მისთვის ნათელი: იქამდე, თურმე, საერთოდ არაფერი გაეგებოდა სიყვარულისა, ანდა იმდენივე გაეგებოდა, რამდენიც სხვებს, რომლებსაც არაფერი ესაქმებოდათ მის სიყვარულთან: ეს კი, სწორედ იმ სხვების გულის მოსაგებად ირჭებოდა იქამდე; ის ადარდებდა, რაზედაც უნდა გასცილებოდა მხოლოდ, რადგან მიტოვებული კი არ იყო თურმე, არამედ საქმისთვის დატოვებული, მშრომელივით განმარტოვებული; სიყვარულის თავიარა მზის ქვეშ, სიყვარულის უკაცურ მინდორზე სიყვარულის პური მოჰყავდა თურმე, შეიძლება ცოტა, ერთი პეშვი, მაგრამ მაინც საკმარისი, სხვებს, მასზე უბედურებს, უსიყვარულოდ დარჩენილებს, სიყვარულზე რომ ეფიქრათ. თუნდაც შურით, ღვარძლით, უსამართლოდ, ოღონდ არ დავიწყებოდათ მისი არსებობა, ყოველთვის თვალში ყოლოდათ გაჩხერილი მარტოხელა მუშაკი, რომელსაც ჩიტად, ოფლითა და ტანჯვით მოჰყავდა ერთი პეშვი ხორბალი გრძნობისა, რომლისაც აღარაფერი გაეგებოდათ, მაგრამ იმ ხორბლისგან გამომცხვარი პურით მოწამლულთა ცქერა მაინც აღიზიანებდათ, მაინც ანიჭებდათ გარკვეულ სიამოვნებას, ცვედნათათვის განკუთვნილს, და ამიტომაც, სათაკილოს, ღრმად, საიმედოდ შენიღბულს შავი პირბადითა და ბებრული გულგრილობით. აი, რისი მპყრობელი იყო თურმე ნატო და არ იცოდა; უსაფუძვ-

ნათა ჰილამა
რაინის თეატრი

ლო, უსაფუძვლო კი არა, დასაცინი, დასაგმობი ეჭვით, შიშითა და სირცხვილით გაჩენილი ბავშვის სიცოცხლე ეკიდა კი-სერზე, როგორც ძროხას ეყვანი, პატრონს არ დავეყარგო, სხვა ძროხებში არ ავეერიოთ, დროზე გამოვხედოს, დროზე გამილოს ჭიშკარიო — როცა, თურმე, სიყვარულს ყავდა თავის ხატად, თავის მუშაკად არჩეული, სიყვარულს, რომელიც სხვათა აღიარების შემდეგ, ქალისა და კაცის ჩვეულებრივ, ბუნებრივ ურთიერთობად, ხორციელ კავშირად იქცევა მხოლოდ, მაგრამ უარყოფილი, ღვთაებასავით მიუღწეველი, ხელშეუხებელი, შესაშური და სანატრელი რჩება ბოლომდე, იმავე უარყოფელის თვალში. მაგრამ ამას რომ მიხვედრილიყო ნატო, მთლიანად რომ ეგრძნო იგი—მტკივნეული, მტანჯველი, სულის შემხუთავი, გულის გამტყავებელი და, იმავე დროს, ენით უთქმელი ნეტარების, შვების, სიმშვიდისა და სიამაყის აღმძვრელი გრძნობა, საამისოდ უფრო მეტი იყო საჭირო, ვიდრე იქამდე განეცადა, ვიდრე პირველი გაბედვა, მოულოდნელად დაძლეული სიმორცხვე და საკუთარი სიშიშვლით მოგვირილი, წამიერი, სასიამოვნოდ შემამშოთებელი გაცუბაა. ეს რომ გაეგო, ამას რომ ჩაწევენოდა ნატო, გელა უნდა გამქრალიყო საერთოდ და თავადაც უნდა მომკვდარიყო გელას ოთახში, გელას ღედის თვალწინ. რადგან იმ ნატოს, რომელიც ამდენს ვერ ხვდებოდა, არც სიცოცხლის უფლება ჰქონდა. სამაგიეროდ, იმავე ოთახში, იმავე ქალის თვალწინ ახალი ნატო უნდა დაბადებულყო, კი არ დაბადებულყო, გელას გამჩენს, სიკვდილივით ჩაშვებულსა და სიკვდილივით უხორცო ქალს უნდა შეექმნა, შეეკოწიწებინა ახალი ნატო, ოთახის ბინდით, გვერდამოკმული ჭიქით, შავი კატითა და, რაც მთავარია, საკუთარი სიგიჟით, სისასტიკით, სიმარტოვითა და სიბეჩავით; სულელი, გულუბრყვილო, სხვების ხელის შემყურე გოგო, თავისნაირ ურჩხულად უნდა ექცია, ოღონდ ცუტა უარესად, უფრო ძლიერად, უფრო სიცოცხლისუნარიანად, რადგან თავად

ალარაფერი გააჩნდა სიყვარულს, საკმაოდ ხერპლოზე მისატანი, მისი გულითა და ნატოვარიც სხვას ეკირა ხელში და არა თავად; რალაცა შეშლოდა, რალაცა ვერ მოეზომა და იმიტომაც იჭდა ახლა ასე დაბლვერილი, ასე პირგამეხებული, ასე გაბითურებული. არა, აქ ალარაფერი ესაქმებოდა ნატოს; პირიქით, რაც დროზე გააღწევდა აქედან, ის აჯობებდა მისთვისაც და მისი შვილისთვისაც. მის უბედურებასთან შედარებით, სალაპარაკოდაც არ ღირდა ქალბატონ ელენეს დახავსებული უბედურება, თუნდაც იმიტომ, ალარაფერი რომ მიემატებოდა იმის უბედურებას, როცა ნატოსი ჯერ მხოლოდ იწყებოდა. უცებ საათმა-ამურმა მხიარული მელოდის ნაგლეჯი დაიწკრიალა და ნატომ გულიანად გადაიკისკისა, თითქოს მისი და მისი შვილის გასართობად, მათ გასაოცებლად წკრიალებდა მასპინძლის საათი. „ნახე, ნახე, როგორ უჯრავს, — უთხრა ანდროს. — ლა, ლა, ლა, ლა. — აჰყვა საათს. — გაჩუმდი! — უყვირა უცებ, თითქოს ანდროს ტირილი აფუჭებდა საქმეს, თითქოს ასე რომ ჩხაოდა, იმიტომ არ მოსწონდა იგი ბებიამისს, თითქოს კიდევ რაიმე მნიშვნელობა ჰქონდა, აღიარებდა თუ არა მის შვილს ქალბატონი ელენე. — მართლა ცული ბიჭი კი არა ვარ, ბებო, ალბათ ჩავისვარე და იმიტომ ვტირი. ხო, წავალთ, წავალთ... აქ კი არ დაგტოვებ. — გააგრძელა ჩვეულებრივი ხმით და გალიმებულმა გამოხედა ქალბატონ ელენეს, როგორც ნებისმიერ ქალს გამოხედავდა იმ წუთას, ყოველგვარი შეფარული განზრახვის გარეშე. უბრალოდ, როგორც „ღედის“ ენის მკოდნეს და ამდენად, მისიანს, მხოლოდ და მხოლოდ, ერთნაირი ბუნების გამო. — გაჩუმდი. გაჩუმდი. — იყვირა ისევ და თვალეზი ცრემლით აევსო, გული აუჩუყდა რატომდაც, რალაც იღუმალი, გაურკვეველი სინანული დაეუფლა მოულოდნელად. — გაჩუმდი, თორემ კატას მივუგდებ შენს თავს. აგე, როგორი ჭკვიანი ფისუნია ყავს ქალბატონ ელენეს. ფისო. ფისო. — დაიძახა ათრთოლებული, ცრემლხარევი ხმით.

„ნატო?!“ — ამოიხრიალა ქალბატონმა ელენემ. „გაანებეთ ნატოს თავი, ყველამ გაანებეთ“. — შეუღრინა ნატომ და საკუთარი საქციელით შემცბარი, შერცხვენილი გამოეყარა ოთახიდან, აჩხავლებულ შეილთან ერთად. იმის მერე ნატო აღარ მისულა ქალბატონ ელენესთან. არც ის გაუგებინებია, პოლიციაში რომ დაიბარეს და, რაღა თქმა უნდა, არც ის, თავად ნატომ რომ გაანთავისუფლა იგი ბებიობის მოვალეობისგან, თუმცა თავს ძლივს ერეოდა, ენა ექავებოდა, სული მისდიოდა, ისე უნდოდა ამის თქმა, ისე უნდოდა ენახა, რა სახე დაედებოდა ქალბატონ ელენეს, როცა ვითომ სხვათაშორის, აგდებულა. ეტყოდა: შეგიქლიათ მშვიდად იყოთ, ასაღელვებელი არაფერი გაქვთ, რადგან პოლიციამ უკვე გაარკვია, თქვენი შვილიშვილი თქვენი შვილიშვილი რომ არ არის და, ამიტომაც, ცხადია, თქვენც აღარ ბრძანდებით თქვენი შვილიშვილის ბებიაო. მაგრამ თავს თუ იკავებდა, თუ უძალიანდებოდა ამ მართლაც ძნელად დასაოკებელ ცდუნებას, მხოლოდ იმიტომ, არაფერი რომ უმავრებდა ზურგს, გარდა საკუთარი, ბრმად შობილი, გიჟური განზრახვისა, რომელიც, ადვილი შესაძლებელია, ისევ მას დასტყდომოდა თავზე, კახობასთან ერთად, გამომძალველობაც დაებრალეზინა, რადგან არავითარი საფუძველი არ გააჩნდა საიმიხოდ, გულდამშვიდებული ყოფილიყო, საბა ლაფაჩიკ სიტყვაზე რომ დაუჭერებდა იმას, რაც პოლიციამ დაუჭერა. დაუჭერა? მართალია, აღარ დაუბარებიათ, თავი გაანებეს, მაგრამ არც ის იყო გამორიცხული, ისინიც საბა ლაფაჩის დაბრუნებას რომ ელოდებოდნენ, რადგან მხოლოდ მისგან შეიტყობდნენ სიმართლეს, ანუ მხოლოდ მისი მეშვეობით ამხელდნენ სიყალბეს, რის მერეც, გაცილებით ძნელი დასადგენი გახდებოდა ანდროს ქეშმარიტი ვინაობა, არა მარტო პოლიციისთვის, არამედ ქალბატონ ელენესთვისაც; ხოლო ქალბატონი ელენე ერთხელ მაინც თუ დაუშვებდა, ანდრო არ ყოფილა ჩემი შვილიშვილიო, მაშინ ნატო უპირა-

ტესობის შეგრძნებასაც დაკარგავდა, რადგან საერთოდ აღარ ექნებოდა იმასთან ბრძოლას აზრი, იმისი აღიარებაც გაუფასურდებოდა და იმისი უარყოფაც. აქედან გამომდინარე, ისევ ნატო დარჩებოდა გაბითურებული. მისი განზრახვა, ჯერჯერობით, არაფერს ნიშნავდა, მთავარი იყო, თუ როგორ შეხედავდა საბა ლაფაჩი მის განზრახვას. ასე რომ, უნდოდა თუ არ უნდოდა, ხედებოდა თუ ვერ ხედებოდა, ნატოს არჩევანი თავისთავად იხრებოდა საბა ლაფაჩისკენ და ნატოც სიყვარულის გზიდან, თანდათან, თითქმის შეუმჩნევლად, ვერაგობის გზაზე გადადიოდა, რომელიც ქარაფშუტა, გრძნობას აყოლილი გოგოებისთვის კი არ იყო განკუთვნილი, არამედ ცხოვრებისგან გამოქეჩილი, ჭკუადაძვდარი ქალბატონებისთვის. უფრო სწორედ, ქარაფშუტა გოგოს გარდაქმნაც შეეძლო ჭკუადაძვდარ ქალბატონად. დიახ, ქალბატონად! თუკი ნატოს უნდოდა, ქალბატონ ელენესავით, თავაწეულს ევლო, თუკი უნდოდა, ქალბატონ ელენესთან ანგარიში გაესწორებინა, როგორც თანატოლსა და თანასწორს, სხვა გზა არ არსებობდა, ისე უნდა მოქცეულიყო, როგორც მოიქცა: რაც გელას დასცანცლა, საბა ლაფაჩისთვის უნდა მიესალვებინა, რადგან მხოლოდ ამის შემდეგ მოიპოვებდა მეუღლისა და დედის სახელს, პატივსა და ღირსებას. სიყვარული ის უპირატესობა იყო მხოლოდ, რომლითაც საკუთარ თვალში შეეძლო ამალეზება. ამას ალბათ ქალბატონი ელენეც ხედებოდა და იმიტომაც ტოვებდა სიყვარულის ამარა, იმიტომაც არ აღიარებდა იმის ღედობას, იმის მეუღლეობას, რათა ყოველთვის ნატოზე მაღლა მდგარიყო სხვათა თვალში, სხვათა და სხვათა, რომლებიც სახელსა და წოდებას სცემენ თავყვანს და არა გრძნობას, თავისი სითამამითა და მოურიდებლობით ეჭვსა და უნდობლობას რომ ბადებს, როგორც ბოშა მკითხავი, რომელსაც ერთ ხელს კი უწვდიან სამარჩიელოდ, მაგრამ მეორეს

ოთარ ზილაძე
რკინის თიხაბო

ჯიბზე იდებენ, ფული არ ამოგვაცალო-
სო; ეშინიათ ფეხშიშველი, თავშიშველი
ჯადოქრისა თუ ლეთაებისა, ვაჯადოქრე-
ბული ლეთაებისა — ყველა ტაძრიდან
გამოდევნილი, კვარცხლბეკზე დგომას
გადაჩვეული. წელშიზნეჭილი, ძუძუმო-
შიშველებული, გამომწვევად რომ მოირ-
წევა ქუჩაში და ამაყად მოყავს ატატებ-
ული, ლეკვივით ბინძური და მოუსვენა-
რი ბავშვი, თავისუფლების საბუთი, უი-
ღუმალესი, უწმინდესი, უუმანკოესი ჩა-
სახვის სიმბოლო, ყველაზე დიდებული
დროშა, ღერბი, ჰიმნი... მაგრამ ნატოს
თავისუფლების საბუთი უფრო ადრე
მოეპოვებინა, ვიდრე თავისუფლება. ასე
რომ, საბუთიც ყალბი იყო. არა, პირი-
ქით, საბუთიც სასწრაფოდ უნდა გაეყა-
ლებინა, საბუთის ძალა რომ შეეძინა
იმას. ვიდრე არ გაეყალბებდა, ვერც გა-
მოაჩენდა, რადგან უმალ სხვათა პატი-
ოსნებისა, წესიერებისა და თავისუფლე-
ბის აბუჩად აგდებდას დასწამებდნენ და,
შეიძლება, ჩაეჭოლათ კიდევ, საბუთია-
ნად. გარდა ამისა, ქალბატონ ელენესა-
ვით თავაწეული სიარულის ნებასაც მხო-
ლოდ თავისუფლების დათრგუნვა მის-
ცემდა და არა თავისუფლების აყოლა.
ბოშა მკითხავი კი არ იყო მაგალითი,
არამედ ქალბატონი ელენე. ამიტომ, სა-
ბა ლაფაჩის მეშვეობით, იმასაც ერთხელ
და სამუდამოდ უნდა ჩამოერეცხა თავ-
ხედი, უზრდელი, უსირცხვილო სი-
ყვარულის ლაქა და პირში კი არ ჩავა-
რდნოდა, ხახამშრალი დაეტოვებინა მი-
სი დაკნინების, მისი მოსპობის მოწადი-
ნე ხალხი. ბრძოლა აუცილებლად შეკე-
დომას ხომ არ ნიშნავს? კი მაგრამ, ვის
უნდა შეკედომოდა და ვისი გულისთვის?
გულგრილობას — მოსიერეთა გასახა-
რად? სხვა რომ არაფერი ვთქვათ, სირ-
ცხვილი იქნებოდა, სირცხვილი; სიბრ-
ლულის ღირსადაც არ ჩათვლიდა არავინ,
დაცინეთ კი, ყველანი დასცინებდნენ.
ტყუილად კი არ ამბობს მამამისი, კაც-
ობრიობამ ამოწურა თავისი თავიო, და-
ისი დაუდგა და ახლა კეთილშობილებისა
და პატიოსნების იმედზე ყოფნა იგივეა.

ქვის ცულითა და მშვილდისკით, რომ
გამოხვიდე ტყვიამტრქვევეს, ~~იწყობენ~~
სა და ტანკის წინააღმდეგ ~~იწყობენ~~
რჯევებს, ვინც უკეთესადაა შეიარაღებუ-
ლი, ვინც უფრო დაუნდობელია. ანგარი-
შის გასაწევი და სათვალავში ჩასაგდები
მხოლოდ ისაა, ვინც მეორე ლოყასაც კი
არ უშვებს შეურაცხყოფელს, არამედ
თვალის წილ თვალს მოითხოვს და კბი-
ლის წილ კბილს. ასე იმართლებდა ნატო
თავს — უსასრულოდ, უსვინდისოდ —
როგორც წარმოდგენილი „ქმრების“. ისევე
საკუთარი გრძნობისა და ამ გრძნო-
ბის ნაყოფის წინაშე. მაგრამ შუალაძი-
სას, მოულოდნელად გამოღვიძებულა,
საწოლში წამომჯდარი, მონუსხულივით
შესცქეროდა სარკმელს, საიდანაც ზან-
ტად, მღორედ იღვრებოდა გამდნარი
მთვარის თბილი ნაკადი და ოქროსფერი
ზვირთებიდან პირველყოფილი სიცხო-
ველით ხელახლა იხადებოდა ყველაფ-
ერი, რაც მკვლარი ეგონა, რასაც
მკვლარად თვლიდა, ანდა უნდოდა, მკვლა-
რი რომ ყოფილიყო. თუმცა, ეს ღამეული
გამოფხიზლებები სრულიადაც არ იყო
საკმარისი, თავი რომ დაედწია განზრახ-
ვის ტყვეობიდან. საამისოდ არც ის კმა-
როდა, არაფერი რომ აკავშირებდა საბა
ლაფაჩთან, გარდა მისივე გამოგონილი.
თითიდან გამოწოვილი, გულუბრყვილო,
სულელური, თავხედური განზრახვისა,
რომლის შესახებაც თავად საბა ლაფაჩმა
ჯერ არაფერი იცოდა (ყოველ შემთხვე-
ვაში, ასე ეგონა ნატოს), ჯერ ისიც სა-
კითხავი იყო, საბა ლაფაჩიც ნატოს
მხსნელად რომ ჩათვლიდა თავს და არა
ბრმა იარაღად, რომლითაც ვილაყეები
თავიანთი ქვენა ზრახვების განხორციე-
ლებას აპირებდნენ. მაგრამ ეს კი არ აწ-
უნებდა ნატოს, იარაღის არსებობა აფო-
რიაქებდა, ალეღებდა, აგიყებდა, და იმ-
ასდა ცდილობდა, როგორ დაესწრო პო-
ლიციისთვის, პოლიციაზე ადრე როგორ
ჩაეგდო ის იარაღი ხელში, თუკი. რასა-
კვირველია, საბა ლაფაჩი მშვიდობიანად
დაბრუნდებოდა ომიდან. ვერც შეამჩნია,
როგორ ექცა ჩვეულებად, საბა ლაფა-
ჩის სახლის წინ დგომა. სატვირთო სად-

გურში წვილ-კვილით დაქროდნენ ორ-
 თქლმავლები, მისრეები წითელ-ყვითე-
 ლი ბაირალების ფრიალით გადარბოდნენ
 და გადმობოდნენ ლიანდაგებზე. დუქ-
 ნიდან მთვრალების ღრიანცელი და სი-
 მღერა გამოდიოდა. ხან ვიღაცა დაუტა-
 ტანებდა, რა გინდა, რას უდგეხარ აქო,
 ხან კედელთან მიმდგარი მთვრალი დაუ-
 ქნევდა ხოლმე ხელს, მოდი, რა გაჩე-
 ვნო. ის კი, სუნთქვაშეკრული შესცქე-
 როდა საბა ლაფაჩის ოთახის სარკმელს,
 ვიდრე ერთხელ კიდევ არ დაარწმუნდ-
 ბოდა, სიცოცხლის არავითარი ნიშანწყა-
 ლი რომ არ იყო იმ სარკმლის მიღმა. იდ-
 გა და, ძალაუნებურად, დუქნიდან გამო-
 სულ სიმღერას იმეორებდა გუნებაში,
 შიშისა და სიმორცხვის დასაძლევად,
 ყურადღება რომ არ მიექცია ათასი ვი-
 გინდარისთვის, ყველა ერთნაირად ვალ-
 დებულად რომ თვლიდა თავს, გაჩერე-
 ბულიყო, გამოლაპარაკებოდა, გაერკვია,
 რატომ იდგა აქ, ვის ელოდებოდა, დუ-
 ქანში ხომ არ უნდოდა შესვლა, შემთხ-
 ვევით, ანდა კიდევ სხვა რამე. ის კი და-
 ძაბული, დამფრთხალი იდგა და იმათ-
 ვის რომ არ ეპასუხა, იმათ რომ არ აპ-
 ყოლოდა, იმათთვის რომ არ გაეყადრე-
 ბინა თავი, დუქნიდან გამოშავალი სიმ-
 ღერის სიტყვებს იმეორებდა, ყბაათო-
 ლებულთ, სატირლად გამოზადებულთ,
 მრისხანებისგან გულგამსკდარი. „სანთე-
 ლი ქრება. სანთელი ქრება. სანთელი
 ქრება. — იმეორებდა ბრაზიანად, ჯიბ-
 რით. — ჩვიდმეტე წლის ქურდი ბიჭი
 დედას უკვდება“ — იმეორებდა უსას-
 რულოდ, ისევე როგორც კარმოდებული,
 აჟრიაშულებული დუქანი. მაგრამ ერთ-
 ხელაც არ გამოსტყდომია თავს, საბა ლა-
 ფაჩის მოლოდინი გელას დაღუპვასთან
 შეგუებასაც რომ ნიშნავდა, რადგან საბა
 ლაფაჩი თუ დაბრუნდებოდა, მხოლოდ
 იმიტომ უნდა დაბრუნებულიყო, გელას
 მაგივრობა რომ გაეწია, მისი ქმრობა და
 მისი შვილის მამობა ეკისრა. მაგრამ მა-
 თრლა ეს იყო ერთადერთი გამოსავალი?
 მართლა ასეთი საფრთხე ელოდებოდა
 მის შვილს? მართო შვილზე ზრუნავდა,
 თუ სხვა მიზეზიც არსებობდა, რაც ში-

შით ჩადენილის, არა მართო გამართლ-
 ბას ავალდებულბდა, არამედ კიდევ უფ-
 რო გარმავებასა და განმტკიცებლს ნიშ-
 სისულელეებზე ვფიქრობოდა. რამე
 რებოდა ხოლმე საკუთარ თავს, რამე
 რომ არ წამოსკდენოდა განზრახვის სა-
 წინააღმდეგო, მაგრამ რაც დრო გადიო-
 და, მით უფრო ცხადი ხდებოდა მისთ-
 ვის, პირველ რიგში, საკუთარი პატივმო-
 ყვარეობის დასაცავად რომ ამბოხებუ-
 ლიყო იგი და არა შვილისა. ბოლოს და
 ბოლოს, რა უნდა ექნა პოლიციას მისი
 შვილისთვის? დაიჭერდა? გადაასახლე-
 ბდა? დახვრეტდა? რა თქმა უნდა, არა.
 ამდენი მაინც იცოდა მამამისმა კანონები-
 სა. უბრალოდ, მეთვალყურეობის ქვეშ
 ეყოლებოდათ იგი, როგორც თავად პო-
 ლიცემისტერმა უთხრა, რათა დროულად
 დაეჭრათ ფრთები, თუკი მამის მიდრე-
 კილეებზე განუეითარდებოდა და ბატად
 განმწყესებულთ, ვედობას მოინდომებდა.
 ეს იყო და ეს. გელას შვილობა კი არ
 იყო სახიფათო, გელას შვილის დედობა
 იყო სამარცხვინო, რადგან ვიდრე გელა
 თავის სიმართლეს დაამტკიცებდა, ბევრი
 წყალი ჩაივლიდა და იქამდე, ნატოსაც
 და იმის ოჯახსაც, მამამისის თქმისა არ
 იყოს, თავი უნდა ჩაეღუნა, პირში წყა-
 ლი ჩაეგუებინა და ყველა ძაღლისა და
 მამაძაღლისთვის კვერცი ეგორებინა.
 მაგრამ არც ეს იყო მთავარი. ამასაც აი-
 ტანდა ნატო, თავისი სიყვარულის გუ-
 ლისთვის, ამ სიყვარულს გამგები და და-
 მნახველი რომ ყოლოდა ვინმე, ვინმე
 კი არა, ვინც ყველაზე მეტად იყო ვალ-
 დებულთ, დაენახა და გაეგო, შურით კი
 არ გამსკდარიყო გულზე, მეტოქედ, შე-
 მცილებლად, სახელისა და დიდების მო-
 ზიარედ კი არ უნდა ჩაეთვალა ნატო,
 არამედ თანამებრძოლად, თავისი უბე-
 ღურების მემკვიდრედ და გამგრძელებ-
 ლად. დიახ, ნატოს ყველაზე მეტად ის
 აცოფებდა, ქალბატონმა ელენემ რომ
 არ იკადრა, თავის ღირსად რომ არ ჩათ-
 ვალა, და როცა პოლიციაში შვილის ქე-

ოთარ ზილაძე
 რაინის თეატრი

შმარტ მამას უარყოფდა, შვილის გადასარჩენად კი არ იღწვოდა, როგორც მაშინ ეგონა, ანდა როგორც ახლა თვალთმაქცობდა, არამედ, მაშინაც და ახლაც, ნიშნს უგებდა ქალბატონ ელენეს — შენ თუ არ მინდომე, არც მე მინდებიარ, არც მე ვიკლავ თავს შენი ჩძლობისთვისო. პოლიცემისტერის კაბინეტში, შემთხვევით, ალბათ შიშისა და გამოუცდლობის გამო დაბადებულმა სიცრუემ, თანდათანობით, სულ სხვა აზრი და მნიშვნელობა შეიძინა და მართლაც რომ, საზარელ იარაღად იქცა შეურაცხყოფილი, უგულველყოფილი ქალის ხელში; ხოლო რაკი იარაღი არსებობდა, აუცილებლად გამოიყენებდა კიდევ მისი მფლობელი; იარაღის არსებობა, მისი გამოყენების უცილებლობასაც განაპირობებს; ასეთია იარაღის ბუნება და ამ ბუნებას, უპირველეს ყოვლისა, იარაღის მფლობელი ექვემდებარება. არც ნათო იყო გამოხაკლისი, უფრო სწორედ, არც ის იყო სხვებზე ნაკლებად უბედური, და ყველა ღონეს იხმარდა, მით უფრო იმის წინააღმდეგ, ვინც მის უბედურებას აუბზუებდა ცხვირს, ვისი იმედითაც გაუბედურებულყოფილი საერთოდ. არც ის შეაყენებდა, გამოუცდლობის გამო, ვით თუ, მე ყფრო მეტი ზიანი მომიტანოს ამ უცხო იარაღმა, ვიდრე ჩემს მტერსო. ამაზე არც დაფიქრდებოდა, ვიდრე სისხლს არ დაინახავდა — თავისას ან მტრისას. თუ ვინმე იცოდა, ქალბატონმა ელენემ იცოდა ანდროს ნამდვილი მამის ვინაობა, და ფიქრის ქარხანაში შეყუყუულ ნატოს, ღვარძლიანად ელიმებოდა, გოროზი, მედიდური, კვიპაროსივით აწოწილი მეტოქის წარმოდგენაზე, რომელიც ჭერვერ გრძნობდა, რა ჰქონდა გადასატანი, რანაირი გაწბილება ელოდებოდა წინ, როცა შეიტყობდა, მისი გელა საკმარისი რომ აღარ იქნებოდა ნატოს ანდროს გასაბათილებლად; როცა იძულებული გახდებოდა ელიარებინა, ანდრო იგივე გელა რომ იყო, ოლონდ ამჯერად, ნატოს ქალბატონობის, დედობისა და მეუღლეობის, თუნდაც ქვრივობის დამადასტურებელი საბუთი. თუ მაგარი ქალი იყო,

მაშინ ეთქვა, მე ჭერ შვილს ველოდებო, როცა დაკარგული შვილის მაგოტის ვილაცის მუნდირში გამოწყობილს დაინახავდა. მაშინ — ცოტა ხნით გვერდზე უნდა გადაედო ამპარატეონობა და უფრო წუელს, ის ეთხოვა ნატოსთვის, რაც ჰქონდა და ვერ შეიფერა. ისე, ახი კი იყო იმისთვის! თითქოს სხვა არავინ ელოდებოდა გელას, თითქოს სხვას არავითარი უფლება არ ჰქონდა გელაზე. თუმცა, სხვაც, სასაფლაოს ხესავით, გარინდული კი არ ელოდებოდა იმას, ნემსის ყუნწში ძვრებოდა, ტალახში ვარდებოდა, არაფერს ერიდებოდა, ოჯახსაც ფეხებზე იკიდებდა და სახელსაც, ოლონდ როგორმე გადაერჩინა იგი და არა, მაინცდამაინც, თავისთვის, არამედ საერთოდ. გელას შვილის გადაარჩენაც ხომ იგივე გელას გადაარჩენა იყო, რისი მიხვედრაც სხვაზე მეტად იმას არ უნდა გასჭირვებოდა, ვისაც ნამდვილად შესტკიოდა გელაზე გული. ხომ შეიძლებოდა, გელა აღარ დაბრუნებულყოფი? როდემდე მოეტყუებინათ თავი ან ქალბატონ ელენესა და ან ნატოს? მაგრამ ერთიცა და მეორეც ისე დაებრმავევინა პატივმოყვარეობას, გაუმაძლარი, ხარბი სვავებივით გლეჯდნენ, ვინ იცის, სად ჩამკვდარი, სად ჩამარხული ბიჭის ლეშს და მხოლოდ ის ადარდებდათ, რომელი დაისაკუთრებდა, რომელი დაასაკუთრებოდა პირველი, ლეშის სიმაღლიდან რომ გადმოეხედა მეორისთვის. მაგრამ დრო გადიოდა და ხვალ იქნებ იმისი გადაარჩენაც ველარ მოეხერხებინათ, რაც საერთოდ დარჩენილიყო გელასგან, რასაც გელას სული ედგა, გელას სუნი ასდიოდა და რაც ერთადერთი დადასტურება იყო იმისა, სიზმრად რომ არ მოლანდებოდა გელა, არც დედამის და არც მის უგვირგვინო მეუღლეს. ძნელი იყო ამისი აღიარება, მაგრამ ისევე აღიარება სჯობდა და ისევე იმის, დასიზმრებულის, ცის ბინადრის სასარგებლოდ. ასე რომ, ნატოს სრულებითაც არ აწუხებდა სინდისის ქენჯნა, გელაზე მეტად, საბა ლფაჩის დაბრუნებას რომ ელოდებოდა, რადგან გელა მაინც ოცნებას განეკუთვნებოდა, ხოლო

საბა ლაფაში ცხოვრებისგან თავსმოხვეული აუცილებლობა იყო, ისევე როგორც ანდროზე ზრუნვა, ჭამა, დაძინება. ნატოსთვის ახლა მხოლოდ ის იყო მთავარი, ნებისყოფას არ ემტყუნა, გაეძლო მშობლების სიყვითისთვის, აეტანა სირცხვილი, და ასე თანდათანობით, ნაბიჯ-ნაბიჯ გამოეყვანა შვილის სიცოცხლე სახიფათო ზონიდან. იმ დღემდე მაინც გაეძლო, როცა ქვეყანა ვადატრიალდებოდა, როგორც მამამისი ამბობდა და როგორც თვითონ ნატობდა, რადგან ვადატრიალებულ ქვეყანაში უკანანი წინ მოექცეოდნენ, უკანონობას კანონი შეეცვლიდა. მოთმინება და გაძლება იყო მთავარი — ამასაც მამამისი ამბობდა — და ნატოც ყველაფერს უსიტყვოდ ითმენდა, მაგრამ მაინც არ შეეძლო იმის უარყოფა, ვაცილებით იოლად რომ აიტანდა თავის უბედურებას, ქალბატონ ელენეს გვერდით რომ მდგარიყო და არა პირისპირ. ეს გაუთვალისწინებელი, არაბუნებრივი, უსამართლო, უსკინდისო დამპირისპირება ტანჯავდა ცხადშიც და სიზმარშიც, თუმცა უკვე ისე იყო დაბნეული, ცხადისა და სიზმრის გარჩევაც უჭირდა, ისიც ვერ გაერკვია, რაც ხდებოდა, ცხადში ხდებოდა თუ სიზმარში. სიზმარი, უბრალოდ, უფრო ხატოვნად წარმოაჩენდა სიცხადეს, ხორცს ასხამდა იმას, რაც ცხადში ჯერ კიდევ შეფარულად, შენიღბულად და თითქოს თავისთავად ხდებოდა, ანდა ცოტა მოგვიანებით უნდა მომხდარიყო. მაგრამ ნატოს აღზარდებით შეეძლო, წინ აღსდგომოდა თავის განზრახვას და უსუსური ფუსფუსით, უაზრო ბზრიალ-ტრიალით, თან მიპყვებოდა უფსკრულისკენ, როგორც ჩანჩქერს — ნაფოტი. სიზმარში საქორწინო გვირგვინი ედგა და ისე მოსწონდა თავი, ისე ევაჟებოდა გათხოვება, ლამის სარკეში შემძვრალიყო — ებრანჭებოდა, ეკვლუტებოდა საკუთარ გამოსახულებას — რას ვგეგვარ, რა საშინელება ვაზრო — იძახდა ყასიდად და გიმნაზიელი გოგოები რომ აწიოცდებოდნენ, აბა, რას ამბობ, ნეტავი ჩვენც შენისთანები ვიყოთო. გულიანად კისკისებდა, ციბრუტი-

ვით ბზრიალებდა სარკის წინ ხან დროით უსწორებდა კაბის ნაოჭს, ხან გიმნაზიის გამგე და ხან გიმნაზიის დამოუკიდებელი ქალი „სულ ასეთი იყო, მისთვის სარკის ქალი — ელბნებოდნენ ერთმანეთს და ისევე უმშვიდებდნენ აფრიალებულ კაბას. „დე-იურე. დე-იურე“ — უყვიროდა მამამისი დამორცხვებულსა და მუცელს ქვემოთ ხელბეგადაჯვარდინებულ პოლიცემისტერს. თავზე გაპუდრული პარიკი ეხურა, შავი მანტია იატაკზე დასთრევდა, თითქოს შვილის ქორწილი კი არ ჰქონდა, არამედ — შვილის პროცესი. „თქვენ ისა თქვით, თუ არ დაბრუნდით“ — იცინოდა ნატო და თან სარკეში ენას უყოფდა მის ზურგს უკან გაჩერებულ ანდროს. ანდროს ოფიცრის მუნდრი იცვდა, მის ტანზე შეეკრილი, ახალთ-ახალი, და მედიდურად იბღვირებოდა. ბებერ ქონდრისკაცს უფრო ჰგავდა, ვიდრე ბავშვს. შეფერებული ჰქონდა „ოფიცრობა“, დაძაბული იდგა, მუნდრი არ მივდოდა არ დამეხვაროსო. „ტყუილად გამოიბრანჭე, გაიხადე, არ მოვა მამაშენით“ — აბრაზებდა ნატო და ვულიანად კისკისებდა, ანდროსი და მისი მეორე მამის საოცარი მსგავსება აცინებდა. ანდროს შეკავებული ტირილისგან ნიკაპი ეკმუჭნებოდა, ცოტაც და, აღრიალდებოდა, მაგრამ სწორედ ამ დროს, ქუჩაში დოლი აბრაგუნდებოდა, სასულე ორკესტრი ავუგუნდებოდა და, იმავე წამს, პოლკოვნიკი ვეზირიშვილი აივანზე ამოგდებდა ცხენს. ცხენის ფლოქვები ფიცრის იატაკზე ისე ყრუდ, ისე უსიამოდ გაბაკუნდებოდნენ, თითქოს კუბოს მიწის ბელტები ეყრებო. პოლკოვნიკი ვეზირიშვილი ცხენით იქნევდა თავს აქეთ-იქით და ყვიროდა: მაქვს პატივი, მაქვს პატივიო. მთელი ქუჩა ჯარით იყო სავსე. ეზოშიც, ხრეშმოყრილი ბილიკის ორივე მხარეს, გაჯგიმული ჯარისკაცები ჩამწკრივებულ იყვნენ. ალაპალაპებულ ხიშტებზე ნარინჯები ჩამოეცვათ. ნარინჯებზე ისარ-

ოთარ ზილაძე
რკინის თმაჭრი

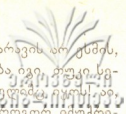
გაყრილი გული იყო ამოკაწრული. დო-
ლები ბრავუნობდნენ. ორკესტრი ქუხდა.
სახელაღწილი, ალტაცებული, ბედნიერი
ნატო ყურებზე იფარებდა ხელებს. „რა
საჭირო იყო ამხელა ზეიმიო“ — ყსი-
დად საყვედურობდა საბა ლაფაჩს და თან
ამაყად იყურებოდა გიმნაზიელი გოგო-
ებისკენ, ჯერ კიდევ „პატარები“, ჯერ კი-
დევ „სამწყემსავები“, ერთად რომ მო-
ქუჩიბულიყვენენ, ბავშვების ნაცვლად,
ჯერ კიდევ დაფურცლული, ყდაგაცრე-
ცილი, მელნით დალაქული წიგნები რომ
ჩახეხუტებიანთ და არ იცოდნენ, სად წა-
ელოთ შუროთ დაბრეცილი თვალები.
„ვადასტურებ. საქვეყნოდ ვადასტურებ“
— მშვიდად, მისი ასაკისთვის შესაფერი
სიღინჯით ამბობდა საბა ლაფაჩი და ას-
ევე ღინჯად სთავაზობდა ნატოს იდაყუ-
ში მოხრილ მკლავს. ნატო მაშინვე მკლა-
ვზე ეკიდებოდა და, არ გამეცინოსო, მე-
ორე ხელით მარაოს იფარებდა პირზე.
„პატონო საბა, მე მხოლოდ შვილის გა-
დასარჩენად... პოლიცემისტერის მოსა-
ტყუებლად“ — ამბობდა მარაოს უკან,
სხვას რომ არავის გაეგო, და თან შვილს
თვლით ანიშნებდა: მომყევი, არ ჩამო-
მრჩეო. ანდროს მუნდირის მოუტეხავი
საყელო ნიკაპს მალლა აწვეინებდა და
უფრო ყოყლოჩინა, უფრო გაბღენძილი
ჩანდა. „რას ჰგავს ეს შეჩვენებული, ვერ
შემიხედიაო“ — იძახდა ნატო და იცი-
ნოდა, გულიანად იცინოდა, პირზე მარა-
ოფარებული. „ვაშაააა!“ — ღრიალებ-
დნენ ხრეშმოყრილი ბილიკის გასწვრივ
ჩამწყრივებული ჭარისკაცები. ლელვის
ხეზე ათი წლის გელა ამძვრალიყო — ხა-
ვერდის მოკლე შარვალსა და ზოლიან
პერანგში გამოწყობილი — აქანავებულ,
აშრიალეებულ, ახენეშებულ ტოტზე გა-
დამჯდარიყო და ზუსტად პოლკოვნიკი
ვეზირიშვილის ხმით ყვიროდა: მაქვს პა-
ტივი, მაქვს პატივიო. და უტეებ — ეს
იყო მთავარი ნატოს სიზმარში — ყრუ
კედელში დატანებული სარკმელი იღე-
ბოდა და ყვავილების წვიმა მიდიოდა
იქიდან. „ხომ გაჯობეთ, ხომ მიინც ჩემი
გავიტანეო“ — ეძახდა ნატო სარკმელში
გადმოკიდებულ ქალბატონ ელენეს და

ცდილობდა ჰაერშივე დაეჭირა იმის გა-
დმოყრილი ყვავილები, მაგრამ რატომ-
ღაც ვერ ახერხებდა, თეთრი ყვავილები
ყვავილები უზარმაზარი ფერებით
აღნებოდნენ ხელზე. „მკვდრებსაც ელო-
დებიან. მკვდრებსაც ელოდებიან“ —
ყვიროდა ქალბატონი ელენე და თან ჰა-
ეროვან კოცნას უგზავნიდა ნატოს, ორი-
ვე ხელით. მწვანედ შეღებილ ჭიშკარ-
თან შავი კატაფალკი იდგა, მაგრამ ეს
ამბავი სრულებითაც არ აკვირვებდა ნა-
ტოს, თითქოს ასეც უნდა ყოფილიყო,
თითქოს კატაფალკი თავიდანვე მეჭორ-
წილეებისთვის იყო გამოგონილი და არა
მიცვალბებულებისთვის. „აჰა, ღიდი ამბა-
ვი! ესეც თქვენნი კანონიერი ბედნიერკ-
ბა!“ — ამბობდა ნატო და კატაფალკში
ჯდებოდა. წინ მუნდირში გამოწყობილი
შვილი ეჯდა, გვერდით, ასევე მუნდირში
გამოწყობილი საქმრო. ფეხებთან მკვდარ-
ი გელი ეგდო; უშნოდ დაკლავკნოდა
გრძელი, გაბინძურებული კისერი. ნატო
კაბის კალთას აფარებდა მკვდარ გელს,
ფეხით ტენიდა სავარძლის ქვეშ, სხვებ-
საც რომ არ დაენახათ, მაგრამ მკვდარი
გელი მაინც ჯიუტად მოჩოჩავდა წინ,
ეტლის ბიძგებს აყოლილი, ცოცხალივით
თრთოდა და ღიად დარჩენილი, ფოლა-
ქივით ბრჭყვილა თვლით უყურებდა
ნატოს. ნატოს გული უსკდებოდა შიში-
სგან, კატაფალკი კი მიდიოდა, მიბაკუ-
ნობდა ასფალტზე და ნატოს წარამარა
ავიწყდებოდა, სად მიდიოდა, რატომ იჯ-
და ამ კატაფალკში. გზა არ თავდებოდა,
თუმცა კატაფალკის სარკმლიდან ერთი
და იგივე სახლები, ერთი და იგივე სა-
ხეები მოჩანდნენ. ტროტუარის გასწვ-
რივ გაჩერებული გამვლელები ეჭყანე-
ბოდნენ, ენას უყოფდნენ, რალაც სიბი-
ლწეებს ანიშნებდნენ ხელით. კატაფალ-
კის სარკმელს, გზააბნეული, გულგახეთ-
ქილი ჩიტვივით, ხან ყვავილი მოაწყდებ-
ბოდა, ხან ტალახის გუნდა მოეტყალაწე-
ბოდა ხოლმე. კატაფალკი კი მიდიოდა,
მიდიოდა, მიდიოდა. კი არ მიდიოდა, თი-
თქოს ცირკის არენას უვლიდა, ყველა
მაყურებელს რომ დანახებოდა, ყველა
მაყურებლის წინ რომ ჩაეგლო. „მოგვი-

ლოცავს უბედურებაო“ — ეძახდნენ სა-
შაქარლამოს წინ ატუზული მეძავეები.
„სანთელი ქრება. სანთელი ქრება. სანთე-
ლი ქრება“ — მღეროდნენ დუქნიდან გა-
მოფენილი მთვრალეები, და უცებ თავი-
თონაც იწყებდა სიმღერას. თვითონაც კი
არა, ყველა და ყველაფერი მღეროდა:
ცხენის ფლოკეებიც, კატაფალკის ბორ-
ბლებიც, ყურთამდე გამოღებულ ფანჯ-
რებიც, სადარბაზოებიც, ვიტრინებიც —
ერთხმად, ერთნაირად იმეორებდნენ მა-
სთან ერთად: სანთელი ქრება, სანთელი
ქრება. სანთელი ქრება. ჩვიდმეტი წლის
ქურდი ბიჭი დედას უკვებდა... და ნა-
ტოც იღვიძებდა, ოფლში გაღვრილი, გა-
ოგნებულო, გამოცარიელებული. მაშინ-
ვე ბრმასავით მოაფათურებდა ბნელში
ხელს და როცა ანდროს თბილ სხეულს
წააწყდებოდა, მერე მშვიდდებოდა ცო-
ტათი. საწოლში წამომჯდარი, მონუსხუ-
ლივით შესცქეროდა აწრიატებულ სარ-
კმელს, ერთნაირად გაბითურებული სი-
ზმრითაც და ცხადითაც. წამიერი გამო-
ფხიზლება, ისევ და ისევ, დანაშაულის
გრძნობას უჩენდა მხოლოდ, საკუთარ
უმწეობაში არწმუნებად ერთხელ კიდევ
და ანდრო რომ არ წოლოდა გვერდით,
ათიათასჯერ კი არ გაითამაშებდა გუნე-
ბაში — ერთხელ და სამუდამოდ, მართ-
ლა ისე დაამთავრებდა თავის ცხოვრე-
ბას, როგორც მის ბედში ჩაეარდნილი
ქალები ამთავრებდნენ წიგნებში. საწამ-
ლავს დალევდა, ანდა თოკზე დაეკიდე-
ბოდა და მერე მართლა სულერთი იქ-
ნებოდა, გადატრიალდებოდა თუ არა ეს
ქვეყანა, შეიცვლებოდა თუ არა რამე.
რამე მაინც, საკუთარი უმწეობა აცეცხ-
ლებდა და მზად იყო, მტვრად ექცია ყვე-
ლაფერი — გელას ხსოვნაც, ანდროს სი-
ცოცხლეთც, საბა ლაფაჩის იმედიც —
ყველაფერი, რაც აქამდე აკავებდა, რაც
საკუთარი უმწეობის მოთმენას ავალდე-
ბულებდა რის გამოც ამრუზილი ფიქ-
რობდა იმ დროზე, როცა გულუბრყვილო
ლ სჯეროდა, მაინც რომ შესძრავდა გა-
ქვევებულ გულებს თავისი თამამი, თავ-
განწირული, უანგარო სიყვარულით;
ყველა კარი რომ გაიხსნებოდა მის წინ.

გელასკენ მიმავალი, და ყველა კამოი
სასწრაფოდ გადასახედი რომ გახდებო-
და, სიყვარულის გაუთვალისწინებლო
დაწერილი და დადგენილი. მაგრამ მისი
ერება მასზე გაცილებით მხოლოდ
ჯიუტიც აღმოჩნდა, და ასედაც უნდა
ყოფილიყო, სად ერთი სულელი გოგო
და სად ცხოვრება, მაგრამ ყველაზე მე-
ტად, ნატო მაინც იმის აღმოჩენამ შეზა-
რა, ცხოვრება ღირსი რომ არ იყო სიყ-
ვარულისა და, რაღა თქმა უნდა, არც
მსხვერპლისა, რადგან ერთი მხოლოდ
აფრთხობდა და აღიზიანებდა, მეორე კი,
მხოლოდ ართობდა და ამშვიდებდა. ამ-
იტომ, ყველაზე სულელი ის გამოდიო-
და, ვინც ამ უგულო, გაპირუტყვევებულ
ცხოვრებაში თავგანწირვაზე ფიქრობდა
და არა გადარჩენაზე. პატივსა და დი-
დებას სწორედ ის იმსახურებდა, ვინც
არაფერს ერიდებოდა გადარჩენისთვის,
ვინც ყველა ღონეს ხმარობდა, როგო-
რმე რომ ამოტივტივებულყო ცხოვრე-
ბის ზედაპირზე, თუნდაც საკუთარი სი-
ნდისისა და სხვათა სიცოცხლის საფასუ-
რად. სხვები, ვინც ამას ვერ ახერხებდ-
ნენ, უმაქნისებად, უნდილებად, ანდა
სულაც ბრიყვებად ითვლებოდნენ და
არაფერს იმსახურებდნენ ცხოვრების-
გან, გაიცხვისა და დაცინვის მეტს. ხო-
ლო თუ მართლა ასეთი იყო ცხოვრება,
თუ, მხოლოდ და მხოლოდ, ამას ერქვა
ცხოვრება, მაშინ ნატო რაღაზე იხეთქა-
ვდა გულს? რატომ ტანჯავდა სინდისის
ქენჯნა, რატომ თვლიდა თავს დამანაშა-
ვედ, როგორც გელას, ისევე საბა ლა-
ფაჩის წინაშე? არ აჯობებდა, იმათ ეხე-
თქათ გულები, ხოლო ნატოს თავის სა-
სარგებლოდ გამოეყენებინა ერთიცა და
მეორეც, მკვდარიცა და ცოცხალიც? რა
თქმა უნდა, ჯობდა, ბოლოს და ბოლოს,
ვისზე ნაკლები იყო, სხვების მაგიერად
რომ ასულიყო ეშაფოტზე? სხვები ასუ-
ლიყვნენ, ქალბატონი ელენე ასულიყო,
თუ კარგი იყო; ნატო კი, ერთს კარგად
გამოიძინებდა და მერე, რაკი თავად

ოთარ ვილაძე
რკინის თმაბრი

ცხოვრებაც აიძულებდა, რაკი თავად ცხოვრებაც აქეთვე უბიძგებდა, ორივე ხელით გამოწურავდა, რისი გამოწურავაც კი შეიძლებოდა იმისგან, მით უფრო, თუკი მართლა დათვლილი იყო იმისი დღეები და თუკი მალე ქვა ქვაზეც აღარ დაჩრებოდა. მოლოდინის უფლებასაც ქალბატონ ელენეს დაუთმობდა (ანდა რა თავში იხლიდა ფუყე, უსაფუძვლო მოლოდინს) და საბა ლაფაჩსაც თუ ჩააძალღებდნენ სადმე, უკეთესს გამოინახავდა, უფრო გავლენიანს, უფრო მაღალ ჩინიანს; პოლკოვნიკ ვეზირიშვილს ანდა თავად პოლიცემისტერს გაჰყვებოდა ცოლად (რა მოხდა? სხვას არავის დაუნგრევეია ოჯახი?), ანდა კიდევ უკეთესი — საყვარლებად გაიჩენდა ორივეს და მთელ ბათუმს ამოიდებდა ფეხქვეშ: თავჩაღუნული, პირში წყალჩაგუბებული კი არ ივლიდა, იმის რჩევაში იქნებოდა, რომელ რესტორანში ესაუზმა, ესადილა და ევახშმა; ერთ გაუთავებელ ბანკეტად გადაიქცევა ცხოვრებას, შამპანიურის აბაზანებს მიიღებდა, კაბებს უცხოეთიდან გამოიწერდა, საკუთარი, ოთხცხენიანი ეტლი ეყოლებოდა (კატაფალკი კი არა — ეტლი!); კონსულების, ვაჭრების, გენერლებისა და საქმონსების რიგს დაიყენებდა აივნიდან ჭიშკრამდე და აბა, მერე გენახათ, ვინმე თუ გაუბედავდა ცხვირის აბზუებას, თითის მიშვერას... მთვრალები თუ დაანახვებდნენ თავიანთ სიბილწეს... თუ იქნებოდა, მაშინ იქნებოდა ნამდვილად ქალბატონი; გახუნებულ ქოლგას კი არ დაიბჯენდა — ყავარჩენივით, შავი პირბადით კი არ ივლიდა — სიკვდილის ანგვლოზივით, ყელკისერამოშვილებული, ფეხი-ფეხზე გადადებული დაენახებოდა ქვეყანას, სამკაულებით დახუნლული, როგორც ნაძვის ხე — სათამაშოებით. თუ დაუხეთქავდა, მაშინ დაუხეთქავდა შურით გულებს გიმნაზიელ გოგოებს, მამა აბრამის ბატონებად რომ მოაქვთ თავი უფროსებთან, თუმცა, ღმერთმა იცის, რაღაზე არ ლაპარაკობენ გიმნაზიის საპირფარეშოში. წყუელიმც იყოს, წყუელიმც იყოს, წყუელიმც იყ-

ოს სიყვარული, თუკი არავის არ ესმის, თუკი არავის არ ჭირდება იგი, თუკი სენია და არა მადლი. წყუელიმც იყოს, როგორ ბობოქრობდა, როგორ იძულებოდა გულში და როგორ იტყუებდა თავს უმწეობისგან დაოსებული ნატო, მაგრამ ერთ მშვენიერ დღეს, საბა ლაფაჩის სარკმელში სინათლე რომ დაინახა, მოულოდნელობისგან, ელდისგან, შიშისგან — ცოტას მორჩა, შეჰკვივლა, რადგან იმავე წაშს ისიც იგრძნო, ვერასოდეს რომ ველარ ნახავდა გელას. საბა ლაფაჩის სარკმელს შესცქეროდა და — გელა, გელა, გელაო — ჩურჩულებდა ნირწამხდარი.

6

მეორედ მოსვლა იყო, აბა, რა იყო — შეშას ცეცხლი არ ეკიდებოდა. ამშინებულ კუნძს წყალი გასდიოდა, მზარებზე დუეი მოსდგომოდა, ბნელიანივით. დიმიტრიმ ბუხრის წინ ცალ მუხლზე ჩაიჩოქა, განახევრებული ბოთლიდან ისევ შეასხა ბუხარში ნავთი და წამობრიალებულ ცეცხლს სახე გააბრიადა; ცოტა ხანს შეიცადა ასე, ჩაჩოქილმა, თავგადახრილმა, მაგრამ უცებ წამობრიალებული ცეცხლი, უცებვე რომ ჩაცხრა, ბოთლი დადგა, ბოთლზე დაბჯენილი ნელა წამოდგა და გაგულსივებულმა ჩაიბურღლუნა: შეშაც გააფუქეს ამ შეჩვენებულებმა და ნავთიცო. დარიას მარჯვენა ხელის იდაყვით რუზინის სათბური მიეჭირა ფერდზე, მეორე ხელში დანა ეჭირა და დანის პირით ლამპის პატრუქს ფხეკდა, წუხანდელ ჰვარტლს აცლიდა. ლამპის შუშა თავისთავად გამოგორდებოდა ხოლმე მაგიდის კიდისკენ, დარია რომ უარესად გაებრაზებინა, გაეწვალებინა. დარია ლამპის შუშას წყევლიდა, დანიანი ხელით აჩერებდა და უკანვე აბრუნებდა. დანის პირს ჰვარტლი სცივოდა. ანდრო ტახტზე იჯდა და ხან ბებიას შესცქეროდა, ხან ბაბუსას, მაგრამ გულისყური გარეთ ჰქონდა, ეზოსკენ — მოუთმენლად ელოდებოდა, როდის შემობრუნდებოდა დედა. დედამისი ეზოში „ჰაერს ყლაპავდა“. უჩვეულო არაფერი

ხდებოდა, მაგრამ ყველანი დაძაბულნი იყვნენ, ყველაფერი აღიზიანებდათ და თითქოს შეგნებულად არიდებდნენ ერთმანეთს თავს. რაც მთავარია, იმასაც — ანდროსაც — თითქოს სამივეს დავიწყებოდა ის, ანდა სამივენი ერთდროულად შემოსწყრომოდნენ. ერთი ბუხარს ებუზღუნებოდა, მეორე — ლამპას, მესამე კი ჰაერს ყლაპავდა ეზოში. პალტოც არ მოუხურია, უპალტოოდ გავიდა ამ სიცივეში, იმიტომ რომ, ანდროზე მეტი ჭკუა არც იმას მოეკითხება, როგორც ბებია იქვეა, და მარტო იმაზე ფიქრობს, როგორ გამაწაროს დედამისი. ესეც ბებია იქვეა, მაგრამ დედა უკვე გასული იყო ოთახიდან. ლამპას უთხრა. ბაბუა კი ბუხარს მიუბრუნდა: ბავშვი აღარ არის, როგორც უნდა, ისე მოიქცევაო. შენი ბრალია ყველაფერი — გაბრაზდა ბებია და ანდროს გაუქვირდა, რადგან ვერასოდეს წარმოიდგენდა, უფროსებიც თუ აწვევდნენ რამეს. რამდენადაც ანდრომ იცის, დამნაშავეები ყოველთვის ბავშვები არიან, უფროსებს კი, მათი გაწყრომა და მათთვის ჭკუის დარიგება ევალებათ. ერთ ნავთქურაზე ქვაბი იდგა, მეორეზე — ტაფა. ქვაბში ლობიო იხარშებოდა (არ დაადგა საშველი), ტაფაზე ჭადი ცხვებოდა. გადამრუნებულ ჭადს ქერქი დამზარვოდა, შუაში გამოშავებულიყო. დილიდან მითამაშებს ეს დასამიწებელი თვალიო — თქვა ბებია, ხელი წინსაფარზე შეიხოცა და ლამპას შუშა მთარგო. ოთახი ნელნელა განათდა. იყავნ სინათლე — თქვა ბაბუამ და გაიცინა. „იყავნ სინათლე“ — გაიმეორა ანდრომ გუნებაში და, რატომღაც, იმასაც გაეცინა. ბაბუას ლამპისკენ მობრუნებული ლოყა ულაპლაპებდა, თითქოს დასველებიაო. ტახტის მეორე ბოლოში იჯდა და ისევ ბუხარს შესცქეროდა. მუხლებზე შეშის ნაობი ედო. ბებიას ახლა ერთ ხელში ქვაბის ხუფი ეჭირა, მეორეში — ლობიოს მარცვალი. მარცვალს ორთქლი ასდიოდა. ბებია სული შეუბერა, გაავრილა და გაჭყლიტა. ჩახარშულიაო — თქვა და გაჭყლიტილი მარცვალი ისევ ქვაბში ჩააბრუნა. დღეს ლუქმა

არ ჩამსვლია პირშიო — თქვა ბაბუამ შენ კი არა, ბავშვი მოკვალი მშიერიო — უპასუხა ბებია და ანდროს ვარჯისად გაისუსა, თითქოს ბებია და ბაბუა კიდევ ვერ ამჩნევდნენ, არ იცოდნენ, ისიც იქ რომ იყო. ძალიან მოუხნდა, კიდევ ეთქვათ რამე იმაზე, კიდევ ეხსენებინათ. ბებია ახლა რალაცას ნაყავდა ქვიჯაში. ოთახში სასიამოვნო სუნი იდგა, გამომაცოცხლებელი, გამომაფხიზლებელი, ნაზი, მსუბუქი. ბაბუას მუხლებზე თეთრი, ნუერიანი შეშის ნაობი ედო და ნელა ეფერებოდა, როგორც სულიერს. მართლა ჰგავდა რომელიღაც ცხოველს. კატას? ლეკვს? კურდღელს? მოფერება აღიზიანებდა და ბრაზიანად მოსჩერებოდა ანდროს ყავისფერი ნუერებით. თითქოს, სადაცაა ისკუებდა, გადაუხტებოდა ბაბუას მუხლიდან. უცებ სარკმელს გარედან დედა მოადგა, ხელისგულები მინას მოაბჯინა და ოთახში შემოიხედა. „დე-და“ — უნებურად წამოსცდა ანდროს. დედა მაშინვე მოშორდა სარკმელს, თითქოს ეწყინა, რომ შეამჩნიეს; თითქოს ჩუმად უნდოდა ეთვალთვალა, რა ხდებოდა ოთახში უიშისოდ. დამელუპა შვილიო — ამოიზმუვლა ბებია, მაგრამ იმავე წუთას გაიღიმა, ქვაბი ნავთქურიდან გადმოდგა და ანდროს უთხრა: ჭამის მეტი არაფერი უნდა ამასო. ბაბუამ შეშის ნაობი ბუხართან დაადგო, სარკმელთან მივიდა და მინაზე მიაკაყუნა. დედა ისევ გამოჩნდა სარკმელში, თითქოს მიკაკუნებას ელოდებოდა. ბაბუა და დედა უხმოდ შესცქეროდნენ ერთმანეთს, მინით გათიშულნი, მერე ორივე ერთდროულად მოშორდა სარკმელს. ახლავე მოვაო — თქვა ბაბუამ და მაგიდასთან სკამი მიიჩოჩა. ბებია მაგიდაზე თევზებსა და დანა-ჩანგალს აწყობდა. მოულოდნელად გამოხედავდა ხოლმე ანდროს. ბაბუამ ჭადი გადატეხა. გადატეხილი ჭადიდან ორთქლი ამოვარდა. ანდროსაც დიდი თევზი დაუდგო, უკვე დიდი ბიჭიაო — უთხრა ბაბუამ ბებიას. ოთახში დედა შემოვიდა. ბარბარ—დიფრუტუ-

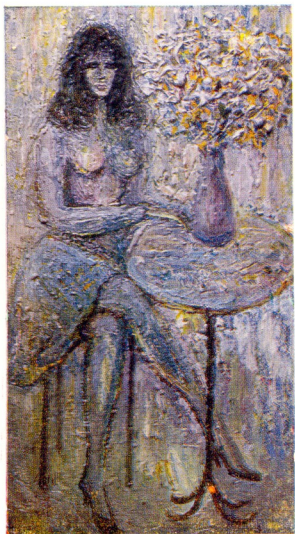
მთავარი
რაინის თეატრი

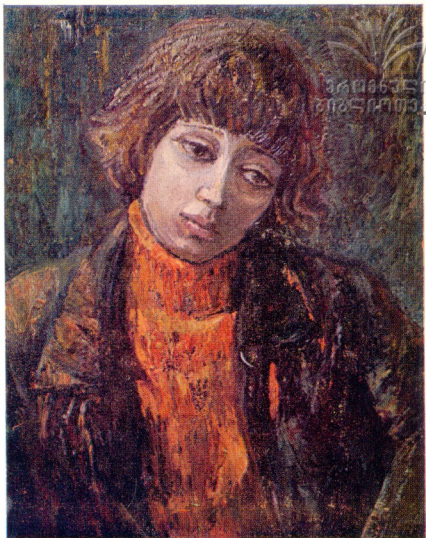
ნა ცხენივით, ვითომ ძალიან შემცივდაო. რა იყო, რას გვითვალთვალე ბი გარედანო — ჰკითხა ბაბუამ დედას. დედამ ლიმონი ჩაებოჩა, თვალი მოეჭურტა და თავი დააბარატა, თითქოს ზღვიდან ამოსულმა, სველი თმა გაიბერტყა. უნებურად, ანდროსაც გააჟრიალა და პირი ნერწყვით გაეცსო. თქვენ კი არ გითვალთვალე ბი, ჩემი თავის დანახვა მინდოდა შუშაშიო — უპასუხა დედამ ბაბუას. — მაგრამ არ გამოეჩინდი. თქვენ ჩანდით, მე კი არა. — გაავრძელა ცოტა ხნის მერე. — იმიტომ რომ, თქვენ ჯერ კიდევ ხართ, მე კი — აღარ. — დაამთავრა ტუჩების წკლავებით და იმანაც დაბნეულად გაუღიმა ანდროს, — მერე ილაპარაკეთ. მერე ილაპარაკეთ. — იყვირა ბებია. ახლა ოთხივენი ერთად იყვნენ. ანდროსთვის კი მთავარი ეს იყო და ერთბაშად გადაუარა გაურკვეველმა, შემბორკავმა მღელვარებამ. მართლა დიდი ბიჭივით იჭდა მაგიდასთან, ბაბუას გვერდით, ქალებისგან შორს. წესიერად ჯერ კიდევ ვერ იმორჩილებდა ჩანგალს, მაგრამ თავს ძალას ატანდა და მადიანად ილუქებოდა, ლობიოთი პირმოთხუპნული. ყველანი თავიანთ თეფშებზე იყვნენ დახრილნი და პირველ შიმშილს იკლავდნენ. არ შეიძლებოდა საკმელზე უარის თქმა, „ღმერთი უწყენდათ“, და ანდროს კამდა, მოწადინებული, უფროსები რომ არ მიხმარებოდნენ, თავისი დიდობა რომ დაემტკიცებინა უფროსებისთვის. უცებ დედამ მაგიდაზე ხელი დაჰკრა და თითქოს რამე ახალი თამაში გახსენებიაო, სახეგაბრწყინებულმა დაიძახა: მოდი, ვითომ დღეს გელას ქელეხიაო. მაგიდაზე სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა. სამაგიეროდ, ქარი მთელი ძალით მოეხეთქა სარკმელს. ოთხივემ, უნებურად, იქით გაიხედა, მაგრამ ქარი მაშინვე სხვა მხარეს წაბუბუნდა. ანდროს არ იცოდა, რა იყო ქელეხი, მაგრამ ისევ დაიძახა, ისევ გაურკვეველი, შემბორკავი მღელვარება დაეუფლა. არც სხვები იყვნენ უკეთეს დღეში. ბაბუამისს, ცოტას მორჩა, ლუკმა გადასცდა, მაგრამ მისგან განსხვავებით, ბაბუამისმა

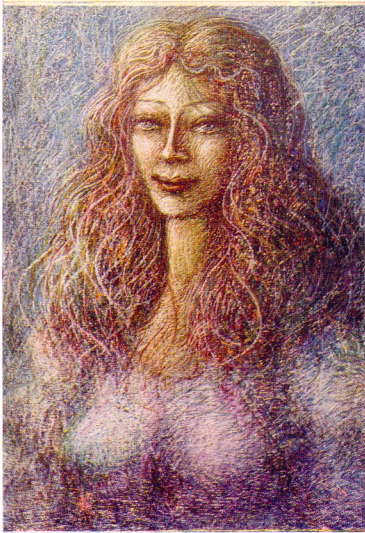
მშვენიერად იცოდა, რას ნიშნავდა ქელეხი, ოღონდ არ ეგონა, სხვათაგან თუ იცოდა გელას სიკვდილის ამბავი. სწორედ, ბოლომდე არ სჯეროდა, მაგრამ მკვდარი თუ იყო გელა, თუმცა, ამწინებზე, თავად გელამ აუწყა საკუთარი სიკვდილი. ამწინებზე, კრამიტის გასასწორებლად სხვენში რომ ავიდა და სანთლის ნამწვი ანთო, ელდა ეცა: სხვენში გელა დაუხვდა! მაგრამ ისეთი კი არა, უკანასკნელად რომ გააძევეს აქედან, არამედ ისეთი, პირველად რომ გამოეცხადა ნატოს დღეობაზე. ლურჯი ხავერდის მოკლე შარვალი და ზოლიანი პერანგი ეცვა. სკივრზე იჭდა, ფეხი-ფეხზე გადადებული, და ძველ, დამტვერილ ჟურნალს ფურცლავდა. დიმიტრი ისე გაშტერდა, გვერდზე გაწევაც ვერ მოისახრა, კისერში რომ არ ჩასვლოდა გაბზარული კრამიტიდან გამოყონილი წყალი. იღვა და პირდადებული შესცქეროდა. ჯერ იფიქრა, ალბათ კიბეზე ამოსვლისას დამეხვა თავბრუ და იმის ბრალიაო, ჩახველა კიდევ, მოჩვენების დასაფრთხობად, მაგრამ მოჩვენება კი არ გაქრა, გამოერკვა, გაღიმებულმა გამოხედა დიმიტრის, ჟურნალი გვერდზე გადადო და უთხრა: სადა ხართ. აქამდე, ძია დიმიტრი, ამდენი ხნის მკვდარი ვარ, მაგრამ მადლობა რომ არ გითხრათ, ისე ვერ მივალ მამაჩემთანო, დიმიტრიმ თავს ძალა დაატანა, ძლივს ჩაიწმინდა მღელვარებისგან ჩახორგილი ყელი და ძლივს ამოილულულა: რისთვის მიხდი, შვილო, მადლობასო. ყველაფრისთვისო, მაშინვე უპასუხა გელამ და ისევ გაიღიმა, ვითომ, რას მალაპარაკებთ, თქვენ ხომ ჩემზე უკეთესად იცითო. ნატყვიარებიდან ლურჯ სინათლეს ასხივებდა. დიმიტრის კი ჭუჭყიანი წყალი ჩასდიოდა კისერში. წელში მოხრილი იღვა, მთხოვნელივით თუ ქვეშევრდომივით, და კისერში ჩასდიოდა მტვრითა და აბლაბუდით გასქელებული წყალი, მკვდარი წყალი, მკვდარ წყალში აზვლილი მკვდარი მტვერი და მკვდარი აბლაბუდა. კი არ სველდებოდა, იყლინებოდა თხევადი წყვდიადით, თხევადი მტვრით, თხევადი აბლაბუდით.

ლია
სვანიძე

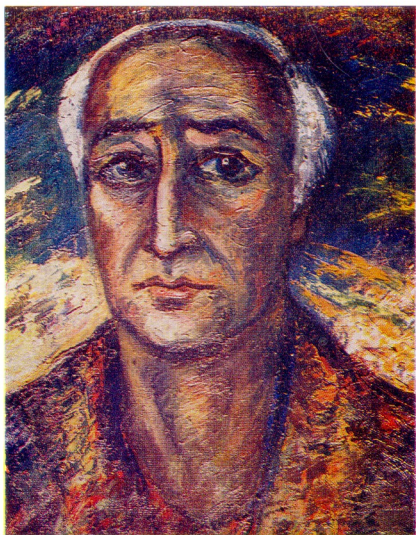

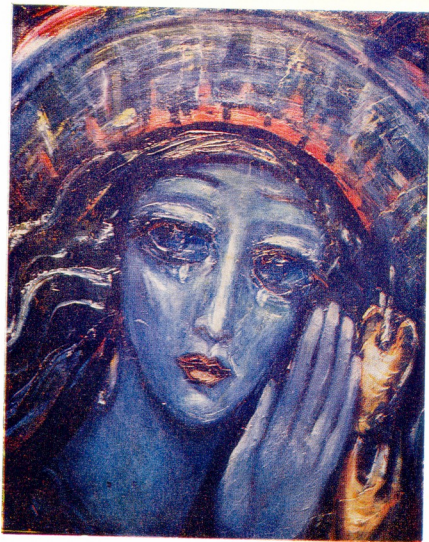

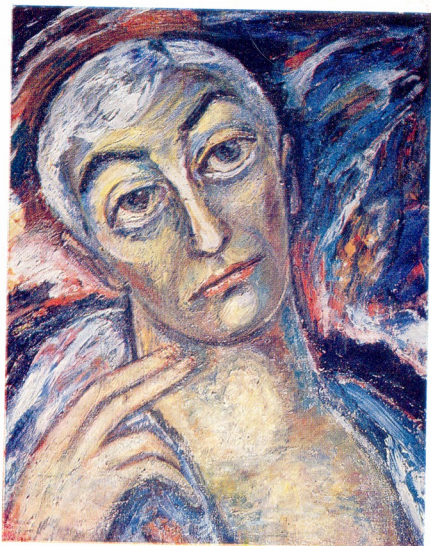
მანანა
ბობოხიძე

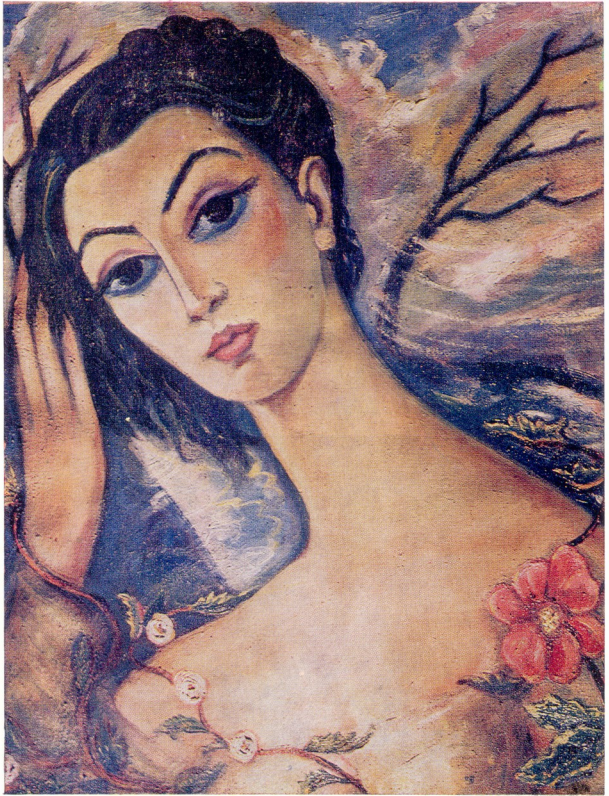

საქართველოს
სამხრეთ-აღმოსავლეთის
საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

ძველმანების თხევადი სულით. სხვა ვერაფერს ახერხებდა, ერთიანად ჩამქრალი, გაბინძურებული. აცხაკებულ თითებზე სანთლის ცხელი ნალევნით ახმებოდა. თითქოს თითებიც დაარჩენოდა ცოცხალი და მალე მთლიანად გაშუშდებოდა, სანთლად იქცეოდა. გელა კი უღიმოდა და ეუბნებოდა: ნუ გეშინიათ; მე თქვენს დასალუბად კი არ მოვედი, როგორც თავიდანვე იფიქრეთ, არამედ გადასარჩენად, რასაც მეერ მიხვდებითო; თქვენ კი არ გამომარჩიეთ ნატოს სხვა ამხანაგებისგან, მე გამოგარჩიეთ მთელს ქალაქშიო; მართალია, ამის გამო ბევრმა მოგიძულათ, ბევრი უსიამოვნება შეგხვდა და კიდევ ბევრი შეგხვდებათ, მაგრამ ის სიკეთე და სიბოძო, უმამო ბავშვს რომ მაგრძნობინეთ, ქვეყნის შურსა და სიძულვილს გადასწონისო; ამიტომ, ბოლომდე მაპატიეთ და ბოლომდე გჯეროდეთ ჩემი, რადგან დღეიდან თქვენ ყოველთვის ჩემთან იქნებით, მე კი — თქვენს შორისო. სწორედ ამ დროს, სანთელს წვეთი დაეცა და ვიდრე დიმიტრი ისევ მოახერხებდა სანთლის ანთებას, გელა უკვალოდ გაქრა, თუმცა გადაშლილი ყურნალი ისევ ისე იდო სკივრზე, როგორც გელამ დატოვა. იმ დღეს ირწმუნა დიმიტრიმ, გელა ცოცხალი რომ აღარ იყო, მაგრამ მაინც ენას კბილი დააჭირა, დარია და ნატო შეეცოდა, რომლებმაც ჯერ არაფერი იცოდნენ ამ ამბისა და ბოშა ქალები შემოყავდათ ქუჩიდან, იმათგან რომ შეეტყობთ, სად იყო და რას აპირებდა გელა. ბოშებისა სჯეროდათ, ანდა თავიანთ სიმართლეს ბოშების ტყუილი ერჩიათ და თავადაც მკითხავებივით იმეორებდნენ: მოდის, გზაშიაო. იმათი მტერი მოსულიყო ისე, იმათი მტერი დამდგარიყო გელას გზაზე, მაგრამ დიმიტრის რა უფლება ჰქონდა, ეს უკანასკნელი იმედი, ეს უკანასკნელი თავშესაფარიც მოეშალა ქალებისთვის. ახლა კი გაოგნებული იჯდა და არ იცოდა როგორ მოქცეულიყო. „უღვინო ქალები სად გაგონილაო“ — ამოილულულა ბოლოს. ნატო წამოხტა და ოთახიდან გავარდა, ხოლო ვიდრე უკანვე შემობრუნდებოდა

კიტრიანი ბოთლით, დიმიტრი და დარია დაბნეულები შესცქეროდნენ ერთმანეთს. არაყი რომ იყოს, ვითომ რაღაც ვეღებაო — თქვა ნატომ. თან კიტრიანი ბოთლს გულში იხუტებდა, თითქოს წართმევას უპირებდა ვინმე. რამ გადაგარია, გოგო, რა შენი საქმეა არაყით — შეუწყრა დარია. შენ თუ არ გინდა, მე და მამა დავლევთო — თქვა ნატომ, კარადიდან ორი ჭიქა გადმოიღო და არაყი ჩამოასხა. ლოთივით უკანკალებდა ხელი. სახეზე კი კვიმატური ღიმილი დასთამაშებდა. ერთი ჭიქა მამას მიუჩოჩა, მეორე თვითონ აიღო და სულმოუთქმელად გადაჰკრა. ჭიქიანი ხელის ზურგი ტუჩებზე მიიფარა და ცოტა ხანს ასე იყო, სახეგაფაცოცებული, დაძაბული, თითქოს ელოდებოდა, როდის აფეთქდებოდა. ყველანი იმას უყურებდნენ: დარია გამწყარალი, დიმიტრი შეწუხებული, ანდრო გაოცებული, ალტაცებული. ნატომ ჭიქა დადგა და ღიმილი აიღო. ჩაკებჩამდე ღონივრად დაყნოსა. გამალებული იღუპებოდა, თვალებდავიწროვებული. ანდრომ გაიცინა. კარგ მაგალითს აძლევ შეილსო — თავი გადაიქნია დარიაზე. მაგრამ იმასაც დაეტყო პირზე შეუკავებელი ღიმილის გამონახსივი. — გეტქვა მაინც რამე, ქრისტიანულად... სადაც იყოს, იქ ვაუმარჯოს. — ჩაბურღლუნა დიმიტრიმ უკვე პირთან მიტანილ ჭიქაში და იმანაც სულმოუთქმელად გადაჰკრა, არ ჩამორჩა ქალიშვილს. — გაანათლოს. — თქვა ნატომ. — რა კარგი ყოფილააა — გააგრძელა ისევ კვიმატურად მომღიმარმა და გულზე ხელი ჩამოისვა. რატომ კლავთ იმ კაცს წინასწარ, რა დაგიშვავთო — ყასიდად გაიცინა დარიაზე. არავის უპასუხია. ნატომ ისევ ჩამოასხა არაყი. დაპირქვავებული ბოთლი ორივე ხელით ეჭირა, თითქოს ბოთლს წურავდა. ბოთლიდან უკანასკნელი, დაგრძელებული, გაზანტებული წვეთები ცვიოდნენ. ამ ბოთლში მართო კიტრი ყოფილაო — თქვა შუბლშეჭმუნხილმა, გაწბილებულმა. კა-

მთარა პილაძე
კახინის თეატრი

რგი, გეყოფა, მეტი აღარ დალიოო — დაუძახა დარიამ. რაც არ არის, რა დაე-ლიოო — გაიცინა ნატომ. შენ არხეინად იყავი, დედაშენი თავშენახული ქალიაო — აპყვა შვილს დიმიტრი. — დიმიტრი მომიკვდეს... — დაიწყო დარიამ, მაგრამ ნერწყვი გადასცდა და ხველა აუფარდა. ჩანგლიანი ხელი გაასავსავა ჰაერში. სამივემ გაიცინა, თითქოს დარია განგებ ახველებდა, ტყუილზე რომ არ დაეფიცა ქმარი. — ალალი. აბა, დალიე — თავისი ჭიქა გაუწოდა ნატომ. დარიამ გვერდულად გამოხედა, ვითომ, რაღა არაყი მინდა, ისედაც ვიხრჩობიო. ერთი ხელით რეზინის სათბური ჰქონდა ფერდზე მიჭერილი, მეორე მაგიდაზე ჩამოედო და ახველებდა. დალიე, მე თუ გიყვარ-ვარო — შეეხვეწა ნატო. ჩემი ჭიქით და-ლევეს, ჩემი ჭიქით უფრო ესიამოვნებო — თავი გამოიღო დიმიტრიმაც. — არ გაგივთ ეგ ოინი... განა არ ვიცი... განა ვერ ვხვდები... — იძახდა დარია და ახველებდა, მაგრამ უკვე გაღიმებული, უკვე თავადაც აყოლილი ქმარშვილს, უკვე თავადაც ჩათრეული ამ უნებლიე მხიარულებაში. ნატოს ჭიქა ჩამოართვა და უთხრა: გინდაც მომკლას, მაინც და-ლევე, შენ რომ არ დალიოო. მაშინ, დიმიტრუნე ჩემი ჭიქათ — გადაწვა მაგი-დაზე ნატო. დარიამ ჭიქა გაარიდა. — სდომებია, სდომებია — ტაში შემოკჭრა დიმიტრიმ. — დალიე, დალიე, — დაი-ძახა ანდრომ. რამ გადაგრიათ ასე ერთ-ნაირად ყველანიო — გაიცინა დარიამ. დალიე და ახალ ბოთლსაც ჩამოდგამო — უთხრა დიმიტრიმ. რაც არა მაქვს, რას ჩამოვდგამო — გაიკვირვა დარიამ. ერთი ხელით ისევ რეზინის სათბური ჰქონდა ფერდზე მიჭერილი, მეორეში კი, ჩანგლის ნაცვლად, ახლა ნატოს ჭიქა ეჭ-ირა. — აბა, მე დამიფიცე. — უთხრა ნატომ. — აცალე, ჯერ დალიოს, — თქვა დიმიტრიმ. თან თვალი ჩაუკრა ნატოს. დარიამ დაინახა და შუბლი შეიკრა, ვი-თომ განაწყენდა, მაგრამ ამასაც თამაშო-ბდა, ქმარშვილს ეთამაშებოდა, სიამოვ-ნებდა თამაში, დიდი ხნის განუტყდელ, დიდი ხნის დავიწყებულ შევბას გრძნო-

ბდა მთელს სხეულში. მხოლოდ ბავშვო-ბაში, პაპის სახლში განეცადა მსგავსი სიხარული, უმიზეზო, წამიერი, მაგრამ წარუშლელი კვალის დამჩნეველი თან, ჩვეულებასთან გათანაბრებული, მი-უხედავად თავისი მოულოდნელობისა და განუგებობისა. — ჩვენს ოჯა-ხში უღვინო სადილი სადილად არ ითვ-ლებოდა. თქვენ გგონიათ, ერთი ორად მომეჩვენება? — თქვა დარიამ. დავგიმ-ტყვიეო — უთხრა დიმიტრიმ. დარიამ გაიცინა. მერე ჭიქა ფრთხილად მიიტანა პირთან, ფრთხილადვე შეახო ტუჩებში, თითქოს ცხელი იყო, და ნელნელა და-ლია. სანამ სვამდა, დანარჩენები თვალ-დაუხამხამებლად შესცქეროდნენ, დაძა-ბულნი, აღგზნებულნი, თითქოს იქამდე არ ენახათ, თითქოს წარმოუდგენელი ამბავი იყო, ერთი ჭიქა არყის დალევა. დარიამ ჭიქა დაცალა და სხარტად მოი-შორა პირიდან, თითქოს მუწუცი მოიგ-ლიჯა. „ჰოჰ“ — ამოიძახა შეწუხებულმა, თითქოს მტკივნეული იყო ჭიქის მოშო-რება. რა გასმევთ ამ ოხრობასო — თქვა სახეშეჭმუნხულმა და ცარიელი ჭიქა ნატოს დაუბრუნა. ნატომ ჭიქა ჩამოარ-თვა და წინ დაიპირკვევა, ვითომ, ცა-რიელი რისი მაქნისიაო. — დიმიტრი მომიკვდეს, აღარა მაქვს. დიმიტრი ჩავ-ლო... — დაიწყო დარიამ, მაგრამ ქმარმა არ აცალა. გაჩუმდი, არ გამწირო, არ და-მიფიცო ტყუილზეო. ანდრო კიტრიან ბოთლში ენას ყოფდა. ბოთლში კიტრი ლაყლაყებდა. აბა, ანდრო დაიფიცეო — უთხრა ნატომ დარიას. ჩასქდა თქვენი მუცელიო—მოტყდა დარია. ზანტად წა-მოდგა და ზანტად გამოაღო კარადის კარი. ერთი ხელის იდაყვით რეზინის სა-თბური ჰქონდა ფერდზე მიჭერილი, მე-ორეს კარადაში აფათურებდა, არც იყ-ურებოდა შიგ. დიდი ხნის წინათ გადა-მალულ ბოთლს დაეძებდა, ხელის მახ-სოვრობას მინდობილი. თან ბუზღუნებ-და: იმასაც ვნახავ, ხვალ რას იზამთ, წამ-ლად რომ დაგჭირდეთო. ხვალამდე დი-დი დროა, ხვალ იქნებ ჩვენც აღარ ვი-ყოთო — გაიცინა დიმიტრიმ. — თურქს უნახავ ხომ? — თვალი მოუჭკუტა ნატომ,

მაგრამ დედის ნაცვლად, გელა დინახა — მისკენ მორბოდა, წელსზემოთ ტიტველი. დროშასავით მოათრიალებდა სველ პერანგს. ნატომ თავი გაიქნია და ლიმონი აიღო. — თურქიც გჯობიათ თქვენ, გერმანელიც და ინგლისელიც. — თქვა დარია. — ოჰო?! — გაიკვირვა დიმიტრი. — შენ გაჩემდი. შენ გაჩემდი. შენი ბრალია ყველაფერი. — უყვირა უცებ დარია და მართლა გაბრაზდა, ქმრის არხენმა, ავდებულმა დიმილმა გააბრაზა რატომღაც. — ეირანდოლი. ეირონდა. ეაკერია. ეონგლიორი, ეოკეი. — თქვა ნატომ და ისევ დინახა გელა. სველ პერანგს მოატყლაშუნებდა. — თუ გვაძლევ, დააყენე საშველი... ყველანი დამნაშავეები ვართ. — გაბრაზდა დიმიტრიც. სრულებითაც აღარ უნდოდა არაყი. სიბრაზე რომ დაემალა, ცარიელი ჭიქა დააბზრიალა მაგიდაზე. ჭიქა თევზს მოხვდა და გაჩერდა. — კიდე. — დაუძახა ანდრომ. თან ორივე ხელით კიტრიანი ბოთლის ყელს ჩაფრენოდა, თითქოს დახრჩობას უპირებდა. ბებიამენი მამბრაზებსო — შესჩივლა დიმიტრიმ. დარია კარადისკენ შეტრიალდა. კარადში ბოთლებმა გაიწკრიალეს, ერთნაირად, ერთსულოვნად, დარია რომ დადებნით, გზაკვალი რომ აერიათ დარიას ხელისთვის, მაგრამ დარიას ხელმა ზუსტად ის ბოთლი იპოვა, რომელსაც ეძებდა, — აჰათ! — შესძახა ბრაზიანად ბოთლი ქმარს დაუდგა წინ, ვითომ ახლა შენს სინდისზე იყოს, გინდა დაალევიან შეილს ეგ შხამი, გინდა არაო. ვიდრე არაყს ჭიქებში ჩამოსახამდა, დიმიტრიმ ბოთლი მაღლა ასწია, შეაჯანჯღარა და სინათლეზე გახედა, თითქოს დარიას კეთილსინდისიერება შეამოწმა. მოკუმულ ტუჩებზე გამომწვევი, ჯიბრიანი ლიმილი დასთამაშებდა. ნატომ ისევ სულმოუთქმელად გადაჰკრა არაყი, მაგრამ აღარ ესიამოვნა. ლიმონს წუწუნდა, არყის გემო რომ გაეჭრო. მეც მინდა, მეც მინდაო — ყვიროდა ანდრო. ხელი გაგინმეს, ბავშვს თუ დაუსხაო — ბორგავდა დარია. ორი წვეთი რას უზამს, კარგაცაა მუცლისთვისო — დარიას აშინე-

ბდა დიმიტრი, თუმცა იმისკენ არც იტყობოდა, ისედაც გრძნობდა, როგორ წრიალებდა, როგორ იყო გამწვანებული წამოსახტომად. მოდით ახლა, ჩემი გებდნიერების სადღეგრძელო დავლიოთო — თქვა უცებ ნატომ. სუფრა დადღომდა, როგორც ადრე, დასაწყისში, როცა ნატომ იმდღევანდელი სადილობა გელას ქელეხად გამოაცხადა. რა იყო, რა ენა ჩაგივარდათ, რა ვთქვი ასეთი, არ იცოდით, რომ ვთხოვდებით — გულუბრყვილოდ გაიღიმა ნატომ. ანდროს ისე შეეშინდა, თითქოს შუალამისას ვილაცა უბრაახუნებდათ სარკმელზე, მაგრამ არ შეიმჩნია, ვითომ არაფერი გამიგიაო, და ისევ კიტრიან ბოთლს მიუბრუნდა. დაპირქვეავებულ ბოთლს ენაზე იბერტყავდა. ბოთლის ტუჩს გრძელი, ცრემლივით კრიალა წვეთი ეკიდა. — მე კანონიერი ქმარი მეყოლებო. ანდროს — კანონიერი მამა. — გააგრძელა გულუბრყვილოდ მომიღიპარმა ნატომ. ერთი წამით ანდროს გახედა, მაგრამ მაშინვე აარიდა თვალი. — თქვენც ერთხელ და სამუდამოდ ამოხვალთ სირცხვილიდან. — მოაყოლა ბოლოს. ჩვენ არაფრის არ გვრცხვენია, არც არავინ გვეჭირდებო — ჩაიბურღლუნა დიმიტრი. — რას ჰქვია, არ გვრცხვენია?! რას ჰქვია, არ გვეჭირდებო?! — პირში ეცა დარია. სახე წამოწებოდა, თმა გასჩეჩვოდა. ერთბაშად შეშლისთვის დაემსგავსებინა წამიერსა და ბოლომდე გაუაზრებელ იმედს. ფერღზე იდაყვით მიჭერილი ხელის თითები მოელუნა და გაეფარჩხა, საბრძოლველად გამზადებული ნადირის ბრჭყალებივით. ნატო ისევ გულუბრყვილოდ იღიმებოდა. მამის დაბნეულობაც მოსწონდა და დედის გაწამაწამიც, თუმცა არც ერთი მიჰქონდა გულთან და არც მეორე, უბრალოდ, გაცილებით უკეთ გრძნობდა თავს, ვიდრე იტყოდა ვთხოვდებითო, თითქოს მოწამლულს, კუჭი ამოერეცხა და მთავარი შხამი მოეშორებინა, რადგან იმ დღის მერე, როცა საბა ლაფაჩის სარკ-

ნათარ ზილამი
რანინს თიბარტი

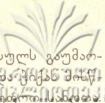
მელში სინათლე დაინახა, მართლა მოწყალელოვით გრძობდა თავს, იმიტომ კი არა, რაიმე შეურაცხყოფელი, დამაკნინებელი რომ მოეჩვენა უცებ თავის განზრახვაში — იმიტომ რომ, ყველაფერმა დაკარგა ერთბაშად აზრი: სიყვარულმა, განზრახვამაც, ქალბატონმა ელენემაც, რადგან სამივე იმდენად სჭირდებოდა, რამდენადაც სამივეს მეშვეობით მაინც გელასთან იყო დაკავშირებული, ხოლო საბა ლაფაჩის დაბრუნება კიდევ ერთი დადასტურება იყო იმისა, გელა რომ აღარ არსებობდა. ასე რომ, აღარც იმას ჰქონდა მნიშვნელობა, საბა ლაფაჩის ცოლი ვახდებოდა ის, თუ პროფესიონალი საყვარელი ძლიერთა ამა ქვეყნისა; ანდა სულაც ხუთმანეთიანი მეძავი — მეზღვაურთა და მოგზაურთა თავშესაქცევი ტიკინა. რალა თქმა უნდა, აღარც პოლიციას შეაშფოთებდა მისი უკანონო შვილის მამის ვინაობა, რადგან მეკედარი მამის შვილი ისეთი გაიზრდებოდა, როგორ გარემოსაც დედა შეუქმნდა: ან დედის მეუღლესავით, იმპერიის ოფიცერი ვახდებოდა, ან დედის საყვარლებივით, პატივისა და სიმდიდრის მოხვეჭას მიჰყოფდა თავიდანვე ხელს, ანდა დედის შემთხვევითი მუშტრებივით, დილიდან დილამდე დუქანში ჩაღებოდა და მხოლოდ იმიტომ გამოვიდოდა იქიდან ერთი წუთით, შარდის ბუშტი რომ გაეცალა და ქუჩაში ჩავლილი გოგოებისთვის თავისი სიბილწე დაენახებინა. საბა ლაფაჩის დაბრუნება არც სწყენია, არც გახარებია, რადგან საბა ლაფაჩს სინამდვილეში არაფერი ესაქმებოდა მის პირად ცხოვრებასთან, ისა და საბა ლაფაჩი სხვადასხვა დროში არსებობდნენ და, ადვილი შესაძლებელია, საერთოდ ვერ ამჩნევდა იგი, მით უფრო, როგორც ქალს, როცა ათასში ერთხელ, სტუმრად მოდიოდა მათთან, შორეული, ბიბლიური წარსულის ელჩი, შორეული, ბიბლიური წარსულისა, რადგან იმისი წასვლის შემდეგ, ყოველთვის ერთნაირად ეუფლებოდა მთელ სახლს დროის უსასრულობის, დალილობის, განწირულობის მომთენთავი, და-

მასვედინებელი შეგრძნება, რაც ისევე უცხო და მიუღებელი იყო ნატოს არსებობისთვის, როგორც... როგორც გელასთვის ციხე. საბა ლაფაჩის საცემელის თებულმა სინათლემ, უპირველეს ყოვლისა, სწორედ დროის უსასრულობის, დალილობისა და განწირულობის შეგრძნება გაუჩინა ნატოს და იმასაც მაშინვე მიხვდა, უფრო ადრე რომ დამკვიდრებულიყო ეს შეგრძნება მის არსებაში, ვიდრე საბა ლაფაჩის საცემელში შუქი აინთებოდა. იმ დღის მერე აღარ მისულა საბა ლაფაჩის სახლთან. სრულებითაც არ ედარდებოდა, რას ეტყოდა ის პოლიციას. მაგრამ ახლა უფრო დამნაშავედ თვლიდა თავს იმის წინაშე, ვიდრე ადრე, ვიდრე საბა ლაფაჩი საერთოდ იმდენად არსებობდა, რამდენადაც სულელური განზრახვის შესანარჩუნებლად იყო საჭირო, რამდენადაც ღმერთი არსებობს, ყველასათვის ერთნაირად მიუწვდომელი, ერთნაირად უხილავი, რომელიც მაშინ ახსენდებოდა, როცა სხვა ვხა აღარა აქვთ და რომლისგან მხოლოდ იმას მოითხოვენ, რისი აღსრულებაც თავად შეუძლებლად მიაჩნიათ, რადგან ის ღმერთია, და იმიტომაცაა ღმერთი, არაფერი რომ აკავშირებს მისი იმედის ამარა დაჩრჩენილ ადამიანთან, ვარდა იმავე ადამიანის გულბურყვილო და გინდაც თავხედური მომთხოვნელობისა, ჟინიანობისა. დიახ, ღმერთი იმიტომაცაა ღმერთი, არავითარ მონაწილეობას რომ არ იღებს შენს პირად ცხოვრებაში, ვიდრე პირადი ცხოვრება გაქვს და, ასე თუ ისე, თვითონვე შეგიძლია გაართვა თავი ცხოვრებისეულ დაბრკოლებებს, ხოლო როცა შენი პირადი ცხოვრება სხვათა განსჯისა და განქიქების საგნად იქცევა, როცა შენი მიზეზით, შენთვის ყველაზე ახლობელი და ძვირფასი ადამიანებიც საფრთხეში იგდებენ თავს, არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს, ვინ მოგვევლინება ღმერთად, ანუ მიუღწეველ, უხილველ სულად, რომელთანაც უფრო თამამად შეგიძლია თქვა ის, რისი თქმაც მშობლებთანაც გაგიჭირდება, შეგიძლია დააკისრო ის, რაც თვითონაც სულმდაბლო-

ბად მივაჩნია და სწორედ იმიტომ გა-
ვაქეს ღმერთისა და არა ადამიანის სამ-
სჯავროზე. მაგრამ საბა ლაფაჩი ახლა
ჩვეულებრივი ადამიანი იყო, ადამიანუ-
რი თავმოყვარეობის, ღირსების, ზნეო-
ბის მატარებელი, და არავის არ ჰქონდა
უფლება. ადამიანისთვის შეუფერებელი
გულისხმიერება, გაგება, განურჩევლობა
ანდა სულაც გულგრილობა მოეთხოვა
მისგან. სულ ფიქრობდა, მივალ, ბოდიშს
მოვუხდი, ყველაფერს ავუხსნიო, მაგ-
რამ ბოლო წუთას, იმის სევდიან მზერა-
სა და ღიმილს რომ წარმოიდგენდა, მუ-
ხლი მოეკვეთებოდა ხოლმე. მაგრამ მა-
ინც უნდა მისულიყო, თანაც იქამდე, ვი-
დრე პოლიცია დასაპირისპირებლად მიი-
ყვანდა იმასთან და უკვე აღარც ბოდიშის
მოხდას ექნებოდა აზრი. ამას თვითონაც
გრძნობდა და უარესად ღიზიანდებოდა.
— ცოტა ბებერი კია, მაგრამ წყნარი, წე-
სიერი კაცია. — გააგრძელა უდარდელი
ხმით. — რაც მთავარია, ვუყვარვარ და
პატივს მცემს. თუ არ გამოიმყვები, თავს
მოვიკლავო. — გაიცინა რატომღაც. —
სხვათაშორის, თქვენც იცნობთ — მოა-
ყოლა უცებ. ხუმრობ თუ მართლა ამბო-
ბო — შევედრა დარია. — მართლა ვა-
მბობ. მართლა ვამბობ. — გაბრაზდა ნა-
ტო, ვედარ გაუძლო თვალთმაქცობას.
— რატომ უნდა ვხუმრობდე? რა მეხუ-
მრება? არ შეიძლება, მეც შემირთოს
ვინმემ? — რას ჰქვია, არ შეიძლება?!
შენ კი არა... — მღელვარებისგან ენა
დაება დარიას. — ჩემზე უარესებიც
თხოვდებიან, არა? — ღვარძლიანად
გაულიმა ნატომ. — განა არსებობენ ჩე-
მზე უარესებიც? — მაგას ვამბობ? რა-
ტომ გესმის ჩემი სიტყვა? შებრუნებუ-
ლად? — შეწუხდა დარია. უარესად მიი-
ჭირა ფერდზე რეზინის სათბური. დაბ-
ნეულმა გამოხედა ქმარს. დიმიტრი და-
რწმუნებული იყო, ნატო რომ ხუმრობ-
და, არაყს იყო აყოლილი, ხოლო დედის
გულუბრყვილობამ კიდევ უფრო გააქე-
ზა, კიდევ უფრო ღრმად შეატოპინა თა-
ვისავე მონაჭორში, მაგრამ მეორე წუ-
თას გულიანად გაიცინებდა ალბათ და
დედამისს ეტყოდა: რატომ გჭერა ყვე-

ლაფერი, ასე როგორ შეიძლება ცხოვ-
რებაო. ჯერ, ზრდილობისთვის, მაინც
გვეკითხა, ვის მიყვება და მეტი ჩაგვე-
ლაგებინა მზითვებით — დაუძახა ცოლს.
— შენ გაჩუმდი. შენ გაჩუმდი. — ისევ
აენთო დარია, თუმცა მაშინვე მიხვდა,
ქმარი მართალი რომ იყო: გათხოვება
გათხოვებდალ, მაგრამ ხისფეხა კოსტას
ხომ არ გაატანდნენ შვილს, მხოლოდ იმ-
იტომ, კანონიერი ქმარი რომ ყოლოდა?
ისევ ნატოს მიაჩერდა აწრიალებული,
მომლოდინე თვალბით. — ვის მიყვებ-
ბი დაააა. — მეტიჩრულად გააგრძელა
ნატომ. — ვის მიყვები? ხო. გამახსენ-
და. ბატონ საბა ლაფაჩზე რას იტყვი?
მე მგონი... გაანებე მაგ ბოთლს თავი!
— დაუყვირა უცებ ანდროს და ყურებ-
ზე აიფარა ხელები, თითქოს საკუთარ-
მა ხმამ შეაშინაო; ნიკაპი უცახცახებდა
და ჭერში იყურებოდა, უეცარი ცრემ-
ლი რომ დაემალა, მაგრამ ცრემლი მაინც
მეტი აღმოჩნდა, ვიდრე მისი თვალის
უპეები დაიტევდნენ, და ნელნელა ჩა-
მოაოცდა ლოყებზე. ამჯერად დიმიტ-
რიც დაიბნა, გული მოუტრიადა ნატოს
საცოდაობამ. უბედურების სუნი ეცა,
როგორც მწვევარს ნადირისა, და, უნე-
ბურად, ჭადის ჭინჩხებს დაუწყო მოგ-
როვება ათრთოლებული თითებით. ეს
თამაში აღარ იყო, არც სიმთვრალე. ნა-
ტო გალახულს უფრო ჰგავდა, ვიდრე
მთვრალს, ისევ ჭერში იყურებოდა, ნი-
კაპი უცახცახებდა და სურდოიანი ბავ-
შვივით აქსუტუნებდა ცხვირს. სხვებზე
არანაყლებ შემცბარი, მოუთმენლად
ელოდებოდა, როდის მიეცემოდა საშუა-
ლება, ეს უეცარი სისუსტე რომ გაება-
თილებინა, გაებათილებინა და ისევ თვა-
ლთმაქცობის საიმედო ნიჟარაში ჩაბ-
რუნებულყო. დიმიტრიმ ესეც იგრძნო
და თავი ვალდებულად ჩათვალა, მიხმა-
რებოდა შვილს. უდარდელად გაიღიმა
და მღელვარებისგან ჩახრინწული ხმით,
ვითომ სხვათაშორის, თქვა: საბა ლაფაჩი
კარგი კაცია, მაგრამ არა მგონია, ცოლი

ოთარ ჰილამი
რკინის თმაბრი

რომ ჰირდებოდესო. ნატომ გაიცინა. ისევ ისე იჯდა, ჰერს მიშტერებულო. ხელიკივია რომაა ვალეული, იმიტომ არ ეტყობა ასაკი, თორემ სამას წელს იქნება გადაცილებულიო — გააგრძელა დიმიტრიმ. ნატომ ისევ გაიცინა. დიმიტრიმ იგრძნო, ნატო მადლიერი რომ იყო მისი, გული გაუთბა, ხმაც დაეწმინდა და გახალისებულმა, ისიც კი გაიხსენა, როგორ იჯდა საბა ლაფაჩის კალთაში და ჯერ კიდევ სანახევროდ მძინარე, შიშისაგან როგორ კრუნჩხავდა ფეხის თითებს; როგორ უტრიალებდა ცხვირწინ საბა ლაფაჩი მანდილით გადახვეულ ხელს და როგორ ეუბნებოდა — აი, მე როგორი ვავა მაქვს და აი, მე როგორი ვავა მაქვსო. თვითონვე იცინოდა, შორეულ, ბევრშვობის დროინდელ მოგონებებში გადავარდნილი, და სხვებიც რომ გაეცინებინა, აზვიადებდა, მუქი ფერებით ხატავდა ყოველ წვრილმანს. მიზანსაც აღწევდა: ყველანი იცინოდნენ. ანდროც, ნატოც, დარიაც. ანდროს ბევრი არაფერი ესმოდა, მაგრამ მოწონდა, უხაროდა, ყველანი რომ იცინოდნენ და თვითონაც ჰყვებოდა უფროსებს; ხან ბებიას შეაკვირდებოდა, ხან დედას, და ისინი რომ ჩაიფხუტუნებდნენ, გულიანად კისკისებდა. კარგი, სირცხვილია, რეებს ამბობო — ყასიდად წყრებოდა დარია, მაგრამ მაშინვე პირზე მიიფარებდა ხოლმე ხელს, სიცილის შესაკავებლად. ჩაფსმაც ჩაფსმას ჰქვიაო — ყვებოდა, როლში შესული, საკუთარი ნალაპარაკევით აღზუნებული დიმიტრი. — წარღვნა მოგონილია. მთელი კვირა დატბორილი იყო ქალაქი და ფაეტონების მაგივრად, ნავეებით დადიოდა ხალხი, როგორც ვენეციაშიო. ბოლოს ყველანი გააფრთხილა, არსად წამოსცდნოდათ ეს ამბავი, რადგან, მისი აზრით, საბა ლაფაჩი კიდევ ჯობდა სხვებს და თუნდაც ასაკის გამო, ყველასაგან პატივისცემას იმსახურებდა მხოლოდ, მიუხედავად იმისა, ოდესღაც ქვეშაფსია იყო ის თუ მზეჭაბუკი. — ელასა, მელასა, ჭიქა მეკიდა ყელასა, მთქმელსა და გამგონებელსა ძილი გაა-

მოთ ყველასა. ჩვენს წარსულს გაუმარჯოს. — თქვა დიმიტრიმ და ჭიქანს მოსწავდა. — წარსული მანც ვერც მოსწავდა რაც არის, ის არის. — თქვა ნატომ, თვლები ხელის ზურგიით ამოიწმინდა და იმანაც აიღო ჭიქა. — შენ მამაშენს ნუ უსმენ, — ისევ აფორიაქდა დარია. — საბა ლაფაჩს ჩვენი დასაწუნი არაფერი სჭირს. ისე მოიქეცი, როგორც გულმა გირჩიოს, მაგრამ მამაშენს არ დაუჯერო. მამაშენმა ერთხელ უკვე... — უცებ გაჩუმდა, შემეცარმა გამოხედა დიმიტრის. დიმიტრი ყურადღებით უსმენდა, გაღიმებული, დაინტერესებული. დარიას ჭმარი შეეცოდა, მაგრამ ამ მოულოდნელმა სიბრაღულმა უარესად გააღვიანა, სიბრაღულით ფონს ვერ გავიდოდა, პირიქით, სიბრაღული უნდა დაეძლია პირველ რიგში, თუკი შვილის გადარჩენა უნდოდა, თუკი კიდევ შეიძლებოდა შვილის გადარჩენა. — მამაშენმა ერთხელ უკვე გადაწყვიტა შენი ბედი. — მაინც დამითავრა, საკუთარი სიბრაღულის ჯიბრით. — საინტერესოა, საინტერესოა. — სახე შეეცვალა დიმიტრის. ნატომ არაყი მოსვა და ნაკლული ჭიქა დედას გაუწოდა. დარიამ უნებურად ჩამოართვა ჭიქა. ახლა ერთი ხელის იდაყვით სათბური ჰქონდა ფერღზე მიჭერილი, მეორეში სანახევროდ დაცლილი ჭიქა ეჭირა და ნირწამხდარი, სახტად დარჩენილი, აცეცებდა თვალებს. — ბატონებო, ბატონებო, ჭკუას მოუხმეთ. — გაიცინა დიმიტრიმ და ხელი ასწია, თითქოს სასამართლოში იყო და მთელი დარბაზი ჰყავდა გასაჩუმებელი. — ჭკუას მოუხმეთ, ბატონებო! ნატომ მამას შეხედა, არც გაოცებით, არც სიბრაზით, არც საყვედურით, უბრალოდ, შეხედა, მამის ხმის უეცრად შეცვლილმა უღერადობამ უფრო მიიქცია მისი ყურადღება, ვიდრე ნათქვამმა. ეგ იყო და ეგ. სხვას არაფერს გრძნობდა, არც არაფერი აწუხებდა. არაფერზე ფიქრობდა. გამოაგნებელი სიცარიელე გასჯდომოდა ტანში, თითქოს შიგნით არაფერი ჰქონდა, არც გული, არც ღვიძლი, არც ფილტვები და არც კუჭნაწლავი; ხორცის კედლები იყო მხოლოდ

და იმ კედლებში მოქცეული სიცარიელე-
არაყითა და ლიმონის წვენი თ აპირებდა
იმ სიცარიელის ამოვსებას. არა, თვი-
თონ არაფერს არ აპირებდა, უბრალოდ,
სიამოვნებდა და ისიც ეწაფებოდა ორი-
ვეს. ისეთი გრძნობა ჰქონდა, თითქოს
ძალიან შორიდან, ძალიან დიდი ხნის მე-
რე დაბრუნებულყო ამ სახლში, მაგრამ
არც ეს გრძნობა სცვლიდა რამეს. ხან-
დახან მისკენ გამოქცეული გელა ელან-
დებოდა, მაგრამ საკმარისი იყო, თავი
გაექნია, ანდა სხვა რამეზე გადაეტანა
თვალი, ისიც მაშინვე ქრებოდა, არ უძა-
ლიანდებოდა. ყელი ეწვოდა ოდნავ, ყე-
ლი და ტუჩები. მაგრამ არც ისე, წარამა-
რა ყურადღება რომ მიექცია იმათთვის.
გამოღვიძიდა, გამოწუწული ლიმონის
ქერქი თევზზე დააგდო და ახალი აიღო.
მის ჰიქას, დედამისს რომ ეჭირა ახლა,
ლამპის შუქი ეცემოდა და თვალისმომჭ-
რელად ბრჭყვიალებდა, როგორც აღმა-
სის თვალი გვირგვინზე. ჰიქის თვალი-
სმომჭრელი ბრჭყვიალი იზიდავდა, მაგ-
რამ ჭერჭერობით, ამ მაცდურ მიმზიდ-
ველობასაც უძალიანდებოდა. ყველანი
კარგახანს ღუძღნენ. ბოლოს ისევ და-
რიამ დაარღვია ღუმელი: რამდენიც არ
უნდა იომოს ქალმა, მისი ხვედრი მაინც
მოწყალების მიღებააო — თქვა მშვი-
დად, სედიანანად. არავის არ მიმართავე-
და, ხმამაღლა ფიქრობდა თითქოს. თვა-
ლები ნელა, თანდათანობით ევსებოდა
ცრემლით, მაგრამ დღეს ვეღარ მოიტყუ-
ებდა თავს ამ უჩუქმარი, დაბადებამდე
დათრგუნული, ხათრის, თავშეკავების
ფილტრში გატარებული ცრემლით, ვე-
ღარ შეაკავებდა ლამის გაჩენის დღი-
დან ნათმენსა და ნამალავ ჟინს, სურ-
ვილს, მოთხოვნილებას ნამდვილი, უკი-
დეგანო, შეუზღუდველი, მოუერიდებე-
ლი გლოვისა, და თავზარდაცემული გა-
რბოდა თავისი ბავშვობისკენ, ერთადე-
რთი ქვეყნისკენ, რომელიც არავის ეო-
მებოდა, რომელსაც პურის, ღვინისა და
გამზეურებული ლოგინის სუნი ასდიო-
და, ვარდისა და იასამნის ფერი დაჰკრა-
ვდა, საგოზინაყე თაფლისა და საჩურ-
ჩხილე ბადაგის გემო ჰქონდა; სადაც მა-

შინ თენდებოდა, როცა აივნის მოაჯირ-
ზე შეფრენილი მამალი დაიყვილებდა და
მაშინ ღამდებოდა, როცა მაგიდის თავ-
ში დაბრძანებული პაპა პირჯვარს ვაღ-
იწერდა და ღმერთს ახედავდა; სადაც
შიშს დასცინოდნენ, სიკეთეს ქადაგებ-
დნენ და სიყვარულს თვალის ჩინვიით
უფრთხილდებოდნენ... და სადაც, რაც
მთავარია, არავინ კვდებოდა, არც იცუ-
ლებოდა, ისეთივე იყო, როგორიც გუ-
შინ, და ისეთივე იქნებოდა ხვალაც; ხვა-
ლაც კი არა, სულ, უსასრულოდ... ბავშ-
ვობაში მიბრუნებულ დარიას ყველაფე-
რი ისევე ხვდებოდა, როგორც დატოვე-
ბინა, ღმერთმა იცის, როდის. თვითონ
ნაც ისევ პატარა გოგო იყო, ისევ წითე-
ლი, ჰრაჰუნა, ღიღებინი ფეხსაცმელები
და ლურჯი, მაქმანებინი კაბა ეცვა,
ხელში კაბისფერი ქოლგა ეჭირა და თა-
ლარის ქვეშ, სელის სკამზე დასკუბებუ-
ლი, ქალბატონივით ფეხი-ფეხზე გადად-
ებულო, ვენახში ჩაყარულ პაპას ელო-
დებოდა. პაპაც ისევე მოულოდნელად
გამოდიოდა გველხოკერების ფაჩუნით,
კალიების კუთვითა და მუმლის წულით
გაბრუნებული ვენახიდან, როგორც დი-
ლის ნისლიდან — მათი სოფლის თავზე
გადმომდგარი საყდარი. ერთ ხელში
ისევ „ყველაზე ლამაზი“ ჩხა ეჭირა, მეო-
რეში — „ყველაზე გემრიელი“ ატმები,
რომლებიც დარიას უნდა გაეშველებინა,
რადგან თვითონ ვერ „რიგდებოდნენ“ და
თურმე, სულ იმაზე ჰქონდათ ჩხუბი, არა
მე უნდა შემეჭამოს დარიამ პირველად
და არა მეო. პაპას ისევე ეჭუტებოდა, ის-
ევ უუუუუუნებდა მზემიშუქებული თვა-
ლები და ისევ ღიმილით ეუბნებოდა და-
რიას: ასე უნდა გოგო, იმ ვეჭილს რომ
გვანაცვალე ყველანიო. „ისიც უბედუ-
რიაო“ — პასუხობდა დარია და თან გა-
ბრაზებულ ფუტკარს იგერიებდა ქოლ-
გით, ჩხასა და ატმებს რომ გამოსდევ-
ნებოდა ვენახიდან. „ქმარს ვინ ჩივის,
შვილიც გამიუბედურდაო“ — აგრძელებ-
და დარია, მაგრამ პაპას ან არ ესმო-

ოთარ ზილანაძე
რკინის თმაბრი

და, ან არ უნდოდა გაეგონა, თითქოს თუ მოუყრებდა, შვილიშვილსაც დაავიწყებდა ცხოვრების სისასტიკესა და სივერაგეს, ატმითა და ყურძნით ჩაუტკბარუნებდა ცხოვრების ბალამით ჩამწარებულ, ჩამწვარ გულმუცელს. „ნელა ჭამე, გოგო, კაბა არ დაისვარო, თორემ მოგვკლავს ბებიაშენი“ — ეუბნებოდა დარიას. დარია კი ფაცაფუცით თქვლევდა წვნიან ატამს, სველი თითები ერთმანეთზე ეწებებოდა, ნიკაპზე ტკბილი წვეთი უბზინავდა, ეშინოდა, არ გასხლტომოდა ხელდან პაპის ფაფქვინილი, ხორციანი, სლიპინა ნაყოფი, და თან სლუკუნებდა: ცეცხლსა ვჭამ და ცეცხლსა ვსვამ პაპაჩემოო; ძალზე უარესი ყოფილა ადამიანიო; ასეთი ბედამწვარი თუ ვიყავი, ნეტავი მართლა არ გაგეშვით, ნეტავი ამ თალარქვეშ, ამ სკამზე, ამ ფეხსაცმელებსა და ამ კაბაში მოვმკვდარიყავი ამხნისაო... „ნუ ტირი, გოგო, წამო, ვირზე უნდა შეგსვავ“ — ეუბნებოდა პაპა და დარიასაც ერთბაშად ავიწყდებოდა სატკივარი, გახარებული, გაბედნიერებული, ფეხსაცმელების ჭრაჭუნითა და კაბის შარი-შურით მიჰყვებოდა არარსებულ პაპას არარსებული ვირისკენ, რომელიც არარსებული ვენახის ღობესთან იდგა, არარსებული კაკლის ხეების ძირას, და დაეჭვებული, დაინტერესებული იყურებოდა, რას მიპირებენ ნეტავი, რა უნდათ ჩემგან ამ დამთხვეულ პაპა-შვილიშვილსაო. ეს არარსებული ქვეყანა იყო დარიასთვის ერთადერთი ხსნა, ხსნა კი არა, დროებითი თავშესაფარი, ხსნადლოდ მოწოდებული ჭიქა წყალი, რომელსაც მომწოდებლის ხელის სუნი ასდიოდა და თავისი სიკეთით, ღმობიერებითა და სიწმინდით, სასიცოცხლო ძალებს აღვიძებდა უბედური ქალის ბნელსა და შეძრწუნებულ წიაღში. მაგრამ ამჟერად, ვერ მოასწრო დარია ბავშვობაში გახიზვნა, არ აცალეს, უკანვე მოაბრუნეს შუა გზიდან. დამიბრუნე, ახლავე დამიბრუნე ჩემი ჭიქაო — დაუძახა ნატომ და მისკენ გადახრილი, მაგიდაზე გადაწოლილი, ხელით თეფშის კლდეს დააწვა.

თეფში დაყირავდა და გამოღვიძილი ლიმონის ქერქი მკერდზე მიკერდა თუბიქვას გიხეთქიათ. გინდა შეგილოცოთა ამ სახლში და გინდა ძაღლს უყუფიაო — თქვა დარია და ჭიქა კი არ დადგა, დახეთქა მაგიდაზე. ჭიქის ნაცვლად, ჩანგალს დასწვდა, თითქოს ჭამის გაგრძელებას აპირებდა, ანდა თითქოს ქმარშვილის მოსაგერიებლად მოიმარჯვაო, მაგრამ უცებ ჩანგლიანი ხელი შუბლზე მიიღო და ბავშვივით აზლუქუნდა. — და ცრემლოდა დარიაცა. რა იყო, რა მოგივიდათ, სხვას არავის დაუღლეია არაყი?! — დაიძახა დიმიტრიმ. ნატო უაზრო, გამოცარიელებული თვალებით მისჩერებოდა. ანდრო აბურძგნული იჯდა, ისევ კიტრიან ბოთლს ჩასჭიდებოდა ორივე ხელით. დარია კი ზლუქუნებდა. ქარი მთელი ძალით მოეხეთქა სარკმელს, თითქოს ამათთან ყოფნა უნდოდა და ვერ მოისვენებდა, სანამ არ შემოაღწევდა. რა მოხდა, რა უთხარი ასეთიო. — ახლა ნატოს ჰკითხა დიმიტრიმ. ნატომ მხრები აიჩეჩა. ისევ უაზრო, გამოცარიელებული თვალებით იყურებოდა. დარია კი ტიროდა. თანდათან ხმას უწევდა. ზუზუნებდა, ზმუოდა, როგორც ცარიელ ქუჩებში ქარი, ყველასათვის მოსაბეზრებელი. ყველასაგან ათვალწუნებული, მარტო დარჩენილი. არავინ იცოდა, რას ტიროდა, ვის მისტიროდა. მაგრამ ყველანი გრძნობდნენ, ოჯახურ კინკლაობასა და წყენაზე მეტი მიზეზი რომ ჰქონდა ამ ტირილს, რაღაცის, ბნელისა და შემზარავის მაუწყებელი რომ იყო იგი. დავამტვრევ ყველაფერსო — თქვა ნატომ მშვიდი, ჩვეულებრივი ხმით. დიმიტრი დამფრთხალი, დაბნეული აცეცებდა თვალებს. ანდრო ბოთლს ჩაფრენოდა. დავამტვრევ ყველაფერსო — გაიმეორა ნატომ, რადგან ახლახანს ნათქვამი ეს ორი სიტყვა ჯერ კიდევ არ გადაშლოდა ენიდან, ხოლო სხვა სიტყვები ერთმანეთში ათქვეფილყვინენ, ერთ უაზრო, უსახო გუნდად ქცეულიყვინენ მის შეგნებაში. უცებ ანდროს დაეინებული მზერა იგრძნო და შეკრთა, აენთო, ალგზნო, როგორც მსახიობი, მისივე ნათქვამით.

მისივე ნამოქმედართ მოჯადოებული დარბაზის წინაშე. „ანდროს ვუყვარვარ. ანდროს ვეცოდები. მარტო ანდროს ესმის ჩემიო“ — გაიფიქრა სწრაფად. გულის ამაჩუყებელი, ყველაფრის გადამძლევი სურვილით მოუნდა, კიდევ უფრო შეყვარებოდა, კიდევ უფრო შესცოდებოდა ანდროს. რა გინდა, დედაჩემო, ეს ერთი დღე მაინც მაცალე, აღარ შემიძლია მეტოი — თქვა ყალბი წუხილით, ყალბი უმწეობითა და სასოწარკვეთით, რაც ბუნებრივ სიშმაგეში გადაეზარდა იმავე წუთას. გამოგვიტირა ყველანი წინასწარო — თქვა დიმიტრიმ. — შენ გაჩუმდი, შენ გაჩუმდი — დაუყვირა ნატომ და მუშტი დაჰკრა მაგიდას. დიმიტრიმ გაკვირვებულმა შეხედა, რალაცის თქმა დააპირა, მაგრამ ნატომ არ აცალა, ისევ დაჰკრა მაგიდას მუშტი და ახლა უფრო ხმაძალა იყვირა: გამანებეთ თავი, აღარ შემიძლია თქვენი ხმის გავონებაო. და აი, უკვე სიშმაგის ტყვეობაშია მთლიანად. აღარც თავი ახსოვს, აღარც მასურებელი. „აღარ შემიძლია... გაჩუმდი... გაჩუმდი... თორემ... თორემ...“ — სიტყვა არ ყოფნის, არ ყოფნის კი არა — აღარჩობს, აღარ ეტევა უეცარი რისხვით დავიწროებულ ყელში. ახლა ფეხზე თუ არ წამოდგა, მართლა დაიღრჩობა. სისხლი თავში აქვს ავარდნილი. ველარაფერს ხედავს. — დევამტრევე... ყველაფერს დევამტრევე — ყვირის გამწარებული. სკამი ვერ მოუშორებია, თითქოს ძეძვის ბუჩქში ჩაუდგამს ფეხი. მაინც ახერხებს, გამოსტაცოს შვილს კიტრიანი ბოთლი; მაინც ხედავს, როგორ იმსხვერვეა კიტრიანი ბოთლი ვედელზე; როგორ იპობა ჰაერშივე და ნაწილ-ნაწილ როგორ ჩამოდის ძირს ბოთლში გამოშპალი კიტრი; როგორ მიცოცავს მამის ლოყაზე სისხლის წითელი ჰიყავლა — ალბათ ბოთლის ნამსხვერვემა გაუკაწრა ლოყა. დედამისი კი ისევ ისე ზის, ჩანგლიანი ხელი შუბლზე მიუდია და ტირის, ზუზუნებს, ზმუის. — აღარ შემიძლია. აღარ შემიძლია. — სული ეხუთება ნატოს. „ნატო, ნატო. ნატო“. — ეძახის მამა: თითქოს კი არ ამ-

შვილებს, აქეზებს, როგორც მასურებელი მსახიობს: კარგია, მიდი, გააგვიყვარე. მაგრამ ნატოს მართლა აღარ ემეტოლია მეტი, ვერ ამოისუნთქავს, ვერ იცოცხლებს, კიდევ ერთი წამი თუ დარჩა აქ. იცის და არც იცის, რას აკეთებს. უნდა და არც უნდა გააკეთოს ის, რასაც აკეთებს. უცებ გამომაფხიზლებელი, შემარცხვენელი სისუსტე ეუფლება. ისეთი გრძნობა აქვს, თუ ამოისუნთქა, წაყვება კიდევ საკუთარ ამონასუნთქს. უჭირს თვალი გაუსწოროს შვილს, ისევ დაეინებული რომ შემოსცქერის. რცხვენია, წუხს, თუმცა წესიერად აღარ ახსოვს, რა მოხდა, რამ გადარია ასე, რა უნდოდა? ვის მოკვლას აპირებდა? დედის? მამის? შვილის? თუ სამივესი? კი მაგრამ, იმათ რა დაუშავეს? კარგის მეტი რა გაუეკეთებიათ ნატოსთვის? იმათაც ის დაუშავეს, რაც საბა ლაფანმა დაუშავა: ფუჭი იმედი ჩაუსახეს; აიძულეს ფეხი აეთრია ამ დამპალ ქვეყანაზე; ესუნთქა ეს დამპალი ჰაერი, იმიტომ რომ უყვართ, ეცოდებათ ნატო, თითქოს სიკვდილი უფრო საშინელებაა, ვიდრე სიცოცხლე. ვინ დაადგინა, ვინ დაამტკიცა ამგვარი სისულელე? ვინ რა იცის, პირიქით რომ არაა, თუნდაც იმათთვის, ვისაც აღარ შეუძლიათ სიყვარულს სიყვარულით უპასუხონ. ნატოსაც არ შეუძლია, რადგან რაც სიყვარულითვისაა საჭირო, გელამ თან წაიყოლა, გელამ გამოწოვა, როგორც ბუზი ობობამ და ცხოვრების აბლაბუდას ფშუტე, ცარიელი, უუნარო და უგრძნობელი გვამი შეატოვა მხოლოდ. აი, რა მოუვიდა ნატოს. აი, რა აბნევს, აბრმავებს, აშმაგებს. მკვდარია და ვერ ამჩნევს. იბრძოლეო — აქეზებენ, როცა დამარხვის მეტი არაფერი აღარ უნდა თავად. — ცხელა. თქვენ არ გცხელათ? — ამბობს სტუმარი ქალივით. თითქოს არაფერი არ მომხდარა, თითქოს ეს ყველა შემოვიდა და პირველი სიმორცხვისა და უხერხულობის დასაძლევად, ისა თქვა, რაც ენაზე

ოთარ ჰილაძე
რაინის თიბარი

მოადგა. მაგრამ არავინ არ პასუხობს და ისიც უხმოდ გადის ოთახიდან. დიმიტრი ახლა ტახტის კიდევ ჩამოიჭრა. ლაქებში მოუწყვედევია ხელები; ლოყაზე სისხლის წვრილი ზოლი შეხმობია; თავი ჩაუქინდრავს და ტალახში ამოგანგლულ ფეხსაცმელებს დასცქერის. „შეშა რომ შემოვიტანე, ალბათ მაშინ თუ დავისვარეო“ — ფიქრობს თავისთვის. მისი ცოლი კი კედელთან ჩაუტყულა, რეზინის სათბური ორივე ხელით მიუჭერია მუცელზე და ჩუმად, მაგრამ გულის გამაწვრილებლად ზუზუნებს. — გაჩუმდი ადამიანო. თავიდან დავიწყოთ? ცოცხლად დავჭამოთ ერთმანეთი? — ეუბნება დიმიტრი ცოლს. თან თავის ტალახიან ფეხსაცმელებს დასცქერის. ანდრო მარტო ზის მაგიდასთან. ნატო ეზოშია. ჰაერს ჩაყლაპავს, დამშვიდდება და შემობრუნდება. მალე ოთხივენი ისევ ერთად იქნებიან. — გაჩუმდები თუ არა? გაჩუმდები თუ არა? — ეძახის დიმიტრი ცოლს. არ უნდა ოთახში შემობრუნებულ ნატოს დედა ისევ ატირებული დაუხვდეს. „ჩქეიფეს“ და ეყოფათ. ყველამ გამოირწყო თავისი მუწუცი და ახლა, კეთილი ინებონ, და დამშვიდდნენ, დაიკავეთ თავიანთი ადგილები, რადგან ცხოვრება გრძელდება და ჭერ კიდევ საკითხავია, დაინგრევა თუ არა იგი. დიმიტრი ზანტად, გაჭირვებით დგება, თითქოს ეზარება ადგომა, მაგრამ აუცილებლად უნდა ადგეს, უნდა დასძლიოს სიზარმაცე. კედელთან ჩაუტყულ ცოლთან მიდის და, მისკენ გადახრილი, ჩუმად დასცქერის, თითქოს კატის კნუტს გადასწყვდომია და ვერ გადაუწყვეტია. წაიყვანს თუ დავტოვო. ცოლი ყურადღებიან არ აქცევს, ზუზუნებს ფუტკრის სკასავით. გაჩუმდი, ვიდრე ნატო შემოსულაო — დამყავებლური, მავედრებელი ხმით ეუბნება დიმიტრი და უცებ, შემაშფოთებელი, მაგრამ ამავე დროს, შვების მომგვრელი, ტკივილისგან განმანთავისუფლებელი გაოცებით გრძნობს, როგორ ეხეთქება მისი დალილი, გამოთიშული ხელი ცოლის ძელიან სახეს. გაჩუმდი მეტქი — იმეორებს საკუთარ

საქციელით თავზარდაცემულ ნატოს მისი ხელი, ისევ მისი სწავლილობის ნებართვის გარეშე, კიდევ რამდენჯერმე ეხეთქება უგრძობელ სახეს, როგორც ქარს აყოლილი დარაბა — კედელს, ახლა უფრო ტლანქად, უფრო ღონივრად, თითქოს ცოლს კი არ სცემს, სკამზე აკაკუნებს, აზუზუნებული ფუტკრის დასაფრთხობად. ცოლი კი ზუზუნებს, ზმუის, ზუზუნებს, ზმუის. ხან ფუტკრის სკასავით ზუზუნებს, ხან საბალახოდან დაბრუნებულ ძროხასავით ზმუის, ჭიშკარს რომ მოსდგომია და ელოდება, როდის შეუშვებენ ეზოში.

ხოლო ნატო, ამ დროს, უკვე ზღვისპირა ბაღის ქვიშას მიახრიალებდა გამალებული. თითქოს ვილაცასთან უგვიანდებოდა, ვილაცასთან კი არა, თავად ზღვასთან. ერთი სული ჰქონდა, როდის დაინახავდა. „კაციშვილი არ იქნება. რომ არ ციოდეს, ვიბანავებდი კიდევო“ — ფიქრობდა, რათა მართლა არ მოქცეულიყო ასე. იმდენი კიდევ ესმოდა, ახლა გიჟის მეტი, არავინ რომ ჩავიდოდა ზღვაში. არა და, უსაშველოდ ენატრებოდა ზღვა, იმის სიდიადის, უსასრულობის შეგრძნება, საკუთარი სიპატარავის დასათრგუნად. მალალი ფიჭვები ჭრიალჭრიალით ირხეოდნენ. მაგნოლიის მწვანე ტოტებიდან გამოზამთრებული, ჩაყვითლებული ყვავილი იქყიტებოდა. ცარიელ სკამზე ხმელი ფოთლების გვირგვინი ევლო, ასანთის დამწვარი ღერებით შეკრული, როგორსაც თავადაც აკეთებდა ოდესღაც. ეილაც პატარა გოგოს მოწყენოდა დედოფლობას თამაში, გადაეგლო, ანდა, შეიძლება, სულაც დარჩენოდა სკამზე, გადიის დაყინებული ძახილით გამორკვეულს. სკამისკენ გადაუხვია და გვირგვინი აიღო, ისე რომ, ფეხი არ შეუწელებია. მიდიოდა და თან ცალი ხელით გვირგვინს იმაგრებდა თავზე. ფეხქვეშ ქვიშა ჩხრიალებდა. უცებ ზღვა მწვანედ აიფოფრა საღამოს ბინდბუნდში და მისკენ გამოქანდა. თვითონაც აუჩქარა ფეხს. მერე ლამის ცხვირწინ გაუჩერდა ატორტმანებულ, ახვნეშებულ სტიქიას და უთხრა: მთვრალი ვარო. ზუ-

რგზე კაბა გამოებერა, სიცივის, სიცარიელის კუზი გაუჩნდა. ზღვამ თითქოს ჩაიხიხითა ნატოს ნათქვამზე, მაგრამ მაშინვე ღრმად, ხანგრძლივად ჩაისუნთქა და ისევ საზარლად აიფოფრა. რას მიბრაზდები, შემოსულას კი არ ვაპირებო — დაამშვიდა ნატომ. პირი ცივი ქართო გამოეცო უცებ. ზღვამ საღდაც, ჰაერში დაიჭექა და თეთრი ნაპერწკლები ამოაფრქვია. კარგი ყოფილა სიმთვრალე, ახლა ყოველთვის დავთვრებიო — გაიციონა ნატომ. ზღვამ უკან დაიხია და ამოიხვნეშა. ჭალარაგარეულ ქოჩორში ძვალივით ვაპრიალებული ნაფოტი ვაბლანდოდა. რომ იცოდე, როგორ მიყვარხარ, როგორ მენატრებიო — ვაენაზა ნატო. თავლავდა, თავისი ჭკუით, ზღვა აშიშინდა, გაღღვა, ფეხქვეშ გაეგო, ნასიამოვნები. ნატომ შეჰკვივლა და უკან გახტა, მაგრამ მაინც დაუსველდა ფეხები. თეთრი ქაფი შერჩა ფეხსაცმლის წვერებზე. საღდაც, შორს ქვიშა აჩხრიალდა. ჩხრიალი თანდათან მოახლოვდა და გაძლიერდა. აშკარად ვიდაც მოდიოდა, ნატოსავით თავქარიანი. ანდა... მაგრამ ნატოს სრულებითაც არ შეშინებია. არც გაქცევა უფიქრია, არც დამალვა. ერთი კი დააპირა გვირგვინის მოხდა, გიყი არ ეგონო ვინმესო, მაგრამ ესეც მაშინვე გადაიფიქრა. ვის რა ესაქმებოდა, გიყი იყო თუ ჰკვიანი? სიბნელიდან ორი ჯარისკაცი გამოვიდა. ისინი მოაჩხრიალებდნენ ქვიშას. ზღვის გასწვრივ მოდიოდნენ, ნაპირ-ნაპირ. მხრებზე თოფები ეკიდათ. ნატოს დანახვაზე, ფეხიც არ შეუწუნებიათ, თუმცა არც თვალი მოუშორებიათ, ვიდრე ჩაივლიდნენ. თითქოს თვალებს არ უჭერებდნენ, მოჩვენება ეგონათ, და მართლაც — ამ სიცივეში. ასე გვიან, მარტო, თავზე ხმელი ფოთლების ვვირგვინით... „არ შეიძლება, ქალიშვილო, ზღვასთან დგომაო“ — ბოლოს მაინც დაუბახა მეწინავემ, უფრო მოვალეობის მოსახდელად, რადგან ორივენი ღრმად იყვნენ დარწმუნებულნი, არავითარ საშიშროებას რომ არ წარმოადგენდა ნატო. მოჩვენება იყო თუ ნამდვილი. „მოწყენილი ხარ?“ — დაუბახა

მეორემ, უკვე ჩავლილმა, ნატოსკენ კონსერმოლორეცილმა. ამ ერთ სიტყვაში ჩაერთია მთელი სათქმელი, სურვილი, სურვილი უეცარი, ჯარისკაცული სიხარული, სურვილი, რა თქმა უნდა, ნატოსნაირ გოგოსთან ჯღომა ერჩია, თუნდაც აქ, გათოშილ ქვიშაზე, ხორკლიან ბინდბუნდში, ზღვის ამონასუნთქით უბეამოვსილებს, მაგრამ ამის დრო არ იყო ახლა, სამორიგოდ იყვნენ გამოსულები, იბრძოდნენ, ბევრი რამე უნდა მოეთმინათ კიდევ. მხარზე თოფგადაკიდებულები მიდიოდნენ, მიჩხრიალებდნენ ქვიშას. „ბოლოს და ბოლოს, ეს ჩემი ზღვაა“ — გუნებაში შეეპასუხათ ნატო. იმათკენ არც გაუხედავს. ქვიშის ჩხრიალს უსმენდა დაძაბული, ჯერ ზურგს უკან, მერე გვერდიდან, მეთევზეთა უბნისკენ მიქცეულს. ვითომ რატომ არ შეიძლება შენთან დგომაო — ჩასაძახა ზღვას, როცა საბოლოოდ მიწყდა ქვიშის ჩხრიალი. რატომღაც ზღვას გაუბრაზდა, როგორც გოგო სატრფოს, რომლის გულსთვისაც შინიდან გამოქცეულიყო, ის კი, იმის მაგივრად, სამუდამოდ რომ ჩაეხუტებინა, ნექნები დაემტვრია თავისი ღონიერი, ვენებიანი მკლავებით, ებუზღუნებოდა და შინ დაბრუნებას ურჩევდა. შენ თუ არ გინდევარ, ავღგები და საბა ლაფაჩს მივადგები, ასე თავდამშვენებულიო — უთხრა ზღვას და თვითონვე გაეცინა, რა სისულელეს ვამბობო. მაგრამ ისიც იგრძნო, თუკი გაბედავდა, მხოლოდ ახლა რომ გაბედავდა საბა ლაფაჩთან მისვლას, სანამ ჯერ კიდევ უბრწყინავდა თავში არაყი. „რამ გამახსენა საბა ლაფაჩიო“ — დაფრთხა და გაღიზიანდა ერთდროულად — ბრმად გაიბრძოლა, ბრმად მოუსინჯა კლანჭები ამ არანაკლებ გიჟურ განზრახვას, ვიდრე საბოლოოდ დანებდებოდა იმას. ზურგზე კაბაგამობერილი, აძაგავებული იღვა ზღვის პირას. კუზიანს ჰგავდა, ხალხში გამოჩენისა რომ რტყენია და ღამლამობით ზღვას შესჩივის თავის სიმანჩჩეს, გულუმბრყვილოდ მოიმედე: ზღვაო.

ოთარ ჰილავა
რამის თვაბრი

ჩემი კუზი შენ... ზურგს უკან უსასრულო, პირქუშ ლანდალ ქცეული ბალი გალურსულიყო; წინ — მოუსვენარი მშფოთვარე, აჩურჩულებული, ახვანგებული, აღრიალებული სტიქია იწვა, ისიც წყვილიაღში ჩაქარგული. მაგრამ, ცოტა ხნის მერე, ნატო უკვე ქალაქის მეორე ბოლოსკენ გარბოდა. ცალი ხელით ხმელი ფოთლების გვირგვინს იმაგრებდა თავზე და აქოშინებულს გარბოდა, თითქოს ბავშვის წამალზე გამოსულიყო შინიდან. რომელიღაც ეზოდან სუფრის ხორხოცი და ქრიაპული გამოუვარდა. ძაღლების ხროვასავით. ერთი წამით, ფერადი ქალაღის ფანრებსაც მოჰკრა თვალი — თითქოს თავისთავად დატივტივებდნენ ჰაერში. „ქორწილი აქეთ ალბათო“ — გაიფიქრა ასევე წამიერად და უფრო აუჩქარა ფეხს. ორთქლმავალმა რომ შეჰკივლა მოულოდნელად და ლიანდაგის სუნი ეცა, მხოლოდ მაშინ მოითქვა სული. თითქოს იქამდე ვიღაც მოსდევდა და, როგორც იქნა, დააღწია მდევარს თავი, როგორც იქნა, გამოვიდა სამშვიდობოს. რკინიგზის გადასასვლელთან დროგი იღვა. დროგზე სარკეებიანი, უზარმაზარი კარადა დაყუდებულიყო, მსხვილი, გაძენძილი თოკებით გაკოჭილი. მედროგე არ ჩანდა. საერთოდ კაცი-შვილი არ ჰქაჰანებდა სიახლოვეს. ბედის ანაბარა დაეტოვებინათ ცხენებიც, დროგაცა და კარადაც. ცხენები უძრავად იდგნენ, გარინდულნი. ცხენების ფიტულეებს ჰკავდნენ. მაგრამ როცა ნატომ წინ ჩაუარათ, თბილი, სუნიანი ამონასუნთქი შეაფრქვეეს. ნატოს მხოლოდ მაშინ გაახსენდა სახლი, მაგრამ წესიერად არც იყო გამოსული ცხენების მყუდრო, სასიამოვნო ოხშიერიდან, წვიმამ რომ დაუშვა, და, უნებურად, ისიც გაიქცა. ლიანდაგები ისე გადაირბინა, არც გაუხედავს, მატარებელი ხომ არ მოდისო. იმი-სთვის უკვე მართლა სულერთი იყო ყველაფერი.

საბა ლაფაჩს არ ვაჰკვირვებია ნატოს დანახვა. იცოდა, ადრე თუ გვიან, ასე რომ მოხდებოდა. ამის ბრალიც იყო ალბათ, ომიდან დაბრუნებულმა, მაშინვე

თავის სოფელს რომ არ მიასურა და მან-ინც აითრია ბათუმში ფეხი, სადაც, ვიცოდა, რომ თქვას, აღარაფერი გასაქმობდა. სოფელში დაბრუნება ჯერ კიდევ დედის დასაფლავების დღეს გადაწყვიტა. უფრო სწორედ, იმ განწყობიდან და გამო-მაფხიზლებელ ღამეს, საბარგო ვაგონში რომ გაატარა დედის კუბოს გვერდით. პირველი, რაც დედის სიკვდილმა აგრძ-ნობინა საბა ლაფაჩს, შვება იყო, რად-გან დედამისს ოთხი ფიცრის მეტი აღარ-აფერი ჰქირდებოდა და, აქედან გამომდი-ნარე, იმასაც აღარაფერი ავალდებულბ-და, გაეგრძელებინა იმ მუნდირის სამსა-ხური, რომელმაც, უპირველეს ყოვლისა, საკუთარი მეობა დააკარგვინა, რათა დე-დამისს ჰუდრი, ლიქიორი და ჰაპიროსი არ მოჰკლებოდა. საბედნიეროდ, არც მოჰკლებია. იმ დღეს, როცა დედა მკვდარ-ი დაუხვდა ახრჩოლებულ ნავთქურა-სთან, ბუდაპერჩის ხელოცის კულში მომ-წყვედული საპუდრე სავსე იყო, ბალი-შის ქვეშ ჰაპიროსის სამი გაუხსნელო კოლოფი იდო, ხოლო ლიქიორის ბოთლს ბევრი არაფერი აკლდა. ვერ მოეწრო, უბედურს, „კაი ცხოვრების“ ბოლომდე ამოწურვა, ანდა მოყირჭებოდა, და, ნა-ვთქურასთან ჩაცუტკული, მშვიდად, უდ-რტვიველად გადასულიყო სამუდამო სა-სუფეველში. ვერც შვილთან გამოთხო-ვება მოასწრო. თუმცა, ადგილი შესაძ-ლებელია, შეგნებულად მოიქცა ასე, არ ისურვა, არ ჩათვალა საჭიროდ, რადგან იმის მეათასედსაც ვერ იტყოდა სიტყ-ვით, რისი თქმაც მისმა კუბომ შესძლო, რაზედაც მისმა კუბომ აუხილა მის შვილს თვალი, თანაც ერთი ღამის განმა-ვლობაში. ის ღამე კუბოსთან ჰიდლიში გაატარა მისმა შვილმა. ვაგონის აძაგდა-გებულ იატაკზე კუბო აქეთ-იქით დადი-ოდა და იმასაც ყოველ წუთას უხდებო-და ადგომა, თავის ადგილზე რომ დაებ-რუნებინა იგი. მკლავები დაწყვეტაზე ჰქონდა, ხელისგულები უხურდა და სი-ბრაზისგან სული ეხუთებოდა. არ გინდა, შენს მიწაში დამარხვავო — დაჰყვიროდა კუბოს მოთმინებიდან გამოსული, გამ-წარებული და ვერ გაეგო, ებუტებოდა

თუ დასცინოდა მკვდარი დედა. თუმცა ორივე შემთხვევაში, მკვდარი მართალი იქნებოდა ცოცხლის მიმართ. მკვდარი არაფერში არ იყო დამნაშავე, რადგან მთელი სიცოცხლე მხოლოდ იმისთვის იბრძოდა, რასაც სიყვითელ თვლიდა, იმ გზას მისდევდა, რომელიც თავად ცხოვრებამ დაანახა და ღრმად იყო დარწმუნებული, პირნათლად რომ ჰქონდა მოხდელი მშობლის ვალი, რადგან რაც მან თავისი შვილისთვის შესძლო, ყველა ვერ შესძლებდა, იმიტომ კი არა, ეჭვი რომ გაუჩნდებოდა, ვაი, თუ ეცდები, ვაი, თუ შვილი დავლუპოო, არამედ იმიტომ, ყველას რომ ვერ აღმოაჩნდებოდა მისი სიჭიუტე, ყველა რომ ვერ გაბედავდა, ცოვ ქვაზე დაესვა ოჯახი, რათა შვილი დაეყენებინა ფეხზე, შვილი გამოეყვანა ხალხში, შვილი ექცია კაცად, რამდენადაც „ფეხზე დაყენება“, „ხალხში გამოსვლა“ და „კაცად ქცევა“ სწორედ იმას ერქვა, რაც მან შვილს მოუპოვა და რითთვისაც მეზობლების შური და შვილის სიძულელი დაიმსახურა მხოლოდ. მეტე არაფერი. მაგრამ ესეც აიტანა, რადგან დარწმუნებული იყო, სწორად რომ მოიქცა. ყველა დედა ასე რომ მოიქცეოდა მის ადგილას, რა თქმა უნდა, თუკი შესძლებდა. დამნაშავე ის იყო, ვინც მის სიბრძივეს თვალი მოუხუჭა, ვინც სიბრძივე ბოლომდე გაატანინა და ვინც მის სიბრძივეს ხარკს უხდიდა: პუდრის, ლიქიორისა და პაპიროსის სახით. დამნაშავე ის იყო, ვინც დროზე არ ამხილა, ვინც არ დასცინა და ვინც არ ჩაახედა ქეშმარიტების სარკეში, საიდანაც ოდესღაც კედმამოსილი. გამრჯე, ამაყი და გაუტეხელი გლეხი ქალის ნაცვლად, ჯამბაზივით გაუდრული, ლიქიორით თვლებპარიალებული და პირში პაპიროსგაჩრილი არარაობა შემოხედავდა — სხვათა სილაჩრის მსხვერპლი. სხვათა კი არა. საკუთარი ქმარ-შვილის სილაჩრისა, გაუტეხედაობისა, რადგან ქმარს იმდენი ვაჟკაცობაც არ ეყო, სახრით აეჭრელებინა იმისთვის გვერდები, ვიდრე არ დარწმუნებდა (ვიდრე არ გაახსენებდა), კერძის მოვლა-პატრონობა რომ ევალებო-

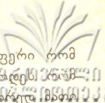
და იმას და არა ცხოვრებაში გზაბნეულთა, ხარბთა, მომხვეჭელთა, მელდოურთა აყოლა, რომელთა სამშობლოც არა ბრის სადაც გაძლებიან და არა იქ, სადაც იქნება რამეზე უნდა თქვან უარი და, შეიძლება, საერთოდ ცარიელი მუცლით ჩავიდნენ საფლავეში, მხოლოდ იმიტომ, თავიანთი გვარი რომ არ დაიციწყონ და გულგრილობის ბალახი გლიჯონ წაგებულ ომებში დაღუპულთა საფლავეებზე, მაშინაც კი, როცა მკვდარი კი არა, ცოცხალიც აღარავის ახსოვს, როცა ძალი პატრონს ვერ სცნობს და, რაც მთავარია, როცა არავინ არ იცის დაბეჭივებით, საერთოდ იქნება თუ არა ზვალ, ან გვარი, ან საფლავე. ქმარზე პატიოსნად, არც შვილი მოექცა. პირიქით, შვილი უფრო შორს წავიდა, დედის სიბრძივეთ მოპოვებული მუნდირი არა მარტო შეიშნოვა, თავისი სიმდაბლისა და სიპატარავის შესანიღბადაც გამოიყენა. არც აქეთ იყო, არც იქით. უფრო ზუსტად, აქეთაც იყო და იქითაც, რადგან ტახტსაც თავისი ეგონა და ტახტის მტერსაც. ტახტის წინ ერთგული ჯარისკაცის, მაგრამ „პროგრესულად მოაზროვნე“ ადამიანის როლს თამაშობდა, ხოლო ტახტის მტრებთან გზაბნეული ბატკანივით იკატუნებდა თავს, ვითომ უძღვები შვილი კი არ იყო, არამედ უძღვები მშობლების შვილი; თვითონ კი არ გაქცეულიყო მამისეული სახლიდან, მამისეული სახლი გაქცეოდა და ელოდებოდა, ელოდებოდა, ელოდებოდა, ოხ, რომ იცოდეთ, როგორ ელოდებოდა, როდის დაუბრუნდებოდა მამისეული სახლი თავისით, თავისთავად. მამამისის არ იყოს, თავად არც არაფრის დაბრუნება შეეძლო, არც არაფრის შენარჩუნება. იქამდე დაეყარა ფარხმალო, ვიდრე ბრძოლის დრო დაუდგებოდა. იქამდე შეპკუებოდა დამარცხებას, ვიდრე შეიტყობდა, დამარცხებული რომ იყო. და, რალა გასაკვირია, მამამისივით, იმასაც უიღბლობისთვის რომ დაებრალბინა თავისი სიგლაზე, დედის სიბრძივე-

რთა რ ზილაძე

რკინის თაბახი

მდე რომ დაეყვანა ის უბედურება, არა მარტო მათ ოჯახს, მთელ მათ სამშობლოს რომ დასტყომოდა თავს, და რაშიც, გარკვეული თვალსაზრისით, თვითონ და მამამისი უფრო მეტად იყვნენ დაშინავენნი, ვიდრე ერთის დედა და მეორის ცოლი, რადგან ქალი მაშინ ბრწყინდება, როცა კაცის „სიჭკვიანეზე“ ინდაურებასაც ეცინებათ ღობის გადღმა. ქალი მაშინ იღებს ხელში ოჯახის სადავეებს, როცა ოჯახში კაცი დაუძლურდება, დაჩაჩანჯდება და იმისთვისღა ვარგა, ცოლის ანდა დედის ზურგს უკან მუშტში იხითხითოს, ცოლის ანდა დედის სიბრყივე ხელზე დაიხვიოს, შარაზე გამოვიდეს და ამვლელ-ჩამვლელის გასაგონად იძახოს: უიღბლო ვყოფილვარ, ბატონო, და იღბალთან ვის რა გასვლია, მე რომ გამსვლადაო; მეც ღვთისნიერი ცოლი (ანდა დედა) რომ შემხვედროდა, მე ვიცოდი და ჩემმა კაცობამო, ჩემს ეზოზე ჩიტი ვერ გადაფრინდებოდა უნებართვოდ და ქიანქველა ვერ გადაცოცდებოდაო. ფუი, ჩვენს კაცობას! მამა იმდენად გულსუსტი იყო, ბოლომდე ვერც გააცილა, თავი აარიდა გამოთხოვების მძიმე წუთებს. ვინ იცის, რომელიღაც ფარდულს ამოფარებული, ქურდულად უთვალთვალებდა, როგორ აყავდათ გემზე ორმოცი განწირული ბავშვი, რომლებსაც თავიანთი ბრყივი და მხდალი მშობლებისთვის „კაი ცხოვრება“ უნდა ჩამოეტანათ მილუტინის სამხედრო გიმნაზიიდან. აკი ჩამოუტანეს კიდევ. დედამისს სიკვდილამდე არ მოჰკლებია პუდრი, ლიქიორი და პაპიროსი. არ მოჰკლებია, მაგრამ შვილი ამაგს კი არ უხდოდა, როგორც თვითონ ეგონა ალბათ, არამედ ლაჩრულად სჯოდა, როგორც შეეძლო, ისე ახარებდა თავის ჭიას, ანუ სხეებისათვის საიდუმლო ჭავრსაც იყრიდა დედაზე და, იმავე დროს, დედის მოყვარულიც, დედის პატივისმცემელიც გამოდიოდა სხვათა თვალში. საბრალო მლილი. გულდრძო იანუსი. ხელი კი არ გაუწოდა ცხოვრებისგან ჭკუაშეტრიალებულსა და თავგზაბანეულ ქალს, კიდევ უფრო ღრმად ჩაფლო სიბრყივის ჰაობ-

ში. პაპიროსის ბოლით გააბარა, ლიქიორით დაათრო, პუდრი შეაყარა თვალელებში და კიდევ უფრო დააჩრქუნა მართალი რომ იყო იგი, უწოდა იმე ირჩებოდა, როცა ძველს დაუფიქრებლად ანადგურებდა და ახალს ბრმად ეპოტინებოდა. ჰარალალი, ჰარალალი! მაგრამ მთავარი უბედურება მაინც ის იყო, ბრყივი ქალი ქმარშვილზე ბევრად კეთილშობილი რომ აღმოჩნდა ბოლოს, რადგან რაც სწამდა, იმას ემსახურებოდა, რაც სწორად მიაჩნდა, იმისთვის იღწვოდა და რასაც მიაღწია, ბევრად აღემატებოდა ერთი ქალის ძალასა და შესაძლებლობებს. ზოლო მისი ქმარშვილი იმას შეეწირნენ, რაც არ სწამდათ, იმას ემსახურებოდნენ, რასაც ბოროტებად თვლიდნენ და ის მოიპოვეს მხოლოდ, რისი მოპოვებაც ხელის გაუნძრევლადაც, სულის წაუწყემენდავადაც შეეძლოთ—ერთმა სამარე, მეორე კი სიმარტოვე. ჰარალალი, ჰარალალი! კუბო კი თავისას არ იშლიდა, მატარებლის ქროლვას აყოლილი, აქეთ-იქით დახტუნავდა და საბა ლაფაჩს აღარ ეგონა, ის ლამე თუ გათენდებოდა, როდისმე თუ ჩააღწევდა მშობლიურ სოფლამდე, სადაც კუბოს პირდაღებული სამარე ელოდებოდა და, უნდოდა თუ არა, მაინც დაშვიდდებოდა, თანაც სამუდამოდ (სამარის ერთი კედლის ძირას მამის კუბოს გამოეყიწვერი — თითქოს გულმა ვერ გაუძლო და მაინც გამოხედა ცოლს საბოლოო სახლის სარკმლიდანო). „ბათუმშივე უნდა დამეჭედებინა კუბო იატაკზეო“ — ფიქრობდა კუბოზე გადახზობილი საბა ლაფაჩი და კუბოსთან ერთად ძაგძაგებდა, ხტოდა, აქეთ-იქით აწყდებოდა ვაგონის ჩახუთულ წყვდიადში. ისე იყო დაღლილი და ყინწმოწყვეტილი, მატარებლის გაჩერებისთანავე რული ერეოდა და, ჩათვლემილს, ისეთი გრძნობა ეუფლებოდა, თითქოს იმ წუთას უნდა გაშორებოდა პირველად (სამუდამოდ!) თავის მშობლიურ სოფელს. თითქოს საბარგო ვაგონში კი არ იყო, არამედ მამა-პაპურ სახლში. თითქოს ისევ ცხრა წლის ბიჭი იყო და უხეშ, უგრძობველ

კუბოს კი არა, ცოცხალ დედას ეხვეოდა ფეხებზე: არ მინდა, ნუ გამიშვებთ, მშინიაო. მაგრამ არავის არ ესმოდა მისი. დედა ქმარს უყვიროდა: რას ზოზინობ, გავიდა პარახოტიო. ბუხრის წინ დაბრძანებული ბაბუაც თვალს არიდებდა, ცეცხლში იყურებოდა, ვითომ არ ესმოდა, რა ხდებოდა მის სახლში. ეზოში აკრიახებული ქათამი დარბოდა. საბძლის ღია კარიდან ძროხა იმზირებოდა, დიდი წყლიანი თვალებით. საბა. საბა. საბაო — ეძახდა გვირგვინში ჩაკარგული ნაკადული, ისევ წისქვილებსკენ უპირებდა გატყუებას, რადგან იმასაც არაფერი გაეგებოდა, ისიც ვერ ხვდებოდა საბას გასაჭირს. სამზარეულოდან ქალების ჟრიაშული, სიცილ-კისკისი გამოდიოდა. ყავრის ყალიბში ურმის ბორბლისხელა ღვეხელი ცხვებოდა. ბებერი, დაუძღურებული გაღია სასიმიდეს ქვეშ დამჯდარიყო შეშაზე და კაბის კალთით იშრალებდა ჩაწითლებულ თვალებს. „ნუ გამოიტირე ეს ბალანა წინასწარ, მაშინვე ომში კი არ უკრავენ თავსო“ — იძახდნენ ბიძები, ბიციოლები, დეიდები, მამიდები, მეზობლები... მთელი სოფელი ირეოდა, მთელ სოფელს იქ მოეყარა თავი, თითქოს სასწაულებლად კი არ მიდიოდა. მომკვდარიყო და ასაფლავებდნენ (ასედაც გამოვიდა ბოლოს). „კაი ახლა, სირცხვილია, როგორ იქცევით“ — ეუბნებოდა დედა და ძალით აწვევინებდა ხელს. „მაი არაფერი, ბიძიკო, მე საიქიო მოვიარე, მაგრამ ქე დაებრუნდი უკანვეო“ — იცინოდა ოსმალეთში ტყვედ ნამყოფი ცალთვალა აბესალომი, ბაბუამისის ნაყმევი და განუყრელი მეგობარი. „რამდენი ვინმე მხსომებიო“ — უყვირდა და უხაროდა კუბოზე ჩამოძინებულ საბას და აღნავლებული, მაგრამ ბედნიერი, დაბორიალობდა წარსულის ნანგრევებში, ვიდრე ისევ დაიძვრებოდა მატარებელი და კუბოზე ჩამოარტყმევიანებდა ნიკასს. იმ ქვეყნისა ბევრი აღარაფერი არსებობდა პირვანდელი სახით. იმ ხალხისგანაც აღარავინ იყო ცოცხალი. საბას მახსოვრობაშილა არსებობდნენ ისინი და საბასაც ყველაზე მეტად ის სია-

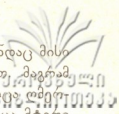
მოვნებდა, ამის შესახებ არაფერი რომ არ იცოდნენ თავად, ვერასდრის რომ ვერ წარმოიდგენდნენ, სწორედ იმის გულიდან მოგლეჩილი, მათგან განწირული ბავშვი თუ დაიმახსოვრებდათ აქამდე, თანაც სიძულელით კი არა, სიყვარულით, და ცალთვალა აბესალომივით, ისევ დააბრუნებდათ საიქიოდან. სიხარულით გულსავსეს გაეღვიძა საბოლოოდ, ნახშირის მტვრით მოფენილ იატაკზე, აძაგაძაგებულ კუბოს გვერდით. ხოლო ვაგონის ჭუჭრუტანებიდან, სიცივესთან ერთად, სინათლაც რომ შემოვიდა, ისეთი სიმშვიდე და სიმსუბუქე დაეუფლა უცებ, თვითონვე გაუკვირდა, რადგან მთელი დამე, ქვეცნობიერად, იმასაც წუხდა, კაცად არ ვივარგებ ხვალ. არც ხორცი ტკიოდა და არც სულა. დახუთული ვაგონის წყვილიაღში დედის კუბოსთან მეომარი, წარსულის ნანგრევებში ნახეტილები — ერთიანად განწმენდილიყო ღამის ნახევარსაუკუნოვანი უემურისგან, ბოღმისგან, დარდისა და სინანულისგან. არც არავინ ძულდა, არც არავის ამტყუნებდა. არც დაკარგულ ბავშვობას მისტიროდა, არც ყაზარმაში გაფლანგულ წლებს. ერთადერთი შეგრძნება, რითაც სულიან-ხორციანად გაელენთილიყო, დაბრუნების შეგრძნება იყო, ესოდენ სანატრელი და ესოდენ უცხო მისთვის, რადგან იქამდე მსგავსიც არაფერი განუცდია, თუმცა ჭიუტად ირწმუნებდა თავს, უფრო სწორედ, ყველა ღონეს ხმარობდა, დაბრუნებულად რომ ჩეთვალა თავი, მაგრამ არც მრწამსს, არც ქველმოქმედებას, არც პოეტობასა და არც თავად სიყვარულს, არ შესწევდა თურმე უნარი მისი დაბრუნებისა: მრწამსიც, ქველმოქმედებაც, პოეტობაცა და სიყვარულიც სწორედ იმისი დადსტურება იყო, ჯერ კიდევ უზგო-უკვლოდ რომ დახეტილობდა, ჯერ კიდევ შორს რომ იყო საბოლოო ნეთსაყუდელამდე, საიდნაც ოდესღაც გამოსულიყო ცხოვრების ზღვაში, მიზეზთა სხვათა

ოთარ შილაძე
რკინის თეატრი

და სხვათა გამო. მრწამსიც, ქველმოქმედებაც, პოეტობაცა და სიყვარულიც დაკარგული გზის ძიება იყო მხოლოდ, ერთადერთი გზისა, რომელიც იქ მიიყვანდა, სადაც უნდა მისულიყო, აუცილებლად, არა ვილაცის ჯიბრით, არამედ ბუნების კანონის ძალით — თავის ფუძეზე, თავის ჭერქვეშ, თავის აკვანთან და თავის სამარგსთან. ამ გზის ჩვენება კი, მხოლოდ იმას შეეძლო, ვინც საერთოდ მოაველინა ქვეყანაზე. და აი, ასედაც მომხდარიყო ბოლოს. დედის ცხედარს კი არ მიაცილებდა ის, უკანასკნელ ვალს კი არ იხდიდა მშობლის წინაშე, დედის ცხედარი მიუძღოდა იმას ჭეშმარიტი სახლისკენ. საკუთარი სიკვდილით შევილის უაზრო წანწალსაც უსვამდა წერტილს და, რაც მთავარია, დაბრუნების ნებას აძლევდა თავისავე განდევნილს. ახლა არავითარი მნიშვნელობა აღარ ჰქონდა განდევნის მიზეზთა კვლევას. მოხდა ის, რაც უნდა მომხდარიყო. მოხდა და ვათავდა. და მადლობა ღმერთს, სწორედ ასე რომ მოხდა და არა სხვანაირად. შეგნებულად ჩაიდინა ეს დედამისმა, თუ შეუგნებლად, სიბრყვიითა თუ სიბრძნით, ამასაც აღარ ჰქონდა მნიშვნელობა. რადგან შედეგით ფასდება ყველაფერი და ვაი იმას, ვისაც მოთმინება არ ეყოფა, ანდა ბოლომდე არ აეხილება შედეგის დასანახი თვალი. ყველაფერს რომ თავი გაეანებოთ, მარტო იმ თავბრუდამხვევი, გამაცოცხლებელი, გამასუფთაებელი, ყოველგვარი ხინჯისგან ერთბაშად განმწმენდავი შეგვრძნებისთვის ღირდა ნებისმიერი ტანჯვისა და დამცირების გადატანა, რითაც ახლა საბა ლაფაჩი იყო გამსჭვალული. ეს შეგვრძნება შინ დაბრუნების შეგვრძნება იყო, ოდისევსისთვის განკუთვნილი, ოდისევსობით მოპოვებული, რისი განცდაც ყველა გზააბნეულს როდი ღირსებია, რამდენადაც დაბრუნება უკან დახევას ანდა არჩევანს კი არ ნიშნავს, არამედ იმის დამტკიცებას, ნამდვილად ღირსი რომ იყავი ადგილისა და სხვა ვერაინ რომ დაიკავებს იმ ადგილს, ვერც ძალითა და ვერც ვერავითარ, რამეთუ მხოლოდ შენთვის გა-

ნამწესა უფალმა! განა აჯობებდა სხვანაირად რომ წარმართულიყო საბა ლაფაჩის ცხოვრება? საკუთარ, ესოდნურად არ ეწვნია ის, რაც იწვნია? თანდათანობით, ტანჯვითა და ტკივილით რომ არ ახელოდა თვალი იმაზე, რაზედაც აეხილა? არა, არავითარ შემთხვევაში. მაშინ საბა ლაფაჩიც ერთი იმათთაგანი იქნებოდა, ბაქანზე რომ ელოდებოდნენ ახლა, თავიანთი პატრიისციემისა და თანაგრძნობის გამოსახატავად. იმასაც ბოლომდე გაუთვითცნობიერებელი სიამაყისა და მოკრძალების გრძნობა დაეუფლებოდა, საბარგო ვაგონიდან ჩამომხტარა ეპოლეტებიანი თანასოფელელის დანახვაზე; ისიც ვერაფრის დიდებით ვერ დაიჭერებდა, სწორედ ის რომ იყო მისი მთავარი მტერი, ვინც მწყალობლად და ქომაგად აჩვენებდა თავს; ასევე ვერ წარმოიდგენდა, ლამის ქვეყნის მპყრობელი ხელმწიფე, მაინცდამაინც, მისი გადაბრეცილი ფაცხისა და მისი ერთი მტკაველა ყანის მოშურნე თუ იქნებოდა. ვერაფრით ვერ დაიჭერებდა. ისიც უნდობლად, ცოტა დაკინეთაც (კაი ერთი, თუ კაცი ხარ) გაუღიმებდა ამის მოქმელს და არა მარტო უვიცობის, სიბნელის გამო, არამედ, ჭერჭერობით, კიდევ შეურყვნელი, მტრისთვის, ჭერჭერობით, კიდევ მიუდგომელი გულუბრყვილობისა და თანდაყოლილი, ძვალ-რბილში გამჭდარი ნდომის გამოც. ამას რომ მიხვედრილიყო, ცხრა წლისა, გულიდან უნდა მოეგლიჯა დედას და გულბოძო, ტვინგაყინული, სხვათა ღირსებათა მოსპობაში გაწაფული მასწავლებლებისთვის მიეგლო, რომლებსიგანაც, უპირველეს ყოვლისა, იმას ისწავლიდა, უტეხო რომ იყო იმათთვის, არა იმათნაირი და, ამიტომაც, ზედმეტი, საძულველი, ხელისშემშლელი, სასწრაფოდ ამოსაძირკვი ანდა გადასავარებელი. თუკი რამე შერჩებოდა საკუთარი, იმათგან გამოსარჩევი, იმ მუნდარში უნდა ჩაემარხა — ვინ იცის, რამდენი ხნით — რომელსაც უნდა შეკედომოდა, რადგან ის მუნდარი, პირველ რიგში, სწორედ საკუთარი აკვნის წაბილწვასა და საკუთარი სამარის გადახვნას

დაავალბდა. აი, რამოდენა სიბრძნეს აზიარა დედის სიბრძნევემ. სიბრძნევემ? განა ჩიტი ბრძნეა, თავის ბარტყს ბუღიდან რომ ავღებს? ჩვენზე ნაკლებად უყვარს ან ჩვენზე ნაკლებად ეცოდნება თავისი ბარტყი? პირიქით. უსაზღვრო, უმაგალითო დედური სიყვარული და დედური სიბრალული აიძულებს, ჩვენზე დაუნდობელი იყოს საკუთარი ბარტყის მიმართ. ურჩევნია, დაილუპოს იგი, ვიდრე მთელი სიცოცხლე საპყარი დარჩეს, ბუღეში ჩაღპეს, ბუღეში იფურცელდეს სულ, როგორც მატლმა ჭრილობაში, ვერც ცის უსასრულობა განიცადოს და ვერც ბუღეში დაბრუნების სიამე. მაგრამ მართლა ასე ფიქრობდა საბა ლაფაჩის დედაც? ძნელი სათქმელია. არასოდეს არ ულაპარაკიათ ამაზე. მაგრამ საბა ლაფაჩის დედაც, უპირველეს ყოვლისა, დედა იყო და როგორც ნებისმიერ დედას, იმასაც შეილისთვის მხოლოდ კარგი უნდოდა, მხოლოდ კარგი, და რაც არ უნდა ბრძნე ყოფილიყო, მისი სიბრძნევე დედურ აღლოს ვერ მოერეოდა, ვერ დააჩლუნგებდა, ვერც გადასძლევდა, ალლო მაინც თავისას გაიტანდა და აკი გაიტანა კიდევ. ალლომ აიძულა საბა ლაფაჩის დედა, ხელი ეკრა შეილისთვის, მთელი სიცოცხლე გულუბრყვილო რომ არ დარჩენილიყო ის, ბრმად არ მინდობოდა ყველას, თავიდანვე სცოდნოდა, დედისგან განწირულს, სხვაც რომ არ ჩაიხუნებდა უანგაროდ, თავიდანვე სცოდნოდა, სად ცხოვრობდა, რა ქვეყანაში, რა დროს, და დედის სიბრძნევეთ, დედის სიხარბით, დედის დაუნდობლობით აცრილს, უფრო იოლად გადაეტანა სხვათა სიბრძნევე, სხვათა სიხარბე და სხვათა დაუნდობლობა. და, რაც მთავარია, არასოდეს დავიწყებოდა, ვინ იყო, ვისგან იღებდა სათავეს და საიდან გამოედევებინათ, რაც არ უნდა მტკივნეული, მტანჯველი, შეურაცხმყოფელი ყოფილიყო ამის არდავიწყება. მთავარი არდავიწყება იყო. პირველ რიგში, ვინაობა უნდა გადაერჩინა და თუკი როდისმე საამისო დროც დადგებოდა, მერე გაეკვია, რამდენად სამართლიანი იყო მი-

სი ეჭვი, მისი სიბრძნე და თუნდაც მისი სიძულვილი მშობლის მიმართ, მაგრამ როცა ამის დრო არ არის, როცა დედა მშობლისთვისაა და კაცმაც, როცა მტერი ტკბილი ნანინათი გიპირებს ჩაძინებას, როცა შენი წინაპრის მახვილი ღუქნის კედელზე ჰკიდია, საანგარიშოს გვერდით, როცა შენი წინაპრის მუშარადი პრისტავის ცოლს ლამის ქოთნად გაუხდია — შენიანით აღძრული ეჭვიც, შენიანზე განრისხებაც და შენიანის საქციელით მოგვირილი სირცხვილიც იარალია, თანაც ერთადერთი იარალი, რომლითაც კიდევ შეგიძლია გადაარჩინო შენი მეობა. რა თქმა უნდა, შენზე არ იყო დამოკიდებული, კაცად გაჩნდებოდი თუ პირუტყვად. საბა იქნებოდი თუ ლაბა, მაგრამ კაცად გაჩენილი, პირუტყვად რომ არ იქცე, შენიანი არასოდეს არ უნდა გახდეს შენთვის სულერთი და, თუ სიყვარულს არ იმსახურებს, სჯობია გძულდეს, სიშლეგემდე, გულის გახეთქვამდე, ვიდრე მშვიდად ჩაიქნო ხელი და თქვა: ჯანდაბამდის გზა ჰქონიაო, რადგან შენიანთან ერთად, იმავე წუთას, შენც ჯანდაბაში ამოჰყოფ თავს. ასე ფიქრობდა საბარგო ვაგონში დედის კუბოსთან დაჩოქილი საბა ლაფაჩი და ბედნიერების მდულარე ცრემლი ჩამოსდიოდა ნახშირის მტვრით გადაშავებულ სახეზე. ვაგონი მიმავდაგებდა. ჭუჭრუტანებიდან შემომძვრალი სხივები შუბბივით ესობოდნენ კუბოს და კუბოცა და მის წინ დაჩოქილი ჭირისუფალი მზის ათინათში იყვნენ ვახუტუნლი. „დედა. დედა. დედა“. — ზედიზედ იმეორებდა საბა ლაფაჩი, თითქოს სხვა სიტყვა არ იცოდა ჯერ, ანდა თითქოს ამ ერთი სიტყვითაც შეიძლებოდა იმის გამოხატვა, რაც იცოდა, რაც განეცადა, რასაც იმ წუთას განიცდიდა და რაც ჯერ კიდევ განსაცდელი ჰქონდა. დედა. დედა. დედა. მატარებელი მიჭროდა. ვაგონი ძაგძაგებდა. კუბოც. საბაც. ხელი კუბოზე ედო და ბედნიერი იყო, უსაზღვროდ ბედნიე-

ოთარ ზილახი
რანინს თეატრი

რი. დედის კუბოს არა მარტო გაგების უნარი გაეჩინა მისთვის, არამედ მიტევებისაც. ვაიხარა გულმან მისმან და ვალობდა ენაი მისი. დედა. დედა. დედა. აწმყო შობილი წარსულისაგან, არის მშობელი მომავალისა, და ყველაფერი ეს, ერთად აღებული, არის დედა; ხოლო ვინც ამას ვერ მიხვდება, თუნდაც სიბერეში, მლილია და არა ადამიანი, რომელსაც დედა კი არ შობს, არამედ დროის ჭუჭყი და სიბინძურე აჩენს; ვერც ქველმოქმედი გამოვა, ვერც პოეტი და ვერც რაინდი. ტყუილია! თავსაც იტყუებს და სხვასაც ატყუებს, რადგან არც სიქველისა გაეგება რამე, არც პოეზიისა და არც ქალისა; მშობელს — ანუ დედას — უარყოფს და გამჩენს — ანუ ჭუჭყსა და სიბინძურეს — ეგუება, მშვენივრად გრძნობს თავს იმ ჭუჭყსა და სიბინძურეში და ხარკსაც უხდის, პუდრს, პაპიროსსა და ლიქიორს უზიდავს, სიხარულით, სიამოვნებით, რადგან გამჩენის ვალიდან ასედაც შეიძლება ამოსვლა, მშობლის ვალი კი გაცილებით მეტს გულისხმობს, უფრო სწორედ, მშობლის ვალიდან ამოსვლა შეუძლებელია, რადგან ვალი კი არ არის, ბედისწერაა და პირადად შენი მშობლის კეთილდღეობაზე ზრუნვას კი არ გვაღლებს მხოლოდ (იმას არაფერი არ უნდა შენგან, შენი კარგად იყოფნის მეტი. ხელიც რომ აღმაოთო იმაზე, კიდევ აქეთ გკითხავს, შენ ხომ არაფერი გეტკინაო), არამედ საერთოდ სიცოცხლეზე ხარ პასუხისმგებელი და თანაც სამივე დროში ერთნაირად: წარსულშიც, აწმყოშიც და მომავალშიც; დედა სამ დროში განფენილი უსაზღვროებაა და არა ავადმყოფი ქათამივით, ნავთქურასთან მობუზული საბრალო, გზაბნეული, ცხოვრებისგან გაპაპულეული და ქმარშვილისგან განწირული დედაკაცი, რომელსაც ისევ ქმრისა და შვილის გამოსაფხიზლებლად, შესაძრწუნებლად და გასაღიზიანებლად ჩაუგდია თავი ამ დღეში. „დედა. დედა. დედა“ — სულათრთოლებული იმეორებდა საბა ლაფაჩი. დედა. დედა. დედა — მასთან ერთად იმეორებდნენ მატარებლის

ბორბლებიც. მან უკვე იცოდა, სამუდამოდ რომ ბრუნდებოდა მშენებლის მატარებელი გაჩერდა, როცა ვაკონიდან ჩამოხტა და როცა პატარა ბაქანზე თავშეყრილი, მისი მომლოდინე (მისი და არა კუბოსი) თანასოფლელები, დამწუხრებულნი, დადუმებულნი, ნელა, თითქოს გაუბედავად დაიძრნენ მისკენ, პირველი სამძიმრის სათქმელად, ისე მზიარულად მოიკითხა ყველანი, ისე გულითადად მიესიყვარულა ყველას, ცოტა არ იყოს, შეაცბუნა დამხედურები, რომლებიც უფრო მისი მუნდირის ხათრით იყვნენ დამწუხრებულნი და მისი მუნდირის შიშითა და პატივისცემით ივიწყებდნენ ძველ წყენას, რაც დედამისისგან ახსოვდათ. „რომ იცოდეთ, როგორ მომენატრა აქაურობაო“ — იძახდა ბავშვივით ალტაცებული და ოდნავი კოჭლობით მიყვებოდა დედის კუბოს. „ფეხზე რა მოგივიდათ, ბატონოო“ — ზრდილობის გამო ეკითხებოდნენ დამხედურები, მაგრამ თვითონ ვერც ამჩნევდა, თუ კოჭლობდა. არაფერი არ ტკიოდა, არაფერი არ აწუხებდა. პირიქით, არასოდეს არ ყოფილა ასე სალი, სულიან-ხორციანად, და ამ უჩვეულო შეგრძნებით ოდნავ თავბრუდახვეული, ლალად მიჰყვებოდა კუბოს, თითქოს ძვირფასი ძღვენა ჩამოეტანა თავისი სოფლისთვის. ქუდმობილი ესალმებოდა ლობებთან მომდგარ დედაბრებს, თავის კანტურით რომ მიაცილებდნენ და მომუწულ ხელებს ფრთხილად, დასანახად ირტყამდნენ ლოყაზე, ვითომ ეს რა მოგვივიდა, ეს რა ჭირის დღე ჩამოეარდა ჩვენს სოფელშიო. ის კი ბედნიერი იყო. არდადეგებზე ჩამოსული გიმნაზიელივით მიკუნტურშობდა ორლობეში, დედის კუბოს უკან, ნახშირის მტვრით გადაშავებული, ვაკონიდან ჩამოხტომისას ფენხატკენი, გამოუძინარი, მოწიწებაზე მეტად, გაკვირებისა და სიბრაულის აღმძვრელი, მაგრამ სხვებმა რა იცოდნენ, რა ხდებოდა მის გულში; დედის კუბო მარტო დედის კუბო კი არ იყო მისთვის, არამედ ბრმის ჯოხიც, დიოგენის ფარანიც, არიანდნის ძაფის გორგალიც, ურომლისოდაც

ვერავითარ შემთხვევაში ვერ გამოვიდო-
და უსაფუძვლო ეჭვის, უგვანო უმადუ-
რობისა და უსამართლო სიძულვილის
ლაბირინთიდან. „ალარსად აღარ წა-
ვალ, მშობლებსაც უკეთესად მივხედავ
და თავსაცო“ — ფიქრობდა ხალისიანად,
თითქოს ქალის დასანიშნად მიდიო-
და და არა დედის დასამარხად. იმაზე
ფიქრობდა, როგორ ტბილად და უზრუნ-
ველად გაატარებდა დარჩენილ ცხოვ-
რებას, სოფლურ სიწყნარეში, დაუზარე-
ლი, ხელის გამმართველი და პატივის-
მცემელი მეზობლების გვერდით, ცხოვ-
რებისგან გამდგარი, „ბერად აღვეცო-
ლი“ დაგვიანებული სიყვარულის მოსა-
ნანიებლად. იმაზე ფიქრობდა, რა მტან-
ჯველად სასიამოვნო და სასიამოვნოდ
მტანჯველი იქნებოდა ნატოზე ფიქრო
ნატოსგან ასე შორს... და ასედაც მოხ-
დებოდა ალბათ, თვითონვე რომ ყოფი-
ლიყო თავისი თავის პატრონი, მაგრამ,
სამწუხაროდ, ის ჯერ მუნდირს ეკ-
უთვნოდა, ჯერ კი არა — სამუდამოდ,
ვიდრე თავად ის მუნდირი არ დაკარგავ-
და ძალას. ასე რომ, დედის დასაფლავე-
ბისთანავე ფრონტზე უკრეს თავი. ართ-
ვინისკენ მიმავალი, ბათუმში ერთი დღე
გაჩერეს მხოლოდ, ქარის ამოსაღებად,
მაგრამ ის ერთი დღეც სირბილში გაატა-
რა, ხან ყუვილებს დაეძებდა და ხან ნა-
რინჯს, რადგან, თითქოს განგების ძა-
ლით, მაინცდამაინც, დიმიტრის გადაეყა-
რა, მაინცდამაინც, დიმიტრის პირიდან
რომ შეეტყო, მის ლექსებში ჩამწყვედ-
ული ხატი მარადიული უმანკობისა, მა-
რადიული სიწმინდისა და მარადიული
ბავშვობისა, სინამდვილეში, ჩვეულებ-
რივი ადამიანი რომ იყო, თავისი გზა
ჰქონდა, დროსა და ბუნებას ექვემდება-
რებოდა და არაფერი ესაქმებოდა გაპოე-
ტებული ოფიცრის „შორით წვასთან“ და
„შორით დაგვასთან“, უკვე ბავშვი ჩაე-
გორებინა კალთაში და სრულებითაც არ
ხიბლავდა ლაურას და ბეატრიჩეს გვერ-
დით ეკარცებოდა გულო. „თქვენ ჯერ
ისევე გერჩით გულო, საომრად მიდიხართ,
მე კი ადრე დამაბერა შვილმა, ბაბუა გავ-
ხდილი“. უთხრა დიმიტრიმ. და საბა ლა-

ფაჩმა პირველად მაშინ იგრძნო, როგორ
დაბერებულიყო თვითონ, ის დაებერებო-
ნა ნატოს და არა მამამისი, რადგან მამა
მისისთვის ბაბუაობა ბუნებრივად მო-
რეობა იყო, კანონზომიერების შემდეგი
საფეხური, ხოლო ნატოს დედაობა საბა
ლაფაჩის უძღურების დადასტურება
იყო მხოლოდ, ბებრული უძღურებისა,
რადგან თავად ფიქრშიაც ვერ გაბედავ-
და იმას, რაც ნატოს გაებედა, უიმიოსოდ,
შეიძლება, მისი ჯიბრითაც, მის მოსაშო-
რებლად, რამდენადაც საკუთარი სიცო-
ცხლის, საკუთარი ვნებებისა და საკუთარ
ი გრძნობების განსახიერება იყო იგი
და არა გაწმინდებული მუზეუმისა, რო-
მლებიც დასაძინებლადაც არ წვებიან
ლოგინში. მაგრამ საბა ლაფაჩს უფრო გა-
უხარადა, ვიდრე ეწყინა ეს ამბავი. ვასა-
ხარად მეტი მიზეზი ჰქონდა. ჯერ ერთი,
პირველი გაგება იყო მისთვის, ასეთი
ნატოც თუ არსებობდა, და რაკი თავადაც
შეყვარებული გახლდათ, არ შეეძლო, არ
აღფრთოვანებულიყო იმისი გამბედაო-
ბითა და სითამამით; არ მოხიბლულიყო,
როგორც გმირობაზე მეოცნებე ჭარისკა-
ცი, სხვა, მისი მსგავსი ჭარისკაცის გმი-
რობით. მეორეც ერთი, მისი ნატო,
მთრთოლვარე სტრიქონებით დაწულ
გალიაში ჩიტვიით გამომწყვედული.
ზრდამეწყვეტილი, გაღმერთებული გო-
გო — დღეიდან, მხოლოდ და მხოლოდ,
მისი საკუთრება იქნებოდა, არა ხატი ვი-
ლაცისა, არამედ დამოუკიდებელი, განუ-
მეორებელი არსება, ბებრის ნუგეში, სი-
მარტოვის ვადია, სინამდვილის შემცუ-
ლელი, ფიქრის გამჩენიცა და გადამრ-
ჩენიც. ვანა ეს ცოტა იყო? ვანა მეტს
ელოდებოდა იქამდე? „ასე ჯობიაო“ —
თქვა ადგილზე აცქმუტებულმა. „მე არც
არაფერს ვამბობ. თვითონაა ცოდო. ღმე-
რთმა იცის, დაბრუნდება თუ არა ის ბი-
ჭიო“ — თქვა დიმიტრიმ. მაგრამ ისინი
სხვადასხვა ენაზე ლაპარაკობდნენ და
ერთმანეთისა არაფერი გაგებოდათ. დი-

მთარ მილანო
რანინს თაბარო

მიტრის არასოდეს განეცადა ის, რასაც ახლა საბა ლაფაჩი განიცდიდა, ხოლო საბა ლაფაჩი ვერასოდეს გახდებოდა ბაბუა, თუნდაც უკანონო გზით. ერთი სული ჰქონდა, როდის დაემშვიდობებოდა დიმიტრის. უკვე იმაზე ფიქრობდა, რომელი ყვავილები გაეგზავნა ახალი. დღეს გაცნობილი ნატოსთვის, რომელი ყვავილები შეესაბამებოდა უფრო დედობის მილოცვას. მაგრამ თაიგულის გაგზავნის მერეც ვერ დამშვიდდა, ვერაფრით ვერ ამოიგდო თავიდან ნატოზე ფიქრი. ხან პატარა, პეპელასავით სიფრიფანა გოგო ედგა თვალწინ, ხან — სიყვარულს ნაზიარები ქალი, თვალში შუქჩამდგარი, მშვიდი და მიმზიდველი, ნაცოფით დახუნძლულ ხესავით. მისი ნაწილი უკვე ეწყობოდა, უკვე ელარუნობდა საჭურველი, ხევიხინებდნენ ცხენები, წინ და უკან დარბოდნენ ეფრეიტორები, ის კი, ჯერ ისევ თავის ოთახში იჯდა, მუხლზე დებილი ბავშვის თავით უზარმაზარი, მეჭუქიანი ნარინჯი ედო და მლეღვარებისგან ენაგამოყოფილი, ხელათრთოლებული, დანის წვერით ზედ ისარგავრილ გულს ჭრიდა. მისი ნაწილი უკვე გადიოდა ბათუმიდან, იმას კი, გაზთში გახვეული ნარინჯი ამოედო ილიაში და სხარტად მიაბიჯებდა დიმიტრის სახლისკენ, შიშისაგან ლამის სული გაჰპარვოდა, თუმცა, კაცმა რომ თქვას, არაფერს აშავებდა — გაზეთში გახვეული ნარინჯი მიჰქონდა და მიდიოდა. ვერაგინ მიიტანდა ეჭვს, ვერაგინ დასწამებდა ცილს, კარგ საქმეზე არ უნდა იყო გამოსული ამ შუალამისასაო, მაგრამ მაინც ეშინოდა, ფეხები უკან რჩებოდა, რადგან თვითონვე არ იყო დარწმუნებული, სწორად რომ იქცეოდა. „მართლა გამოვშტერდი ამ სიბერეშიო“ — ფიქრობდა ცხარედ, მაგრამ მაინც მიდიოდა. თითქმის ნახევარი საუკუნე ეცხოვრა ამ ქვეყანაზე და რამდენიც არ უნდა ეცხოვრა კიდევ, იმაზე მეტს ვერაფერს მოიპოვებდა, რაც უკვე მოუპოვებინა, რაც დედის კუბომ მოაპოვებინა და რაც საგსებით კმაროდა საიმისოდ, მშვიდად რომ დალოდებოდა სიკვდილს. არც სხვის

დასაცინი გამხდარიყო და არც სხვისი შესაცოდი. ამიტომაც მიძუნძულებდა ახლა, ქურდივით, მძინარე ქილაქის ქილაქებში. დიახ, მხოლოდ ამეჭვადი იყო ეს გზაც უნდა გაეგლო, გაზეთში გახვეული, ილიაში ამოდებული ნარინჯიც უნდა მოეშორებინა, საბოლოოდ რომ დამშვიდებულიყო. თითქოს საკუთარი თავი მიჰქონდა: შერცხვენილი, მოჭრილი. ანდა თითქოს მოურჩენელი სენით შეპყრობილი, და ამიტომაც უსარგებლო გული ამოეჭრა და იმის გადაგდებას აპირებდა, ისევ კაცი რომ გამხდარიყო, ისევ რომ მიბრუნებოდა ცხოვრებას. ქალაქი უკაცურს ჰგავდა (კიდევ კარგი). საკუთარი ფეხის ხმა მისდევდა მხოლოდ. ათასში ერთხელ, ზღვა ამოიხვნეშებდა ძილში, დარდიანი კაცივით, მაგრამ იმას არაფერი ესმოდა. ხოლო როცა დიმიტრის ეზოს გაუსწორდა, ნარინჯს გაზეთი შემოახია და ისე გადაადგო ღობის იქით, ფეხი არ შეუწელებია. ახლა აღარაფერი უჭირდა. ახლა ეტლს დაიჭერდა და იქამდე დაეწეოდა თავის ნაწილს, ვიდრე თვალში მოისაკლისებდა ვინმე. ორმოცი წელი იმპერიის ჯარისკაცი ერქვა, მაგრამ ბედი ზოგავდა თუ ომის ღმერთი უბზუებდა ცხვირს (ალბათ პატარა, არამხედრული ტანის გამო), პირველად მიდიოდა ნამდვილ ომში. მართალია, უკვე თვითონვე ეცინებოდა იმ წარმოდგენილ გმირობებზე, დიდი ხნის წინათ, ჯერ კიდევ სამხედრო გიმნაზიაში რომ ოცნებობდა, მაგრამ მის გუნება-განწყობილებას ყველაზე უკეთ ახლა სწორედ ომი შეესაბამებოდა. ჯარისკაცული სიდუხჭირე, უსასთუმლობა, უგზო-უყვლო ყიალი და განუწყვეტელი საფრთხე — ყველაზე უებარი წამალი იყო მისი აფორიაქებული სულისთვის. ომი უფრო იოლად გათიშავდა ნატოსგან, ვიდრე მშობლიურ სოფელში გახიზვნა. და არა მარტო იმიტომ, ომში ნაკლები დრო რომ ექნებოდა ნატოზე საფიქრელად, არამედ იმიტომაც, ომში უფრო ადრე რომ შეიძლებოდა მომკვდარიყო, ვიდრე მშობლიურ სოფელში. მაგრამ, ეტყობა, ბედისწერისთვის არც ომი არსებობს, არც უგზობობას

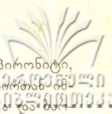
დავიდევს და არც დროს ეპუება, მაინც მოგნახავს, მაინც დაგეწევა, და აი, საბა ლაფაჩსაც დაეწია თავისი ბედისწერა — სადღაც, კლდე-ღრეებში ჩაჯარგულს, ერთი წუთით, თვალის მოსატყუებლად, ქვაზე თავმიდებულს, მაზარაწფაფარებულს, ხელი წაჭკრა და პოლიცემისტერის ბარათი გადასცა. მავანი და მავანი თავის შვილის მამად გასახელებთ და სახელმწიფოს ინტერესებისთვის უღარესად საჭიროა სიმართლის დადგენა — ეწერა ბარათში. ჭერ თვალს არ დაუჭერა, მერე ისიც კი იფიქრა, ალბათ ავად ვარ, სიცხე მაქვსო, მაგრამ შიკრიკად გადაცმული ბედისწერა თავზე ედგა და უმვორებდა, დილით უკანვე უნდა გავბრუნდე, სასწრაფოდ უნდა ჩავიტანო პასუხიო. გათენებას ბევრი აღარაფერი უკლდა, საბა ლაფაჩს კი მთელი დარჩენილი სი-ცოცხლე არ ეყოფოდა იმის გასარკვე-ვად, რაც ხდებოდა, ცხადში ხდებოდა თუ სიზმრად. არც გიყი იყო, არც ჰკვიანი, არც მკედარი და არც ცოცხალი, ვერაფრით ვერ მიმხვდარიყო, რა ხდებოდა მის თავს: აპამპულებდნენ თუ... თუ რა? სხვა რა შეიძლებოდა ყოფილიყო? მაგრამ ვინ აპამპულებდა? პოლიცემისტერი თუ ნატო? თუ ორივე ერთად? კი მაგრამ, ან ერთმა რა იცოდა, ან მეორემ მისი სიყვარულისა? იქნებ, დიმიტრიმ შეატყო რამე ლაპარაკისას? იქნებ თავი-გულმა გასცა? ან იქნებ ვინმემ დაინახა, როგორ გადააგდო ნარინჯი დიმიტრის ეზოში? არა. გინდაც ასე ყოფილიყო, ამისთვის რატომ გაწირავდნენ, რატომ დასჯიდნენ ასე დაუნდობლად? რაღაც სხვა ამბავი იყო, მისთვის იღუმალი და ამოუხსნელი. დაძაბულობისგან ლამის გახეთქვოდა თავი. ვერც კი შეამჩნია, როგორ გასცდა ბანაკს. მაზარამოხურული, უთავებოლოდ დაბორილობდა აწრიატებულ წყვილიაღში. და როცა თვითონაც აღარ ელოდებოდა უკვე, სწორედ მაშინ გაახსენდა ის, ვიზუდაც იქამდე არასოდეს ეფიქრა, ვინც მისთვის საერთოდ არ არსებობდა იქამდე, მაგრამ ვისი უგუ-ლველყოფაც მიუტყვებელი გულნამცე-ობა და უსვინდისობა იქნებოდა მის-

გან, თუნდაც იმიტომ, თავად ნატოს რომ უყვარდა იგი. აი, სად იყო თურქული მალ-ლის თავი დამარხული. იქვეა, იქვეა, იქვეა, რჩეულს, დაეშავებინა რაღაცა სახელმწიფოსთვის (აკი დიმიტრიმაც უთხრა: ღმერთმა იცის, დაბრუნდება თუ არაო), რის გამოც, მისი ნაშვიერთაც დაინტერესებულყო სახელმწიფო, რაც სრულენითაც არ იყო გასაკვირი, რამდენადაც ეს-ეც ერთერთი ჩვეულებრივი და მრავალგზის წარმატებით ნაცადი მეთოდია ან-გარიშსწორებისა: ან დამნებდი, ან შვილს გამოეთხოვე! ხოლო საბა ლაფაჩი სწო-რად თუ ფიქრობდა (სწორად ფიქრობ-და), მაშინ ისიც ადვილი ასახსნელი იყო, რალა მაინცდამაინც მისთვის დაებრალე-ბინათ ნატოს შვილის მამობა. არავის არაფერი არ ავიწყდება, მით უფრო — გასაჭირში ჩავარდნილ კაცს, და რა გა-საკვირია, დიმიტრისაც მაშინვე საბა ლა-ფაჩი რომ გახსენებოდა, რადგან თუ ვი-ნმე იყო დავალუბული მისგან, პირველ რიგში, საბა ლაფაჩი იყო — დანდობის-თვის, ნამუსის შენახვისთვის. ასე რომ, თუკი ერთხელ დიმიტრი გაუჩუმდა, არ ამხილა მისი შერცხვენა, ახლა მისი ჭე-რი დამდგარიყო, ახლა მას უნდა მიეზლო დიმიტრისთვის იგივე. რა თქმა უნდა. რა-საკვირველია. ვალს გადახდა უნდა. ხე-ლმა ხელი უნდა დაბანოს. ასეა მოწყო-ბილი ქვეყანა, და არც საბა ლაფაჩი დაი-ხვედა უკან, არ გააწბილებდა მეველეს, პირწმინდად დაუბრუნებდა, რაც ემარ-თა, მაგრამ ფიქტიური მამობა იმ ქალის შვილისა, რომელიც შეშლილივით უყ-ვარდა, რომლის გულისთვისაც დაუფიქ-რებლად გადავარდებოდა ცეცხლში, ბე-დის დაცინვა იყო და მეტი არაფერი: მხოლოდ და მხოლოდ იმას ადასტურებ-და, ფიქტიური რომ იყო თვითონაც და ნამდვილისთვის არაფრისთვის ვარგო-და. მაგრამ, ამავე დროს, განა უდიდესი პატივი არ იქნებოდა, თუნდაც ფიქტიუ-რად, თუნდაც დროებით, იმისი განმას-ხიერებელი ყოფილიყო, ვინც ნატოს უყ-

ოთარ ზილაძე
რამის თაბარი

ვარდა? „ლმერთო, ნუ გადამაცდენ ჭკუ-
იდანო“ — შფოთავდა და მიდიოდა, ერ-
თნაირად ჩაკარგული ფიქრსა და წყვილი-
ადში, ხან სველი ტოტი გაულაწუნებდა
სილას, ხან ეკალბარდი ჩააფრინდებოდა
მხრებზე მოგდებულ ფარავაში. მეგრე ხო-
რკლიანი, მობუბუნე, ზღვის სუნით გაე-
ღენილი ქარი დაეძგერა და კოჭებამდე
ჩაფლო სველ ქვიშაში. მაგრამ მაინც
მიდიოდა, მიბარბაცებდა, ფიქრის თოქს
გამომბული, ფიქრის ნადავლი. ზღვა ჭერ
არ ჩანდა. მხოლოდ ნაპირთან ქოთქოთე-
ბდა თეთრად. ქათვის ვიწრო, ხუჭუჭა ზო-
ლი გასდევდა დაკლაკინილ ნაპირს. ზღვა-
ზე ნისლი იგრაგნებოდა. ნისლის ერთი
ბოლქვი ნაპირზეც ამოსულიყო. კაცსა
ჭავდა შორიდან. კაცივით იჯდა, თით-
ქოს ახოვანსა და თმაწვერგაჩიჩილ
მწირს დაბუჯული ფეხები წყალში ჩაუ-
ყრიაო. საბამ ნისლის ბოლქვში გაიარა
და მაშინვე სუნთქვა შეეკრა, ცეცხლი
შემოგეზნო სხეულზე, კლვარე სინათ-
ლემ თვალები აუკინა. „რომელი — იგი
მისგან არა, აულისა წმინდა არსო“ —
ჩასჩურჩულა ვიღაცამ უფოში, ორივე
ყურში ერთდროულად. შემკრთალობა, გა-
ოცებულმა მოიხედა უკან, მაგრამ კაცის
მსგავსი ნისლის ბოლქვის მეტი ვერა-
ფერი დაინახა. თუმცა, ნისლის ბოლქვიც
აღარ ჭავდა კაცს, კვამლივით აწოწი-
ლიყო, გაწეწილიყო, გაცრეცილიყო. ბა-
ნაკში რომ მობრუნდა, შიკრიკი-ბედი-
სწერა უკვე კარავთან ელოდებოდა. დი-
დხანს აღარ შეუყოვნებია, ერთადერთი
სიტყვა დაწერა ფურცელზე — ვადას-
ტურებო, — და ქვეშ ორჯერ, ორ ენაზე
მოაწერა ხელი. ხოლო შიკრიკი-ბე-
დისწერა რომ წაეიდა, მუხლებზე დაე-
მხო, მიტყუპული ხელის მტევნები პი-
რთან მიიტანა და, თითქოს ესწუთია, რა-
ღაც საზარელი ცოდვა ჩაუდენიაო, ცხა-
რედ, მღელვარებით, ფაცაფუციტ წარ-
მოთქვა: მამაო ჩვენო, რომელი ხარ ცა-
თა შინა, წმინდა იყავნ სახელი შენი; მო-
ვედინ სუ უკეთი შენი, იყავნ ნებაი შენი,
ვითარცა ცათა შინა, ეგრეცა ქვეყანასა
ზედა; და ნუ შემოყვანებ ჩუენ ვანსაც-
დელსა, არამედ მიხსენ ჩუენ ბოროტის-

გან, რამეთუ შენი არს სუფევაი და ძალი
და დიდებაი საუკუნეთა მიმართ. ამინ ამ-
ინ. ამინ. ბავშვობაშიაც არ უფროც ასე
მხურვალედ. თუმცა, უკვე აღიფრთხილებოდა
მნიშვნელობა აღარ ჰქონდა მისთვის, გა-
პამპულეზული იყო თუ ვალმოხდილი,
ბოროტება ჩაედინა თუ სიკეთე, თავისი
კეთილშობილება დაედასტურებინა თუ
თავისი არარაობა. რაც მთავარია, ეჭვიც
აღარ ეპარებოდა, ამ ერთი დღისთვის
რომ ცხოვრობდა თურმე. სასჯელიც ის
იყო და ჯილდოც. სანანებლადაც ეყოფო-
და და საამაყოდაც. ომი კი გრძელდებოდა.
მაგრამ მთელი წელი ისტ გავიდა,
შორიდანაც არ მოუყარავთ მისთვის
თვალი. ყველაფერი, რაც მის გარშემო
ხდებოდა, ერთ გაუთავებელ, ამაზრზუნ
სიზმარს ჰგავდა, საიდანაც, ათასში ერთ-
ხელ, ერთი წამით, მისთვისაც მოულოდ-
ნელად გამოფხიზლდებოდა ხოლმე. მე-
რე კი, ჭართან ერთად, ისევ უგზო-უკვ-
ლოდ დაბორილობდა ტყე-ღრეებში.
მთავარსარდლობა ბორჩხაში იჯდა და იქ-
იდან იძლეოდა ახალ-ახალ ბრძანებებს,
იმუქრებოდა, ილანძვებოდა, მუხლის ჩა-
ხრის საშუალებას არ აძლევდა ჭარს. ჭა-
რი კი ამერიკული ცულეებით მიიკვლევ-
და გზას გაუვალ ეკალბარდებში, დღისი-
თა და ღამით. ხან კაცი გადაეჩეხებოდათ
კლდიდან, ხან ცხენი. ღამლამობით, სას-
წაულად გადარჩენილი ძაღლები ეშო-
დნენ მიტოვებული, ჩანაცრული სოფლ-
ებიდან და კიდევ უფრო აძრწუნებდნენ,
ალიზიანებდნენ, თავგზას ურევდნენ უაზ-
რო ყიალით გასავათებულ ჭარისკაცებს.
მტერი არ ჩანდა, მაგრამ მთავარსარდ-
ლობა ღამით ცეცხლის ანთებასაც უკრ-
ძალავდათ. გაცოფებული ეფრეიტორებო
ღრიალით გამოედევნებოდნენ ხოლმე
პეპელასავით აჭა-იქ გაველებულ სინათ-
ლეს. ყველაზე ძალიან ყუბანიდან მო-
რეკილ ჭარისკაცებს უჭირდათ კლდე-
ღრეებში სიარული. ხანმოკლე შესვენე-
ბისას, იმის მაგივრად, ჩექმა რომ გაეხა-
დათ, თავი მიედოთ, ანდა თუთუნი გაეხ-
ვიათ, ისხდნენ და ტიროდნენ, ღაპალუ-
პით ჩამოსდიოდათ მტერით გადათეთრე-
ბულ სახეებზე სიმწრის ცრემლი. სა:

ლაფაჩს გულს უკლავდა ჭარისკაცების საცოდაობა, მაგრამ რას მისცემდათ, პირადი მაგალითის მეტს? მანქანასავით დაუღლე იყო და უხორცოსავით უშიშარი. ჭარისკაცების გასამხნეებლად, ხან ერთ გორაკზე აპყენებდა ხოლმე ცხენს და ხან მეორეზე. უზანგებზე აღმართული, ხელებს ჭვარცმულივით გაშლიდა და ვერაგულად გამოცარიელებულ სივრცეს გასძახოდა: გამოჩნდით, მესროლეთ, თუ ვუკაცები ხართო. მაგრამ მანც ვერ ეღიროსა გამირულად სიკვდილს. ციება შეეყარა და ორი თვე ბოდვაში გაატარა. თვალში რომ გამოიხედა, რიზაში იყო, ვილაც ლაზი დედაბერი ძმარში გაწურულ ჭინჭს აფენდა შუბლზე. ერთი წამით, მკედარ დედაში შეეშალა, დედაო — დაუძახა გაკვირვებულმა. ხოლო ფეხზე წამოდგომა რომ შესძლო, იქვე დატოვეს, ბათუმ-ტრაპიზონის სატრანსპორტო ხაზზე, და ისევ უაზრობის მორევში ჩაიძირა, სიგიჟის მორევში, რადგან სიგიჟე იყო და მეტი არაფერი, ერთ წელიწადში რკინიგზის გაყვანა ბათუმიდან ტრაპიზონამდე, როცა ყველაფერი ინგარეოდა, ირღვეოდა, იხრწნებოდა, ფრონტიც მოშლილი იყო. და ზურგიც. ჭარისკაცები საკუთარ ოფიცრებზე ნადირობდნენ. ხალხი ყველაფერს ჭამდა, რასაც კბილი მოეკიდებოდა: ხის ქერქს, ქალამანს, ჩალის სახურავს... ძარცვა, მკვლელობა, გაუპატიურება ცხოვრების წესად იყო ქცეული. არც არავის უკვირდა, არც არავინ ერიდებოდა. გაზეთები, თავშესაქცევი რომანივით, ნომრიდან ნომერში ბეჭდადნენ მოკლულთა, თვითმკვლელთა, უგზო-უკვლოდ დაკარგულთა სიებს. მაგრამ იმპერია მანც ხავსს ეკიდებოდა, მანც მათრახითა და ბრიყვთა ერთგულებით აპირებდა გადარჩენას. ასეთი ერთგული ბრიყვის შედგენილი იყო ბათუმ-ტრაპიზონის რკინიგზის პროექტიც. ერთ ხელში პაპიროსი ეჭირა, მეორეში — მათრახი და ბუნებრივი დაბრკოლებების წინაშეც არ იხრიდა წარბს, მრავლად რომ არსებობდა ბათუმსა და ტრაპიზონს შორის. იმდენი მუშახელი მოაყარა იქაურობას, ჭიანჭვე-

ლების ბუდეებს დაამსგავსა პირონტი, რიზა, ხოფა თუ ართვინი. ნაპირთან დადენი კარჭანი, სანდალი, ბარჯა და... კასი ირეოდა, თოლია ვერ მოიქნევდა ფრთას. მაგრამ საქმე მაინც არ მიდიოდა წინ. ასედაც უნდა ყოფილიყო, რადგან ინჟინერს ხელისუფლების ნდობა და პატივი, მხოლოდ და მხოლოდ, მონური ერთგულებით ჰქონდა დამსახურებული და არა საინჟინრო ცოდნა-გამოცდილებით. „კი მაგრამ, ამ კლდეებს რას უპირებთ? როგორ გინდათ მოერიოთო?“ — ეკითხებოდა საბა ლაფაჩი. ის კი დამცინავად უღიმოდა და არც მთლად ქარავმულად პასუხობდა: უფრო მაგრად უნდა უბრძანოთ და მაშინ ქვიდან წყალს გამოადენენო. საბედნიეროდ, საბა ლაფაჩს ისევ შეუბრუნა ციებამ და ამჯერად სანიტარულ გემზე გამოიხედა თვალში. „ჩქარა, ჩქარა, მალა ამოდით, წყალქვეშა ნავი მოგვდევსო“ — დაუყვირა ვილაცამ და ისიც დაფეთებული წამოვარდა საწოლიდან. უფრო ხმის შეშინდა, ვიდრე წყალქვეშა ნავისა. იმავე წუთას გემი შეტორტმანდა და ნელნელა დაყირავდა. მერე, თავფეხიანად გასაწური, წყალნაყლაპი, ნავში იჯდა და ვერ გაერკვია, ესეც სიცხიანი კომპარი იყო თუ სინამდვილე. წინ ვილაც ეჯდა, ლამის დედაშობილა. პერანგის ამხანავი ეცევა მხოლოდ და დიდი, აბრჭყვიალებული ჭვარი ეკიდა ბანჯგვლიან მკერდზე. წარამარა აცემინებდა, ხოლო ყოველი დაცემინების შემდეგ, პირჯვარს იწერდა და იცინოდა. ბათუმის ლაზარეთში სამსახურისთვის უვარგისად მიიჩინეს და ამიტომაც იყო ალბათ, მანც დამაინც რომ არ გადაჰყოლიან ზედ — აწი შენ თვითონ მიხედ შენს თავს, ხომ ხედავ, რა დღეში ვართ, ერთმანეთზე გვიწვნია დაჭრილებიო. არავის აღარ ჰირდებოდა იგი. ასე რომ, თითქოს აღარაფერი უშლიდა ხელს, ახლა უკვე სამუდამოდ, დაბრუნებულიყო მშობლიურ სოფელში, მშობლების საფლავებთან, და თავფეხი-

ოთარ ბილაძე
რკინის თეატრი

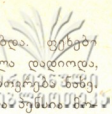
ნად ჩაფლულიყო მოგონებებში, როგორც ხელიკი სილაში. მართალია, ამისკენ მისწრაფოდა თვითონაც, ამ დღეს ელოდებოდა სულ, როგორც ქალი გათხოვებას, მაგრამ გულის სიღრმეში, მაინც არ ეგონა, ასე იოლად თუ მოიშორებდნენ თავიდან, ასე უსვინდისოდ თუ დაუკარგავდნენ ნახევარსაუკუნოვან სამსახურს. ცოტა არ იყოს, ეწყინა, გაბრაზდა კიდევ, და ლაზარეთიდან გამოსულმა თუ გამოპანდურებულმა, პირველ რიგში სამხრეები დააგლიჯა მუნდირს, თითქოს ამ მუნდირში კი არ გაეტარებინა თელი სიცოცხლე, ახლახანს ეყიდა შვეპაზარზე, ვიღაც დეზერტირისგან. რა თქმა უნდა, გულგრილი, უმადური ხელისუფლების ჯიბრით მოიქცა ასე, მაგრამ რაც დრო გადიოდა, მით უფრო რწმუნდებოდა, მის არსებობას, ამხნის განმავლობაში, მხოლოდ და მხოლოდ, მუნდირი რომ აძლევდა აზრს. ახლა ხვდებოდა, ტყუილად რომ იყო უკმაყოფილო თავისი ბედით, რადგან იქამდე, არც თვითონ იყო სხვებზე ბევრად ნაკლები და არც სხვა — იმაზე ბევრად მეტი. მეტნაკლებად ყველანი ერთნაირად იყვნენ ვადამდარნი ძველი გზიდან, რამდენადაც თავად ძველი გზა აღარ არსებობდა, და თუ აწუხებდათ, სიახლის შეგარძნება აწუხებდათ მხოლოდ, როგორც ჯერ კიდევ მოუტეხავი ფეხსაცმელი. მუნდირი კი არ ამორებდა თავისიანებს, როგორც იქამდე ეგონა, უბრალოდ, მეტი ყურადღების ღირსად ხდიდა, რადგან თუ წარმოადგენდა რამეს, მუნდირის გამო წარმოადგენდა, მუნდირიანი ჭირდებოდა მტერსაც და მოყვარესაც, მუნდირი რომ ეცვა, იმიტომ ჰქონდა მნიშვნელობა, ვისკენ იქნებოდა იგი, იმიტომ ეთვლებოდა ქველმოქმედებად ის, რასაც არაფრად ჩაუთვლიდნენ, უმუნდიროს რომ გაეკეთებინა, რადგან მუნდირიანისგან იყო გასაკვირიცა და დასაფასებელიც მამულიშვილური საქმიანობა (მაგალითად: არჩევნებზე ხმების შეგროვება, ანდა ქართულ სკოლაზე ზრუნვა) და არა ჩვეულებრივი, უპრეტენზიო და უუფლებო მამულიშვილისგან, რომლი-

სთვისაც იგივე საქმიანობა ისეთივე ბუნებრივი იქნებოდა, როგორც ქალის კვერცხის დადება. და ახლა მიაჩნდა, მუნდირიანი ჭირდებოდა იგი სიყვარულსაც, რადგან ვიდრე მუნდირი ეცვა, იქამდე ჰქონდა მხოლოდ ფასი იმის სიტყვას, იქამდე ჰქონდა მხოლოდ მნიშვნელობა მის უარსაც და დასტურსაც. მაგრამ ისიც წარმოუდგენელი, ისიც ენით უთქმელი, ისიც არაადამიანური უსამართლობა იყო, უმუნდირო, ასე მკვდარი თავივით რომ გადაეგდოთ იგი სანაგვეზე. ნუთუ იოტისოდენა სიძულვილიც ვერ დაემსახურებინა ვინმესი, ახლა რომ გამოემქდავებინა იმას, თუკი ანდო ვერ უბედავდა მუნდირის შიშით? ნუთუ იოტისოდენა სიკეთეც ვერ დაეთესა, თუნდაც მუნდირის წყალობით, ისე, ზრდილობისთვის მაინც რომ ეკითხათ ახლა მისი ამბავი? არა, რალაცა უნდა მომხდარიყო კიდევ, რაც საბოლოოდ დაუსვამდა წერტილს იმ ნახევარსაუკუნოვან უაზრობას, რომელსაც საბა ლაფაჩი ერქვა, და უნდოდა თუ არა თავად საბა ლაფაჩს, ჯერჯერობით, მაინც არსებობდა, მაინც იკავებდა გარკვეულ ადგილს ამ დაწყვეტილ ქვეყანაზე. გამოლენჩებული დადიოდა, თუმცა, დუქანში თუ გადავიდოდა საქმელად, დანარჩენი დრო ოთახში იყო ცხედარვით გაშობილი და ელოდებოდა, არ კი იცოდა — რას. მაგრამ, სულ ცოტა, დღეში ორჯერ მაინც იგდებდა საფრთხეში თავს, რადგან დუქანში გადასული და დუქნიდან მობრუნებული, ბრმად, ალაღბებულ გადადიოდა სატვირთო მატარებლებით გაძიძგულ ლიანდაგებზე და ყოველ წუთში შეიძლებოდა, ჩავარდნოდა ორთქლმავალს. შეგნებულად კი არ იქცეოდა ასე, ამქვეყნისა აღარ იყო, ვერ ამყარებდა კავშირს გარემოსთან, ვერ აღიქვამდა გარემოს. მემანქანეები და მესირეები დედას აგინებდნენ (მკვდარ დედას), ალბათ მაწინწალა ეგონათ, გაუპარსავი, გაუკრეპავი, გაბნძლურებული, მაგრამ თავად არაფერი ესმოდა, ვერაფერს ხედავდა. არა, როგორ ვერ ხედავდა: ხან განრისხებული ნატო ედგა თვალწინ. რომელიც მისი

წერილის ნაკუწებს სახეში აყრიდა, ხან კი — გახარებული, სახეგაცისკროვნებული, რომელსაც მისი წერილი ორივე ხელით მიეხუტებინა გულზე. ამ ორსახოვან ჩვენებას დაჰყავდა იგი გამოყრუებული ოთახიდან დუქნამდე და დუქნიდან გამოყრუებულ ოთახამდე. სხვა არაფერი არსებობდა მისთვის. ორსახოვანი ჩვენების მრისხანებაც ისევე ტანჯავდა, როგორც მადლიერება, მაგრამ იმისი ტყვე იყო, იმისი არჩივი, და ისიც, ორთავიანი სეავივით, დაუნდობლად უკორტნიდა თვალებს, გულს, ღვიძლს, სულს... არ შეეძლო, მაგრამ არც უნდოდა იმის მოშორება. რადგან თუ აძლებინებდა, მაინც ის აძლებინებდა, ის ავალდებულვებდა მოლოდინს და ის უჩენდა გაბრძოლების სურვილსაც. ხან დანას დაისვამდა განგებ თითზე, ხან ქვით იჩეჩქავდა ფრჩხილს, ვითომ კიდევ უფრო უაზრო, კიდევ უფრო ბრმა ტყვილით რომ გაეზათილებინა დამაქნიებელი, დამბეჭავებელი სიყვარულის ტყვილი. თუმცა, სიყვარულისა, ცხრა წლის ბიჭზე მეტი არც ახლა გაეგებოდა. ახლა უფრო ბნელი და უმწეო იყო ნამდვილი სიყვარულის გასაგებად და გადასატანად. ასე გადიოდა დრო და ისიც, დღითი-დღე უფრო გლახაკდებოდა, დღითი-დღე უარესად ეფლობოდა უმომავლო, უიმედო, უნაყოფო ცხოვრების წუმპეში. ერთადერთი ადგილი, სადაც დროებით მაინც იშორებდა სიმარტოვისა და განწირულობის შეგრძნებას, დუქანი იყო. დახლიდარი პოლკოვნიკს ეძახდა, დიდი ამბით ესალმებოდა ყოველთვის და რაც არ უნდა ზედახორა ყოფილიყო, მაშინვე გამოუნახავდა ხოლმე ადგილს, „შევიწეროვდით, პოლკოვნიკი მოვიდაო“ — უხეშად მისწი-მოსწედა აყაყანებულ მთვრალეებს და მაგიდას იდაყვით მოუპრიალებდა წინ. თუმცა უეპოლეტო, შავ-ბაზარზე ნაყიდი და ნაქურდალი მუნდირი სხვასაც ბევრს ეცვა მის დუქანში. ვიდრე იქაურობას შეეჩვეოდა, თავაულებლად ჰამდა, დამფრთხალი, დამბებული, ვინმე არ გამომელაპარაკოსო. ერთი სული აქონდა, როდის მოაპრიალებდა თეფშს

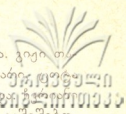
და როდის დაკლიდა გაქონილ ქიქას, მაგრამ მალე მიხვდა, ვერსად რომ ვერ იპოვიდა უკეთეს ადგილს, უფრო მკაცრს, უფრო ბელ და გამგებ ხალხს, რადგან ყველა ისევე ეკიდათ ფეხებზე მისი ასავეალ-დასავეალი, როგორც თავად იმათი. ბოლოს და ბოლოს, დუქანში მასავით ხელმოცართული, უმაქნისი, ცხოვრებისგან ჩაწიხლული ხალხი იყრიდა თავს და იმათი ყაყანი, წუწუნი, ჩივილი თუ ქაღილი, თანდათანობით მასაც უხსნიდა ენას, მასაც უშლიდა ლაპარაკის საღერღელს, რასაც, თავის მხრივ, რა თქმა უნდა, სასმელიც უწყობდა ხელს. ცოტა ხანში ისე გამოიწიურდა, ისე გათამამდა, თვითონაც აღარ უკვირდებოდა, რას ყვებოდა, რას მიედმიედებოდა ლოთური თანაგრძობითა და ყურადღებით გაქვებულის. ის კი არა, ლექსებსაც კი კითხულობდა და ათასგვარ ლეგენდებს იგონებდა საკუთარ თავზე, მიუღწეველი დიდების შარავანდელით რომ შემოსილიყო შემთხვევითი მსმენელების თვალში, ვიდრე მაგიდაზე ჩამოიძინებდნენ ისინი, ანდა ვიდრე ერთმანეთს გაათრევდნენ თუთუნის ბოლითა და ამჯავებული, გაწებილი ოხმივრით გაელენთილი დუქნიდან. თვითონვე უკვირდა, რატომ იპყრობდა თავის გამოიჩენის, თავის მოწონების დაუოკებელი ეინი ამ უცხო, უსახო და უსახელო ხალხის წინაშე, მაგრამ სასმელს მიუჩვეველი, უცებ თვრებოდა, და მერე განურჩევლად ყვებოდა ტყუილსა და მართალს, სინამდვილეში თუ ოცნებაში გარდახდენილს, და როგორც სუსტი ბუნების ხალხს სჩვევია საერთოდ, უცებ აპილპილდებოდა ხოლმე, ვინმეს თუ ზღაპრად მოეჩვენებოდა მისი ნალაპარაკევი, იმიტომ კი არა, ტყუილში რომ იტყვრდნენ და რცხვენოდა, არამედ იმიტომ რომ... იმიტომ რომ, ტყუილის ღირსნიც არ იყვნენ ისინი, ტყუილის მოგონებაც არ შეეძლოთ, არც ოცნებისა გაეგებოდათ რამე, არც ფიქრისა, არც მოვალეობის გრძნობა განეცადათ, არც სიყვა-

ოთარ ჰილაპ
რკინის თაბარი

რული, არც ქვეყნის ბედით დაინტერესებულან როდისმე და არც ერთმანეთისა, მუცლის ჰკუაზე დადიოდნენ, ღორმუცელობას ეწირებოდნენ და იმისთვისაც მადლობა უნდა ეთქვათ, თავს რომ უყადრებდათ, გულს რომ უხსნიდათ ილიასა და აკაკის კუბოს ამწევი კაცი. „... და თუ ილია და აკაკი არაფერს ნიშნავს თქვენთვის, სამაგალითო ოფიცერი, რომელზედაც თავად იმპერატორმა, დიასხ, თავად იმპერატორმა თქვა: ამ პატარა სხეულში დიდი სული დგასო... როდის? როდის, და, როცა ბათუმში ბრძანდებოდა, ტაძრის კურთხევაზე, როცა თქვენ ჯერ კიდევ ძუძუს წოვდით და საკუთარ განავალში იწეკით. თუმცა, იმის მერე ბევრი არაფერი შეცვლილა თქვენს ცხოვრებაში. ეგაა რომ, დედის ძუძუს ნაცვლად, ახლა ბოთლსა წოვთ. მე კი პოლკი წამიყვანია იერიშზე. გაფრენილ ბელურას ვარტყამდი ტყვიას. ქალები თავს იკლავდნენ, მაინცდამაინც ჩემგან რომ გაეჩინათ შვილი. რახან თქვენთან ვსვამ და ევამ, ნუკი გაკადნიერდებით. თქვენ თუ გგონიათ... ბოლოს და ბოლოს... არა. სხვას მაინც კითხეთ, ვინ ვიყავი, ვიდრე თქვენისთანა გავხდებოდი. უფრო სწორედ, ვიდრე თქვენთან მომიყვანდა ეს უკუღმართი წუთისოფელი“. — ბობოქრობდა საბა ლაფაჩი, მაგრამ იმდენად გაბრაზებული არ იყო, რამდენადაც აღვზნებული, სასმელითა და საკუთარი ნალაპარაკებით, და ცოტას თამაშობდა კიდევ, უფრო დიდხანს რომ მოესმინათ მისთვის, უფრო დიდხანს რომ ყოფილიყო მიზეზი და წარმმართველი დუქნური, ყოველდღიური, უსაფუძვლო და უშედეგო ვნებათა ღელვისა. მაგრამ დახლიდარმა რომ უთხრა ერთხელ, ბედნიერი კაცი ხარო, ისე შეკრთა, ისე აიბურძენა, თითქოს დედა შეეგინებინოს იმას. მაშინვე ჭიქა მიიყუდა, ვითომ ვერ გაიგო დახლიდარის ნათქვამი. დუქანში აღარვიც იყო, მთელ ქალაქში ცნობილი გიეის მეტი. ისიც ზურგშექცეული იჯდა მაგიდასთან და სქელ რვეულში რალაცას წერდა გამალებული (რას ხედავდა, ნეტავი, იმ ბოლსა და ოხშივარში). დახლი-

დარი ჭურჭელს აგროვებდა. ფეხები ფლოსტებში წაყარა. ნელა დადიოდა, ფეხმძიმე ქალივით. — ცხოვრებნა ხანა ხალხში ტრიალებდი. ახლა უნდა იმის გდის, გამზადებული, და ხარ შენთვის, არხეინად. — გააგრძელა დახლიდარმა. — მე ჯერ კარგი სიზმარიც არ მინახავს. სულ ყაჩალი და პოლიციელი მესიზმრება. — ჩაიხითხითა თავისთვის. — ეს გიეიც მჯობია. — ხელი მიუშვირა გიეს. — ზის და წერს. თავს იქცევს. თავი სად მამბია არ ვიცი. ღირდეს მაინც წვალებად. ხან ისე დაღამდება, ლუკმას ვერ ჩავიდებ პირში. — უცებ ჭუჭყიანი თევში გაუსხლტა ხელიდან. თევში ნამსხვრევებად იქცა იატაკზე. — შენი პატრონის დედაც... — შეუუკრთხა გაგულისებულმა. — ვარდს ვთესავ და რა ამოიღისო? — დაუძახა საბას. — ვენაცვალე მაგის დამწერს. შენი დაწერილი იქნება ეგეც. — ისევ ჩაიხითხითა და ერთმანეთზე შეხუხულავებული თევშები ორივე ხელით მობოჭა, — დღე მიდის და დამე მოდის, ვხედავ საქმე არ გამოიღის... — წაიმღერა დახლისკენ მიმავალმა. თევშები დახლზე დააწყო, ამოიხვნეშა და კმომედ გამობრუნდა. თან სველი ტილო გამოაყოლა ხელს, მაგიდების გადასაწმენდათ. — დღეს მე თავი უნდა მოვიკვლა. — თქვა უცებ საბა ლაფაჩმა. — კაი, თუ კაცი ხარ! — ყალბად შეიცხადა დახლიდარმა. არ დაუჯერა. — მე დღეს თავი უნდა მოვიკვლა — გაიმეორა საბა ლაფაჩმა და ჭიქა გვერდზე გააჩოჩა. შეეზიზლა ღვინო, ღვინო თუ ეთქმოდა იმ მთავე, ამღვრეულ სითხეს. — ეხ, პოლკოვნიკო, პოლკოვნიკო, — ამოიოხრა დახლიდარმა. — ხომ გავიგონია, ერთი დღის სიცოცხლისთვის, ხელმწიფემ ლეკვი შეჭამაო. — საქართველოს უკანასკნელი მეფე ზაქია ჭამდა. ზაქიჭამიას ეძახდნენ. — თქვა გიემა. თავი არ აუღია, ისევ გამალებული წერდა რალაცას. — უყურე, ამ შეჩვენებულს? ცალი ყური ჩვენსკენ ჰქონია. ისე, რომ ჰკითხო, გიეი ვარო. ადექი. ადექი. დაეწვე უნდა აწვი. — დაუძახა დახლიდარმა გიეს. — აგერ, ვილაცა სამი წელი მჯდარა ორმო-

ში, ომში არ წამიყვანონო. — მიუბრუნდა ისევ საბა ლაფაჩს. — სხვამ თუ არ მოკლა, თავს როგორ მოიკლავს კაცო. — პაციფისტი. — თქვა გიჟმა. — ომის მოწინააღმდეგეს ზოგადად პაციფისტი ჰქვია, ხოლო კონკრეტულ შემთხვევაში, ან გმირია ან მოღალატე. გააჩნია, ვისი ჯარისკაცია, მტრისა თუ შენი. — სად შვრებოდა, ნეტაევი? ალბათ იქვე. ფუი. — გაიცინა დახლიდარმა. — დედას დულუპია. დიდი ფული აულია პოლიციისგან. დედასაც ველარ ენდობა კაცი. — ისევ გაიცინა. ახლა უფრო ხალისიანად, გულიანად. უფრო გამალებით მოუსვა ჩვარი მაგიდის ზედაპირს. ჩვრის დანატოვარი სველი ზოლები, გველებივით იხლართებოდნენ ერთმანეთში. — ასეა, ბატონო, ცხოვრება. დალეე კიდევ? — მოაყოლა მოულოდნელად. საბა ლაფაჩმა სასწრაფოდ დააფარა ჭიქას ხელი. ორმოში დამალულ კაცსა და შვილის დამსმენელ დედაზე ფიქრობდა, აფორიაქებული. თითქოს მისი ამბავი მოეყოლა დახლიდარს. განა თვითონაც ორმოში არ ემალებოდა ცხოვრებას? სამი წელი კი არა. ნახევარი საუკუნე. განა დედამ არ „დაასმინა“ ისიც? განა დედამ არ მიახვედრა, ცოცხლად რომ იმარხავდა თავს უაზრო სიძულვილში? თან ჭიქას აფარებდა ხელს, ღვინო არ დამისხას დახლიდარმაო, თან ამ ფიქრს უტრიალებდა, როგორც შიმშილით შეწუხებული თავი გემრიელ საცმუნცავს, რომლის შეჭმა ეშინია, არ შეჭმა კი არ შეუძლია. — ყველას ჩვენ ჩვენი ორმო გვაქვს. ორმოში ვიმალებით ყველანი. — თქვა ხმაშალა. — სიცოცხლეს ვუფრთხილებით, არკი ვიცით, რაა სიცოცხლე, რას მოგცემს, რაში გამოგვადგება. სიკვდილი. სიკვდილი. სიკვდილი გადაგვარჩენს მხოლოდ. — იყვირა უცებ. — ჩვენი დედა. ჩვენი კეთილი დედა. ჩვენზე მზრუნველი. ბატონო პოლიცემისტერო, ამოიყვანეთ ჩემი შვილი ორმოდან. დახვრიტეთ, ჩამოახრჩვეთ, ოღონდ ერთხელ მაინც შეახედეთ მზისთვის, თუნდაც სიკვდილის წინ. ნუ ჩამარხავთ ორმოში, განავალივით. — ორივე ხელი ერთდროულად დაჰკრა

მაგიდას და სხარტად წამოდგა. გიჟი თავი ვაულებლად წერდა. დახლიდარმა დახლიდარმა არ იყოს, დაბნეული უყურებდა დახლიდარმა ხელი მაგიდაზე დარჩენოდა. გამეშვებოდა. საბა ლაფაჩი კარისკენ წაივია, მაგრამ დახლიდარს რომ ჩაუბრა, შეჩერდა. მიუტრიალდა და ღიმილით, დაყვავებით უთხრა: კაცმა ყოველთვის უნდა იცოდეს, რას აკეთებს და რითი შეიძლება დამთავრდეს ის, რასაც აკეთებსო. — ბეჩა?! — პირი დააღო დახლიდარმა, ვითომ, რა სალაპარაკოა, ან მე რატომ მეუბნები ამასო. საბა ლაფაჩმა პირმოკულმა გაიცინა, ღვარძლიანად, დამცუნავად. უცებ გიჟს მოჰკრა თვალი: თავაწული, გაფაციცებული იყურებოდა იმათკენ. რატომღაც გული აუჩქვდა. თუმცა, იმის გარკვევაც ვერ მოასწრო. ვინ შეეცოდა: საკუთარი თავი, დახლიდარი თუ გიჟი. ალბათ სამივე, და ამ უნებლიე სიბრაღულის დასამალავად, თვითონაც რომ არ გაუაზრებია, რას აკეთებდა, დახლიდარს წიკბურტი წაჰკრა ცხვირის წვერზე. ხოლო როცა იმის დაბნეულ, გაკვირვებულ და სიმწრისგან ცრემლჩამდგარ თვალებს წააწყდა, შეწუხდა, გაშტერდა, ეს რა ჩაეიდინეო. თავი ისე დაიჭირა, თითქოს არაფერი მომხდარიყო ყურადღების მისაქცევი, მაგრამ რაღაცა მაინც უნდა მოემოქმედებინა, თავისი უმსგავსო საქციელის ასახსნელად და გასაქარწყლებლად, რასაც ასე მოუთმენლად ელოდებოდა მისგან ნირწამხდარი დახლიდარიც. კი მაგრამ, როგორ უნდა აეხსნა და გაექარწყლებინა ის, რაშიც მისი ხელი არ ერიო, უფრო სწორედ, რაც მისი მეშვეობით მოიბოქმედა დიადმა, იღუმალმა სულმა, რომელსაც ადამიანი ღმერთს ეძახის და რომელსაც ბრმად ემორჩილება, რაკი თავად არ იცის, როდის როგორ მოიქცეს? — ბასტა! — თქვა შეწუხებულმა. — გინდა, კარგი ლექსი გითხრა? — მოაყოლა მაშინვე, უკვე აღგზნებულმა, აღელვებულმა. პასუხისთვის არ დაუც

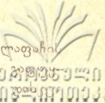
ოთარ ზილაძე
რანის თეატრი

ღია და გააგრძელა: ბასტა! აღარ მჭირდება სოფოკლე და პერიკლე... სოფოკლე და პერიკლე ბერძენი ფილოსოფოსები იყვნენ. ხალხს ანათლებდნენ, მაგრამ ვერ გაანათლეს. ბასტა! აღარ მჭირდება სოფოკლე და პერიკლე, ველოდები დიდებას, როგორც ჩვენი მერი... ვარდის მაგივრად რომ ამოდის — იმას. ხომ კარგია? დაიმახსოვრე. ჩემგან გქონდეს სახსოვრად. — მოამთავრა ფაქაფუცით. ერთი წუთით სამარისებური დუმილი ჩამოვარდა დუქანში. საბა ლაფაჩი და დახლიდარი ერთმანეთს შესცქეროდნენ, გიჟი — ორივეს. უცებ — თითქოს მატარებელი შემოვარდა დუქანში — სამივენი ერთდროულად ახარხარდნენ. „ეგ რომელი მერიაო“.

— ამოიცივლებდა ხოლმე დახლიდარი. „მაგას არა აქვს მნიშვნელობაო“ — ხელებს ასავსავებდა საბა ლაფაჩი, გიჟი მუშტებს აბრახუნებდა მაგიდაზე. მერე თავის ოთახში გულადმი იწვა ტახტზე, თავქვეშ ხელებამოწყობილი და პირველად ამჩნევდა ირგვლივ გამეფებულ სიბინძურეს. თითის სისქე მტვერი დასდებოდა ყველაფერს. უთავბოლოდ ეყარა გამოწკალი თეთრეული. დაბინდულ სარკეში ძლივსა ირეკლებოდა დედის დანატოვარი ნივთები: კიდეჩამომტვრეული ნიჟარა თუ ბუდაპერჩის ხელიკი, კუდში მომწყვდეული საპუდრეთი. დიდი დრო გასულიყო. მაგრამ საბა ლაფაჩი თვითმკვლელის შიშნარევი ნეტარებით გრძნობდა, დასასრულს რომ უახლოვდებოდა მისი მოლოდინი. იმასაც გრძნობდა, მთელი მისი უბედურება, პატარა კაცის უბედურება რომ იყო და მეტი არაფერი. პატარა კაცი იყო. ჩია კი არა — პატარა.

დიდ ქვაბში არ ეტეოდა, პატარაში სულ არ იყო. მთელი სიცოცხლე საკუთარ სიპატარავესთან ბრძოლას შეაღია მხოლოდ. თანაც უიარაღოდ, უიმედოდ, რადგან არც იარაღი არსებობს და არც რაიმე იმედი, როდისმე რომ გაიზრდები, ისეთი ვახდები, როგორადაც ოცნებაში წარმოგიდგენია თავი; რადგან

შენ კი არა გაქვს არჩევანის უფლება, არამედ ყველაფერი იმაზეა დამოკიდებული, თუ რა ამოგივა ბედის უფულობა, რა ეწერება იმ ფურცელზე, რომელსაც იმ ნაგლეჯზე, რომელსაც, თავისი მიუდგომლობისა და სამართლიანობის დასადასტურებლად, ზღვის ვირთხას ამოაღებინებს ყუთიდან ბედის მწერალი. ცხოვრებაში პატარაც ისევე საჭიროა, როგორც დიდი, თუნდაც იმიტომ, უფრო ნათლად რომ წარმოაჩინონ ერთმანეთი. ასე რომ, სხვა დროს რომ დაბადებულ იყავი, ანდა ფურცლის სხვა ნაგლეჯისთვის რომ ჩაეგდო ვირთხას თავისი აცმაუცხენებელი ტუჩები, შეიძლება... თუმცა, ესეც გამოირიცხულია: სხვა დრო არ არსებობს; არც სხვა ფურცელი. მაშინ მოდიხარ ამ ქვეყანაზე, როცა უნდა მოხვიდე, და ზღვის ვირთხასაც სწორედ ის ფურცელი ამოაქვს ბედის ყუთიდან, რომელიც უნდა ამოიღოს. პატარა კაცის ერთადერთი შეღავათი ისაა, მის ხელთ რომაა მისივე სიპატარავე; უნდა — დიდის სამსახურში ჩააყენებს, უნდა — მოსპობს. მაგრამ მართლა მოიკლავდა ვითომ თავს საბა ლაფაჩი? ტყვიები რომ არ ჰქონდა რევოლვერში? მერე რა მოხდა, მარტო რევოლვერით ხომ არ იკლავს ხალხი თავს? ფეხსაცმლის ზონარითაც შეიძლება. მაკრატლითაც. სულაც ბალიშს დაიფარებ პირზე და ერთ წუთს გასძლებ უპაეროდ. თავის მოკვლა თუ გინდა (თუ შეგიძლია), ერთ წუთსაც გაძლებ უპაეროდ და ერთ საათსაც, ვიდრე არ დარწმუნდები, ნამდვილად რომ მოკვდი, ნამდვილად რომ აღარა ხარ. მაგრამ საბა ლაფაჩი თავის მოკვლას არც აპირებდა. იმიტომ კი არა, თავის მოკვლისა რომ ეშინოდა, ანდა არ უნდოდა, უბრალოდ, თვითმკვლელობაზე უფრო დიდ საშინელებას ელოდებოდა, და არა მარტო ახლა, ტახტზე გვამივით გამოტოლი, გაფუჭებული ღვინით თავატიკებული, გულწრფილად — არამედ, მთელი სიცოცხლე, მთელი სიცოცხლით დამსახურებულს და ამიტომაც, გარდაუვალს, სასჯელისა და ჯილდოს

საქართველოს
წიგნების კავშირი

ნახავს, სასჯელში გადაზარდილ ჯილდოსა და ჯილდოში გადაზარდილ სასჯელს, რასაც პატარა კაცი იმსახურებს, დიდობისკენ განუწყვეტელი, დაუოკებელი მიდრეკილების გამო. და აი, ისიც ელოდებოდა, თავისი სიმარტოვის ორში გულაღმა გამოტოლი, ხანდახან ორთქლმავალი თუ შეიკვლებდა მოულოდნელად. მერე გაწვიმდა და წვიმის მძიმე შეხეფი ხმაურით შოაწყდა სარკმელს, დაფეთებული, დაბრმავებული ჩიტების გუნდით. მერე ეილაკამ მოუკაქუნა კარზე და გველნაცემივით წამოვარდა ტახტიდან, თუმცა სრულებითაც აღარ გაკვირვებია. თავფეხიანად გაწუწული ნატო რომ შერჩა ხელში, ზოლო რაც მერე მოხდა, უაზრობის, სისულელისა და სიგიჟის დომხალი იყო და სხვა არაფერი, როგორც მასპინძლისთვის, ისევე სტუმრისთვის. თითქოს მართლა ერთად კი არ იყვნენ, ერთ ჭერქვეშ, ერთ კედლებში, არამედ ერთმანეთს ესიზმრებოდნენ და რასაც ამბობდნენ, ანდა აკეთებდნენ ყველაფერი იმისთვის იყო გამიზნული, ორივესთვის ერთნაირად დამაკინებელი და გამაბითურებელი სიზმრიდან რომ გამორკვეულიყვნენ როგორმე. ნატოს ისიც კი აღარ ახსოვდა, რის სათქმელად, რა განზრახვით მოსულიყო აქ, ხანდახან იმაშიც არ იყო დარწმუნებული, ნამდვილად აქ რომ იყო და ნამდვილად საბა ლაფაჩი რომ იყო ეს დაგლახავებული, გაბინძურებული, შეშლილი ბებერი, მეფე ლირივით, ხმელი ფოთლების გვირგვინი რომ დაეკოსებინა თავზე, გამწარებული რომ დაეძებდა ლიქიორის ბოთლს და სულ ერთსა და იმავეს რომ გაიძახოდა: სადღაც აქ არის, აბა, თან ხომ არ წაიღებდა უბედური დედაჩემიო. „სასმელი რომ დავინახო, ცუდად გავხდებიო“ — ამრეზილი ფიქრობდა ნატო, თან გამალეებული იმპროლებდა თავს ჭუჭყიანი პირსახოცით და გულიანად კისკისებდა: ბატონო საბა, ალბათ თქვენც კახა გგონივართო. მერე ვითომ ნატო კი არ იყო, არამედ საბა. ლაფაჩის დედა, რადგან საბა ლაფა-

ჩის დედის კაბა ეცვა და საბა ლაფაჩის დედის ფლოსტები, ყვითელი ექვთულისი პომპონები წიწილებივით დასაპებოდნენ ფეხებზე. „დედიკო. დედიკო. დედიკო“ — ეძახდა საბა ლაფაჩი. იმას კი პირჩამომტრეული ნიჟარა მიეღო ყურზე და გაფაციებული უსმენდა სიციარიელის, არარაობის ერთფეროვანსა და გაუთავებელ შხუილს. „შენ ჩემი სიზმარი ხარ. პატარა კაცის დიდი სიზმარიო“ — ეუბნებოდა საბა ლაფაჩი და ნის წინ დაჩოქილი, კალთაში უდებდა თავს, როგორც უპატრონო, მაწანწალა ძაღლი. ნატოს უნდოდა, ნიჟარა დაემტვრია თავზე, მაგრამ, ამის მაგივრად, ზიზღნარევი სიბრალულით უსვამდა ხელს გაზინთულსა და ქერტლიან თმაზე. „ეს ერთი დღე მაჩუქე. ეს ერთი დღე მაჩუქე. ვითომ ყვავილი მოგიტანია ჩემს საფლავზეო“ — ლულულუღებდა მის კალთაში პირჩამზობილი საბა ლაფაჩი. მაგრამ ნატოს ისეთი გრძნობა ჰქონდა, თითქოს თვითონ იყო მკვდარი, თითქოს მის ცხედარზე დამხობილიყო ეს საცოდავი, ამაზრზენი, უბედურებისგან შეშლილი კაცი. მკვდარ პატარა ძალს მისტიროდა თავდაც მკვდარი სასიძო. იმათზე იყო სწორედ ნათქვამი: მკვდარი მკვდარს აეკიდაო. მაგრამ მაინც ნატო იყო ყველაფერში დამნაშავე. განა არ იცოდა, ასე რომ მოხდებოდა? განა იმიტომ არ მოვიდა აქ, ასე რომ მომხდარიყო? აბა, რამ მოიყვანა? ახლა, კეთილი უნდა ენება, და ყველაფერი უხმოდ მოეთმინა, ყველაფრის ნება მიეცა ამ კაცისთვის, რადგან თუ ვინმეს ჭირდებოდა, ამ კაცს ჭირდებოდა მხოლოდ. კი არ უნდა შეზიზღებოდა ის, არამედ, ძალით უნდა გამოეწურა საკუთარი არსებიდან, როგორც ერთხელ უკვე გამოწურული ლიმონიდან, თუკი რამე შერჩენოდა კიდევ სიცოცხლისა, ადამიანობისა, ქალბობისა და ნაწილობრივ მაინც ამოსულიყო ბრმად აღებული ვალიდან, ვიდრე სამუდამოდ გაიყინებოდა, გაშეშდებოდა, გაქრებოდა. მერე

ოთარ ზილაძე
რამის თეატრი

საბა ლაფაჩი ბებრულად, ამაზრუნენად აჭვითინდა და ნატომ უხეშად მოიშორა იგი, უმწეო, უძლური, თითქოს უარესად დაპატარავებული, კუდმოწყვეტილი ხვლიკივით. „ახლა ხომ დარწმუნდით, რომ აღარა ვარ. გამანებეთ ყველამ თავი!“ — იყვირა ნატომ და გიჟივით გამოვარდა ოთახიდან. „მოიცა, ქოლგა წაიღეო“ — გამოედევნა საბა ლაფაჩი. მაგრამ ნატოს, ქოლგა კი არა, ისიც არ ახსოვდა, მკვდარი ქალის კაბა და ფლოსტები რომ ეცვა. მერე შეამჩნია, უკვე ქუჩაში გამოსულმა, მაგრამ არც უფიქრია უკან მიბრუნება. პირიქით, ერთი სული ჰქონდა, როდის გაეცლებოდა აქაურობას. წამით შეჩერდა მხოლოდ, ფლოსტები სასწრაფოდ წაიძრო და საბა ლაფაჩს მიაყარა, თითქოს ძაღლი მოიგერიო. საბა ლაფაჩმა ფლოსტები აკრიფა, გულზე მიიხუტა და ასე იდგა თავსხმაში, ვიდრე ნატო თვალს მიეფარებოდა. „გათავდა სიზმარი. გათავდა სიზმარი, გათავდა სიზმარიო“ — იმორებდა უაზროდ, უსასრულოდ, უანგარიშოდ, ერთიანად გამოცარიელებული, ყოველგვარი გრძნობებისგან განტვირთული, განთავისუფლებული. ნატო კი, დაჭრილივით, მუცელზე ხელბმბიჭერილი გარბოდა, წინ ვადახრილი, და მხოლოდ ზღვისპირა ბაღში მოეგო გონს. უფრო მეტმა სიზნელემ და ქვიშის ჩხრიალმა გამოათხიზლა. შიშმა აიტანა უცებ. სველი, გაუვალი წყვილიად შემოეტმანსა ტანზე, საბა ლაფაჩის დედის კაბასავით, და სული შეეხუთა. აქ სხვა მხაზე წვიმდა. იღუმალი, დამაეკვებელი, დამაფრთხოებელი გუგუნე ჩაბუდებულიყო გაუჩინარებულ ხეებში. თითქოს წყალქვეშა ხელმწიფის სამფლობელოში მოხვედრილიყო და არა ბავშვობიდან ნაცნობსა და საყვარელ ბაღში. ისეთი გრძნობა ჰქონდა, თითქოს შლამში გალურსული რვაფეხა უცებ შემოხვეოდა თავისი ცივი, ლორწოვანი საცეცებით. „ყელი რომ გამოშკრას ვინმემ, კაციშვილი ვერ გაიგებსო“ — გაიფიქრა ელდანაცემმა, მაგრამ კი არ შემობრუნდა, თავპირისმტკრე-

ვით კი არ გაიქცა შინისკენ, უარესად გადაიხარა წინ. მთელი მტკნარად წყვილიდა. თითქოს წყვილიდა, თითქოს ულობავდა ზღვისკენ მიმავალ გზას. „ზღვაში რომ არ შევიდე, გავგიჟდებიო“ — თქვა ხმაბალა, ვილაცის გასაგონად, ვითომ ამ თავსხმაში, ამ შუალამისას ტყუილუბრალოდ, უმიზეზოდ, რა მომიყვანდა აქაო. სინამდვილეში, დიდი ხნის წინათ, ჟერ კიდევ საბა ლაფაჩის ოთახში ჩასახულმა განზრახვამ საბოლოო სახე მიიღო მის აფორიაქებულ გონებაში. წვიმა არ ეყოფოდა იმ ამაზრუნეი, გამაბნძურებელი, შეგრძნების მოსაშორებლად, საბა ლაფაჩის ოთახიდან რომ გამოჰყოლოდა. საკუთარი სხეული ეზიზღებოდა და ალბათ მართლა გავიჟდებოდა, ეს უსიამო, დამაქინებელი, გამაბნძურებელი შეგრძნება რომ არ მოეშორებინა როგორმე. ზღვის იმედი ჰქონდა. თუ მიშველის, მხოლოდ ზღვა მიშველისო — ფიქრობდა აღგზნებული და ეს ფიქრი აძლევინებდა შიშს, რადგან შიში უფრო ადვილი მოსარევი იყო, ვიდრე განწმენდის სურვილი. ნაპირზე ნაკლებად ბნელოდა, მაგრამ იქაც უძრავად ეკიდა წვიმის ნაცრისფერი ფარდა. ფეხები ძლივს ამოჰქონდა სველი სილიდან, მაგრამ მაინც მიდიოდა, მხრებით ფხრეწდა წვიმის ფარდას, წარამარა იშორებდა სახეზე მიწებებულ თმას. ზღვა უზარმაზარ ტალღებს შუშის კასრებივით მოაგორებდა და ნაპირზე ზათქით ამსხვრევდა. ის კი ჭიუტად მიიწვედა ზღვისკენ, თითქოს მის დანახვაზე, ზღვა მაშინვე დამშვიდდებოდა, ტალღების მსხვრევას შეეშვებოდა და სიყვარულით გადაუხვამდა თავზე ხელს, როგორც მამა გზააბნეულ შვილს; როგორც ქმარი შემორიგებულ ცოლს. ზღვამ კი დაუღრიალა და ქაფიანი შხეფი შეასხურა სახეში. სახე ხელით მოიწმინდა, თითქოს რამე მნიშვნელობა ჰქონდა ამას; თავფეხიანად გაწუწული იყო ისედაც და თავსხმაში იდგა. „შენ ხომ არ იცი, საიდან მოვდივარო“ — უთხრა ზღვას და მლიქვნელურად გაუღიმა. იცოდა.

ზღვა ყველაფერს მიუტევებდა. ზღვამ ღრმად, ხანგრძლივად ჩაისუნთქა, თითქოს იმის ნათქვამს ჩაუფიქრდა, მაგრამ მეორე წუთას, ისევ ზათქით, ისევ ღრილით მოაწყდა ნაპირს. „აი, ნახავ, თუ არ შემოვალ“ — ეწყინა ნატოს. ზღვას თითქოს ფეხი დაუსხლტაო, ათრთოლებული ხელებით წაიხვეტა ქვიშა. „შემოვალ. მინდა და შემოვალ. შენს იქით მაინც არა მაქვს გზა“ — უარესად გაიწმამტა ნატო. ზღვა რალაცას ბუებუყებდა სიბრაზისგან ჩახორგილ ყელში. ნატოს იმედი მიეცა, მგონი გული მოვულბეთ; წინ გადახრილი იდგა და უსმენდა. ქვიშა ჩხრილით ჩარბოდა ზღვისქვეშეთში. ზღვა კი ნელნელა აიფოფრა და ჭახანით გასკდა ჰაერში. ქვიშა და დორბლი გადმოაფრქვია ნაპირზე. „ბინძური ვარ, ბინძური!“ — იყვირა ნატომ, მაგრამ უკვე მუხლამდე წყალში შესული, უზარმაზარმა, შვად დავრავნილმა ტალღამ უკანვე გამოავლო. ნატომ ცოტა შეიცადა და მერე სირბილით მიჰყვა უკან დახეულ წყალს. მაგრამ წყალმა ისევ მოასწრო წამოყელყელავება, ისევ შემზარავ ზვირთად შეიკრა და ისევ უკანვე გამოაპანლურა. გამწარებულმა ნატომ მუშტები დაუშინა ჰაერშივე გამსკდარ ზვირთს, როგორც მოთმინებიდან გამოსულმა პატიმარმა — საყნის კედელს. თმა სახეზე მისწებებოდა. კაბა უშნოდ შემოტმისნოდა ტანზე. „შემოვალ, მაინც შემოვალ, შენს ჯიბრზეო“ — გზამოჭრილი ნადირივით შეუღრინა ზღვას და ახალ ტალღას ქვეშ შეუფარდა, როგორც თვითმკვლელი — მატარებელს. ცოტა ხნის მერე, ნაპირიდან უკვე კარგა შორ მანძილზე ამოყვინთა, ბავშვივით გახარებულმა და გახალისებულმა. უკვე ზღვაში იყო, ზღვას ეკუთვნოდა, საიდანაც ახალშობილივით სუფთა და უცოდველი დაუბრუნდებოდა ქვეყანას. „ხომ გაჯობეო“ — ნიშნი მოუგო სტიქიას, წყლის თვალჩაუწყდენელ უფსკრულებად და წყლის თვალშეუწყდენელ მწვერვალებად ქცეულს. ხან უფსკრულისკენ მიექანებოდა, სუნთქვაშეკრუ-

ლი, ხან მწვერვალს მოექცეოდა ხოლმე თავზე. ძარღვიანი, ღონიერი წყალი ტორტმანებდა, ბორავდა, ხოლო წვიმის მსხვილი წვეთები ტყვიებივით ლობოდნენ მის უსასრულო, სხეულში. ნატო კი მიცურავდა, მიცურავდა გახარებული, გახალისებული, განახლებული, განწმენდილი. მერე დალა იგრძნო და ზურგზე გაწვა. წვიმის წვეთებმა სახე ატყინეს. თვალდახუტული ითმენდა ტკივილს. კი არ ითმენდა, ესეც სიამოვნებდა. წვიმის უთვალავი, მკვრივი წვეთებით გალახული, თითქოს საქანელაზე იჯდა და ხან უფსკრულში იკარგებოდა, ხან ცას აწყდებოდა მკერდით. უცებ ხელზე რალაცა წამოედო და დაფეთებული გადმობრუნდა. „მკვდარიაო“ — გაიფიქრა შეძრწუნებულმა. ქალაქში ამბობდნენ, ამდენი გემი იძირება, ზღვა გვამებითაა სავსეო. უარესად მოერიოა შიში. ვერც ვერაფერს ხედავდა, ვერც განძრევა გეებდა. ძლივს იმაგრებდა წყალზე თავს. დამბლადაცემული, ქვადქცეული სხეული ქვევით ექაჩებოდა. „ველარასოდეს გავალ აქედანო“ — გაუელვა უცებ და მართლა ქვასავით წაივია ფსკერისკენ, თითქოს ფეხზე ვილაცა ებლაუტებოდა ქვემოდან. ვილაცა კი არა — მკვდარი. ძლივს დაუსხლტა იმის დაკრუნჩხულ, დაუნდობელ ხელებს. დგაფუნით, ფრუტუნით ამოყვინთა. უარესად აადულა, ააქოთქოთა წყალი. „დავიღუბე, დავიღუბე. დავიღუბეო“ — კივილით დარბოდა ვილაცა მის არსებაში. ის კი სულს ძლივს ითქვამდა, წყალნაყლაპი, ამოდ უძალიანდებოდა ხველას. „დავიღუბეო“ — ახლა ზემოდან ჩამოსძახა ვილაცამ — თითქოს ექტი დაჰკრა თავში. ისევ ჩაიძირა, მაგრამ იმავე წუთას ამოვარდა მაღლა, თავისთავად ამოსხლტა თითქოს, ჰაერით გაბერილი ბუშტივით. გამწარებული, ალალებდზე აფართხალებდა ხელ-ფეხს, შეპყრობილი ფრინველივით. ისიც აღარ იცოდა, საით იყო ნაპირი. „ანდრო. ან-

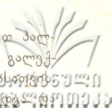
ოთარ ვილახი
რაინის თეატრი

დრო. მიშველე, ანდროო!“ — შეჰბლაღ-
ლა ცას და ხველა აუვარდა. კი არ მიც-
ურავდა, თითქოს ატოტვილ, ატორტმა-
ნებულ ტალაზე აცოცებას ცდილობ-
და. ირგვლივ არაფერი იყო, წყლის
უფსკრულებისა და წყლის მწვერვალ-
ების გარდა.

P. S.

ის ღამე თეთრად გაათენა ქალბატონ-
ნმა ელენემ. გარეთ კოკისპირულად
წვიმდა. დაგლეჯილი მავთულები მიწა-
ზე ეთრეოდნენ. ქაფიან გუბებში ხმე-
ლი ფოთლები, პაპიროსის ნაშფავები,
მკვდარი ხოჭოები ბზრიალებდნენ. გა-
დაყირავებულ კიოსკში ცარიელი ბო-
თლი, დახრიგინობდა. ის კი, კატასავით
მოკუნტული იწვა, კატის გვერდით, და
ხელმეორედ მარხავდა ქმარს. საათი-
ამური ყოველ თხუთმეტ წუთში მხია-
რული მელოდის ნაგლეჯს უკრავდა. ის
კი, დროს ჭიუტად აბრუნებდა უკან.
ისეთი გრძნობა ჰქონდა, თითქოს ეს
წუთია მობრუნებულიყო სასაფლაოდან
და თავფეხიანად სველი, სასაფლაოს
ტალახში ამოგანგლული, მიგდებულიყო
ტახტზე, აქ კი არა, თბილისში, მშობ-
ლიურ ციხეში. არც არაფრის გაგონება
უნდაოდა, არც არაფრის დანახვა. ყვე-
ლა ეჯავრებოდა: დედაც, მამაც, ლიზ-
აც... ყველა, ვინც „მისი მწუხარება გა-
იზიარა“, „ვინც მხარში ამოუდგა გაჭი-
რების უამს“, ვინც მისი ქმრის დამარ-
ხვა იხილა, მაგრამ თავის დროზე არა-
ფერი იღონა, ასე რომ არ მომხდარიყო.
ყველაზე მეტად, რა თქმა უნდა, საკუთ-
არი თავი ეჯავრებოდა — გულქვა, თავ-
კერძა, ხარბი დედაკაცი, მაგრამ ახლაც,
ათი წლის მერეც, თვითმგვემის ნეტარ-
ებით უჩუმდებოდა, უჩერდებოდა პირ-
ველობის მოსაპოვებლად ჩადენილი
ცოდვის სიმძიმესა და გაღებული მსხვე-
რპლის სიმწარეს. ხოლო ერთხელ უკვე
დამარხული კუბო, ზანტად, ტორტმა-
ნით ამოდიოდა საფლავიდან, რათა ხე-
ლმეორედ გაველო უკანასკნელი გზა—
საძულველი სახლიდან საუკუნო სასუ-
ფველამდე. ციხიდან ციხემდე. თითქოს

სცენაზე თამაშდებოდა ყველაფერი.
თითქოს წარმატებით დადგინებული
ტაკლის ფინალი მეორედ დადგინდა-
ცებული, აღფრთოვანებული მაყურებ-
ლის დაეინებული მოთხოვნით. და ის-
იც, „ქართული სცენის დიდების“, „ხე-
ლოვნების ქურუმის“ ქვრივი, ერთხელ
კიდევ ჯდებოდა „შინ“ მობრუნებულ
კუბოსთან, დედასა და ლიზას შორის;
ერთხელ კიდევ ჩასჩურჩულებდა დედა
ყურში: მეფისნაცვლის ცოლი მოვი-
დაო; ერთხელ კიდევ აშვებინებდნენ
ვილაციები კუბოზე ჩაფრენილ ხელს,
მორიდებულად, გაუბედავად, მაგრამ
ჭიუტად; ერთხელ კიდევ დგებოდა ხა-
ლხში, მშობლიური ციხის წინ, და ერ-
თხელ კიდევ ეუფლებოდა სულელური
გაკვირვება კუბოს დანახვისას, თითქოს
მისი ქმარი საკუთარი ფეხით უნდა გა-
მოსულიყო სახლიდან, ღიმილით გაბრ-
ღვიალებული, და მანდლობის ნიშნად,
თავი დაეკრა მისი „მომზიბველი სიკ-
ვდილით“ გულშეძრული და მისი „აღ-
დგომით“ გახარებული, კმაყოფილი
მაყურებლისთვის. მაგრამ ამჯერად,
ბუნებრივად გათამაშებულ სიკვდილს
კი არ მოეზიდა ხალხი (ისე, მეტი ხალ-
ხი უნდა მოსულიყო მაინც. მაინც მეტ-
ის ღირსი იყო მისი ქმარი), არამედ ნამ-
დვილსა და არაბუნებრივს. ისიც არა-
ბუნებრივად, მაგრამ ნამდვილად მკვდა-
რი — გულხელდაკრფილი, პირმოკუ-
მული, შუბლშექმუნხული იწვა კუბო-
ში. პერგამენტივით გადაყვითლებულს,
ყვავილებიდან ფეხსაცმლის პრიალა
წვერები ამოეყო და, ათასში ერთხელ,
თავისთავად შეუთრთოლდებოდა ხოლ-
მე ფაფარივით თმა. ორკესტრი კი გუ-
გუნებდა. სამგლოვიარო მარშით დაფე-
თებული ჰაერის ქავლები ზრიალით
აწყდებოდნენ სარკმლებს. შეუწყობელი
ნაბჯების ხმა ქვიშის ჩხრიალს ჰგავდა,
თითქოს პროცესია ზღვის ნაპირზე მი-
დიოდა, მიცვალებულის საყვარელ ქა-
ლაქში. ტორტუარებზე გამვლელები
ჩერდებოდნენ. კაცები მოწიწებით იხ-
დიდნენ ქუდს. ქალები ცხვირსახოცებს
იფარებდნენ პირზე. მაგრამ უფრო

ცნობისმოყვარეობის დასამალად, ვიდრე ცრემლისა. გაანათლევ. შეუხდე. მიუტყვე. აცხონე. რამდენი სიტყვაა მოგონილი, მკვდრის გულის მოსაგებად. მკვდრებს ყველაფერი ეპატიებათ. მით უფრო, თუკი თავისი ნებით გაგვეცლებიან. გაანათლევ. შეუხდე. მიუტყვე. აცხონე. მერე, ისევ მოულოდნელად წვიმდებოდა და სასწრაფოდ, ფართხა-ფუთხით, ერთმანეთის მიყოლებით ამოიზრდებოდნენ ქოლგები, როგორც სოკოები სველი მიწიდან. კიდევ უფრო შეთხლებული პროცესია ფეხს უჩქარებდა, წვიპად მიხტოდა უეცრად გაჩენილ გუბებზე. ზოგს წვიმის ძიძვე წვეთებით აქა-იქ ჩაგლეჯილი ვაზეთი წაფარებინა თავზე — ნაუტებათევად, ზეზეურად დაწერილი გამოსათხოვარი სიტყვებით გადაშვებულნი. წავიდა ჩვენგან. უდროოდ. სამარადისოდ. ცოცხალმა იკითხოს. მკვდარი ვეღარაფერს ვაიგებდა. მკვდრისთვის უკვე ყველაფერი სულერთი იყო. საფლავს, საკმლის მომლოდინე ბარტყივით დაეღო წითელი, უკბილო პირი. საფლავის ფსკერზე დაბუშტული წყალი იდგა. ვიღაცა მუხლამდე ჩაეფლო საფლავიდან ამოღებული მიწის ბორცვში. საწყალი. მთლად გაიოხრა ფეხსაცმელიცა და შარვლიც. მოთხრილი, მოგლეჯილი, მკვდარი ფეხების სუნი დაჰკრავდა წვიმას. ლიზამ კაბა შეახია ეკალს. შავი ქსოვილიდან უსიამოდ გამოაჰყიტა ხორცმა. წითელ ტალახში გველივით გასრიალდა მესაფლავის თოკის ბოლო. ღრმა, დაკლავნილი კვალი დატოვა. შენ რა დატოვა, ჩემო ქმარო? არაფერი. არაფერი? სველი მიწის პირველი ბელტი უშნოდ დატყაპნა კუბოს სახურავს, როგორც ცეცხლზე გამთბარი ლუქის ბეჭედი — ამანათს. კიდევ ერთი ამანათი გაიგზავნა სააქოდან საიქიოში. ესაა და ეს. „მშვიდობით. მშვიდობით“. — ჩასაძახა საფლავს. ვიღაცამ დაყირავებულნი, ილიაში ამოდებული სურათი გაატარა ქოლგების ქვეშ შეყუჟულ ხალხში. დაიშალეთ. დამთავრდა სპექტაკლი. საფლავი ნელნელა ივსებოდა წითელი,

წებოვანი ტალახით. შევხვიეთ პალატოში, გადავადგეთ ტლაპოში. გალექსილი განაჩენი უწესო ბავშვებისა გულცარიელი, პირგამშრალი ბავშვები უყურებდა, როგორ ივსებოდა საფლავი წითელი ტალახით, გაწყალებული მიწით, წურწურით რომ ჩამოსდიოდა ნიჩაბს გზადაგზა. თითქოს, რაკი მის ქმარს თავი მოეკლა, წესიერ, ნამდვილ მიწაში დამარხვასაც არ იმსახურებდა. სხვა რა ჰქონდა ნამდვილი? სამშობლო? ოჯახი? არა. მომიტყვე უფალო. ცოდვას ვამბობ. ყველაფერი ნამდვილი ჰქონდა, რადგან შვილი დარჩა: შვილი! შვილს მკვდარსაც ვერ წაართმევ. შვილი გველსაც არ უნდა მოუკლაო. განა ახლა, ხელმეორედ იმიტომ არა მარხავდა ქმარს, იმის შვილზე რომ არ ეფიქრა? არასოდეს არ უგრძნია ასე ცხადად, ასე შემამშფოთებლად, ასე მტანჯველად — ცოცხალი რომ იყო იგი. თითქოს ჯერ ისევ მუცელში ჰყავდა. ეს შეგრძნება აწრიალებდა სწორედ — ბედნიერების შეგრძნება — და როგორც შეეძლო, ისე ჩქმალავდა, უბედურების ძონძებში მალავდა, როგორც ნაქურდალს, მითვისებულს, რადგან აღარ სჯეროდა, ღირსი თუ იყო ბედნიერებისა. მერე უაზროდ, უმიზნოდ დაყილობდა ბნელ ოთახში, შავ ნიუარაში, საერთოდ რომ აღარ ეფიქრა არაფერზე. რამდენჯერმე მოიდუღა ყავა. ფეხშიშველი, ღამის პერანგის ამარა იდგა ნათქურასთან, საყავის უგრძობელ ტარს ჩაფრენილი, და მოუთმენლად, ბავშვური სულსწრაფობით ელოდებოდა, როდის გაიღვიბებდა რკინის ჭურჭელში მომწყვდეული ბნელი სითხე; როდის დაიძვრებოდა ყრუ ბიძგებით, როგორც ნაყოფი მუცლიდან, და როდის აიფოფრებოდა პატარა ურჩხულივით, ათასნაირი იღუმალი ნიშნის მომცველი, რალაცის, მნიშვნელოვანისა და გარდაუვალის მაუწყებელი. ხანდახან მიტოვებული

ოთარ ჰილაძე
რკინის თიბარი

კატა დაიკნაველებდა ტახტიდან, თითქოს ეძახდა, ევედრებოდა დაბრუნებას. „გადავუძახებ ფანჯრიდანო“ — ყასი-დაც იმუქრებოდა გუნებაში, რადგან, საცა სამართალია, კატა კი არ უნდა გადაეგდო, თვითონ უნდა გადავარდნილიყო; მაგრამ, ეტყობა, ადამიანისთვის მთავარი მაინც სიცოცხლის ხანგრძლივობაა და არა სიცოცხლის სიკვარვე. ერთი წლის ბედნიერებას ასი წლის უბედურება ურჩევნია. რა თქმა უნდა, არსებობენ გამონაკლისებიც (მაგალითად, მისი ქმარი), მაგრამ გამონაკლისები იმიტომაც არიან გამონაკლისები, უპირველეს ყოვლისა, საკუთარ ბუნებას რომ უჯანყდებიან. მეფეს კი არა. გუბერნიის მთავარ მოსამართლეს კი არა, თავკერძა, თავნება ცოლს კი არა — საკუთარ ბუნებას. „მე ყოველთვის მჯეროდა შენი. — თქვა უცებ ხმაშალა. ახლა უპასუხა ქმრის ოდინდელ შეკითხვას — ყოველთვის. — გაიმეორა ცოტა ხნის მერე. — არ ვტყუი. ღმერთია მოწამე. ღმერთია მოწამე. უბრალოდ არ მინდოდა, არც შემეძლო ამის თქმა... მეგონა... თუმცა ახლა ამას არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს“. — მოამთავრა უცებ. სიამოვნებით შეეჭამდი ახლა ვაშლსო — გააგრძელა გუნებაში. მიზეზიანი ავადმყოფივით, თვითონაც არ იცოდა, რა უნდოდა. საინტერესოა, შეჭამა თუ არა მშვენიერმა ელენემ ის ვაშლი, მარადიული სიყვარლისა და ტანჯვის ნიშნად რომ მიართვეს. ალბათ შეჭამდა. რატომ არ უნდა შეეჭამა. მაინც დაღებოდა როდისმე. სარკმელში ჩამდგარი წყვილი ჯერ გალურჯდა, მერე კი აიჭრა, გაიცირიცა. ახლა ამან შეაშფოთა. თითქოს აღარ ელოდებოდა, კიდევ თუ გათენდებოდა. „იცი თუ არა შენ, ჩემი შვილი რომ ცოცხალიაო“ — დაუყვირა კატას. კატამ დაიკნაველა. „ცოცხალია. „ცოცხალია“. — გაიმეორა მღელვარედ, ვნებიანად. თითქოს კატის ჯიბრით. თითქოს კატის გადასარწმუნებლად. არადა, ჭეშმარიტებას ამბობდა. მისი შვილი უკვე გზაზე იდგა. მოდიოდა. თუმცა

ჯერ არც დედა ახსოვდა, არც თავი, ჯერ დანამდვილებით ისიც არ იცოდა, გზა მართლა გზა რომ იყო. მართლა თვითონ რომ მოდიოდა გზაზე და მართლა აღთქმულ ქვეყანაში თუ მოსულა ესაა გზა, ნატოს ქვეყანაში, ერთადერთ ქვეყანაში, სადაც უნდა ეცოცხლა და მომკვდარიყო. მაგრამ ვააზრებულ სურვილი კი არ იყო ეს, არამედ თავისთავად აღძრული მოთხოვნილება შიშნაჭამი, დაღლილი, გაოგნებული სულისა. ცარიელი იყო, როგორც ძილში წამობოდებული სიტყვა; უგრძობელი, როგორც გატყორცნილი ქვა, რომელიც მხოლოდ იმ ადგილისკენ მიისწრაფის, სადაც უნდა დაეცეს, ქანის დაკარგვის შემდეგ, და სადაც არავითარ შემთხვევაში არ აღმოჩნდებოდა, სხვა, გარეშე ძალას რომ არ გამოეტყორცნა იგი. მაგრამ ქვისგან განსხვავებით, დაცემა მისთვის დაბადებას ნიშნავდა; ხელმეორედ უნდა დაბადებულიყო და, ამჯერად, საკუთარი, ჩვიდმეტწლიანი ცხოვრების წყვილიადიდან. ჯერ კი ბრმად მოდიოდა. მაგრამ ქვეყანასთან ერთად, თანდათანობით, იმისი გონებაც ნათდებოდა. თანდათანობით უბრუნდებოდა შეგრძნებისა და აღქმის უნარი. თითქოს პირველი ადამიანი იყო, სამყაროს დაბადების მომსწრე. თითქოს პირველი დილა თენდებოდა. თითქოს პირველად უნდა ამოსულიყო მზე, თითქოს ჯერ არაფერი არ მომხდარიყო. თითქოს ჯერ არც არაფერი არსებობდა საერთოდ ამ გზის გარდა. არაფერი. არც წარსული, არც მომავალი. მაგრამ გაოგნების ბურანი ბინდთან ერთად ირღვეოდა და მალე მტკივნეული, უხეში, დაუნდობელი სიტხადით აღსდგებოდა მის გონებაში უკვე განცილილი, გადატანილი, დაკარგული და შენაძენი. პირველი, რამაც მისი ყურადღება მიიქცია, რამაც საკუთარ თავთან დააბრუნა, რევოლვერი იყო. ჯერ გაუყვირდა, რატომ მიჭირავს რევოლვერი ხელშიო, მაგრამ მხოლოდ ერთი წამით, რადგან მაშინვე გაახსენდა ყველაფერი. გაახსენდა, როგორ

მოაპირქვევა ბრტყელსახიანმა ცეცხლზე შავი, გამურული კარდალი; როგორ აიზილა ერთმანეთში ატალახებული ნაცარი, ახრჩოლებული მუგუზლები და მოხარშული ხორცის ნაჭრები; როგორ მოარღვევდნენ წელამდე თოვლს ისა და ბრტყელსახიანი; როგორ ებღაუშებოდა გალუმპულ, ეკლიან ბუჩქებს — თავი რომ შეეკავებინა დაღმართში; როგორ ეხუთებოდა სული, როგორ უშრებოდა პირი, როგორ ეკიდებოდა ცეცხლი, თავფეხიანად გაწუწუეს; როგორ უხრიალებდა გულმუცელი; როგორ იტენიდა პირში თოვლს; როგორ იმალებოდა თოვლში, ბრტყელსახიანს რომ ვეღარ მიეგნო, ბრტყელსახიანს რომ ვეღარ დაეფრთხო მისთვის ენით უთქმელი შეება, ენით უთქმელი ნეტარება, რასაც თოვლში გულადმა წოლა ანიჭებდა და რომლის მსგავსიც არაფერი განეცადა — მამის სიცოცხლეშიც კი; როგორ მიილტვოდა მთელი მისი არსება თოვლის ცივი წიაღისკენ, ადამიანისთვის შეუღწეველი და ამიტომაც, წაუბილწავი, მარადიული სითეთრისკენ, სისუფთავისკენ, საიდანაც მხოლოდ ბრტყელსახიანის ღონიერსა და ტლანქ ხელებს შეეძლოთ მისი გამოთრევა; როგორ თანდათანობით გამოიკვეთებოდა ხოლმე უკიდვანო სიცარიელეში ბრტყელი სახე — ჩამავალ მზესავით უზარმაზარი, გადაწითლებული; როგორ სცემდა თოვიდან, როგორც ცხვირთან მიტანილი წამლის შუშიდან, ნატოს თბილი, იღუმალი სურნელი და როგორ უშენდა მუშტებს ბრტყელსა და ალაპლაპებულ სახეს, დრმად დარწმუნებული, რაღაც უბედურება რომ იყო ნატოს თავს, ნატო რომ იყო ის ხუთი წლის გოგო, შემზარავი, ამაზრუნეი სიკვდილით რომ მოეკლათ, და ნატოს წაბილწულ, დასახიჩრებულ გვამს რომ დაეძებდა თოვლში; როგორ არ უნდოდა სიცოცხლე; როგორ წყუროდა სიკვდილი; როგორ დასცინოდა, აგინებდა, ევედრებოდა ბრტყელსახიანი, კიდევ ერთხელ რომ ჩაეგდო გონში, კიდევ ერთხელ

რომ წამოეყენებინა იგი ფეხზე, კიდევ ერთხელ რომ გამოეტანა ყველაზე სუფთა, ყველაზე წმინდა საცხედრედან, მაშვეილურად გაბრწყინებული, მუგუნებული ობლების უკანასკნელი თავსესაფრიდან; როგორ ტკიოდა ბრტყელსახიანის ტორებში მომწყვდეული მაცხები; როგორ ეხეოდა ბრტყელსახიანის მხრებზე ილიები; როგორ ეწებებოდა ტუჩები ბრტყელსახიანის ოფლიან კისერზე. „რა დროს შენი სიკვდილია, ჯერ რა გინახავს, შე მამაძალოო“ — ეუბნებოდა ბრტყელსახიანი, თავადაც მისავათებული, ახიხინებული, აქლოშინებული. ისიც გაახსენდა, როგორ გამოაღწიეს თოვიდან, როგორ დატრიალდა პაერში გზის სუნი (იქამდე არც იცოდა და ვერც წარმოიდგენდა, გზასაც თუ ჰქონდა სუნი); როგორ ეჩხუბებოდა ბრტყელსახიანს, რატომ მაგდებ, რითი ვარ შენზე ნაკლები ავაზაკიო; როგორ გადაიხარხარა ბრტყელსახიანმა, როგორ უხეშად უბიძგა გზისკენ ხელი და როგორ გატრიალდა თავად უკანვე; ხოლო როცა ამან რევოლვერი ამოიღო და დაუძახა: წამიყვანე, თორემ გესვრიო — არც შემობრუნებულა, არაფერად არ ჩაუგდია ამისი მუქარა, ხელი ჩაიჭინა მხოლოდ და ნულა შეუყვა ახლახან ძლივს ჩამოთავებულ ადმართს, ისევ ტყისკენ, ისევ კედლებგამომპალ ქობისკენ — გაბურძნული, გახვითქული, უთვისტომო, უამხანაგო, მარტოსული, ყველაფერზე ხელაღებული, ყველაფერზე ხელჩაქნეული, განწირული... (მხართან გამორღვეული ჯუბიდან გაბინძურებული, სველი ბამბა გამოსჩაჩვოდა). გამგელებული ადამიანი. არა, გამგელებული ადამიანი კი არა, გაადამინებული მგელი, რადგან, იმის მაგივრად, რომ გადაესანსლა, ტყიდან გამოდენა გზაბნეული კრავი, გზაზე დააყენა: წადი, დაბრუნდი შენს ფარეხშიო. და აი, კრავიც მოისწრაფოდა შინისაკენ. უკ-

ოთარ ზილაძე
რკინის თმაზრი

ვე გონს მოსული, უკვე გადარჩენილი, უკვე დარწმუნებული, ეს გზა, მხოლოდ და მხოლოდ, იქ რომ მიიყვანდა, სადაც მისი ადგილი იყო, სადაც უნდა ეცხოვრა და მომკვდარიყო. რევოლუციონერი აღარაფრად ჰქირდებოდა. რევოლუციონერს თავისი მოვალეობა პირნათლად შეესრულებინა, მამობა გაეწია, რადგან შიშისა და გაუბედობის დასაძლევად ჰქირდებოდა იგი და არა ვილაციის შუბლის გასახერხებლად. ჩაესმა, როგორ გაიშხუილა ჰაერში ვალმოხდილმა რკინამ და როგორ ჩაეფლო თოვლში, სადაც, გზის გადაღმა. მოდიოდა და მდულარე ცრემლი ჩამოსდიოდა ლოყებზე. მაგრამ სრულებითაც არ ერცხვინებოდა, რადგან ბავშვურად კი არ მისტიროდა იმას, რისი დაბრუნებაც აღარ შეიძლება, არამედ მამაკაცურად გლოვობდა ყველაფერს, რისი დაიწყებაც დანაშაულია. მტირალას დასცინიან და არა მგლოვიარეს. ტირილი ფარხმალის დაყრბა, საკუთარი უმწეობის აღიარებაა. ხოლო გლოვა შენს შეურყევლობას, შენს სიჭიუტესა და სიცოცხლისუნარიანობას ადასტურებს მხოლოდ; და კიდევ — შენს ერთგულებას იმ ფიცისა და რწმენის მიმართ, რითაც

თავიდანვე დაიწყე ბრძოლა, რამაც, მართალია დაგვიანებით, მაგრამ მიწვევა გაქცია ადამიანად და შეწყვეტეს ცნობის შეწყველების მოხიზვევისას ვით კი არა, არამედ გუშაგივით დაგაცენა შენიანის კუბოსთან, მამის კუბოსთან; თუნდაც ათი წლის მერე დაგაბრუნა თანამებრძოლის კუბოსთან, რომლის დაკარგვა, რა თქმა უნდა, გასუსტებს, მაგრამ არ გაბეჩავებს, რადგან რაც თვალს აკლდება, ის სულს ემატება, ხოლო სულის მოსპობა გაცილებით ძნელია, ვიდრე ხორცისა. მგლოვიარე თანაგრძობასა და მოწინებას იმსახურებს მხოლოდ და არა დაცინვას, ანდა სიბრალულს. ამიტომაც იყო ალბათ, შარავზაზე მარტო მომავალ გელასაც რომ უნდოდა, მთელ ქვეყანას დაენახა, როგორ ტიროდა, ანუ როგორ გლოვობდა იგი. მთელ ქვეყანას გაეგო, რას გლოვობდა, რა მდიდარი იყო, რამდენი რამის დამკარგავი, და რა მძიმე, რა საპატიო ტვირთი ეკიდა ჯერ კიდევ ბავშვურად სუსტ მხრებზე. მარტო შეილი კი არ იყო ვილაციისა, არამედ ვილაციის მამაც. ძე წარსულისა და მამა მომავლისა! მოდიოდა...

ვაშა გაზაფხულს!
ზამთარი გატყდა...
თოვლივით გაქრა დღეები მწირი,
შემოახიეს პერანგი ატამს
და ორღობეში ფარულად ტირის.

მანათობელი ჩამოდგა ეტლით,
თან მოჰყვა მშობლის სურნელი,
მადლი...
და მარტის ქარი, ვით უპოვარი,
ვით მანანწალა კარიკარ დადის.

მე გულშეძრული ცხოვრების
ტვირთით
ერთხელაც ვიტყვი: გათავდა,
კმარა!
არარაობის ცისფერი ზვირთი
მეც ჩვეულებრივ წამილებს წყნარად.

ჯერ ვეხეთქები სიცოცხლის კედელს!
და ჩემს ოცნებას ოცნება ჰქვია,
ვნერ: ხელმოცარულ პოეტის ბედზე
და აკაკივით შუბლს ვუშვერ ნიავს.

თუ ყვავილივით მესროდნენ
ლიმილს, —
მე ყველა ქალი მეგონა ჩემი
და გშორდებოდით ათასი მილით,
ვით უცხო ზღვაზე გასული გემი.

იყო ბაგრატი — გმირი ლომგული,
მეფე აფხაზთა, მეფე ქართველთა,
მეც საქართველოს მქვია ერთგული,
მეც დარიალის ვდგავარ კარებთან.

ისევ შეუკრავს წრე სოფლის ხეხილს
და წრეში ცერით შემოდის შინდი,
და ბიძაჩემი — პირველი გლეხი
წელგამართული ყანაში მიდის.

ნათელ-მირონი უნთია სოფელს
და დგება ირგვლივ ამინდი წყნარი...
და შემართული, ვით მტრისთვის
თოფი
გლეხის ეზოში ჩანს ოწინარი.

ჩემს მოგონებას შემორჩით ისე,
ვით ბაღის ჭადარს ფოთოლი სველი,
თქვენ — ირემივით იარეთ მზეზე
და მოიღერეთ ლამაზი ყელი.

მე საკუთარი მანუხებს ცრემლი
და კიდევ უფრო; რაც მწვავდა
გუშინ,
და როგორც მთაში ზაფხულის
ცეცხლი
ისევ ბრიალებს კოცონი სულში.

მეც საუკუნის დავწერდი წიგნებს
და გიმღერებდი საკუთარ ხმაზე,
მაგრამ ცხოვრება გამექცა ისე,
ვით ბზიფის წყალი კალმახით სახვე.

აფხაზ პოეტებს

ო, აფხაზეთო, — ჩემო ტრფიალო,
ოქროსთმიანო, ჩემო გადია,
მოგშუშებია ძველი იარა
და ვარდისფერი გზებზე ანთია.

ვხედავ: ოდიშით ცოტნე დადიანს,
ძიძიშვილების მოსდევს ლაშქარი,
ო, ერთგულებაჲ, — ჩემო ნათლია,
მუხლებს გიკოცნის ქვეყნის
მაშვრალი.

ვხედავ: გეგუთით ნათობს თამარი
და ირემივით მზე ყელს იღერებს
და შერვაშიძე — დიდი მთავარი
ოქროს კარეტით მიდის იმერეთს.

ერის პოემას წერდა აკაკი, —
თვით საქართველოს ბერი ბულბული,
მითით, ზღაპრებით, იგავ-არაკით
გაქვს ეზო-კარი გადახურული.

მე შემოდგომის მოტივებს ვისმენ...
ქსანზე, არაგვზე ვარსკვლავებს
კრეფენ...

მე შუამთაში დავჯდები ისე,
ვით უფლისწული და თქვენი მეფე.

მე საქართველო გამიცნობს გვიან,
წინასწარ ვიცი; მე ჩემი ბედი,
მე მოვყვებოდი ფაზისის ნიავს
მგლის ორი მუხლით და ხარის
ქედით.

ძმობას უმღერდნენ ძველი
მგოსნები
და ამ უფლებით მეც ვარ მოსილი
და პირტიტველამ — სახსნე კრტნუზით
მხრებზე შეგისვი ანგელოზივით.

ო, ძიძიშვილო, — ჩემო არზაყან,
მეც იმ წინაპრის უღელს ვენევი,
ცას ეშველება ნაქარ-ნაზამთრალს
ოლონდ მამული იყოს დღეგრძელი.

ო, აფხაზეთო, — მწვანე გიშერო,
ვით დიადემა — შუქი ღვთიური
თავზე გადგას და საბედნიეროდ
ხარ ჩემი სუნთქვა მარადიული.

ო, სალამურო, — გიკოცნი ბაგეს,
ცრემლით, ტკივილით ჩაგიკრავ
გულში,

მე მომეჩვენა: სამოთხის კარებს
თქვენი ბრძანებით ვალებდი გუშინ.

მე შთაგონების გავხსენი სკივრი
და აი უკვე, — მე მისი ტყვე ვარ
და ღამღამობით ბავშვივით ვტირი
როცა ვარსკვლავთა ვუყურებ ცვენას.

მე — იაშვილის ვატარებ ორდენს
და ხშირად ვფიქრობ: საკუთარ ბედზე,
მე — ნათესავად ვეკუთვნი ბოდღერს
იმ განუყრელი გრანდების შემდეგ.

მე არსაკიძის მოჭრილი ხელი
მცხეთაში მიდევს, ვით ვაზის ჯვარი
და მეჩვენება: კრწანისის ველით
მეფე ერეკლეს შემოდის ჯარი.

მე ერთგულების ვატარებ ბეჭედს
და ვარდის შუქზე გიკოცნი მუხლებს,

მე — ქაშუეთში, მარცხენა ბეჭზე
ცისკრის ვარსკვლავი ამომჭრეს
წუხელ.

მე ღვთისმშობელი სიზმარში ვნახე
და ლექსს ვწერ: ორი არაგვის
ჩქერზე,
მე ველოდები პოეტის სახელს,
გულზე მაისის ქარები მჩხვლეტენ.

მე ვესალმები თბილისის ჭადრებს
და გაშლილ მკერდზე ვიხუტებ
ქალაქს,
მე — ჩემი სისხლით დაგიწერ ანდერძს
იმ განუყრელი გრანდების დარად.

ტიციან ტაბიძის პორტრეტისათვის

იყო მგოსანი სიტყვამზიანი
და უმღეროდა კრწანისს, მარაბდას
და როგორც გრიგოლ ორბელიანი
ორთაჭალაში იჯდა თამადად.

უყვარდა დილა ოქრონაყარი,
ამოვლებული მზეში, მთვარეში,
ამაყი იყო, როგორც მაყარი
და საიმედო, როგორც ფარეში.

პქონდა ოცნება, უცხო ხილვები
და ჩაფრენოდა მიწას ფესვებით,
ადგა...ავარდა... და იებივით
გადააყარა თბილისს ლექსები.

უყვარდა ფშავის ორი არაგვი
და გარდაცვლილი მამის ცხოვნება...
და შეახია ორაგულივით
ათი გირვანქა გული ცხოვრებას.

ლაზური სიმღერა

ნესი კაზანჯის

ჩემო ფუძის უფალო,
ჩემო მყუდრო სანავევ,
მონამღული თევზივით ზვირთი მანანანავევს.

ჩემო ვარდის პერანგო, —
მთვარევე ლაზისტანისა,
ლაზის თეთრი ქალივით შიგ უბეში ჩაგისვამ.

ჩემო მწვანე სიმღერავ, —
ყლორტო ძველი მუხისა,
ნუ შეგაკრთობს ზუზუნღ ოსმალური მუმლისა

ჩემო ცისკრის ვარსკვლავო, —
ცრემლო ჩემი თვალისა,
მინდა ზარი ჩამოვკრა... ზარი ლაზისტანისა?!

ბედნიერება გამეგება ამქვეყნიური,
იმქვეყნიური არ მნამს სამოთხე!

სინათლედ მოდი...
თოვლად მოდი...
ბალახად მოდი...
ხარის ჯოგივით აბლავლებული
ლამეების სიზმრებად მოდი,
ოღონდაც მოდი.

ტკივილად...
ცრემლად...
გულის ღია ჭრილობად მოდი,
მწუხრის რტოებად,
ხსოვნის ცისფერ მდინარედ მოდი,
ოღონდაც მოდი.

წვიმად...
ღრუბლებად...
გაზაფხულის ქუხილად მოდი,
ფუტკრის სკასავით მოზუზუნე
ფიქრებად მოდი,
ოღონდაც მოდი.

მაისის ვარდად...
ცისკრის ობოლ ვარსკვლავად მოდი,
ჩემი ხილვების,
ოცნებების იმედად მოდი,
ოღონდაც მოდი.

ანდერძად...
მცნებად...
ჩემი საქმის მსაჯულად მოდი,
ჩემგან მოკლული სიყვარულის
ნუგეშად მოდი,
ოღონდაც მოდი.

გული მანდ დარჩა... სამეგრელოს
მწვანე მალლობზე,
სული გაფრინდა მალლა ზეცაში.

ხარ დაკარგული, როგორც მთვარე
ლაზისტანისა!

შემოდგომაა...

მგოსნების ქალაქს

უხდება უცხო დიბა და ჩითი,
და ბალისკიდით კისკასებს ქარი,
ვით ბედნიერი სამოთხის ჩიტი.

შემოდგომაა. კვირაა. უქმე.

რიონით მოდგა მეჯლისის ნავი,
და წუხელ თქვენი თვალების შუქზე
მე ჩამოვიხრჩვე, ძვირფასო, თავი.

მე — წარსული ვარ,

თქვენ — მომავალი

განათებული ხვამლის რიურაჟით,
და მეც გეგუთის ვარდით ვარ

მთვრალი,
ვით ერთდროს როსტომ წერეთლის
ვაჟი.

შემოდგომაა. კვირაა. უქმე.

რიონით მოდგა მეჯლისის ნავი,

და წუხელ თქვენი თვალების შუქზე
მე ჩამოვიხრჩვე, ძვირფასო, თავი.

გაგულს

მე ისევ შენზე ვფიქრობ და ვიცი
მოვა დრო, როცა მიმიკრავ გულთან...
შენს მტერს და ორგულს დავაყრი
სიცილს
და ჩემებურად გავიტან გუთანს.

და მინდა ერთხელ გიმღერო ისე,
ვით გეკადრება, ხალხო მშობელო,
სხვაგან გაფრენის არ ვეძებ მიზეზს,
მე მყოფნის სრულად ეს
სამფლობელო.

ვარ მიჯაჭვული შენს უკვდავ
ტანთან
ქართველი ერის გაჩენის დღიდან,
მეც წმინდა ნინო მაფარებს კალთას,
მეც შენი ენის სიკეთე მზრდიდა.

ავსებული მაქვს სული იმედით,
მეც მელოდება ჩემი საყანე, —
მადლობელი ვარ, რომ არ მიმეტებ
და შენს გულმკერდზე ვათენ-ვაღამებ.

განწყობილება

მიფრინავს ჩემი კოლხური ცხენი,
ეს შემოდგომაც უკვე იღევა,
და მომაქვს შენთან ისე ვით ძღვენი
ელეგიური განწყობილება.

გადავივინყებ შენს თვალთა
ციმციმს,
თმების სურნელს და მთრთოლვარე
ტუჩებს,
გადავივინყებ სიხარულს, სიცილს
და უღამაზეს თბილისის ქუჩებს.

სადღაც ბუხარში აბოლდა ჯირკვი,
მეზობლის სახლში დაჰკრეს-დაირას,
ავსებული ვარ რწმენით და იჭვით
და ვფიქრობ შენზე სულ სხვანაირად.

დავუნთებ სანთლებს გარდაცვლილ
სულებს,
დარდებისაგან დავიბელტები...
სუფრასთან გვერდით დავიჯენ
სულელს
და მასთან ერთად გავსულელდები.

აქ მალე მინდორს მოჰქარგავს
თოვლი,
გადავშლი ჩემთვის ვერლენს ან
ბოდლერს,
მაგრამ, ძვირფასო, მე პირველ
ყოვლის,
მოვიწინებ ჩადენილ ცოდვებს.

მიფრინავს ჩემი კოლხური ცხენი
ეს შემოდგომაც უკვე იღევა,
და მომაქვს შენთან ისე ვით ძღვენი
ელეგიური განწყობილება.

მონატრება

ოი, როგორ მენატრება მე კოლხური ჰანგები,
ჩემნი ძმანი, ძმაკაცები, ჩემი ამხანაგები,
ველმინდორი მოჩითული, ირგვლივ ატმის სურნელი,
სხვანაირი სევდა დამყვა, სევდა განუკურნელი.

რა ვქნა, ასე დავდივარ და ფიქრი ასე მანვალებს,
ვერ ველევი ყრმობის ბუდეს, წინაპართა საძვალეს.
პოეტი ვარ, მუზის ღმერთი აღარ მაკლებს წყალობას,
აქ თბილისში მესმის ჩემი ბულბულების გალობა.
თაფლის სუნთქვით გავსებულა ჩემი თავშესაფარი,
და ჩემს შვილთან დარბის ჩემი სიყმაწვილის ზღაპარი.
თმებში თეთრი შემოდგომა მიშავდება იმნამსვე...
როცა ფეხი უნდა დავდგა ჩემს მშობლიურ მიწაზე.
დაკარგულ იმედებო, სიჭაბუკის დროისა,
ყველა ჩემი ნაფიქრალი თითო მტევანს მოისხამს.
ისევ ამოყვავილდება სიყვარულის დარები,
ტყის მაფასთან როგორც წინათ, ახლაც გავიპარები.
შენი შვილი ისევ შენთვის, ისევ შენთვის ვტირი მე,
შენი ვიყავ და შენი ვარ, შენი გულის ჭირიმე!
რა ვქნა, ისევ მენატრება შენი ცა და შენი მზე,
თასი ჩემი ცარიელი, შენი ღვინით შემეღვინე,
შენს ტაძართან მალოცვინე, მალვრევინე ზედაშე.
იმ ბიჭების სიყვარული კარგად ვიცით მე და შენ.
რიონო, სულ ირიონე, იარაგვე არაგვო,
მაგრამ სხვა ხარ ჩემთვის, ფოთო,
ჩემი ყრმობის ქალაქო.

მარტვილი

სანთლებად გინთებ უნაზეს ფიქრებს!
ჩაქურჩის ცემით მემსხვრევა მკერდი...
გაივლის დრო და ვინ იცის იქნებ
დავსახლდე სადმე ახლო, შენს
გვერდით...

მე ისევ ვათევ ღამეებს ფიქრით
და ვფანტავ ნათლით მარად
უკუნეთს...
ცხოვრება ჩემი უჩუმრად მიჰქრის
და ვერ ველევი ამ საუკუნეს.

ო, როგორ მტკივა შენი ბზარები,
შენი გუმბათი და ლურჯი ფერი,
რა სასწაულად რეკენ ზარები
და მოგონება ბავშვივით მღერის.

თეთრი სამოსით მოდის აპრილი
და ვფიქრობ შენზე, წმინდა მარიამ,
ულამაზესი ჩემი მარტვილი
მანუხებს, მტკივა და მიხარია.

მოდის ვიტყვი

მოდის, ვიტყვი, დაუკარი შენი გიტარა,
რა მოხდა, ერთხელ ნელინადში ცრემლი გვედინოს
და რადგან ვიცით სხვათა ჭირთა გულთან მიტანა
დღევანდელი დღე სევდის იყოს, ჩემო კეთილო.

მოდის, ვიტყვი იმ ლამაზი დღეების გამო,
რომელიც ხშირად სავსე იყო ნვიმით, ქარებით,
აკაცობით, რომ იცვამდნენ უთეთრეს სამოსს
და პაემანზე არასდროს არ ვიგვიანებდით;

როცა პირველად დავითვერით უფროს ბიჭებთან,
როდესაც ხელი ჩამოვართვით ჩვენს ორეულებს...
როს შუაგზაზე ვაჟკაცებად მოვაბიჯებდით,
სახლში კი დედა გვამშვიდებდა ცრემლმორეულებს.

და ეხლა როცა გულს გვინწყალებს ჩუმი ლოდინი,
როს სანახევროდ გავლილია გზები სავალი,
სულში ფათურობს უნაზესი სევდის მოტივი
და არაფერი აღარა გვაქვს დასამალავი.

დარიალობენ მეგობართა მკრთალი ლანდები,
რა ადვილია, რა ადვილი მათი მიგნება,
მაშ, დაუკარი, დაუკარი, ნუ დამზარდები,
ხვალ ყველაფერი აღბათ ისევე კარგად იქნება!

მოდის, ვიტყვი, დაუკარი შენი გიტარა,
რა მოხდა, ერთხელ ნელინადში ცრემლი გვედინოს,
და რადგან ვიცით სხვათა ჭირთა გულთან მიტანა,
დღევანდელი დღე სევდის იყოს, ჩემო კეთილო.

მეგობარს

ს. ზამბახიძეს

ვოი, რა ძმები გყოლია, საშა,
ვოი, რა მოთქმით გიტყვებ, ბიჭებმა,
ბოლოს კი მაინც ცრემლები დაშრა
და ვინც ჩვენს უკან მოაბიჯებდა
„ეს ვინ ყოფილაო“, — იძახოდნენ
შენზე.

ვოი, რა სევდა გაიყოლე, ძმაო,
ვოი, რა ბავშვური იყავი მუდამ,
ეჰვი, შენ, კოლხოურო ცაო,
საშას დღეს შენი ცრემლებიც უნდა.
ვოი, უშენოდ შევიყრებით

სუფრასთან,

ვოი, უშენოდ გატყდება პური,

ვოი, გავიხსენებთ უფალსაც
და შენს დამინებულ სურვილს.
ვოი, რა ძმები გყოლია, საშა,
ვოი, რა მოთქმით გიტირეთ ბიჭებმა,
ბოლოს კი მაინც ცრემლები დაშრა
და ვინც ჩვენს უკან მოაბიჯებდა,
„ეს ვინ ყოფილაო“, — იძახოდნენ
შენზე.

თოვლი

თოვს, როგორ მიყვარს სიჩუმე
მკაცრი

და სიჩუმეში შენზე ფიქრები,
როს მოგონებებს ნისლივით
მაცლის

ეს მორიალე თოვლის ფიფქები.

ღამეა ახლა, ვისწორებ ბალიშს
და აღარ ვიცი ხვალ რა მოხდება,

ვით როილის ჩამტვრეულ კლავიშს,
მე ისე მიჭირს ხმის ამოღება.

თოვს, გარეთ თეთრი ფერი
ბატონობს,
ვისხენებ ჩემთვის შორეულ მითებს...
და სუსტი ლექსი, ვით უპატრონო,
ჩემს შუბლზე ითბობს გათოშილ
თითებს.

მოგონება 80

აქ მომიყვანა ჩემმა ბილიკმა
და სიჭაბუკე შორიდან მღერის,
მე დღესაც მიყვარს ეს ბაზილიკა
და გაფრენილი ფასკუნჯის ფერი.

მე ქარი ისევ მიღენავს ტოტებს
და ვეფერები ნისლიან ფარდას,
პოეტს ამ ქვეყნად რა უნდა
შქონდეს
მზის, სიცოცხლის და ცრემლების
გარდა.

მოგონებები თოვლივით მათოვს,
დრო და დრო ჩემთვის ჩუმად
ვინთები,

ო, ნუ დამტოვებ ძვირფასო მარტო,
შემეხე შენი თბილი თითებით.

სალამო ჩუმად შემოდის ჩემში,
სახეში წვიმა მარტყამს ირიბად.
ფიქრები შენზე ჭკუიდან შემშლის
და გულში ჩემთვის, ჩუმად
ვტირივარ.

აქ მომიყვანა ჩემმა ბილიკმა
და სიჭაბუკე შორიდან მღერის, —
მე დღესაც მიყვარს ეს ბაზილიკა
და გაფრენილი ფასკუნჯის ფერი.

კოსმოსის შტური

კოსმოსი ახლაც გულზე შუქის ზღვად გადამიარს,
იქ დავენაფე ცისიერ ფერებს,
„მზის ოჯახი,
პლანეტა დედამინა,
საბჭოთა ადამიანს“, —
ამ მისამართით ვარსკვლავები ბარათებს მწერენ.

ახლაც რაკეტა როგორც რკინის ფრთამალი რაში
ახალ გაფრენის სიახლოვის ხალისით მავსებს,
რომ შორ სივრცეებს სიხარული მივაგო ცაში
და
დედამინის
სადღეგრძელო
დავლიოთ
მარსზე...

ბილიკი —
გავლილია თუ გასავლელი,
ცაზე ვარსკვლავები —
დათვლილია თუ დასათვლელი,
ლექსი —
დანერილია თუ დასანერი,
ჭაბანი —
განეულია თუ გასანევი,
აკვანი —

დარწეულია თუ დასარწევი,
ღელვა —
დაცლილია თუ დასაცლელი,
ფიქრი —
გაცრილია თუ გასაცრელი,
ანუ —
რაც უკვე იყო და რასაც ელი,
ცხოვრება —
სავსეა განცდილით და
განსაცდელით...

აღტკინების და ტკივილის ნექტრით
უკეთუ ტკბები ჟამიდან ჟამად,
და თუ გაქვს შენი ფერების სპექტრი
და თუ გაქვს შენი ბგერების გამა. —
ისმინე თვითონ, ხმა გაეც თვითონ
და გეშზე შენი აუშვი აფრა,

შენი მზის თვითონ გაზომე სითბო,
შენი ზღვის თვითონ გაზომე
სწრაფვა;
ანონე შენი ხალისიც, დარდიც,
ასწორე შენი ნატვრა და ხვითო,
მიწაზე თვითონ აიღე სტარტი,
შენს ორბიტაზე შენ გადი თვითონ!..

გახსენება

ამ სახლის თავზე ხერხემალი ყოფილა ჩემი,
ბუხარი მისი — ჩემი სულის ცხელი ფილტვები,
როგორც წარსულში
მე ამ სახლში შეედივარ ფრთხილად,
სახლის კარებმა — ბაგეებმა გაიჭრიალეს,
ნეტავ რა მითხრეს
ამ კარებმა ჩუმი ჭრიალით...
შევედი სახლში,
უცებ შევდექე და ჭერს ავხედე,
ო, ჭერს ავხედე
და ამ ჭერზე ობობას ქსელში
გაება ჩემი სევდა მწერივით...

სითხოვ

სარკმელი ღია დამრჩენია წუხელ და ფრთხილი
დილის ცა მაღალ აკაციებს სიუხვით ათოვს,
ღია სარკმიდან გაპარულა ფრთხილა ძილი
მის ნაკვალევზე
ფანტელები ცვივიან ფართოდ

და ვდგები ჩუმად,
დასისინებს ქარი კარებთან
და ისე ცივა, ისე ცივა ოთახში, თითქოს —
აი, ამ წუთში გასულიყოს დედა გარეთ და
თან გაპყლოდეს ოთახის სითბოც...

ესპიზი

უბერავს ქარი,
კენწერომდე კაკალი იძვრის,
ძირს

ისე
შიშით
მოფარფატებს
ფოთოლი

თოთო,
თითქოსდა
მართლა
ეშინია
შეხება

მინის,
მინის,
რომელიც
აცოცხლებდა აქამდე ფოთოლს...

1.

ეს გაზაფხულმა განიხვნა გზანი,
მზის მცხუნვარ სხივებს
ისვრის და ისვრის,
ცის სააპრილო ქუხილი მძლავრი
მის გამარჯვების სალუტად ისმის

და რადგან უტევს ის გადაღებით
და რადგან იგრძნეს წუთები
ცხარე, — —

თეთრი ტყემლები — თეთრი ალმები
გამოაფინეს ჭალებმა გარეთ,
— ჰეი!

ქაზაზაფხულს ვნებდებით ყველა! —
საგაზაფხულოს გასცახეს ქარებს...

2.

ეს მან ზურმუხტის გაავლო კვალი
და ამ კვალს ახლა ვერარა შეშლის
და ასი ბალი
პოეტურ სკალით
სულ სხვა სულისძვრა იწყება ჩემშიც —

როს ვისმენ ხეთა ფოთლების ტაში
გაზაფხულს ხმიერ მუსიკად ახლავს,
— აგერ,
აპრილმა გატოპა მტკვარში
და გალუმპული გავიდა გაღმა...

ჩუქურთმეჰი

თალს

უკვდავება
თავზე ევლება

და

ვაჟაკობას
მეტყველებენ
ქვებზე

ციფრები

და ჩუქურთმეჰი —

ჩემი სამშობლოს უძღვევლობის
არის ქართული იეროგლიფები.

სარკმელი, გარეთ ხეებს ქარი ხრის,
 სითბო, საუბრებს ედება კვამლი,
 მესმის ჭრიალი ლამაზ ხარისის,
 ძირს მიბრძანდება ლამაზი ქალი.
 ახლაც ფებს ვადგამ იმ ჩრდილში
 მზის ხაზს,
 ახლაც მიმოაქვს ფოთლები ქარებს,
 მაგრამ ოცნება იმ ხილს არ ისხამს,
 მუდამ ტკბილი რომ ჭარბობდა
 მწარეს.

იცოდეს ყველამ, რომ ვერ
 ჩამოვთვლი,
 იცოდეს ყველამ, ვიგონებ ყველას,
 იმ საუბრების კვამლით აორთქილ
 სარკმლების იქეთ ლანდები ელავს.
 ყველა წასულებს და დარჩენილებს,
 ყველას ჩემს იქეთ, ყველას ჩემს
 აქეთ,
 სიცილს და ნალველს, მზესა და
 ჩრდილებს,
 შეყვარებული ხმებით შეგძახებთ.

გეგუთი და პატრიკეთი, მესხეთი და საყულია,
 ეს ლამაზი სახელები გულში გადანახულია.
 იანეთი, კობიტნარი, მუხიანი, ბროწეულა,
 ეს ლამაზი სახელებიც რა ენაში მოწეულა.
 ქარის ვაკეს მზე ანათებს, იხრებიან გზად ყანები, —
 რიონამდე არ ჩაუშვეს ჩემი ფარცხანაყანევი.
 გაღმართი და გამოღმართი, წაღმართი და უკუღმართი,
 საქართველოს სიყვარულის აქ მოვქსოვე მზისგან ხლართი.

ყვავილებში მაქვს ჩარგული თავი,
 ყვავილთა ყნოსვით ვიბრუებ
 ფიქრებს,
 და ეს წუთები ვამბობ, ნეტავი,
 სამარადღამოდ გაგრძელდეს იქნებ.

მოგზაურობა მიყვარს დამღლელი,
 მოგზაურობა ჩემი ღმერთია,
 მოგზაურობა განუსაზღვრელის
 შემოსაზღვრული მონაკვეთია.
 ვილაცას ელი, ვილაცა გელის,
 ვინც უნდა იყოს ეს სულერთია.

მოგონებებში დავცხტები
 და ვეფერები ლანდებს ძვირფასებს,
 გადაიხსნება ჩემი ედემი,

როცა სტრიქონი წრიალს მიფასებს,
სალამო მიყვარს, ხის წვეროებზე,
მზე დადლილი რომ ჩამოინაზებს.
და შენ მიყვარხარ, შენი

მზე-ჩრდილით,
ჩემს გულში რომ გაქვს მარადი ბინა,
შენს მიწასა და ზეცას შევჩივი,
სიყვარულისთვის სიცოცხლეს
ვწირავ, —
ამ თვალეში მაქვს ამოქსოვილი
ცისარტყელები, ქარი და წვიმა.

მისაყვედურა ლამაზმა ქალმა,
რალაცას ითხოვს კაცი კეთილი,
სიჩუმის სული, ბინდი და კრძალვა,
აქ კედლებზეა ჩამოღვენთილი.
გაელიმება მომავალს ვენბით,
გაელიმება წარსულსაც ნელა,

ამიკანკალდა ხელის მტევნები,
საით და რომელს მოვთხოვო შეველა.
აგისხნი — წუთი არხელსაყრელობს,
ერთი ადრეა, მეორე გვიან,
მაგრად შემიკარ, ღმერთო, საყელო,
რომელსაც ტკბილი სიცოცხლე ჰქვია.

მტვრით ავსებულო ტურფა საგანო,
ფანჯრის რაფაზე დადგმულო ვაზავ.
ნანატრი ცრემლით მიმოსაბანო,
შენ წახნაგებზე დრო გაინაზა.
მოკიდებია ქლიავს მზის რული,
მზეს ეგებება ჭის ოწინარი,
ეს სიყვარული დატოვებულო,
მანათობელად მუდამ წინ არი.
დარბაზო, ჩემო გრილო დარბაზო,
მიმოარხიე ნიავით ფარდა,
უნდა გულწრფელად წავეიჯამბაზო,
გადმოვაგვარო რაც გადაგვარდა.

პატარა ბაღში ვარდები ეკლით,
ვარდები მზით და ნამით მცვრეული
და ჭის ფსკერიდან ამონარეკლი
ცა ცისფერ მთებზე გადაქცეული.
მასხოვს თამადას რომ შეურისხეს,
ღვინო ატყვია ახლაც იატაკს,
მისთვის გიგონებთ, ჩემი სულის ხეს
ასე ვუსინჯავ ხოლმე ნიადაგს.
იასამანის სარკმელში რხევევ,
ცაზე გადადის მნათობთ კრებული,
ქარს აყოლილი ამ მიწის ხე ვარ,
ამ წარმოსახვებს ჩაკორძებული.

წამოეპარა ჩემს სარკმელს მთვარე
და უძილობას ბავშვივით მიერთობს,
რა არ ვიფიქრე და გადავთვალე,
სიცოცხლეს რამე შევმატე ვითომ.
და გაგუდულო ქარო ტიალო,
რად აზრიალებ სარკმელის მიწას,
მე ჩემს წარსულში დავხეტიალობ,
შენთვის კი ისე როგორც სხვებს
მძინავს.

ნიკო ზარმიაშვილი

ილიჩი და ქართველი გლეხი

(თქმულება)

მემა ჩადიოდა, გიორგი რომ შინ დაბრუნდა წელათრეული, დამწუხრებული, დანა პირს არ უხსნიდა, არც საუყარღლ მიუღლებსა და არც შვილებს არ გამოლაპარაკებია. ტახტზე პარქვე წაწვა და გაინაბა...

მეუღლეს არ გამოპარვია ქმრის ასეთი ქცევა. ფეხდაფეხ შეხევა ქმარს, ტახტზე ჩამოუჭდა. ერთხანს აცალა, ხმა არ გაუღია, მერე, როცა კარგად მიხვდა, რომ გიორგის კი არ ეძინა, რაღაც შავ ფიქრს მისცემოდა, ფრთხილად შეეცოთხა:

- გიორგი, არა გძინავს?!
- არა, ან რა დამაძინებს?!
- რა იყო კაცო, რატომ არ იტყვი, რა მოხდა, ფიქრის მორევში ხარ წასული.
- აბა, რა უნდა გითხრა, შენ რას უშველი?
- იგეთი რა არის, რომ არც ეშველება და არც გაკეთდება?..
- რა არის და ჩვენი ლენინი ძალიან ავადა არიო...

— ვინა, ადამიანო?!

— ჩვენი ვლადიმერ ილიჩი... ლენინი... ეს თქვა და გაჩუმდა, ცრემლები უელში ებჯინებოდა. ძლივს იბრუნებდა ენას.

— ვინ გითხრა? ტყუილი იქნება!

— შენ პირს შეპარო, ნეტა ტყუილი იყოს და სიცოცხლის არ დავიშურებდი, მაგრამ, ვაი, რომ მართალია.

- მაინც ვინ გითხრა, იგეთი რა კოდლენინოა!
- ვინა და რეკომის თავმჯდომარემ სიმონ ქუფარაშვილმა.
- არა, ის ტყუილს არ იტყოდა, მით უმეტეს, ლენინზე იგეთ რამეს ტყუილად არ იტყოდა! — თქვა და თვითონაც გამწარდა, და როგორც ქა-

ლებს სჩვევიათ, თავი ვერ შეიკავა და ცრემლები გადმოუყარა...

გიორგი გადმობრუნდა, თავქვეშ ორივე ხელი ამოიღო, ჭერს თვალები მიახვინა და ოხვრა აღმოხდა ისე, რომ გული თან ამოაყოლა: თვალწინ დაუდგა სიზმარიცა და ცხადიც.

იმ წინა დამეს გიორგის გვიან დაეძინა, როგორც კი თვალი დახუჭა, მაშინვე საკვირველი ზმანება დაუდგა თვალწინ. თვითონ ვლადიმერ ილიას ძე შემოვიდა გიორგის ჩალურ ქოხში, უბრალო კეპი მოიხადა, მომხიბლავად გაიღიმა, მიესალმა, ბოდიში მოიხადა შეწუხებისათვის და ოდნავ გახანონი ხმით გიორგის წასჩურჩულა:

- ადექ, ჭარისკაცო, მიწა უნდა მოგიწომოთ! ეს თქვა და ლენთა ამოიღო ჭიბიდან, ვითომ ამ ლენტით უნდა გავწომოთ მიწაო, გიორგის გაეღვიძა და დიდხანს ძილი აღარ მიჰკარებია.
- გათენდა დილა და მურა ძალი აყეფდა, გიორგიმ გაიხვდა, ქუჩაში იდგა სოფელ ნუკრიანის რეკომის თავმჯდომარე სიმონ ქუფარაშვილი, სწორედ ისეთი კეპი ეხურა, როგორც ვ. ი. ლენინს და სწორედ ისეთი ტყავის პალტო ეცვა, როგორც დიდ ბელადს.

— გამოიხედე, გიორგი, წამო, სახსლედ ადგილი უნდა მოგიწომოთ! — გასძახა გიორგის თავმჯდომარემ და გიორგი სიხარულით ფრთხილად სხმული გაბუჯა რეკომის თავმჯდომარეხა და აღმასრულებელს. სოფლის ღარიბ-ღატაკებს იქვე სალაუბოზე მოეყარათ თავი და სიმონმა უველას მისამართით დაიძახა:

- გახსოვთ, ლენინმა რომ თქვა, მიწა გლეხსო, მოდა, ეხლა წამოიდეთ, მიიწომეთ!
- ამ თქმაზე, როგორც მტრედები, ისე წამოიშალნენ გლეხები და სიმღერითა და მზიარული

შეძახილებით უკან გამყვენენ რევკომის თავმჯდომარებს და აღმასრულებელს. სოფლის ბოლოს რომ გავიდნენ, ხადაც დაუხახლებელი ადგილები იწყებოდა, სიმონმა პირველად გიორგი წამოვლავილი გამოიძახა და სასახლე მიუწოდა:

— როგორ მოგწონს, შენი ახალი საკარმიდამო ნაკვეთი? — მიმართა გიორგის და სწორედ ისე გაიღმა, ვლადიმერ ილიას ძე რომ აღიშებოდა წუთიერი წმინების დროს.

— შენ ავაშენა ღმერთმა, ეს ისეა, როგორც კაცს კედლის დუმა ჩამოუჭრა... ეხლა მე ვიცი... და გიორგიმ თვალი მოავლო მან-რეკლით და ქვა-ღორღით ხავსე მშვენიერ მიწას, რომელიც მოვლელობითა და უპატრონობით გახრიოკებულყო.

გიორგის უკვე თვალწინ დაუდგა აშრიალებული, დახუნძლული ზეხილი, მტყუნებით დამაჩიებული რკაწითელი და გაბედნიერებული ცოლ-შვილი.

— შენ როგორ ფიქრობ, მანან, ლენინი რომ არ უოფილიყო, ჩვენ სასახლე მიწას ვინმე მოგვაშვიბდა?! —

— მიწას არა, შავ ქვას და ნაცარცხელს მოგვცემდნენ! როდის იყო, რომ გლეხკაცს მუქათ მიწას აძლევდნენ? მაშინ არ იყო, რომ სამ ხაყუნ მიწაში სამი წლის მოზვერი მივეციოთ ჩვენს მეზობელსა... კიდევ მადლობაც უთხარიოთ და ერთი დღე ბარჯაშიც უშველით... ღმერთო, თუ რამე შეგიძლიან, შენ უშვედე ლენინსა... შენ აცოცხლე და ადღებრძლე ჩვენი იმედი... ჩვენი წყრილ-შვილების მარჩენალი, — მხურვალედ წყაროქვა მანანამ და ჭვარცმული ქრისტის ხატის წინაშე, რომელიც ბუზრის თვეზე იდგა, პირჭვარი გადაიწერა.

— გამგონია, ლენინს ღმერთი არ სწამსო, მაგრამ მიხეც კარგია, რომ ღმერთს შეევედრე... იქნება და მართლაც არი და ბევრიც შაუძლიან?! —

— ეგ არავინ არ იცის..

გიორგი ტახტზე წამოჭდა, თვალები რაღაც ახალი სიხარულით აეხსო, მანანას არც ეს გამოპარვა და დიდებ, შავი თვალები ქმარს იმედიანად შეანათა.

— მოდი, ჩვენი სიღარიბისა ყველაფერი გავაშავლოთ, ჩავაბარვოთ ჩემ ძველ ხურჭინში და წვალ ვლადიმერ ილიას ძესთან სანახავად... —

— რას ვინობ, კაცო, ხო არ გაგიედი, შენ ლენინთან ვინ მიგიშვებს?! —

— მიმიშვებენ... იქ არ იქნება სოსო ჭულა-შვილი, პეტერბურგში, ოქტომბრის რევოლუციის დროს რამდენჯერ მიბრძოლია მისი განკარგულებით, მე ეგრე მგონია, ლენინიც მიცნობს... —

— აი, შე ტრაპაზა შენა, ვაიციან მანანამ, ლენინი არა, კიდევ ვინ გინდა რომ გიცნობდეს?! —

— არა, რა იყო, ლენინი უბრალო კაცია, ყველა ჭარისკაცს შვილივით უყურებს... შენ ხო იცი, მეფის ჭარში, გერმანიის ფრონტზე მამაცობისათვის გიორგის ჭვარი დავიმსახურე, არც

რევოლუციასში შემირცხვენია თავი... აქაც რომ ჩამოველი, მენშევიკებს ძილს უფრთხობდები. მამაშენს იმით მოგწონდ, გულიანი იქნება, ცხოვრება არ გაუჭირდებო, ერთხელ წაიშობაში მი მენშევიკებმა ამირიეს, ჩხუბს მიიბრბდნენ, ორნი მეცნენ აქეთ იქიდან, მეც ორივე ძნევივით ავწიე და ფიჩის თაიაზე შავყარე, რომ გებნენ ფიჩებში, სიცილი დაიწყეს: — ჩვენც უნდა ვთქვათ კაცები ვართ და გიორგიმაცო.

— ეგ ვიცი, მაგრამ მოსოვში წასვლა-მოსვლას ხარჭები უნდა, რომ არა გვაქვს, რა ვქნათ?! მელანში ხო არ მიდიხარ, ფეხით გადავხდე და უბრალო გადაარჩე!

— მე ძაან კარგად ვიცი, რაც უნდა, მაგრამ ვალი ავილოთ, ჩამოვალ და მოვიშორებოთ... —

— ეგვეც კარგი, მაგრამ შენ რა უნდა წაილო იგეთი, რომ ლენინს გაუკვირდეს? —

— შენ კიდევ პატარა უოფილხარ, განა ავადმყოფთან მნახველი იმითა მიდის, რომ უთუოდ რამე მიუტანოს და გააკვირვოს?! აქ უბრალო ადამიანური გრძნობა... ადამიანი ადამიანის წამალია, შენ იცი, ავადმყოფზე როგორ მოქმედებს მიკიოხება და ნახვა? სიხარული აცოცხლებს ადამიანს და ჩემი ნახვა ნამდვილად გაუხარდება ლენინს... ეხლა მომაგონდა, ერთხელ მაშაჩემი ძალიან ავად იყო, ყველა ამბობდა მოკვდებო, აღარც ჩვენ და აღარც მას მისი მორჩინისა და ფეხზე დადგომის იმედი აღარ გვექონდა, მაგრამ მალაროდან მოვიდნენ ჩემი დის ქმარი, მისი ძმები და მოიკითხეს, დაილაპარაკეს, წაისაუბრეს, ცოტა საქმელი, ერთად ისიამოვნეს და კაცი ფეხზე წამოდგა: იმედიათ სიტყვა დიდი ძალაა, სიხარული კიდევ თემის სძრავს, ზღვას ადრევეებს. მამაჩემმა მისი შემდეგ ათი წელიწადი კიდევ იცოცხლა, არაფერია?! ლენინმა ამის შემდეგ ათი წელიწადი კიდევ იცოცხლოს, რამდენ საქმეს მოასწრებს... —

— ოღონდ ლენინმა იცოცხლოს და მა წადი, მაგრამ ისიც იცოდ, მგონია, ლენინს მნახველებისაგან თავი მოზებრებული აქვს... შენც შეაწუხო... —

— არაფერი შეწუხება არ იქნება... პირიქით, ვლადიმერ ილიჩი გაიხარებს, რომ საქართველოდანაც მოიკითხეს ჩემისთანა უბრალო ადამიანებმა... —

— რაკი აღარ დაგიშლია და მიდიხარ, ლენინთან რა უნდა წაილო, ქა? — შეეკითხა მანანა გიორგის.

— რაღა, რაცა გვაქვ ჩვენი სიღარიბისა... —

— მაინც, მაინც? —

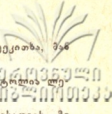
— ღვინო, პური, ყველი, ხორცი, ხილი... —

— ღვინო შავი წაუღე, ჯანზე მოიყვანს... —

— არა, დედაკაცო, შავი ღვინო წნევას აუწევს... —

— სწორედ შავი ღვინო კარგია ავადმყოფისათვის... —

— მე არ ვიცი, რა არი კარგი და რა არი ცუდი? შენ ნუ იცი გაჭრუბება... —

— შენ არაფერიც არ იცი, მე შევ ღვინოს გაგატან, როგორც ღვინოს სისხლი იგვითა, ერთი კვიაც რო დალიოს, უკვდავების წამლათ ექცევა...

— მე არ იცი და შენ იცი?.. ერთი უფურცე, ამ გამოჩინებულ დედაკაცს... რეებს მიბედავს?

— შე შევი მიწის ნაქერო, გაიგე, რო შევი ღვინო სჯობია თეთრსა, შევი ღვინო სისხლს შემატებს, გაამაგრებს, ფეხზე წამოაყენებს ჩვენს ღვინოსა...

— მერე, გვაქ რო?!

— არა გვაქ და ქვის გულიდან გამოვიდებ, გიშვინო და გაგატან...

— მაშინ ეგრე იყოს, შევ ღვინოსაც წავიღებ და ღვინოს ფერსაც, ვნახოთ, ვლადიმერ ილიას ძებს რომელი უფრო მოეწონება... არც ქაქის არაყი დაგავიწყდეს.

ცოლ-ქმრის დავა იმით დამთავრდა, რომ ორივე ფერის ღვინო ცალ-ცალკე ტიკორაში ჩაასხეს და ისე ჩადგეს მოსკოვში წასადებად გამზადებულ ჭრელ ზურგინში.

ერთი კვირის შემდეგ გიორგი ჩანგულაშვილმა პირი კარგად გაიარა, კობტად გამოეწყო საქორწილო ნათხოვარ ჩოხა-ახალუხში და წუღებში, ღამაზეა შეკერილი თუშური ქუდი დაიხურა, გადაიკიდა ჭრელი ზურგინი, რომელიც მისი მერულლის მანანას ხელით იყო მოქსოვილი, დაემშვიდობა ცოლ-შვილს და ფეხით გაუდგა გზას რკინიგზის მელანის სადგურისაკენ...

მთელმა სოფელმა გააცოლა გიორგი — უშვილამ თავიებური მოკითხვა დააბარა, საგანგებოდ გაოჩხუყენე გიორგის ძველი ბოლშევიკები: რევკომის თავმჯდომარე სიმონ ქუფარაშვილი და მისი ამხანაგები სოლოკო და გიგა შაიშვილაშვილები, ილია ჩერქეზოვილი, კოლა გელაშვილი, იოსებ კრაწაშვილი (ქუჩუკიანი), ტიტა და ვანო შალვაშვილები, გიორგი ჩერქეზოვილი და სხვები... მათ ომისა და ბრძოლის ცეცხლი ჰქონდათ ნავემი, ბევრი მათგანი ღვინის დიდი საქმისთვის იბრძოდა, ციხეშიც იყო გამოწყვედული და კარგად იცოდნენ თავისუფლების ფასი...

— გადაიცი ღვინოს, რომ ჩვენ მის საქმეს შევეწირებთ და შტერს არაფერს დავთოშობთ, არ გავაზარებთ, დავ იცოტებო...

გვიანი შემოდგომის გრილი დღეები იდგა მოსკოვში, გიორგი ჩანგულაშვილი რომ ჩავიდა. კიევის სადგურიდან პირდაპირ კრემლისაკენ გასწვია, ალაყაფის კარებთან რუსი ჯარისკაცი იდგა, ჩოხა-ახალუხიანი და ქამარ-ხანჯლიანი გლეხი რომ დაინახა, გულიანად გაიცინა, თეთრი კბილები ხანთლებივით ააუღვარა და კობზის ნიშნად მიაჩერდა გიორგის, ვნახოთ რას იტყვისო. გიორგიმ წმინდა რუსულით იკითხა, ვლადიმერ ილიარის ნახვა სად და როდის შეიძლებაო, მას მიუთითეს იქვე, საყარაულოში მყოფ კაცზე, რომელსაც შინლის ქვეშოდან კარახინი მოუჩანდა,

გიორგი ახლა მანთან მივიდა და შეეკითხა, მარტომღაც ეპვით შეხედა გიორგის.

— ვილაც სულელი ხარ, რა შენი ტოლია ღვინოს, შენ რა გესაქმება ბელადთან...

— დიდი მადლობა შეურაცხყოფისათვის, მე არც სულელი ვარ და არც არაფერი, მე ქართველი გლეხი კაცი ვარ, გავიგე ღვინოს ავად არიხსო და წამოვიღე მის სანახად!

მასპინძელმა გაიცინა და მოკლედ მოსტრა:

— მომწყდი თავიდან, ვილაც უთაური ხარ!

— რატომ მლანძღვ, ძმობილო, რაზე ვარ უთაური, როგორ ღვინოს ნახვა უთაურობაა?!

ვიდრე მასპინძელი გიორგის პასუხს გასცემდა, კრემლიდან შევი მანქანა გამოვიდა და იქვე გიორგის მახლობლად გაჩერდა, გიორგის სიზარულისაგან კინაღამ თვალები დაუხუნულდა, მან კარგად გააჩრა სერგო ორჯონიკიძის სახე... ეს ხომ მისი ძველი მეგობარია... სიღნაღში მისი მეთაურობით XI არმიის ნაწილები რომ შემოვიდნენ 1921 წლის თებერვალში, სხვენთან ერთად გიორგი ჩანგულაშვილიც მიეგება სერგო ორჯონიკიძეს და სერგეი კიროვს... მერე თითქმის მთელ დღეს ერთად იყვნენ... ორივე სერგო გიორგის სახლში ეწვივნენ და მის ოჯახში პურ-მარაილიც იყვებ. ის ღამეც იმ დაუვიწყარ დღეებში ერთად გაათიხნ... მაშინ ბევრი ისაუბრეს ვლადიმერ ილიას ძეზე...

უვლადიმერ მოაგონდა გიორგის და დათოვლილი ქუდი მოიხადა, სერგოს მანქანის კარი უცხად გამოიღო და „გამარჯობაო“, ქართულად უთხრა, ეტყობა სერგო ორჯონიკიძემაც იცნო და მაშინვე გადმოვიდა მანქანიდან, ქართველი გლეხი გულში ჩაიკრა და მგონი მესამედ თუ მეოთხედ ეკითხებოდა „ქ რამ მოგყვანაო“.

— გავიგე, ვლადიმერ ილიას ძე ავად არიო და იმის სანახად წამოვიღე. — უპასუხა გიორგიმ. კრემლის კომუნდატორის წარმომადგენელმა „ბოლიშოი“ ძლივს მოასწრო, სერგომ გიორგი რომ მანქანაში ჩაისვა და შოფერს უბრძანა წასულიყო.

— ჩვენც სწორედ ვლადიმერ ილიას ძის სანახად მივდივართ, გორკში, იქ მკურნალობენ...

— არაფერი იცით, როგორ არიო? — ძლივს მოახერხა გიორგიმ ორი სიტყვის თქმა, ისე გაუხარდა ჯერ სერგო ორჯონიკიძის ნახვა მოსკოვში და მერე ასეთ რთულ ვითარებაში, როცა საეჭვო იყო, ნახავდა თუ არა ღვინოს.

— აი, მივალთ და გავიგებთ... დაფიქრებით თქვა სერგომ... მერე იმედინად წარმოთქვა: ვლადიმერ ილიას ძე მალე კარგად იქნება და საქართველოშიც გვეწყვეს... თქვენ ის მიზნარით, რა ამზავია სიღნაღში, როგორ არიან ჩვენს მეგობრები?!

— უველა კარგად არის და კმაყოფილია, განსაკუთრებით მიწის მიღებით და ღარიბებზე და

ნიკოლ შარშიაშვილი
ილირი და ძარბიველი გლეხი

ხმარების გაცემით... უკვლამ იმას ამბობს: ძლივს გვეღირსა ჩვენი მაცხოვრებელი მიწის მიღებაო... ლენინის მზეს ფიცულობენ ქიზიყელები...

— მთელ საქართველოში, არა? — დაამატა გახარებული ხერგომ.

საუბარში დრო მალე გაილია და მანქანა დაწინწულ ადგილზე გაჩერდა. სერგო გადმოვიდა, მისი თანამგზავრი ორი ქალიც გადმოვიდა, ეტყობოდა ერთი მთავანი სერგოს მეუღლე ზუნილია იყო და მეორე კრემლის თანამშრომელი. იოსებ ბესარიონის ძე კარბთან გამოეგება სერგოს და მხურვალედ დაკოცა ძველი მეგობარი.

— როგორ არის ვლადიმერ ილიას ძე? — ქართულად შეეკითხა სტალინს სერგო ორკონიკაძე.

— ღმერთი მოწყალეა, არა უშავს... დღეს უკეთესად არის... ეს ვინღა? მიუბრუნდა სოსო გიორგიძე ჩანგულაშვილს...

— მე თქვენი ყოფილი ჭარისკაცი ვარ, — უპასუხა გიორგიმ, ეტყობა სტალინმაც გაიხსენა ძველი ჭარისკაცი... უკვლამ ერთად შეუხვდა არ შეიძლება, გიორგი, უნდა დაიკადლო...

გიორგიმ ზურჩინო გადმოიღო მბრებიდან და იქვე, შენობის ძირში ისე დადგა, რომ თოვლს არ დაესველებინა, თვითონაც იქვე გაჩერდა, სერგოს და მის თანამგზავრებს სტალინი შიგნით შეეძღვა... დიდხანს არ დარჩნენ მსოფლები დიდ ბეღადთან, ალბათ არ შეიძლება მეტი, ეტყობა ვლადიმერ ილიას ძე მალე იღლებოდა მსახველებთან საუბრით... ბოლოს ემწევიღმა ჭარისკაცებმა გიორგიც მიიწვიეს ვლადიმერ ილიას ძესთან...

გიორგის, როგორც ბავშვს, სტალინმა ხელი მოსკიდა და ისე შეუძღვა ვლადიმერ ილიას ძესთან. ავადმყოფი იწვა ლოგინში და დინჯი, შორამპეტრეტელი თვალებით მისჩერებოდა კარებს...

იოსებ ბესარიონის ძემ წარუდგინა გიორგი ჩანგულაშვილი დიდ ბეღადს.

— ოქტომბრის რევოლუციის აქტიური მონაწილე, კარგი ჭარისკაცი, ქართველი გლეხი ქიზიყიდან...

— კარგი, კარგი. — წარმოთქვა ლენინმა და ხელი გაუწოდა.

გიორგიმ მოწინებით ჩამოართვა ხელი და იქვე კინაღმ ჩაიყუცა, დიდი ბეღადისა და მასწავლებლის ფერწახული სახე და ჩაცვნილი თვალები რომ დაინახა...

ერთხანს ასე უბრაოდ, მუნჯივით იჯდა, სტალინი იქვე იდგა, უკვლავრიდან ჩანდა, რომ ძალიან განიცდიდა ლენინის მძიმე მდგომარეობას, იქვე ფუსფუსებდა ნადეჟდა კონსტანტინეს ასული კრუსსკაია... იგი შეუბღვრე მალიხალ უცვლიდა ტილოს.

— ძვირფასო ვლადიმერ ილიას ძე! — ძლივს ამოიღვა ენა გიორგიმ, რომელიც ნახაზით და გაგონილით ასე გაბრუებული იყო, — მე გლეხი კაცი ვარ; როგორც გლეხკაცმა, მინდა მადლობა გითხრათ, მე ძალიან მორწმუნე ვი-

ყავ, გაგიყვამდე მიყვარდა და მწაშლა ღმერთი და განსაკუთრებით წმინდა გიორგის... ვინმეს რო ერთვა, არა მწამსო, მოვკლავდი, ან უნდა შეგე კვებობდი, მაგრამ იმ დალოცვამ არ შეიძენა ჩვენი ლოცვა-ვედრება, ესლა მე არც ერთი აღარა მწამს, მე მწამს ცისა და დედამიწის შუა ერთი იმედი, ვლადიმერ ილიას ძე ლენინო... შენ, ჩვენო ვლადიმერ ილიას ძევე, გვეგულები რა-გორც ჩვენი მხსნელი, ჩვენი მფარველი და ქომაგი, როგორც მშობელი მამა... მე დავაღებული მაქვს ქართველი გლეხებისაგან გადმოგეთ, რომ თქვენი სიცოცხლე ჩვენი სიცოცხლეა, ჩვენი გამარჯვება... თქვენს მიერ დაარსებული პარტია და მთავრობა — მთელი საბჭოთა ქვეყანა მშრომელი კაცის უჭურაა... მადლობასთან ერთად, მინდა მოგიძღვოთ ეს მცირე ძვენი (და გიორგიმ კრემლი ზურჩინი ვლადიმერ ილიას ძის წინ დადგა), ჩემი და ჩემი ოჯახის ალალი მარჯვენით მონაგრებულნი: კახური შოთები, დევის სისხლივით შავი და ლალისფერი ღვინოები, ქარვისფერი ყურბანი, ალისფერი ბროწეული, თურაშაულის ვაშლი და გულაბი მსხალი, ატამი, კომში, ჩურჩხელა, ლედვის ჩირი და სხვა — უკვლავთერი იქნება წაშლად ვადაგეცეთ, ჩვენთვის ეს დიდი საქმე იქნება, ჩვენი ნამდვილი დღის გამოებულებო. მე პირადად ათი სიცოცხლე რომ მქონდეს, ათივეს შემოგწირავდით. ათივეს შენს დიდ საქმეს შევადევნო... ჩვენი ქართული გლეხობა, არც ისე უკუნურები ვართ, რომ არ ვიცოდეთ, რომ მხოლოდ შენ მოგვეცეო მიწაც, თავისუფლებაც და მომავალი ბედნიერებაც, მშვიდობიანი ცხოვრების საშუალებაც... ერთხელ კიდევ დიდი, მხურვალე მადლობა, დედი, ენით უთქმელი მადლობა უკვლავრისათვის... ვთხოვ ღმერთსაც, კაცსაც, ბუნებასაც შენს გამოჯანმრთელებას და მალე ფხვზე ადგომას...

გიორგი ვლადიმერ ილიას ძის ფერდაკარგულ სახეს რომ დაპყურებდა, მზად იყო ეტყობა, ცხარე ცრემლები დაეღვარა, მაგრამ ვაჟაკურად შეიკავა თავი და მხოლოდ ერთხელ კიდევ მიუბრუნდა ლენინს, მისი მარცხენა ხელი ახწია (იცოდა, რომ მარჯვენა სტკიოდა) დიდი მოწინებით, მხურვალედ აკოცა, შეწუხებისათვის ბოლოში მოიხადა, მადლობაც უთხრა, რომ მიიღო და ფხვპაქრფით გამოვიდა...

ვლადიმერ ილიას ძემ მადლობის სიტყვები დაკეთილი ღიმილი გააყოლა: „უთუოდ გეწვევით საქართველოში, იქ ხომ ჩემი მეგობრები მისა ცხაუაი, ველიამ მახარაძე, ვანო სტურუა და სხვები მეგულებიან, სტალინიც ხშირად მებატივება, ჩვენი სერგოც“.

— ოღონდ მალე კარვად გახდით და მობრძანდით საქართველოში, ჩემი თავი თქვენ გენაცვალოთ.

— რამდენი გრძნობა და სიყვარულია ხალხნი...

— ხალხში რომ სიყვარულია, სხვაგან ხად უნდა ვეძიოთ!

— წარმოიდგინე, სამი ათასი კილომეტრიდან მოდის კაცი მარტო იმისათვის, რომ მადლობა თქვას... იქნება წაშლად გექცეს ჩემი მოტანილი... წილიო...

ასე საუბრობდნენ ნადედა კრუპსკაია და სტალინი, დერეფანში მათ ლენინის ძახილი შემოესმათ, ისინი რომ შემობრუნდნენ, დაუჭერებელი სურათი ნახეს: ლენინს ამოეღო ხურჩანიდან ქარვისფერი ყურძენი და გემირიელად შეეცეოდა... თურმე უკანასკნელ სამ დღეს ავადმყოფს პირში არაფერი ჩაედო... უველაფრიდან ჩანდა, რომ დიდი ბელადი ოცნებით მშვენიერ საქართველოში იყო...

— რამდენჯერ მთხოვეს ჩემმა მეგობრებმა საქართველოში ჩასვლა, მაგრამ ვერა და ვერ მო-

ვახერხე... მართლაც ღამაში უნდა იყოს საქართველო...

— უველაზე ღამაში საქართველოში ჩავიყვანე მისი მშრომელი ხალხია, მებრძოლი და ერთგული თავისი ქვეყნისა და თავისი ქვეყნის კეთილი მეგობრებისა.. თქვა სტალინმა.

ნადედა კრუპსკაიამ კი მხოლოდ ეს დაამატა:

— ვლადიმერ ილიჩ, მალე კარგად გახდები და საქართველოსაც ნახავ.

ვლადიმერ ილიას ძეს პირზე ბედნიერი ღიმილი ეფინა...

— რა დიდებულია ხალხი, რა გული აქვს ამ ხალხს! — იმეორებდა ის ნიავეით ჩუმად, თავისთვის...

ნოდარ ნარსიას 50 წელი შეუსრულდა. ჟურნალი „ცისკარი“ თავის მრავალთასიანი მკითხველის სახელით ულოცავს პოეტს საიუბილეო თარიღს.

ნარილი შვილებს აბარაჰე...

სიზმარი ვნახე, შვილებო, ნუხელ,
ცეცხლი ეკიდა ჩვენიველ ეკვდერს...
ჩემი შემყურე —
მთიებნი ნუხდნენ,
წყალწალეზული სილაში ვეგდე.
მიღრენდა ბალანაშლილი ზაფრა,
ზაფრა — ტკივილის ცალი თუ
ტყუპი...

იყო წარღვნა და არ ჩანდა აფრა,
იყო ბოძი და ეკიდა ყულფი.
მოიმსხვრეოდა ტალღაზე ტაღლა,
მენურებოდა იმედი ხვალის...
ცისფერი ველი მრჩებოდა გაღმა,
გაღმა მრჩებოდა ნიქარა ხარი.
ცა მიგზავნიდა ეღვათა ისრებს,
იხლიჩებოდნენ მეხისგან ხენი...
სტიქია ცოფით მიგრეხდა კისერს
და მახმებოდა ორივე ხელი.
თითქოს უფსკრულებს ჩავსდევ
ჩაღმა

და ვერ განვდიდით უნაზეს ყვავილს...
ვაცოდვილებდი ჩაყანგულ ჩახმახს,
როგორმე უნდა დამეფრთხო ყვავი.
იყო ნუხილი და იყო დაღლა,
იყო ფართხუნი ჩამოყრილ მკლავთა...
თითქოს ვისმენდი ძაღლების

ღავდავს
და იმ ძაღლების ღავდავიც მკლავდა.
თითქოს ჩემს მკერდზე აბოლდა
ცეცხლი.
და ქარში ბოლო სიმღერა ჩაქრა...
გულიდან მგლეჯდა, პირღია მხეცი

თქვენთვის შენახულ სითბოს და
შაქარს.
ყელამდე იყო სიმკაცრე ჟამთა,
ციდან ცვიოდა კუპრი თუ ჭვარტილი...
ვერ ვიშორებდი ხავსსა და ჟაღტამს,
პური მშოიოდა და შიმშილს ვჭამდი.
რისხვით მიმზერდა ცა უპირქუბო,
იყო ჭიხვინი აცვენილ ცხენთა...
ბებერ აღქაჯებს მიჰქონდათ კუბო,
მიასვენებდნენ ჩემს გამხდარ

ცხედარს.
არ ამოთავდა წყალი და წარღვნა,
თითქოს გულღვიძლი ამომწვეს
შანთით...
ვერ შევაბრუნე სიზმარი წაღმა
და სტიქიაში უმწეო ვჩანდი.

ახლაც ჩამესმის ზარი და ვიში,
როგორ განატრდა ამინდის ნახვა...
მე თქვენი თავი დავკარგე ძილში
და უსაშველოდ მომწყურდი ახლა.
თქვენთვის ვინახავ აპრილის
კვირტებს,
თქვენთვის ვინახავ აპრილის
წყურვილს...

შვილებო ჩემო,
კიდევ და კიდევ,
თვალეებით უნდა მომბანოთ წყლული.
...ღმერთი აგვაცდენს წარღვნასთან
ჭიდილს,
ღმერთმა გვაშოროს სიავე ჭირთა...
თქვენი სულია, ვითარცა ჩიტი,
და ცაში უნდა იფრინოს ჩიტმა.

ის მოდის...

ის მოდის ჩუმად და გვიმზერს
 ხარბად —
 ამქვეყნიური ვალის მთხოვნელი, —
 ქვებს გაუჩინოს ხავსი და ბალბა,
 მიწად აქციოს მერე ყოველი.
 რომ შეგვიმოკლოს სავალი მცირე
 და გვინისლავდეს ზეცის კაბადონს
 და ბოლოს, ბოლოს, ყველაზე მძიმე
 ქვეყნად სიცოცხლის ვალი
 დაგვაბოს!..
 ის მოდის ჩუმად შავი სამოსით,
 ვით უჯიათი ძველი მოხარკე,
 მოდის და ყველა ნილაბს
 ჩამოგვხსნის,
 რაც ცხოვრებაში ყალბად
 მოგვარგეს,
 არავინ იცის, ვის გზას
 დალაშქრავს, —

ვერავინ გეტყვის, ვერა,
 ღმერთმანი! —
 არა სუყველას, არა თანაბრად,
 არა ერთფერად, არა ერთნაირ!
 ის მოაკითხავს, ჰპოვებს მავანთა,
 არას დაგიდევ დიდსა და ცოტას
 და აღსავალის მალალ თავანთან
 აი, ის განსჯის მადლსა და
 ცოდვას!..
 ნუ ფიქრობ, იგი ნუთით ჩამუხლავს,
 ვერც ხმაღს შემოჰკრავ, იგი ჩქარია!..
 ვერსად წავუვალ, ვერსად წაუხვალ —
 ამქვეყნად ყველას შისი ვალი აქვს...
 მოაქვს საფლავის შამბი და ლოლო,
 კარატით წონის კაცის ნამაშვრალს
 და ბოლოს იმ როლს გვიტოვებს
 მხოლოდ,
 გულმა ნამდვილად რაც ითამაშა!

ბოლო დღე 6. ბარათაშვილისა

სული მოითქვა განჯის წყაროთი,
 გაჩუმდა, მაგრამ განა დამშვიდდა!..
 ხმა იდუმალი უხმობს — „ამოდი“,
 მზევ და გვირგვინო ბარათაშვილთა...
 და გული ისევ დარდმა დაკორტნა, —
 ამ წუთისოფელს ველარ გასცლია...
 — იმ ფიქრის მეტი ქვეყნად რა
 მქონდა
 და მასაც, მასაც აღარ მაცლიან!..
 ...მეეტლე ცხენებს თასმებით ქაჩავს
 და გადაუჭერს მათარახს
 ბოლომდის...
 ტატოს რა უნდა ამიღლით განჯას, —
 არ დარაჯობდეს სული ბოროტი!..
 მიჰქრის მეეტლე, სახეში ათოვს
 ანითლებულს და ჯავრით აღენიღს...

ეტლში ფიქრებთან დარჩენილ ტატოს
 ირგვლივ რა ხდება, სულაც არ
 ესმის...
 ..მოვიდნენ, მაგრამ არავის
 უთქვამს:
 — მტკივანი ფეხით როგორ
 მოხვევლი...
 ოთახში მხოლოდ დუმილი
 სუნთქავს,
 დგას ცარიელი სკამი მოხელის...
 დაჰკრა სიცოცხლის ბოლო
 აკორდმა... —
 დადუმდა, მაგრამ... განა
 დამშვიდდა! —
 ამალღდა, ქართლის მთებზე აკორდა
 მზე და გვირგვინი ბარათაშვილთა!

თავზე დამადგა ზაფხულის პაპანაქება სიცხე, —
 ცეცხლისთვალემა ქალწული გამჭვალავ მზერით მიცქერს,
 ძვლებამდე ატანს იმისი თვალთა სიმძიმის ძალი,
 ცეცხლის ფარდები აცვია და ხელებს მიშვერს ქალი.
 მე კი არ მიყვარს და, რა ვქნა, ვერ ვეგებები მცინარს,
 მე სულ სხვა ქალი მიყვარს და, დამესიზმრება მძინარს,
 კვირტებით სავსე გულით და ქორჩიოტების კაბით,
 თმებში ჩანწული იებით, მწვანე თვალების ნაბვით,
 ქალი წელ-წერილი, მსუბუქი, პირმცინარი და გრილი, —
 მოვიდა, შუბლზე მაკოცა, გამიადვილა ძილი.

როცა სხივები
 დედამიწას
 ტოვებენ, მაშინ,
 ის ბოლო სხივი
 მოფრინდება
 და ჩამჩურჩულებს:
 „ეს დღეც წავიდა
 და აი, მეც,
 ამ დღის ნარჩენი,
 ნელ-ნელა ვიკრებ
 გუდა-ნაბადს
 და ღამის ჩრდილებს
 ვუთმობ პეიზაჟს“.

რა ახლოს სჩანს ახლა ზეცა

მთვარე — მთვრალი კაცის თვალი
 ჩამოჰყურებს გაშლილ ფერდობს,
 თითქოს უნდა დედამიწას
 ერთ ღამეში შეაბერდეს.

რა ახლოს სჩანს ახლა ზეცა,
 გადმოედგას, თითქოს, ბიჯი,
 მთვარე მიელაციცება,
 ლაინისფერ კალთას ახვევს.

ეზოს პირას დაბაკუნობს
 ჩემი ცეროდენა ბიჭი
 და ჩუქურთმებად ექსოვება
 ალუბლებში მისი სახე.

მკვლარი ნატურმორტი

ღია სარკმლიდან დაცემული სინათლის ლაქა
მტვრიან ჭინჭივით ასფალტზე გდია
და ოთახიდან გამოტყორცნილ სხივს მონინებით
ჭინჭისთვის ძაფი გამოუბია.

ვიოლინოს ხმა ძაფს ეზიდება,
ძაფი კანკალებს და ყვირის: Mortel
შენ შეჩერდები, მზერას მიაპყრობ
და გაგაოცებს ეს ნატურმორტი.

ზამთრის ღამე

ქარი კენესის, ირხევიან ბრუსიალა ღრუბლები,
არსად სჩანან ვარსკვლავები —
ყვავილები ღვთისმშობელის კალთაზე.
ახლა ღამეს ძარღვები აქვს გაყინული
და ცხვირ-პირზე დაკიდებულ ლოლოებით
ჩემი სახლის შესასვლელთან ზის.

ჩემი ოთახი

ჩემი ოთახი არის სადა: საწერ მაგიდას
მშვიდად დასცქერის გარდაცვლილი მამის სურათი.
მაგიდასთან დგას რბილი სკამი. მე მასზე ვზივარ
და საკითხავ წიგნს ღამის ღამფა ნაზად მინათებს.

საპირისპირო კედელთან დგას პატარა ტახტი
და ტახტის გასწვრივ ძველთაძველი წიგნის კარადა, —
იქ ბუდობს წიგნის საოცარი სუფთა სამყარო
და ცხოვრობს ქართველ გენიოსთა ნიჭი მარადი.

სიყვარულია განფენილი მის ლექსებში; სულიერი მოქალაქეობა ზეიმობს და ცად აღედგინოს მამულისადმი დიდებასა და ერთგულებას. ჯერ ახალგაზრდაა, ჯერ არ შესულა „ღვთივ-ბრწყინვალესა სვეტსა ცხოველსა“, მაგრამ ჩემთვის თითქმის ხილულია მისი უხილავი მომავალი.

ნუ განმირისხდები ცხრამეტი წლის გაბაშვილო, თუ საერთოს ვპოულობ ჩვენს ლექსებს შორის — მოწაფედ მეხატები.

ჩვენს საყვარელ „ცისკარს“ ვთავაზობ შენს ლექსებს. მშვენიერება და სიხარული მოანიჭე ამ წუთისოფელს. ერთი დაბეჭიბებით გახსოვდეს: პოეზია აღთქმული ქვეყანაა და გზა მისკენ არაბეთის უდაბნოზე გადის. აბა, შენ იცი და შენმა კაიკაცობამ.

„შენს შეუძახე ამაყი ცრემლით,
საქართველოა სინათლე ჩემი.“

ჯანსუღ ჩარკვიანი
1980 წელი, 16 დეკემბერი.

არც გაუნმენდავ თოფებს,
არც გადაღალულ მწვერებს,
მიხედვა უნდათ ქვევრებს,
ვარწმუნებ სუფურის წვერებს.

შორით კი, ფერმკრთალ მზეს და
ცისფერი მთების კალთებს,
ორღობეების სევდა
და მდუმარება გასდევს...

სამშობლოს ქება

უამრავ ნაპირს მიაწყდეს გემი,
უამრავ მეფეთ აუწყოს ნება,
ბოლოს შესძახოს სამშობლოს ქება—
საქართველოა სინათლე ჩემი!

ინვალოს ბევრი ბევრის სათქმელად
გემმა უაზროდ მოხეტიალემ,
მაგრამ როდესაც ერთხელ იალეებს,

როდესაც ერთხელ მზისფრად იალებს
და მისთვის იქნებ უკანასკნელად,—

მზეს შეუძახოს ამაყი ცრემლით —
საქართველოა სინათლე ჩემი!.

აპრილი

სად არის აპრილი, სად არის...
წასულა უჩემოდ იქნება,
მერეზი — სიზმრებად დამდნარი,
დამდნარი ყვავილთა ფიფქებად...

დამთვრალა აპრილი, დამთვრალა...
ნისლებს ტბორებად ქცეულა
და მერე ეთერში გამქრალა
უფერო, უსულო სხეულად...

თოვლის ზღაპარი

თოვლიანი ცა და
გზებზე თოვლის მტვერი,
ღამე ქალაქს ხატავს
ურბილესი ფერით.
გედისფერი ვაკე...
ისიც მშვიდი არის,
ჩახვევია ნამქერს
და სინაზეს ქარის;
ასე ჩუმად ბარდნის,
ქუჩაც თვალებს ხუჭავს
და შორს ორი ლანდი
შეჰყოლია ქუჩას.

თითქოს თოვლი ათრობთ
და სიშორის ფრთებით
ვერცხლის თმებზე ათოვთ
თეთრი ყვავილები.
ისუნთქავენ ფიფქებს —
ამ უცნაურ თრიაქს
და სიცოცხლეს იქნებ
თოვლის ზღაპარს მიაქვს...
თოვლიანი ცა და
გზებზე თოვლის მტვერი,
ღამე ქალაქს ხატავს
რბილი გედისფერით.

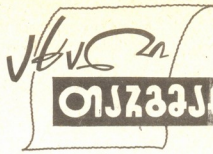
აკაცია

წვიმა დანისლავს მთანმინდის ხედებს
და ღრუბლებისფერ ხეს
გააღმერთებს!.

გამოვალ ბაღში შემობურვილი
ამოუცნობელ უცხო სურვილით
და სიშორეში გავიხედები...
სადაც სიზმრებით და იმედებით

ქარში აშლილი ნისლის გედები
ცას აწყდებიან თავგამეტებით,
სადაც უსაზღვრო ბინდს შეერია
ჩემი ოცნება და ფერია...
და უცხო ყინით ნისლში მოსული,
მოგონებებით გარემოცული,
მივეფერები თეთრ აკაციას,
ჩემი ბებერი ბაღის გრაციას...

დაიბადა 1940 წ. დაამთავრა ტარტუს სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიის ფაკულტეტი უგროფინური ფილოლოგიის სპეციალობით. ამჟამად მრავალი პოპულარული პოეტური კრებულის ავტორია. მის კალამს ეკუთვნის აგრეთვე რამდენიმე საყურადღებო ესსე, ლიტერატურული წერილი, ნარკვევი. 1962 წ. მონაწილეობდა ზანგთა პოეზიის ანთოლოგიისა და ანტილის კუნძულების პოეტური ანთოლოგიის შედგენაში. თარგმნის რუსულიდან, ინგლისურიდან, ფინურიდან.

მთარგმნელი სებასტ

ორკესტრანტი რომელიც
შემოდგომამდე დაიქანცა
სიყვარულით

წავიდა
ჭვავის ყანაში ჩანვს
გულში ჩაიკრა ფლეიტა სანუკვარი
მზის ჩასვლას დაესწრო და
მოკვდა

შენუხდნენ მეგობრები
უფრო კი
ამგვარად წასვლა ეჩოთირათ ძმისა
გაოცების და გლოვის გამო
ყვითელი კბილებიც გამოუჩნდათ

მე ვხედავ ქვაში
ის ველარ ხედავს
და იყურება წიმი თვალებით

ვინც იყურება ჩემი თვალებით
ვერ მამჩნევს რადგან
მე იგი არ ვარ

კოკისპირულმა წვიმამ გადაილო
გაკვიდეთ გასაშრობად სამოსი
ადიდდა მდინარე და მას შემდეგ
დიდხანს ვიყავით ერთმანეთით
მონუსხულები

ერთხელ მივედი ზღვასთან
ორჯერ მივედი ზღვასთან
ასჯერ მივედი მაგრამ
სულ ბინდისფერი ედო

რომ არ მჯეროდა მისი
რომ მეშინოდა მისი
რომ არ მჯეროდა მისი
მიტომ ვიგონებ ახლა.

ისტორია

I. მ ს ხ ვ ე რ პ ლ ი

ლაბრადორია უტკბილესი
დიდი ფუნთუშა
დედაჩემმა რომ გამომიცხო
დიდი ხნის წინათ

ჯერ ექვსი წლისაც არ ვიყავი
საეკლესიო გუნდში რომ ვმღეროდი
მე კი ყველაფერს მერჩია ლაბრადორი და
მოულოდნელად დამეუფლა უსაზღვრო სევდა

ასე მიმსხვერპლა ლაბრადორმა

II. გ ა რ დ ა ს ა ხ ვ ა

მერე ვსწავლობდი სამრევლო სკოლაში
მასწავლებლად მყავდა
ბომბორა შავი ძაღლი
და მუდამ

როცა ის ყფდა
დაფასთან ვიდექი დაბნეული
ხელიდან მივარდებოდა ცარცი
ჩემი ღნავილით ივსებოდა
სკოლის მოწყენილი პეიზაჟი

ასე ვიქეცი ხვლიკად

III. არსებობა

მათ სურდათ ვქცეულიყავ მცოცავად
გესლი გამრეოდა სიტყვაში
მე კი ვიყავი მხოლოდ მატლი
უბრალოდ ვიყავი და ვიყავი

ბოლოს კი ერთ-ერთ ბიუროში
განყოფილების გამგედ მოვკალათდი
და ბედნიერიც ვიქნებოდი
სულ რომ დამავინწყა ლაბრადორი

IV. კვდომა

ჩემმა ტანმა იწყო გახევება
და ოდეს კლაკენა ვერ შევიძელ
გავიხადე ტყავი და მოვისვენე
გავიხადე ტყავი და გავქვავდი

მშვიდია სიცოცხლე და მწარეა
მწარეა სიცოცხლე და მშვიდია

ესტონურიდან თარგმნა იუჰან სმუულის სახე-
ლობის პრემიის ლაურეატმა ამირან ბაღაძემ.

ჯეგალდინ იანდიაში

სინანული

გადიან წლები
და ჩვენ მივტირით,
• დრო მდინარეს და ჩანჩქერს ედრება,
ვპერდებით,
ვკვდებით,
ხოლო სიკვდილი
მუდამ მუშაობს და არ ბერდება.

ნუ გაუზანებით

ნუ მეუბნებით რომ ცისქვეშეთი
არის მცირე ხნის სასტუმრო დიდი,
აზის ყველაფერს ბინდის ბეჭედი,
მოჩვენებაა,
ქრება და მიდის...
მე ხომ ვშრომობდი,
ოფლი შემშრალი
არ მახსოვს, ვნახე მწარეც და ტკბილიც...
თუ იყო სევდა და კაეშანი
არა ვმალავდი ცრემლსა და ტკივილს.
მითხარით, ქვეყნად რა დარჩენია,
ღისაც დაემსხვრა რწმენის ჭურჭელი
და ამ სხივების აღარ სჯეროდეს,
რააკ ყოველდღე ვებლაუჭებით...
მანც ნუ მეტყვით, რომ ცის ქვეშეთი
არის მცირეხნის სასტუმრო ფლიდი,
აზის ყველაფერს ბინდის ბეჭედი,
მოჩვენებაა,
ქრება და მიდის.

გაბამელ სულამში

●
სალამი მზეო!
მარად კეთილი
მიწას მოჰფინე ღიმი.
მიდის შენს გამო განუწყვეტელი
ომი —
ძნელი და მძიმე.

ჩვენი ერთგული იყავ ბოლომდი,
ჩვენც შენსკენ ვინვდით ხელებს;
შენს დამონებას ცდილობს ბოროტი,
მაგრამ არ მიგცემთ ბნელეთს.

ასე იბრძვიან დასაბამიდან
მარად ნათელში, ჩრდილში, —
შენი დაპყრობის მძლავრი წადილი,
შენი დაკარგვის შიში.

შანიხი არსანუაპავი

ლექსის დაბადება

ის, როგორც თული ღამეულ გზებით,
მოდის
და გმართებს თავის დადება,
ცეცხლს შეგიგზნებენ სხეულში
ზმნები,
სანამ სტრიქონი დაიბადება.

სიცოცხლეს ითხოვს სიტყვის წიაღი
ათასი ფერით
და ბგერით საესე.
და მერე მიწას დიდი სიახლე
ჭექა-ქუხილით ატყდება თავზე.
..და სუნთქავს ლექსი...
ასე ყოველთვის
ღამის დუმილი მისით ირღვევა...
შაირთან ერთად კვდება პოეტი
და ცოცხლობს,
სანამ ცოცხლობს სიმღერა.

თარგმანა ხვთისო ჟიკლაურა

ვლადიმერ მერაპილაძე

ლენინური მემკვიდრეობის საგანგებო

ლენინის უმდიდრესი იდეური მემკვიდრეობა საერთაშორისო კომუნისტური და მუშათა მოძრაობის, მთელი პროგრესული კაცობრიობის, მშვიდობის, დემოკრატიისა და სოციალიზმისათვის ყველა მებრძოლის ცოცხალი რევოლუციური მოძღვრება და გზისმჩვენებელი საიმედო კომპასია. ლენინიზმი დღეს არა მარტო თეორია და პოლიტიკა, არამედ ჩვენი ცხოვრების რეალური სინამდვილე, ფართო სოციალური პრაქტიკაა.

მსოფლიო განვითარების ერთ-ერთი თავისებურება ჩვენს დროში სწორედ ის არის, რომ ლენინიზმის დიად იდეებს ეუფლება პლანეტის მილიონობით ადამიანი და ამ მოძღვრების მიხედვით აშენებს ცხოვრებას. ამის პირდაპირი შედეგია ღრმა რევოლუციური გარდაქმნები მთელ რიგ ქვეყნებში, გრანდროსული განმათავისუფლებელი მოძრაობანი, სოციალური და ეროვნული ჩაგვრის წინააღმდეგ მშრომელთა მიერ მოპოვებული გამარჯვებანი. ლენინიზმი მსხვილი იდეური აღზრდის, მათი რევოლუციური რწმენის განმტკიცების იარაღია, რომელიც ამდიდრებს შრომის ადამიანის სულიერ სამყაროს, ეხმარება მას გაერკვეს მოვლენებში, იმოქმედოს აქტიურად და პრინციპულად.

ლენინური იდეების ცოცხალი განსახიერება ჩვენს ქვეყანაში განვითარებული სოციალისტური საზოგადოების აშენება, რომელშიც ჩაქსოვილია საბჭოთა ხალხის ყველა თაობის გონება და შრომა, ვაჟკაცობა და თავადება, ცოდნა და გამოცდილება.

ლენინიზმი შემოქმედებითად ვითარდება საერთაშორისო კომუნისტური და მუშათა პარტიების მიერ, მდიდრდება სოციალიზმისა და კომუნისმის მშენებლობის, კაპიტალის ქვეყნებში მშრომელთა ბრძოლისა და ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის გამოცდილებით.

იგი, როგორც ინტერნაციონალური მოძღვრება, სულ უფრო ფართოდ ვრცელდება ყველა ქვეყნის მშრომელთა შახებში, იქცევა დიდ მატერიალურ ძალად და გადაწყვეტს გავლენას ახდენს მსოფლიო განვითარებაზე.

ვ. ი. ლენინმა თავისი ტიტანური თეორიული და ორგანიზატორული მოღვაწეობის მანძილზე დაწერა ასობით წიგნი და ბროშურა, ათასობით სტატია და წერილი, გამოდიოდა მოხსენებებით და სიტყვებით. ამით მან უმდიდრესი ლიტერატურული მემკვიდრეობა დაუტოვა მსოფლიო რევოლუციურ მოძრაობას, სოციალიზმისა და კომუნისმის მშენებლებს.

საკმარისია ითქვას, რომ რუსულ ენაზე გამოქვეყნებული ნაშრომებისა და დოკუმენტების რაოდენობა, ვ. ი. ლენინის კალამს რომ ეკუთვნის, უკვე 10 ათასს გადააჭარბა. ჩვენს ქვეყანაში ვ. ი. ლენინის ნაშრომები გამოდის მსოფლიოს ხალხთა 118 ენაზე, მათ შორის საბჭოთა კავშირის ხალხთა 66 ენაზე.

1080 წლის 1 ივლისისათვის მსოფლიოს ხალხთა ენებზე გამოსულია ვ. ი. ლენინის 14577 წიგნი და ბროშურა, რომელთა საერთო ტირაჟმა შეადგინა 557 მილიონზე მეტი ეგზემპლარი.

საბჭოთა კავშირში განხორციელდა ვ. ი. ლენინის თხზულებათა ხუთი გამოცემა. განსაკუთრებით ფართო გავრცელება ჰპოვა მე-4 და მე-5 გამოცემებმა. თხზულებათა სრული კრებულის მესუთე გამოცემაში შევიდა 8.708 ნაშრომი, აქედან პირველად გამოქვეყნდა 1.078. გამოვიდა ამ გამოცემის სამი დამატებითი ტირაჟი და ამჟამად მეოთხე იბეჭდება. რეგულარულად, რამდენიმე ენაზე დიდი ტირაჟით გამოდის ლენინის ცალკეული თეორიული ნაშრომები, თარგმანთა რაოდენობის მიხედვით. ვ. ი. ლენინის ნაშრომები პირველ

ადგილზეა მსოფლიოში. ახლა დედამიწაზე არ არის კითხვა, სადაც არ შეედრის ლენინის წიგნებს, სადაც მათ არ იცნობდნენ მშრომელი ადამიანები.

„ქვეყნად არ ყოფილა და არ არის ადამიანი, — თქვა ლ. ი. ბრეჟნევი, — რომლის ნაშრომები ისე იყოს გავრცელებული, როგორც გავრცელებულია ვ. ი. ლენინის ნაწარმოებები... მათ კითხვობდნენ, ამ წიგნებით სწავლობენ ცხოვრებასა და ბრძოლას უკვე ქვეყნის, უკვეა კონტინენტის ადამიანები“.

ვ. ი. ლენინის ნაშრომების თარგმნა მსოფლიოს ხალხთა ენებზე და მასობრივი ტირაჟით მათი გამოცემა უკვეა ქვეყნის კომუნისტური და მუშათა პარტიების უმნიშვნელოვანესი პრაქტიკული ამოცანა გახდა.

მძღავრ მოწოდებდა გაისმა კომუნისტური და მუშათა პარტიების 1989 წლის მოსკოვის საერთაშორისო თათბირის მონაწილეთა მიმართვა პლანეტის მშრომელებისადმი, დემოკრატიის, სოციალიზმისა და მშვიდობისათვის უკვეა მებრძოლისადმი: „შეისწავლეთ ლენინის შრომები! მათში თქვენ იპოვებთ რეაქციასა და ჩაგვრის წინააღმდეგ, სოციალიზმისა და მშვიდობისათვის ბრძოლის შთაგონების დაუსრუტელ წყაროს. ამ ნაშრომების გაცნობა დაეხმარება ახალგაზრდა თაობას უფრო ცხადად დაინახოს ჩვენი ეპოქის რევოლუციური პერსპექტივები. უფრო ფართო პროპაგანდა გაუწიეთ ლენინიზმის მიღწევებს, სოციალისტური ქვეყნების, კომუნისტური პარტიების, მთელი რევოლუციური ძალების წარმატებებს“.

თანამედროვე მსოფლიო განვითარების მთელი მსვლელობა დამაჯერებლად მოწობს ლენინიზმის უდიდეს რევოლუციურ გარდამქმნელ ძალას, რომელიც აიარაღებს მშრომელებს, მარქსისტულ პარტიებს ცხოვრების მიერ შემოწმებული ერთადერთი სწორი მოძღვრებით — ლენინიზმით.

ვ. ი. ლენინის ნაშრომებში ფართოდ არის გაშუქებული საქართველოს და მთელი ამიერკავკასიის სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარების ძირითადი პრობლემები, დაბასათებულია აქ მომხდარი უმნიშვნელოვანესი მოვლენები და ფაქტები, მოცემულია მათი ღრმა მეცნიერული ანალიზი და შეფასება, ჩამოყალიბებულია რევოლუციური მოძრაობისა და სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციების მთავარი ამოცანები. მარტო ამიერკავკასიის შესახებ ვ. ი. ლენინის წერილების, გამოძთქვამების და მინაწერების რაოდენობამ 74 დოკუმენტს მიაღწია, აქედან 88 ლენინური დოკუმენტი უშუალოდ ეხება საქართველოსა და ქართველ მოღვაწეებს.

გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან საქართველოში უკვე დიდი ინტერესით ეცნობოდნენ, სწავლობდნენ და ფართო პროპაგანდას

უწევდნენ ვ. ი. ლენინის ისეთ ნაშრომებს, როგორც არის „ჩანი არიან ხალხის მეგობრები“ და როგორც ომობენ ისინი კომუნისტურ მოკრატების წინააღმდეგ“.

„ნაშრომების ეკონომიკური შინაარსი და მისი კონკრეტული სტრუქტურა წიგნში“, „ფორმალური ენგელის“, „განმარტება კანონისა ჩარიმების შესახებ, რომლებსაც მუშებს ფაბრიკებსა და ქარხნებში ახდევინებენ“, „გინანაზის მეურნეობანი და გამასწორებელი გიმნაზიები“, პროკლამაცია „ტორნტონის ფაბრიკის მუშებსა და მუშა-კალღებს“, ვ. ი. ლენინის საბელგანთქმულ ნაშრომზე „კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში“ თითქმის გამოსვლისთანავე, 1899 წლის 25 ივლისს, პირველად სწორედ ქართულ გაზეთ „კავალში“ დაიბეჭდა რეცენზია, რომელშიც ხაზგასმით იყო აღნიშნული ამ გამოკვლევის ღრმა მეცნიერული დონე და მისი შესწავლის აუცილებლობა. სწორედ ვ. ი. ლენინის ნაშრომის „ნაშრომების ეკონომიკური შინაარსი...“ წაერთვის შემდეგ, 1898 წელს განაცხადა თბილისის სასულიერო სემინარიის მოსწავლემ ი. ჭულაშვილმა, აუცილებლად უნდა ვნახო ლენინიო.

1903 წლის დამდეგს ქართულ ენაზე ცალკე ბროშურად გამოიცა გაზეთ „ისკრაში“ 1902 წლის 1 დეკემბერს გამოქვეყნებული „სიტუაციაში ნიუგეგორდის მუშებისა, თქმული სახამართლოს წინაშე“. მთავრობის საწინააღმდეგოდ დემონსტრაციებში აქტიური მონაწილეობისათვის სამართალში მიცემულმა მუშებმა მეფის სახამართლოში 1902 წლის 28-31 ოქტომბერს წარმოთქმულ სიტუაციაში ამხილეს ცარისტული რეჟიმის ანტიხალხური პოლიტიკა და გადაჭრით მოითხოვეს არსებულ წყაობლების დაშობა. სახამართლომ 18 კაცს მიუსაჯა მუდმივი გადასახლება ციმბირში, ამიტომ მუშების ამ სიტუაციის პროპაგანდას უდიდესი გამარჯვლუციურებელი მნიშვნელობა ჰქონდა.

1904 წლის თებერვალში ვ. ი. ლენინის ინიციატივით ენევაში რსდმპ ცენტრალურ კომიტეტთან შეიქმნა „სომხური და ქართული პარტიული სოციალ-დემოკრატიული ლიტერატურის საგამომცემელი კომისია“, რომელშიც შედიოდნენ ქართველი და სომეხი სოციალ-დემოკრატები. კომისიას ბერლინში, ენევაში, ლაიფციგში, მიუნხენსა და პარიზში ჰყავდა დამხმარე ჭვლელები. სულ მალე ქართულ ენაზე ითარგმნა და საზღვარგარეთ გამოიცა ვ. ი. ლენინის მიერ დაწერილი რსდმპ ცენტრალური კომიტეტის პროკლამაცია „პირველი მისია“, რსდმპ II ყრილობის რეზოლუციების პროექტები ბუნდის ადგილის შესახებ პარტიაში და მოსწავლე ახალგაზრდობასთან დაშორებულენის შესახებ.

1903 წლის გაზაფხულზე ენევაში გამოვიდა

ვლადიმერ მერკვილაძე

ლენინური მემკვიდრეობის საბანძური

ვ. ი. ლენინის სახელგანთქმული ნაშრომი „სოფლის ღარიბებს“. უნების ქართულმა ჩაგვფმა იგი თარგმნა ქართულ ენაზე, მაგრამ საზღვარგარეთ მასწინ მისი გამოცემა არ მოხერხდა. ნაშრომმა უკვლავ დიდი ინტერესი გამოიწვია, რადგან მასში მკაფიოდ იყო განმარტებული რუსეთის იმპერიის მოსახლეობის დიდი უმრავლესობის — გლეხობის საქაროროტო საკითხები და მათი გადაჭრის გზები.

რსდმპ კავკასიის კავშირის III ყრილობამ, რომელიც 1904 წლის მაისში გაიმართა, მიიღო სუციალური დადგენილება ამ ნაშრომის ქართულ ენაზე თარგმნისა და ადგენლობის პირობების შესახებ და მასში წოვიერთი დამატებითი მასალის შეტანის შესახებ. ბროშურა გამომოქარტულა ფ: მახარაძემ და სამი ათასი ეგზემპლარი დაიბეჭდა 1905 წლის მარტში ვლადიკავკასიის არალეგალური ბოლშევიკურ სტამბაში სათაურით „სოფლის გაკირვებულ გლეხ-კაცობას“. მასში ქართველი გლეხობისათვის გასაბეჭდო ენაზე განმარტებული იყო ვ. ი. ლენინის ნაშრომის ძირითადი დებულებანი. ბროშურას დიდი წარმატება ხვდა წილად, იგი ინარჩუნდა გავრცელებდა და მალე ბიბლიოგრაფიულ იწვითობად იქცა. აქვე 1905 წლის მაის-ივლისში ქართულ ენაზე ბროშურებად დაიბეჭდა ვ. ი. ლენინის „პროლეტარიატისა და გლეხობის რევოლუციური დემოკრატიული დქტატურა“, სამი კონსტიტუცია ანუ სამი წესი სახელმწიფო წყობილებისა“. მასში განმარტებულია სახელმწიფო წყობილების სამი ფორმა: თვითმპყრობელობა მონარქია, კონსტიტუციური მონარქია და დემოკრატიული რესპუბლიკა. დასაბუთებულია დემოკრატიული რესპუბლიკის შექმნის აუცილებლობა.

1905 წლის ივლისში გაზეთ „პროლეტარიატის ბროლის“ ფურცლებზე გამოქვეყნდა ვ. ი. ლენინის სტატიები „შესაბე ყრილობა“, „რევოლუციური პროლეტარიატის დემოკრატიული ამოცანები“, რსდმპ III ყრილობის რეზოლუცია „კავკასიის ამბების გამო“.

1905 წლის სექტემბერ-ოქტომბერში ავღანის სტამბაში ქართულ და სომხურ ენებზე ცალკე ბროშურად დაიბეჭდა „ცნობა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის III ყრილობის შესახებ“. ბროშურა იხსენებდა ლენინის მავზე სახელმწიფოების სტატიით, მას ერთვის პარტიის III ყრილობაზე მიღებული უმთავრესი რეზოლუციები, რომლებიც ლენინის მიერ არის დაწერილი. 1906 წლის იანვარში მავზე სტამბაში რუსულ და ქართულ ენებზე დაიბეჭდა ბროშურა „ცნობა უმცირეს-უმრავლესობის საერთო-სახურსათო კონფერენციებზე“ რსდმპ პარტიის პირველი (ტამერფორსის) კონფერენციის რეზოლუციები. ბროშურაში შედის ვ. ი. ლენინის მიერ დაწერილი რეზოლუცია აგრარულ საკითხზე, მისი ხელმძღვანელობით შემუშავებული რეზოლუცია სა-

ხელმწიფო სათათბიროზე, რეზოლუცია ცენტრების შეერთებისა და პარტიის რეორგანიზაციის შესახებ.

ყურნალ „მოგაურის“ უკანასკნელ წლის 20 ნომერის ნომერში გამოქვეყნდა ლენინის სტატიის „პარტიის რეორგანიზაციის შესახებ“ პირველი ნაწილი, ხოლო გაზეთ „ახალი ცხოვრების“ 1906 წლის ივლისის ნომერში — ლენინის პროექტი რეზოლუციის სახელმწიფო სათათბიროს შესახებ და „კადეტების ამყოლ-დამყოლნი“.

გაზეთ „ჩვენი ცხოვრების“ 1907 წლის 28 თებერვლის ნომერში დაიბეჭდა ვ. ი. ლენინის მიერ დაწერილი პროექტი რსდმპ V ყრილობის რეზოლუციისა ბურჟუაზიული პარტიებისადმი დამოკიდებულების შესახებ, ხოლო გაზეთ „დროს“ იმავე წლის 18 მარტის ნომერში — პროექტი რეზოლუციისა სოციალ-დემოკრატიული ფრპკციის ტქტიკის შესახებ სახელმწიფო სათათბიროში.

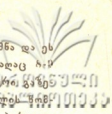
ვ. ი. ლენინის ამ ნაშრომებში გაშუქებული იყო ბოლშევიკური პარტიის სტრატეგისა და ტქტიკის ძირეული საკითხები იმპერიალიზმის ეპოქის პირველი რევოლუციის აღმავლობის პერიოდში, ნაჩვენები იყო ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულ რევოლუციაში პროლეტარიატის მეგემონის, გლეხობასთან მუშათა კლასის კავშირის, შეიარაღებული აჯანყების გზით ცარიზმის დამხობის და მუშათა კლასისა და გლეხობის რევოლუციურ-დემოკრატიული დქტატურის დაშარების, ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის სოციალდემოკრატიული გადაჭრის საკითხები.

1917-1920 წლებში საქართველოში გამოქვეყნდა ვ. ი. ლენინის 80-მდე ნაშრომი. მათ შორის ქართულ ენაზე ცალკე წიგნებად გამოვიდა „სახელმწიფო და რევოლუცია“, „მოსხენება და სიტუა, წარმოთქმული მუშათა და ქარისკაცთა დემუტატების საბჭოების სრულიად რუსეთის შესაბე ყრილობაზე“, „ეკონომია და პოლიტია პროლეტარიატის დქტატურის ეპოქაში“ და სხვა.

ახე იკავდა გზას საქართველოში ვ. ი. ლენინის უკვდავი ნაშრომები, რომლებიც იპყრობდა მშრომელი მახების გულს.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ვ. ი. ლენინის ნაშრომების ქართულ ენაზე თარგმნის, გამოცემისა და გავრცელების საქმე პარტიის იდეოლოგური მუშაობის უმნიშვნელოვანესი ამოცანა გახდა.

ვ. ი. ლენინის თხულებათა ქართულ ენაზე თარგმნისა და გამოცემის აუცილებლობას რომ ასაბუთებდა, საქართველოს სსრ განათლების სახალხო კომისარიატი რესპუბლიკის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის სახელზე 1928 წლის იანვარში გაგზავნილ წერილში აღნიშნავდა: „მას, ვინც მთელი სიცოცხლე შეს-

წირა რევოლუციის საქმეს, ვინც პროლეტარიატის სამხვერპლოზე მიიტანა მთელი თავისი არსება, უნდა იცნობდეს დიდი და პატარა. ამხანაგ ლენინის ნაწერები იქნება ძველი, ძველი უკვდავი, საქართველოს მოქალაქეთა გულში ჩადგმული. ყველამ უნდა იცოდეს, რას ფიქრობდა ბუმბერაზი პიროვნება, ყველა უნდა იცნობდეს მის შემოქმედებას... ეს წიგნები ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ყველასათვის, სიმაართის სხივად უნდა შეიჭრეს უნივერსიტეტში, მუშათა ფაკულტეტებზე, ტექნიკუმებსა და შრომის სკოლებში, უნდა შეაღოს ჩვენი ქვეყნის დაბასოფლებების კარი”.

ვ. ი. ლენინის ნაშრომების თარგმანისა და გამოცემის საქმემ უფრო ორგანიზებული და მზანსწრაფული ხასიათი მიიღო 1933 წლიდან, როცა შეიქმნა მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის საქართველოს ფილიალი, რომელსაც დაეიხრა პასუხისმგებლობა ლენინის ნაშრომების თარგმანის ხარისხის, მისი სტილისა და ტერმინოლოგიის ერთიანობისათვის.

სოციალიზმის მშენებლობის წლებში რამდენჯერმე გამოიცა ვ. ი. ლენინის ცალკეული ფუნდამენტური ნაშრომები, რჩეული სტატიების, წერილებისა და სიტყვების, თემატური მასალების კრებულების პარტული მშენებლობის, პროპაგანდისა და აგიტაციის, სოციალისტური დემოკრატიის, პროლეტარული ინტერნაციონალიზმისა და სხვა საკითხთა შესახებ.

ამრიგად, საბჭოთა ხელისუფლების წლებში ქართულ ენაზე გამოვიდა ვ. ი. ლენინის თხზულებების, რჩეული ნაწერების და თემატური კრებულების 120 ტომი 1,5 მილიონი ტირაჟით. რამდენჯერმე ცალკე წიგნებად გამოვიდა ბელადის 150-მდე დასაბუღების ნაშრომი, რომელთა ტირაჟმა 1.810 ათასს მიაღწია. სულ 1921 წლიდან დღემდე საქართველოში ვ. ი. ლენინის ნაშრომები გამოიცა 308-ჯერ, რომელთა სერთო ტირაჟმა 8 მილიონს გადააჭარბა. ყველაფერი ეს შეყოფად მტკუველებს იმაზე, თუ როგორ ვაიზარდა ქართველი მკითხველის ინტერესი ვ. ი. ლენინის უკვდავი ნაშრომებისადმი.

საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის დადგენილების შესაბამისად პარტიის ისტორიის ინსტიტუტში ამჟამად მიმდინარეობს მუშაობა ვ. ი. ლენინის თხზულებათა სრული კრებულის ქართულ ენაზე დასაბუღებად მომზადებისათვის.

სიამაყით შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ ვ. ი. ლენინის ზოგიერთი ნაშრომი ორიგინალის ენიდან პირველად მხოლოდ ქართულ ენაზე ითარგმნა და გამოიცა. მაგალითად, სტატია — „სათათბროს არჩევნები და რუსეთის სოციალ-დემოკრატიის ტაქტიკა“ ვ. ი. ლენინმა ვერმანუელ ენაზე დაწერა და დაიხებდა 1907 წლის მარტში ვერმანუელ ვურსელში. ვერმანუელიდან იგი პირ-

ველად მხოლოდ ქართულ ენაზე ითარგმნა და ეს საქმოდ დიდი სტატია სწრაფად, რაღაც 1911 დღის შემდეგ გამოქვეყნდა ბოლშევიკურმა წიგნების „დროს“ 1907 წლის 7 და 8 აპრილში წიგნებში. ეს იყო ამ სტატიის საერთოდ პირველი პუბლიკაცია რუსეთში. ვ. ი. ლენინმა მასში კონკრეტული მაგალითებით გვიჩვენა სახელმწიფო სათათბროს არათანხა წიგნი და არაპირდაპირი არჩევნების ბურჟუაზიული არსი. სტატიაში ჩამოყალიბებული იყო ბოლშევიკების ტაქტიკური ამოცანა — ლიბერალთა გავლენისაგან ჩამოკლება რეზინათ დემოკრატიული გლეხობა, აგრეთვე ქალაქის წვრილი ბურჟუაზია და ჩაებათ ისინი რევოლუციურ ბრძოლაში.

ვ. ი. ლენინის ცნობილი სტატია „რსდმპ საარჩევნო პლატფორმა“, რომელიც მან პარიზში დაწერა 1912 წლის მარტის დამდეგს, პირველად მანუშევე ცალკე ფურცლად გამოქვეყნდა თბილისში რუსულ ენაზე რსდმპ ცენტრალური კომიტეტის სახელით. ეს სტატია და ი. ბ. სტალინის მიერ იმავე წლის მარტში დაწერილი ცენტრალური კომიტეტის ფურცლის „პარტიისათვის“ განუთვნილი იყო პარტიის ყველა ორგანიზაციისათვის, ვაზეთი „სოციალ-დემოკრატი“ იუწყებოდა, რომ „ცენტრალური კომიტეტის ფურცლებს ყველაფერ სიხარულით შეხვდნენ, ოღონდ ნაწილდნენ, რომ ცოტაა“. 1912 წლის 29 მარტს ვ. კ. ორჯონიკიძე კივილანდ წერდა, რომ ფურცლებმა მებრად კარგი შთაბეჭდილება მოახდინა, ხალხი აღტაცებულიაო.

ვ. ი. ლენინმა იცოდა, რომ ეს დოკუმენტები თბილისში უნდა დაბეჭდილიყო და როცა გაავი, რომ ქართველმა ბოლშევიკებმა ამას წარმატებით გაართვეს თავი, ბეულად მათ მხურვალედ მიესალმა. არის საარქივო მასალები, მათ შორის უანდარმერების ცნობა იმის შესახებ, რომ ვ. ი. ლენინის ეს სტატია გამოქვეყნდა ქართულადაც და ფართოდ გავრცელდა ქუთაისში, კიათურაში, ბათუმსა და ფოთში.

ვ. ი. ლენინს პირადი მიმოწერა ჰქონდა გამოჩენილ პროფესიონალ რევოლუციონერებთან. ზოგიერთი მათგანი უშუალოდ ლენინისაგან იღებდა სტატიებსა და წერილებს და ხელნაწერშივე ეცნობოდა მათ.

1912 წლის აპრილის დამდეგს ვ. ი. ლენინმა პარიზიდან თბილისში სადირექტივო წერილი გამოუგზავნა რსდმპ ცენტრალური კომიტეტის რუსეთის ბიუროს წევრებს ვ. კ. ორჯონიკიძეს, ს. ხ. სპანდარიას და ე. დ. სტალიანს იმის შესახებ, რომ გაეძლიერებინათ ბრძოლა ლიკვიდატორებთან, რომლებიც ილაშქრებდნენ პრადის კონფერენციის გადაწყვეტილებების წინააღმდეგ. ამ წერილს 1930 წელს მიაკვლიეს და პირველად ქარ-

მლაღიშვილ მერკვილაძე
 ლენინური მემკვიდრეობის საბანკში

თულ ენაზე გამოქვეყნდა გაზეთ „მუშის“ იმავე წლის 21 იანვრის ნომერში.

გამორჩენილი ქართველი ბოლშევიკი ნ. დ. კიკნაძე აქტიურად მონაწილეობდა ბოლშევიკებს შორის ეროვნულ საკითხზე 1916 წელს ენევის გამართულ დისკუსიაში. იგი გამოდიოდა ა. ვ. ლუნაჩარსკის, დ. ზ. მანუილსკისა და და სხვათა წინააღმდეგ, რომლებიც აკრიტიკებდნენ ლენინის დებულებებს სამშობლოს დაცვის ღონისძიებისა და ერთა თვითგამორკვევის უფლების შესახებ. ნ. დ. კიკნაძემ დაწვრილებით აღწერა ამ დისკუსიის მიმდინარეობა და ადმოდა ვ. ი. ლენინს. 1916 წლის ოქტომბრის დამდეგს მან ლენინისაგან მიიღო წერილი, რომელშიც ბელადი მადლობას უხდოდა მას ენევის დავის აშხებისათვის და სწერდა: „რაკი თქვენ გსურთ ეკამათოთ მათ, გიგზავნით ჩემს სტატიას ამ თემაზე. ეს პარტიულ, ე. ი. მსოფლიურ ომში პატივით დამიბრუნონ. ხალხს ამას წერ კიდევ ვერ ვაჩვენებთ“.1 ეს იყო ხელნაწერი ვ. ი. ლენინის სტატიის „მარქსიზმის კარიკატურისა და „იმპერიალისტური ეკონომიზმის“ შესახებ“, რომელიც ვ. ი. ლენინმა დაწერა 1916 წლის შემოდგომაზე და წარმოადგენდა პასუხს პიატაკოვის (პ. კიევისკის) სტატიაზე „პროლეტარიატი და“ ერთა თვითგამორკვევის უფლება“, ფინანსური კაპიტალის ეპოქაში“. ეს სტატია განკუთვნილი იყო საზღვარგარეთ მყოფი ბოლშევიკებისათვის. ამით ვ. ი. ლენინი დაეხმარა ნ. დ. კიკნაძესაც ღრმად გარკვეულიყო ეროვნულ საკითხში.

1916 წლის ნოემბერში ვ. ი. ლენინმა ნ. დ. კიკნაძეს გაუგზავნა მეორე წერილი, რომელიც ეხებოდა ერთა თვითგამორკვევის უფლებისა და იმპერიალისტური ომისადმი ბოლშევიკების დამოკიდებულების საკითხს. ეს იყო პასუხი ნ. დ. კიკნაძის თხოვნაზე მოკლედ განმარტა მისთვის ბოლშევიკთა პოზიცია ამ საკითხში. ხელადმა ამავე დროს აღნიშნა თვით ნ. კიკნაძის მცდარი მოსაზრებანი ზოგიერთ პრინციპულ საკითხზე.

ვ. ი. ლენინის ამ ორ წერილს ნ. კიკნაძე თვითონ ინახავდა და მანვე გამოაქვეყნა ისინი პირველად ქართულ ენაზე გაზეთ „კომუნისტში“ 1924 წლის 27 იანვარს.

საქართველოში ასევე პირველად გამოქვეყნდა ვ. ი. ლენინის მთელი რიგი სადირექტივო წერილები და დეკრეტები. მაგალითად, 1921 წლის 6 მარტს გაზეთში „პრავდა გრუზიის“ დაიბეჭდა ბელადის 1921 წლის 2 მარტის წერილი, რომელშიც იგი მხურავლედ მიესალმა ქარ-

თველ კომუნისტებს და რევკომის წევრებს საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებასთან დაკავშირებით და ბრძანდნენ დარიგება მისცა მათ. ეს წერილი „თავისუფლება“ საგანგებოდ იყო განკუთვნილი საქართველოს კომუნისტებისათვის, იყო სადირექტივო მითითება საბჭოთა ხელისუფლების განმტკიცებისა და კომუნისტთა თავისებური ტაქტიკის შემუშავების საკითხებზე. „გახსოვდეს, —წერდა ვ. ი. ლენინი, — რომ საქართველოს როგორც საშინაო, ისე საერთაშორისო პირობები მითიხვევენ ქართველი კომუნისტებისაგან რუსული შახლონის გამოყენებას კი არა, არამედ ისეთი თავისებური ტაქტიკის მოხერხებულად და მოქნილად შემუშავებას, რომელიც უკველგვარი წვრილბურჟუაზიული ელემენტებისადმი შეტ დამთმობლობაზე იქნება დამყარებული“1.

ამავე გაზეთის 17 მარტის ნომერში პირველად გამოქვეყნდა ვ. ი. ლენინის 1921 წლის 10 მარტის დეკრეტი, რომლითაც მან მიმართა წინააღმდეგობა XI წითელი არმიის რევოლუციური სამხედრო საბჭოს სრული კონტაქტი დამყარებინათ საქართველოს რევკომთან და მასთან შეუთანხმებლად არ მიეღოთ არავითარი ღონისძიებანი, რომლებსაც შეეძლო შეეღობათ ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესები, რომ პატრივისტებით მოკიდებოდნენ საქართველოს სუვერენულ ორგანოებს, განსაკუთრებული ყურადღება გამოეჩინათ ქართველი მოსახლეობის მიმართ. ლენინის ეს დოკუმენტი საბჭოთა საქართველოს სუვერენული უფლებისადმი ღრმა პატრივისტებისა და ქართველი ხალხის ინტერესებისათვის მამობრივი ზრუნვის ბრწყინვალე ნიმუშია.

ვ. ი. ლენინის 1921 წლის 14 აპრილის სახელგანთქმული წერილი „გერბაიჩანის, საქართველოს, სომხეთის, დადესტინისა და მთიულეთის რესპუბლიკის ამხანაგ-კომუნისტებს“ „პირველად გამოქვეყნდა გაზეთ „პრავდა გრუზიის“ 1921 წლის 8 მაისის ნომერში. ამ წერილში ღრმა მეცნიერული სიზუსტით არის შემუშავებული კავკასიის რესპუბლიკებში საბჭოთა ხელისუფლების განმტკიცებისა და სოციალისტური მშენებლობის გეგმა. ბელადი მხურავლედ მიესალმა კავკასიის საბჭოთა რესპუბლიკებს და გამოთქვა ღრმა რწმენა რომ „მათი მკიდრო კავშირი შექმნის ბურჟუაზიის დროს არნახული და ბურჟუაზიულ წყობილებაში შეუძლებელი ეროვნული მშვიდობიანობის ნიმუშს“2.

ვ. ი. ლენინის 1921 წლის 9 აპრილის დეკრეტი ამიერკავკასიის რესპუბლიკების სამეურნეო

1 ვ. ი. ლენინი. თხზ., ტ. 35, გვ. 242-243.

1 ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 32, გვ. 100.
2 იქვე, გვ. 397.

მდგომარეობის შესახებ და 1922 წლის 13 თებერვლის სადირექტივო წერილი საქართველოს წითელი არმიის გაძლიერების შესახებ პირველად მ. დ. ორახელაშვილმა 1925 წელს გამოაქვეყნა თავის წიგნში.¹

ვ. ი. ლენინის 1922 წლის 16 ოქტომბრის წერილი ზაქისის მშენებლობისათვის საბჭოთა რუსეთის მთავრობის მიერ გრძელვადიანა სესხის გამოყოფის შესახებ პირველად არასრული სახით დაიბეჭდა მ. დ. ორახელაშვილის იმავე წიგნში მთლიანად კი — 1935 წელს. ვ. ი. ლენინის 1922 წლის 21 ოქტომბრის დეპეშა კინცაძისა და ს. ქავთარაძის სახელზე პირვე-

ლად გამოაქვეყნა მ. კახიანი 1927 წელს თავის წიგნში.¹

ვ. ი. ლენინის თხზულებათა მეზუფი გამოცემაში პირველად გამოქვეყნდა მ. დ. ორახელაშვილის წერილი და სხვა დოკუმენტი, რომლებიც შეიცავს ძვირფას მასალას საქართველოს და მთელი ამიერკავკასიის პარტიული ორგანიზაციების ისტორიის საკითხებზე.

ვ. ი. ლენინის უკვდავი ნაშრომები რევოლუციური აზრისა და იდეური რწმენის უშრეტო წყაროა, მათზე აღიზარდა და მომავალშიც აღიზარდება კომუნისმის საქმისათვის მილიონობით თავდადებული მებრძოლი.

¹ М. Д. Орахелашвили. Ленин и ЗСФСР (материалы). Тифлис, 1925.

¹ მ. კახიანი. პარტია და ტროცისტულ-უკლონისტური ოპოზიცია საქართველოში. თბილისი, 1927.

„ამიბრანის ღახტის მქნეველი“...

მამა-ფშაველას ახლად გამოვლენილი ნაწარმოებები, მუზეუმების სიმუდრეოვეში, ძველისძველი გაზეთების გატრეცილ ფურცლებზე რომ ელოდნენ თავის აღმომჩენს — იმას, ვინც მტვერი გადააყალბა, ვინც მუზეუმებისა და ბიბლიოთეკების მდუმარებიდან გამოიყვანა, მკითხველებს დაუბრუნა.

ამგვარი რამ მოულოდნელობათა რიგს განეკუთვნება: აღარავის ჰგონია, რომ ცივილიზებულ ქვეყანაში იყო გენიალური მწერლის გამოვლენილი ნაწარმოებები.

მოულოდნელობა გახლდათ ამ ბოლო ათწლის განმავლობაში ვაჟა-ფშაველას რამდენიმე ათეული ნაწარმოების გამოვლენა. იმ მოულოდნელობების ერთგვარი გაგრძელებაა გასულ წელს ვაჟა-ფშაველას „თხზულებათა“ (ახლად გამოვლენილი ნაწარმოებების) გამოცემა, უნივერსიტეტთან არსებულმა ვაჟა-ფშაველას კაბინეტმა რომ განახორციელა.

ახლად გამოვლენილი ნაწარმოებების მთელი ტომი მაგრამ მთავარი მოცულობა და სიმრავლე როდია. მთავარია ის ვახლავთ, რომ გამოვლენილია და ამ ტომშია თავმოყრილი შესანიშნავი ქმნილებები: „წერილები მეგობართან“, „გაბრიელის დღიური“, „გაღება დიაკვნისა“ და სხვა...

ეს ნაწარმოებები მარტო ლიტერატურის ისტორიის კედელს როდი ამაგრებენ, ისინი ჩვენი თანამედროვეობისთვისაც საგულისხმო აზრების მტვირთველი, კაცთა ცხოვრების ავ-კარგზე დამფიქრებელი ქმნილებებია.

„ახლად გამოვლენილ ნაწარმოებებში“ ხაცნაურია ვაჟა-ფშაველას მამხილებელი ხმა. ხმა,

რომელსაც „გონების მომცდენი“, უარყო და უსარგებლო ფიქრიდან გამოჰყავდა ერი და ბერი. ეს ხმა ცდილობდა ხალხის გულისთვალის ჩაბრუნებას უველაზე ძირეული და მარადიული მიზნების წიაღში.

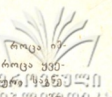
ესაა ტკივილიანი ხმა, უზრუნველობაში ჩათბუნებულთა შემანჯღრეველი, ქართულ სულში და ხასიათში მოდებულ თვითდამშვიდების სარეველის აუწყვისა და გაჭაგვის მოღამე — რომ ცდილობდა აღამიანური არსობის მთლიანი და ელვარე ნაწილის გამოჩვენებას, მის დაგვევას პროგრესისა და მორალური სიწმინდისაკენ...

ილია ჭავჭავაძის მიერ თათქარიძეობის ზნეობრივი წიაღის გამოშეურებისა და მხილების შემდეგ, თვითდამშვიდებაში და მუცელხობაში დანთქმული საზოგადოების ერთი ნაწილის გამოფხიზლების შემდეგ, უკვე სასარგებლო და აუცილებელი გახლდათ ის ხმა, ვაჟა-ფშაველას ზემოხსენებულ ნაწარმოებებს რომ მსველავს. რადგან ურის დამგდები და გამგონე მეტი იყო.

ცნობილი ამბავია, რომ „ელვარსაბ თათქარიძის“ გამოქვეყნებისთანავე ილია ჭავჭავაძე სამართალში მისცეს. სასამართლოში თავშეურილი თავადები ასაქუწავდაც კი დაეღირნენ...

თათქარიძეთა თავს იცავდა, თავისი „პრეტის“ ხელფოფას განიცდიდა, მაგრამ ერთი რამ უკვე ცხადი იყო: მხილებით შეძრულსა და ხელამოწვილ თათქარიძეს უკვე თათქარიძე აღარ ეთქმოდა...

თათქარიძის ემოციები მალე დაიწმინდა. თავის ტკივილს ჩააცქერდა, შერცხვენის მიზეზი გამოიკვლია, მოიშორა „გონების მომცდენი“

ფიკრი, ამოძრავდა, სიცოცხლისა და ცხოვრების ხალისი დაიბრუნა...

სამოციანელების მიერ გამხდელი ტვივილებსა და წყლულებს მალე მოშუშების ნიშნები დაეტყო. საცნაური გახდა საერთო გამოჩანადების ტენდენცია, რაც თავისა და მეზობლის შეცნობაში, ვაჟარგის გარჩევაში გამოიხატა, თორემ თათქარიძეების მთლიანი და საბოლოო ამოძრავა არავის არ შეეძლო და არც შეუძლია.

თათქარიძე უმემკვიდრეოდ არ გადაგებულა. აქაიჭ ჩვენს დროშიც კი გამოჩნდება ხოლმე, ლუარსაბის უდღერო გზის გამგრძელებელი ვინმე, ახალ დროს მარცხებული, „შეფარდებული“, ათანისი მიქინაცეებით რომ ნიღაბს თავის უქნარობასა და გონებრივ იმპოტენციას.

„სხვადასხვა პირობებში ჩავარდნილ თათქარიძეობას სხვადასხვა შედეგი მოსდევს“, წერს ვაჟა-ფშაველა.

თანამედროვე თათქარიძე არამი ლუკმის შოკნის გზას ადგას, უშრომლად და უჭრუნველად ღვებს თავის კუთვნილ საწუთროს. საზოგადოების ეს მუაუერი ზედპირი, ეს „კაცობრიობის ანაცირი ქათო“ დღესაც თავის მესტიეს ელოდება, თავის მზატვარს უცდის — იმას, ვინც ქვეყნის გაუკეთების წინამძღვარს ამგვარი მანიკერების მხილებაში ზედავს, ვინც გულუზნად და დაურიდებლად გადაშლის, მისი გულზე გაფენს ამ სატკივარს.

„ხადაც აზრი ამირანის ლახტს არ იქნევს, სადაც გრძნობა სიკეთისა არ აბრძოლებს იმას. იქ უყოღვევარი უწესობა მოხალოდენლია, როგორც თითოეულის საზოგადოების წევრის თავში, ისრე გულში, და მასხადამე, საზოგადოებას უწყვეტმოს ცხვარივით დაიქსაქსება და დაიღუპება, გახდება სამგლედ და საყორენდ“.

„ამირანის ლახტის მქნეველი აზრი“ თათქარიძესაც წამოაგდებს ძილ-ღვიძილის ბურუსიდან, იმის გულშიც სინანულითა და სიკეთის ძაფებს აახამხამებს, გამოიყვანს კაცთა ცხოვრების ასპარეზზე... ამიტომაც, რომ სიშართლისა და შორალური სიწმინდის მტკირთველი გონი პასიურობის გზას არ უნდა დაადგეს. მისი ხმა უნდა ისმოდეს, უნდა გლეჯდეს უკუღმართობისა და უწესების სარტყლას...

„ამირანის ლახტის მქნეველი აზრი“ ლუარსაბს აფხიზლებს, მთავრდება „უმოდრობის ტრაგედია“.

„ლიპაობრეტყილი და დაფუკული ლუარსაბი დაფიქრდა, დაფაცურდა, თითქოს იმის ხარჩოს და ხახლ-კარს ცეცხლი წაეკიდა. მართლაც რომ წაეკიდა, და მარტო ხელის თბობა ამ ცეცხლზე რა ხელს მისცემდა ლუარსაბს!... და ისიც ხელს დაიკაიწებს, შრომის შეუდგება. „შრომა ხომ დედა ცხოვრების გაუკეთებისასია“, — წერს ვაჟა-ფშაველა.

და აი, კიდევ რას გვეუბნება პოეტი: ხალხი თავისი ძაღვანების გამოვლენის უნარს რომ

დაკარგავს, საზოგადოების გულში როცა იქცა ძლაგრებს წერილმანი გრძნობები, როცა ქველადფრს მომხვეჭელობის, მატრიალურ სიჭრეტეში დაუქმყოფილებლობის გრძნობა ირღვევა ზნეობრივი კედელი, მაშინ თავს წამოყოს თათქარიძეობა და იმდავარებენ სხვა უკუღმართობანი.

ამ დროს ერის ფხიზელი თვალი წარსულისაკენ იხედება, აქ დაექებს გმირობის მაგალითებს, ცდილობს მათ გადმონერგვას ახალ ნიადაგზე. „ეროვნულ ანდერძად“ სახავს.

„წარსული დროის სიკეთე, ქველობა თუ გმირობა აღაფრთოვანებს, ასულდგმულებს აწმყო დროის ერს“. „ღირსეული წარსულის ერი თუ კვდება, უტკველად აწმყოს უარგებობის გამო უნდა მოკვდეს, უნდა მოუვლელობა და დაუდევრობა გახდეს იმის სიკვდილის მიზეზი“.

ჩამოშა-ამოდრობით, კომპრომისებით ნიშნდებული აზრი და სიტყვა ვერაა ის იარაღი, რომელიც ძილქუშის ლიბრს გადაწმენდს, სიხარბისა და სიბნელის აბლაბუდას გადასხებს.

„სრასაც იმის მიხედვით აქვს ბაზარი და განავალი, რამდენადაც მტკიცენი და შეუპოვარია არიან მისი მტკირთველი, რამდენიც მეტი წამებული ჰყავსო“, — წერს ვაჟა-ფშაველა.

აზრისა და რწმენისათვის წამებული ადგათ ქეშმარიტი გმირობის შარავანდელი.

ყოველი თავდადება, ყოველი ტრაგედია ჩვეულბრივი ამბების ქაღალში იძირება, დიფიქუბას ეძლევა, თუ ის „ეროვნული, ისტორიული ანდერძის“ წრეში არაა, თუ საკაცობრიო იდეების გვირგვინი არ ადგას, თუ „სიმტკიცისა და შეუპოვრობის“ უტბს საძირკველზე არაა დაბჭენილი.

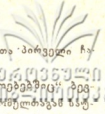
„შური მგოსნობის ნიჭს მოსწამლავს, მოჭლავს, ამოძრეცხს, ამოაშრობს... შური და მგოსნობა ერთმანეთის გამჭარწყლებელია, როგორც ცეცხლი და წყალი...“ „გრძნობა ჩვენში თანდათან ლუკმას იძლევა და, მასხადამე მგოსნათა შორის, რადგანაც ისინიც აღამიანნი არიან, აღძრავს ბრძოლას, სიცოცხლისათვის ქიშკის ჯიბრს გამოიწვევს“...

ამას რომ წერდა, ვაჟა-ფშაველა მიანიშნებდა ზნეობრივი საფანდლის აუცილებლობას, თან რომ უნდა სდევდეს ქეშმარიტ ხელოვანს, რომ არ გადაეშვას ამ საშიშროებების უფსკრულში.

ჭერ კიდევ მაშინ გახლდათ საჩინო ის საშიშროება, რასაც უშნადებს ხელოვანს პარამატისტული მისწრაფებებით გატაცება. ეს საშიშროება ჩვენს საუკუნეში უფრო გამოიკვეთა და ნაწილობრივ შემოქმედის გზაც გაამრულა.

პოეტმა, აღამიანთა სულიერი ფერისცვალების ამ მესხადულმემ, თითქოს დაკარგა თავისი დეტოთობეულები ბუნებითი სახე, მივიწყა შე-

ჯარჯი ფსონველი
„ამირანის ლახტის მძინველი“...

მოქმედების პირველსაწყისი და უცილობელი იმპულსები, რითაც დაუპირისპირდა თავის ძირულ საქმეს... პოეტი შემოქმედი შეცვალა მწარმოებელმა პოეტმა. მოიხაზა ტრაგედიის ახალი წრე. პრაგმატიზმის ქებირი აღიმართა სულის სრულყოფის გზაზე.

მწარმოებელი პოეტი განუღდა შემოქმედებითი წამის მტანჯველ მოლოდინს და ქმნადობის გზას დაადგა. დარღუნდა ინტუიცია. პოეზია გონითი ცნებების ასპარეზად იქცა...

უღარიბებმა და მიუსაფარმა პოეტებმა შექმნეს პოეტური შედეგების მეთი წილი!

დიდი პოეტები სხვადასხვა დროსა — ციუი იუანი, ბასიო, დუ ფუ, ფირდოუსი, ვიონი, უიტმენი, ბართაშვილი, ედგარ პო, ვაჟა-ფშაველა და სხვანი ხილარების საზღვარზე ცხოვრობდნენ და ქმნიდნენ.

ცხადია, მატერიალური ხელმოკლეობა სრულიადაც არაა დიდი პოეზიის პირობა, თუმცაღა ისიც ცხადია, რომ პრაგმატიკული მიზნებით გატაცება კლავს პოეტურს, აჩლუნგებს ღვთიურთან მიახლოების სურვილს...

ის, რაც მეცხრამეტე საუკუნის ბოლოს ისახებოდა, რის გამოც ჭერ კიდევ მაშინ ჩამორეკა სავანგაშო ზარები ვაჟა-ფშაველამ, დღეს უკვე ჩამოყალიბებული რეალობაა. და ჩვენი დღევანდელი პოეზიის ერთფეროვნებისა და თანაბრობის მიზეზიც სწორედ აქაა საქმე...

ვაჟა-ფშაველას დიდი დეაწლი მიუძღვის ქართული ფოლკლორის შესწავლისა და შეგროვების საქმეში. მის მოთხოვნებსა და ლიტერატურულ წერილებში მოხმობილია ზეპირსიტყვიერების ბევრი შედეგები, რომელთა პირველი ჩამწერი თვით ვაჟა-ფშაველა იყო.

„ახლად გამოვლენილ ნაწარმოებებშიც ბევრი ხალხური ლექსი გვხვდება, რჩეულთაგან საუკეთესოა „ღარღმა და ბოღმაღ დამლია“. ამ ლექსიდან ისმის ტრაგედიის ზღვართან მდგომი ადამიანის სახედისწერო გოდება:

ღარღმა და ბოღმაღ დამლია,
გულზედ დამატყო იარა.
გულს ნისლი მაწვეს შვებნელი,
სიბნელე სუფევს, მზე არა.
ღამე მარტყია გარშემო,
დღეც ღამე არის, დღე არა.
გველ-ბაყაყებთან დავცურავ,
ხელთ მიპყრავ შხამის ფილა.
ჩემი ადამის ტომობა
ასე რამ გაატიალა?

აღანიშნავია ვაჟა-ფშაველას კაბინეტის დეკორაცია: თავისი არსებობის ოცი წლის მანძილზე ამ კაბინეტმა მოაშწადა და გამოსცა ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებისადმი მიძღვნილი ათამდე წიგნი.

„ახლად გამოვლენილი ნაწარმოებების“ ტომიც. რომელსაც ლევან ჭრელაშვილის შესავალი ნარკვევი უძღვის (უნდა აღინიშნოს, რომ ნაწარმოებების უმეტესობაც სწორედ მას გამოუვლენია), ვაჟას კაბინეტის ინიციატივითა და ბეჭდვით.

ეს წიგნი კიდევ ერთხელ შეგვახსენებს ვაჟა-ფშაველას ნაწარმოებთა სრული კრებულის გამოცემის აუცილებლობას, რაც მომავალში უსათუოდ უნდა განხორციელდეს.

მირზა გელოვანის 1933 — 1936 წლების ლირიკა

მირზა გელოვანის კრებული „უბის წიგნი-დან“, რომელიც პოეტის მთელ ლიტერატურულ მემკვიდრეობას იტევს, იხსნება 1933 წელს დაწერილი ლექსით „ფოთოლი“. ეს ლექსი (წიგნში შეშავალი სხვა არც ერთი ნაწარმოებზე რომ არ გვეკონდებს წაკითხული) თვალსაჩინოს ხდის ჩვენთვის, რომ დიდად ნიჭიერი პოეტია მისი ავტორი.

მსუბუქი ტანი გაქვს,
სურვილს აყოლილი,
ნეტა შენ...

არ ვგავართ ერთმანეთს
მე და შენ.

ქარს გინდა რომ აპყვე
და სივრცეს სულ ევლო?
დედიკოს რომ მოსწყუდე,
დასკვნები, სულელი.

რით გვხიბლავს ეს პრიმიტივი? — პოეტური სახის სიახლით და თავისებურებით. მუსიკის ორიგინალობით — ის სრულიად ახლებურ პოეტურ ხმაზეა შექმნილი და განსაკუთრებით იმით, რომ... პრიმიტივია; გაცდის გულღებრევილობა გვხიბლავს მასში.

ლიტერატურულ ნაწარმოებს, საზოგადოდ, ცხადია, ღირსებად ვერ ჩათვლება პრიმიტიულობა და გულღებრევილობა, ოღონდ „ფოთოლს“ სწორედ ამან მიანიჭა თვითმყოფადობაც, მიწოდველობაც.

მირზა გელოვანმა შეგნებულად მიმართა უბრალოების ურთულეს გზას. ლიტერატურული ნაწარმოების ფორმას ხომ მისი პათოსი განსაზღვრავს და თხუთმეტი-თექვსმეტი წლის კაბუკო პოეტის ადქმას ბუნებისა, იმ განწყობილებას, ბუნების სიმშვენიერე რომ ბაღებს მასში, არ შეიძლება მიესადაგოს არავითარი საღებსო ფორმა, გარდა სრულიად მარტივისა, სრულიად უბრალოსი. ამიტომ აირჩია თხუთმეტი-თექვსმეტი

წლის პოეტმა ეს გზა. ამან კი შეაძლებინა, სტრიქონებში წარმოეჩინა თავისი ბავშვური ხალასა სული, ე. ი. იმას მიაღწევინა, რაც უმთავრესად ღირსიაში.

მირზას დიდი ტალანტი თავდაპირველად პეიზაჟების მარტივი, იმპრესიონისტული სურათების ხატვისას გამოვლინდა.

ველებს ცვარი დაეცვარა,
სიო ყვავილს გაჰქელავს,
მთავარე ტბის გულს დაიფარა,
ტბა ელავს.

ეს ლექსი, ისევე, როგორც „ფოთოლი“, აშკარად პრიმიტივია. ოღონდ დაკვირვებულნი თვალისთვის ისიც აშკარაა, რომ დიდი მომავლის პოეტისგანაა შექმნილი ეს პრიმიტივიები. მათში ხომ დამოუკიდებელი პოეტური სიტყვის თქმა შესძლო მირზამ.

ციტირებულ ორ ლექსსა და ამ პერიოდის სხვა ნაწარმოებებით მ. გელოვანი იწყებს საკუთარი ხელწერის გამოკვეთას, რომელსაც არა აქვს რა საერთო სხვა პოეტთა მანერასთან, რომელიც მხოლოდ მისებურია, მირზა გელოვანისებური. ამრიგად, უკვე ადრეულ სიკაბუკეში დაიწყო მისი ჩამოყალიბება თვითმყოფად პოეტად.

შემოქმედებითი მოწაფეობის სავალდებულო პერიოდი, რაც უკველა ხელოვანმა უნდა გამოიაროს თავისი შემოქმედების პირველ ეტაპზე, მირზა გელოვანმა ძალიან ადრეულ ასაკში, ბავშვობაში, დასძლია. ბავშვობიდან წერდა ლექსებს, როგორც უკველა პოეტი, მაგრამ, ეტყობა, საღი თვალთი აფასებდა მათ დონეს და არ იყო მისცდა მანც მაღალი აზრისა მათზე. თუმცა ჰქონდა რწმენა იმიხა რომ მომავალში შესძლებდა კარგი ლექსების დაწერას. ამას ვტყობილობთ მისი დამძებინა და სიყრმის შეგობართა მოგონებებიდან.

თორმეტი, ცამეტი, თოთხმეტი წლის მირზა გა-

ტაცებით წერდა ლექსებს, მაგრამ არასოდეს არც კი უცდია მათი დაბეჭდვა. კარგად ესმოდა, რომ დიდი მოთმინება და დიდი შრომა სჭირდებოდა დაბეჭდვის ღირსი ლექსების შექმნაში.

ოლონდ თმენა დიხანს არ მოუხდა.
ჭერ მხოლოდ ჩვიდმეტი წლისა იყო, როცა პირველი ლექსი დაბეჭდა — „თეთრი მიწა“;

დღემიწა შეიმოსა თეთრი სამოსელით,
თეთრ კარავებს დაემგავან ატეხილი მთები,
მასსოვს შენი გუნდაობა უხელთათნო ხელით,
ახლაც მინდა შენი ნახვა,
ახლაც მენატრები.

ეს სურვილი ძლიერია, როგორც ქარიშხალი,
სისხეტაკით შემოპილი, ვით ეს თოვლი
წმინდა.

მაგონდება შენს სახელზე პაწაწინა ხალი
და, თუ შენი ღიმილი მსურს,
შენი გულოც მინდა.

ამიერიდან დაიწყო მირზა გელოვანის ნამდვილი მწერლური ცხოვრება. მისი ლექსები უკვე სისტემატურად იბეჭდებოდა პერიოდული პრესის ფურცლებზე და დამწეები პოეტის ნიჭს მალე გაუჩნდნენ თაყვანისმცემლები. მისი უკვე აღრეული ლექსი, რა თქმა უნდა, არაა შესრულებული ერთნაირად მაღალ მხატვრულ დონეზე. მათ შორის ურევია ნაკლებსაინტერესონიც, მაგრამ მირზა გელოვანი ძალიან სწრაფად, რომ იტყვიან, დღითიდღე ხვეწდა ოსტატობას და ჩვიდმეტი-თვრამეტი წლის ვაბუეს უკვე ჰქონდა შექმნილი რამდენიმე მშვენიერი ლექსები.

„თეთრი მიწა“ ერთ-ერთი საუკეთესოა მათ შორის. ეს ლექსი სატრფიალო პოეზიის ნიმუშია და, უპირველეს ყოვლისა, ფორმის სილამაზით განთბავს. მომხიბლველ ფორმაში გამოსკვივის სხეტიკი, უმარტიველად ბუნება, ამით ძლიერდება სტრიქონთა ესთეტიკური შემოქმედების ძალა.

„თეთრი მიწა“ ერთ-ერთი უპირველესი ლექსია, რომელშიც მირზა გელოვანმა ნამდვილ პოეტურ წარმატებას მიაღწია და ამ წარმატებას, ლექსის, როგორც „გარეგნულ“, ისე „შინაგან“ ღირებულებას აპირობებს კვლავდაკვლავ შესრულების მანერის უბრალოება, სისადავე.

სისადავეა უპირველესი ღირსება ამ ლექსისაც:

გაზაფხული მუქად ჩამოიბარდა
და სითეთრე პუვოლა აღუჩაზე.
აი სახლი, რომელიც მე მიყვარდა,
№ 8, კოტე მესხის ქუჩაზე.

შენი სახე გულზე ამოსერილი,
დამორება, საიდუმლო ხევები;
შორი გზები, შორი შესახვევები,
თიანეთი, ცრემლები და წერტილი“.

(„სახლი № 8“).

იგივე ითქმის ლექსზე „ფიჭრები ფანტაზი-ში“:

ეს რა ხმები აჟყოლია ფანტაზია,
ან ეს სევდა, ნეტა, რისთვისაა
ეს ხომ თოვლის ფიჭვები,
ეს ხომ შენი ფიჭრები,
ვიცანი და გავალე.
მოღიო, მოღიო, ძვირფასებო,
თქვენ გელოდით ძალიან... და ა. შ.

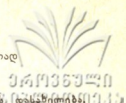
დამწეები მწერლების აბსოლუტური უმრავლესობა იმის ცდაშია, რომ რაღაც განსაკუთრებული თვისებები მიანიჭონ თავიანთ ქმნილებას და ძალას ატანენ კალამს, გონებას, თვით მომავალ თუ დიდოსტატთაგან თითოროლია ვაჭმული სიტყვისა თუ შეიძლება დავასახლოთ ისეთი, ვისაც სიჭაბუკეში ჰყოფნიდა შემოქმედებითი ალღო საიმისოდ, რომ ბუნებრივად, სადაღ ეწერნა. ამიტომაც თვით მომავალი დიდოსტატების უმრავლესობის ადრეული ნაწარმოებები ხელშეწყობითა და არასრულყოფილებით დაღდასმული.

მირზა გელოვანმა კი სისადავეს მიაღწია.

ოლონდ ზოგჯერ შეიძლება სისადავეც იყოს ნაძალადევი. სისადავეც ზოგჯერ „ოსტატური უბრალოების“ ცრუ ნიღაბია. ასეთი შთაბეჭდილება ნაწარმოებისაგან იმ შემთხვევაში დავგროვებთ თუ თვითმშენი მისი ავტორისთვის „უბრალოდ“ წერა. მირზა გელოვანის სტილი დაწვეულია ყოველფეი ამისგან. სადა ფორმა შენუბრივი სახეა მისი ადრეული სიჭაბუკისდროინდელი ლექსებისა. ამგვარი სტილი ამ ლექსების პათოსმა შეისაბამა ორგანულად, ხოლო პათოსს მირზას ნაწარმოებებისა საფუძვლად მუდამ უდევს რეალისტური პოეზია, კემარტივი ფსიქოლოგიზმი და ნამდვილად განცდილი განცდა.

ჩვენ ვნახეთ მისი პატარა პეიზაჟები. ბუნების მშვენიერების ხილვით განცდილი ბავშვური წამიერი ტკბობა სულ რამდენიმე სტრიქონში გაცოცხლდა, გაცოცხლდა პარიმითვის სახით. აქ პოეტს არ ეუთვნოდა სალექსო ფორმის არჩევანი. ის ლექსს წერდა და, უპირველეს ყოვლისა, იმის განხორციელებას ესწრაფოდა, რაც უმთავრესია ლექსში, რისთვისაც წერდა მას — პატარა პეიზაჟებში მირზას სურდა თავისი წამიერი განწყობილების სტრიქონებში გამოთქმა და თუ ჩვენ ვაშბობთ რომ შესძლო ეს, იგულისხმება, რომ მან მიაგნო ლექსისათვის შესაფერ ერთადერთ ფორმას, ანუ ლექსმა მიიღო თავისი ბუნებრივი სახე. ეს ერთადერთი ფორმა, სახე ლექსისა კი აუცილებლად მარტივი უნდა ყოფილიყო. სხვაგვარად ბავშვური განცდა არ გადმოიცემოდა.

შემოქმედების მეორე პერიოდში მირზა გელოვანი უკვე უდევს ამოცანას შეიქმნა. ამ ამოცანის ფორმულირება უმრავლესად ესე შეიძლება: ასახვა იმის გრანდიოზული მოვლენებისა,

ჩვენება ადამიანთა ბედისა ომში, მათი ვნებების ლექსად უკვდავყოფა.

მირზას ჩანაფიქრი გრანდიოზულია თავისი მნიშვნელობით და მისი განხორციელება შეიძლებოდა მხოლოდ სრულყოფის უმაღლეს საფეხურამდე აუვანოი სტილით. თუ ვერ შეხვდებოდა ურთულესი სტილის შემოშავებას, ლექსად ასახვის ყველა საიდუმლოს ჩაწვდომას, მისი ჩანაფიქრი განუხორციელებელ ჩანაფიქრადვე დარჩებოდა.

და მისმა სტილმა მიაღწია დიდოსტატურ სრულყოფილებას — „ომის ლირიკის“ ოცდაჩვიდმეტმა ლექსმა მთელი ეპოქის ტიკვილი დაიტია, მირზას ფრონტული პერიოდის პოეზიაზე დაწვრილებით სხვაგან ვმჩვენებო. ახლა კი დავუბრუნდეთ ლექსებს: „თეთრი მიწა“, „სახლი № 8“ და „ფიქრები ფანტელში“. ამ სატრფიალო ლექსებზე მსჯელობისას უნდა ვიხსენებდეთ იმ აზრით, ცოტა ზემოთ რომ გამოითქვა (ეს აზრი ქვეყანებდურია მთელი კრებულისთვის „უბის წიგნიდან“); მირზა გელოვანის ნაწარმოებების პათოსს საფუძვლად უდევს რეალისტური პოზიცია, კუშმარტი ფსიქოლოგიაში და „ნამდვილადგანცდილი“ განცდა. ხოლო პათოსი თავი-სმხრივ ისადაგებს სათანადო სტილს.

ჩვიდმეტი-თვრამეტი წლისა იყო მ. გელოვანი ეს ლექსები რომ დაწერა. იმ ასაკში არიან ავტორიც და მისი ლირიული გმირიც, სიჭარბევეში შესული კაცისთვის ყველაზე ტკილმოსაგონარია რომ არის. ტკილმოსაგონარია, რადგან ყველაზე ბედნიერია ეს ასაკი. აქ თავდება სიყრმე და დავაჟაციების ასაკში შესული ახალგაზრდა კაცი მთელი არსებით ელტვის ბედნიერებას, დაუძლეველია ბედნიერებისადმი მისი ღღოღვა. მის სულს ზომ ჯერ არ შეხებია ამაოების მსახვრალი ბელი, მისი სული არ დაუღლია ჯერ ცხოვრების სიმძიმეს, არ გამოუცვლია დიდი მამაკაცური ტიკვილი „ვარდისფერია“ ცხოვრება მისი თვალთახედვით, შორს „ვარდისფერად“ უკიაფებს მომავლის აჩრდილი; ყველაფერი, რასაც აწყდება ცხოვრებაში, ყველაფერი, რასაც განიცდის, რომანტიკულად იფერება მისთვის.

სიყვარულიც ყველაზე მძაფრი ჩვიდმეტი-თვრამეტი წლის ასაკია და ყველაზე ნაწიცი. სიყვარული უნაშველო ტიკვილია ყმაწვილისათვის, ოღონდ თავისებური, საამო ტიკვილი; დაუძლეველი სევდაა, მაგრამ ეს სევდაც თავისებურია, უმარადული — საამო და ხალისიანი.

და მირზა თავის სატრფიალო ლექსებში სიყვარულის ამ თავისებური განცდის ფიქსირებას ახდენს:

სუფთა შარა რად არ ვახსოვს
ჩენი სახლის ზემოთ,
ჩემი გული რად არ ვახსოვს,
სიყვარულო ჩემო?!
რად არ ვახსოვს სუფთა შარა,
სუფთა ჩრდილი ხეა,

სადაც ჩემად, სადაც წყნარად
ჩვენ ვისხედით ერთად.

შეუძლებელია ისეთი მწერლის დასახელება რომლის შემოქმედებაში ლიტერატურის მარადიულ თემათაგან ყველაზე დიდი ადგილი სიყვარულს არ ჰქონდეს დათმობილი. სიყვარული ზომ ყველაზე დიდი თემა ლიტერატურისა და ისევე, როგორც ნაწარმოების ყველა სხვა თემაში, მასში აირეკლება მწერლის მრწამსი; სხვადასხვა საზოგადოებრივი-ლიტერატურულ პოზიციაზე მდგომი მწერლები, გამომდინარე თავიანთი ეთიკური იდეალიდან, სხვადასხვაგვარად ამუშავებენ სიყვარულის თემას.

საკაცობრიო კულტურის არნახული აღორძინების გართიკაზე მდგომი რუსთაველი გვიხატავს დიად სიყვარულს თავისი გმირებისა და ამით ჰქმნის ჰომის ადამიანის უსაზღვრო ძალისხედში, ბუნებისგან ადამიანისათვის ბოძებული შემოქმედების ამოუწურავი უნარისადმი, ბარათაშვილის სატრფიალო ლექსები კი სარკეა თმის ამაოებისა. ბარათაშვილის ლირიკული გმირი საყოველთაო იმედების გატრუების ეპოქის შვილია და სიყვარული მისთვის არის „ტაძარი მიუხაფარი“...

პოეტის წარმოსახვაში შექმნილი და ლექსში გაცოცხლებული ქალის სახეში, პოეტური ნაწარმოების ფურცლებზე მოთხრობილი სასიყვარულო ურთიერთობებში ამოვიკითხავთ ეპოქის იდეალს. დიდი მწერლები ამ მარადიულ თემაში ახორციელებენ სოციალურ პროტესტსაც და დაუოკებელ ლტოლვასაც მალაი მიწებისაკენ. ახორციელებენ ეპოქის სულს — დიდი ბძროლების, დიადი შემოქმედების თნს თუ საყოველთაო იმედების გატრუებას, საზოგადოებრივი ცხოვრების ჩაკვდომას.

ყოველივე ამასთან ერთად, პერსონაჟის ხასიათის გახსნის საშუალებაა მწერლისათვის პერსონაჟის მიერ სიყვარულის განცდის, მისი საყვარელ ადამიანთან დამოკიდებულების ჩვენება...

მ. გელოვანი კი ლექსში „თეთრი მიწა“, „სახლი № 8“, „ფიქრები ფანტელში“, „სუფთა შარა რად არ ვახსოვს“, ზემოთგანხილული პატარა პეიზაჟების ანალოგიურად, პირველყოფილსა, გარეგნულ მხარეზე ზრუნავს; მკითხველზე ნამდვილი ესთეტიკური ზემოქმედების მოხდენა — აი, ესაა კვლავ უმთავრესი მისთვის.

დიდი პოეტები თავიანთ საუკეთესო სატრფიალო ლირიკაში არ იფარგლებიან მხოლოდ გრძნობის სიყვარულის გადმოცემით. დიდ პოეტებთან ამ მოტივს აუცილებლად აქვს აზრობრივი დატვირთვა, ფილოსოფიური ქვეტექსტი, აქედან — მალაი შემეცნებითი ღირებულება. ყოველივე აქ თქმული შეეხება მირზა გელოვანის შედარე-

თეიმურაზ მირიანაშვილი
მირზა ბელოვანის 1933-1936 წლების
ლირიკა

ბით გვიანდელი პერიოდის ლირიკასაც. ჭერჭერობით კი სატრფიალო ლექსები ლირიკული გმირის ინტიმურ, პირად გრძობათა მიღმა ვერ გვახედებენ. ამ ლექსების ძირითადი თემა არ ზოგადღაა ფილოსოფიურად, ლოკალური გააზრების გამო მათი ქვეტექსტი, შემეცნებითი მხარე, ცხადია, შეზღუდულია. ჭაბუკი პოეტი ვერ ჰქმნის რთულ, მრავალმხრივ ფსიქოლოგიურ პორტრეტს... ერთი სიტყვით, „მაღალი მატერიებისაკენ“ სწრაფვა, სტრუქტურებში დიდი აზრის ჩაქსოვა ჩვენი პოეტიკის ჭერ კიდევ მომავლის საქმეა.

ჭერჭერობით მის სატრფიალო ლირიაში, როგორც უკვე აღინიშნა, ვხვდებით მხოლოდ ფიქსირებას საყვარულის ჭაბუკური განცდისა, მაგრამ ამითაც ბევრს მიადგინა მირზამ: ლექსების მშვენიერ სტრუქტურებში — საამო ტიკილიხა და ხაღისიან სევდაში იცნობა უმარადიანობის სპეციალური გული და ასე წარმოვიდგებოდა ლირიკული გმირი.

პატარა პეიზაჟებზე მსჯელობისას არც მისხენება ტერმინი ლირიკული გმირი, რადგან იქ პოეტს არ მიუშარბავს მისთვის. წიგნის „უბის წიგნიდან“ შემდგომი განხილვისას კი სწორად მოგვიხატება ამ ტერმინის ხმაირება.

ლირიკული გმირი თანდათან სულ უფრო დიდ ადგილს იჭერს მირზა გელოვანის პოეზიაში. პოეტის უანანსკელ და საუკეთესო ციკლში „ომის ლირია“ მისი ბედის ფონზე მთელი ეპოქა დახატულია, გრანდიოზული ომის ეპოქა.

პირველად კი იმ ლექსებში გვხვდება ლირიკული გმირი, რომლებზედაც ახლა გვაქვს შეჩერებული ყურადღება და უკვე აქ გამოჩნდა მირზა გელოვანის დიდი უნარი სულიერი სამყაროს გახსნას: საოცარი პოეტური ადღოთი უზუსტესად მიგნებული რეალური განცდიდან მან დასრულებული წარმოდგენა შეგვიქმნა თავის ლირიკულ გმირზე, შექმნა მისი დასრულებული მხატვრული სახე.

ეს აზრი სრულიად არ ეწინააღმდეგება ზემოთქმული იმის შესახებ, რომ მირზა ჭერ კიდევ ვერ ჰქმნის რთულ, მრავალმხრივ ფსიქოლოგიურ პორტრეტს.

ადრინდელ სატრფიალო ლირიაში თვალსაჩინოა ჭაბუკი პოეტის უნარი სულიერი სამყაროს ღრმად წვდომისა (დიდი „თვინანადი“; თანდაყოლილი ფსიქოლოგიური ტალანტით იყო დაჭილდობული). ამ გზით შექმნა მან ლირიკული გმირის დასრულებული მხატვრული სახე, მაგრამ სრულიად თვალსაჩინოა მის მიერ შექმნილი მხატვრული სახის სწორზოვნება.

არსი იმისა, რაც მხატვრული სახის სწორზოვნებაში იგულისხმება, მირზას პირველი სერიოზული ლექსების ნაკლოვანებათა არსი იმაში მდგომარეობს, რომ მას, ხელოვანს, რომელიც პირველ ნაბიჯებს დგამს პოეზიაში, ჭერ არ აქვს ბოლომდე ჩამოყალიბებული თავისი შემოქმედ-

ების ეთიკური საფუძვლები და ამის გამო მის ლირიკას, კრიტიკის პროფესიულ ენაზე რომ ვთქვათ, აკლია სოციალური უდერა, მის ლირიაში არ არის დაყენებული სოციალურად განსწავლული პრობლემები.

სერიოზული პრობლემატიკის არქონა ერთ-ერთი და უმთავრესი ნაკლოვანი მხარეა მ. გელოვანის სიჭაბუკისდროინდელი ნაწარმოებებისა. აქედან გამოდინარეობს მეორე, არანაკლებ მნიშვნელოვანი ხარვეზიც. მხედველობაში მაქვს ის, რომ ახალგაზრდა პოეტმა ვერ შექმნა პერსონაჟის მრავალწახნაგა, მრავალისმომცველი ფსიქოლოგიური პორტრეტი. მან უმარადიანი განცდა გადმოსცა, გადმოსცა დიდებულად, მაგრამ ესა და ეს, უფრო დიდი სათქმელი მისი ლექსების სტრუქტურებში არ იგულისხმება.

„თვინანადი“ ნიჭი დროის სვლისა და გამოცდილების დაგროვების შედეგად დაიხვეწა და ომის პერიოდში მირზა გელოვანმა უარდენად ფსიქოლოგიური პოეზია შექმნა. მაგრამ ეს ომის პერიოდში, 1934-35 წლებში კი მისი ლირიკული გმირის სახე მარტივია. ინტიმურია ლირიკული გმირის განცდები, მისწრაფებანი, მათში ვერ ამოვიკითხავთ ზოგადადამიანურ ტიკილსა და სწრაფვას.

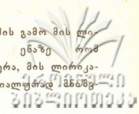
ჩემი შეხედულება უფრო გასაგები გახდება თუ კიდევ ერთხელ ძალიან ზოგადად შევეცებით ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეზიას — მისი ლირიკის მწვერვალს, „მერანს“.

მირზას ადრეულ ლირიაზე მსჯელობისას ხსენება კი „მერანისა“ უადგილო ჩანს, რადგან მათს შორის აბსოლუტურად არავითარი ანალოგის პოვნა არ შეიძლება.

„მერანს“, საყოველთაო აღიარებით — ქართული პოეზიის საუკეთესო ლექსს, რა თქმა უნდა, არაფერი აქვს საერთო 18 წლის მირზას მიერ მარტივი პოეტური ხერხებით შექმნილ ლექსებთან. მათს შორის თვისობრივი განსხვავება იმდენად დიდია, რომ მათი დაპირისპირება კი შეუძლებელია, უცნაური არ მოეჩვენოს მკითხველს. მაგრამ დაპირისპირება მიიწვევს მოგვიხდება, რადგან გაკვრით აღნიშნავს კი იმისა, რასაც ამ შედეგის პრობლემატიკა ეყრდნობა, რამაც განაპირობა მისი პერსონაჟის სახით ღრმადფსიქოლოგიურობა, ჩვენთვის უფრო ნათელს გახდის მიზნს იმ ნაკლოვანებისა, რაც ჭაბუკ მირზას პოეზიაში შევიწინეთ.

ბარათაშვილის მთელი შემოქმედება სოციალური ჩანაქა. მისი ლირიკული გმირი ვვატყვევებს წინსვლის არაბუნებრივი უნით, წყურვილით გრანდიოზული ბრძოლისა, მაგრამ ეს საოცარი აღტყინება ერთბაშად არ დაუფრდება მის სულს. ბარათაშვილის ფილოსოფიური აზრის განვითარების უზოგადეს ეტაპებში ჩანს ლირიკული გმირის სულიერი მტკაპროფოზა:

თავდაპირველად პოეტი უზოგადეს ფილოსოფიურ პლანზე აყენებს პრობლემას. სამყაროს

მორაობის კანონზომიერებათა ჩაწვედომით ცდილობს საზოგადოებრივი ცხოვრების მიმდინარე პროცესებში ორიენტირებას („შემოღობება მთავრმინდაზე“) და მიდის იმის რწმენამდე, რომ გათენდება დილა მზიანი და ყოველს ბნელსა ის განანათლებს“. ამის შემდეგ დგება წმინდა ეთიკური პრობლემა: ღირს თუ არა წარმავალ წუთისოფელში ბრძოლა „დილა მზიანისთვის“? — ძალიან უბრალოდ ასე შეიძლება გამოითქვას დედაპირი, უფრო სწორედ, „დედაპრობლემა“ შექცისა „უჭირნი მტკერის პირას“. დასკვნა აქაც შეიფერება დიდი მკონის შემოქმედების სავრთო პროგრესულ პოზიციას — ბრძოლას, შემოქმედებას აცხადებს ადამიანის ამკვეთიურ დაწინაურებად.

და ასე მოჰყვა საზოგადოებრივ უკუღმართობაგან თავდაღწევის გზათა ძიებას „ის, — ილია ჭავჭავაძის სიტყვებით რომ ვთქვათ, — საშინელი კვიცილი გულისა, ის საშინელი სულის კვეთება, ის თავგანწირული გაფურთღოლვა და სბოლდა უგზო-უკვლოდ კლდეებსა და ღრეებზედ, რომელიც მან თავის „მერანში“ გამოსთქვა“...

ამ უმოკლესი მიმოხილვიდანაც ჩანს, რომ მრისხანე სოციალურმა პროტესტმა შვა ქართული ღირსიის მშენება „მერანი“. ბარათაშვილმა გლობალური მასშტაბის სოციალური პრობლემა დააყენა ლექსში და ამისგანაა გლობალური მნიშვნელობის მისი იდეა.

პრობლემის მასშტაბურობაზეა დამოკიდებული ნებისმიერი ლიტერატურული ნაწარმოების აზრობრივი ტევალობა, ერთი მხრივ, ხოლო მეორე მხრივ, მისი გვირის სახის სირთული; თავის სათქმელს ხომ გვირის სახეში აზორციელებს მწერალი. ეს ანბანური ქეშმარიტებაა და თუ ეხლა გავიხსენებთ იმას, რაც უკვე ითქვა მირზა გელოვანის შესახებ — მას, ხელოვანს, რომელიც პირველ ნაბიჯებს დგამს პოეზიაში, ჭრ არ აქვს ბოლომდე გააზრებული თავისი შემოქმედების ეთიკური საფუძვლები და ამის გამო მის ღირსიას აკლია სოციალური ელერა, მის ღირსიაში არ არის დაყენებული მნიშვნელოვანი პრობლემა — ჩვენთვის გასაგები გახდება, რატომ არ გაჩნდა „თერთ მიწანა“ და მისი ხასიათის ლექსებს მაღალი შემეცნებითი ღირებულება და რატომაა მათი ღირსიული გვირის სახე სწორხაზოვანი.

„მერანის“ ლირიკული გვირი უდიდეს ძალას შეეძია სულიერი ძალების კოლოსალური დაძაბვით. ამ გრანდიოზული ბრძოლის მძლავრი რიტმი ქუხს ლექსის რთული შინაგანი მუსიკის დრამატისმსა და ტრაგიკულ ტონალობაში.

„მერანის“ ლირიკული გვირის დარდი საკაცობრივ ტიცილია დაბადა. საკაცობრივ ტიცილი სტანჯავს მას და მისი ტანჯვის ლექსში გამოთქმით ეპოქის უკუღმართობას ამხელს პოეტი. ამიტომ ვამბობთ, რომ უდიდესი აზრია ჩაკსოვილი ბარათაშვილის შედეგში და რამდენა-

დაც დღია ეს აზრი, თავისთავად ცხადია, იმდენადვე დაზვიადილია, ყოვლისმომცველია სალექსო ფორმა, რომელშიც ის გამოითქვა.

მირზას კი ლექსებში „თერთი მიწა“ სახელი № 8“, „სულთა შარა რად არ გახსოვს“ არც სტოლის დამამატებია სჭირდება, არც ტრაგიკული ტონალობა. არ მითხოვს ამას მათი დაყენებული ლიტერატურული ამოცანა და მათი მათობა; თავისებური მომხიბვლელობა უმაწვილური სიყვარულისა, ისევე, როგორც ბუნების უმაწვილური აღქმა, შეიძლება ვიგარძნოთ ერთადერთ ფორმაში და მირზამ ამქრადაც მიავნო იმ ერთადერთი ფორმის — უბრალოს, სადას და სისადავემ დააფინა მათს სტრიქონებს კაბუტური სიყვარულის სითბო, სიწმინდე და სინაზე.

ამგვარ ფონზე დისონანსად ეღრის ირანული მოტივი:

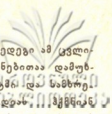
არა ზეცა, არა ლანდი, არა ფერია.
შენ მიყვარდი, მაგრამ კარგი არაფერია,
ძველისძველი მეგობარი დამისმთვეელი
ისევ მოვა, დანაკარგი არაფერია.
გაიშლება მწუხარება შეუღვეელი,
შენის ხელით დანაქარგი, არაფერია,
შრტიული ხომალდები, მთა და ტყეველი
იყო ჩემი სულის სარკე, არაფერია.
მომკლას ღვინომ, მომკლას ძებნამ,
ყოფნა მტვერია,
მეტი ძებნა, მეტი ბარგი არაფერია.
(„ირანული მოტივებიდან“).

ამ უაღრესად მუსიკალური სტრიქონების შინაგანი მანქანა — მძაფრი, მჩქვეფარე — უპირისპირდება ჩვენ მიერ ამოწერილი სხვა ლექსების მეტად თავისებურ, სისხლსავსე, მაგრამ მშვიდ ტბილხმოვანებას. იმ ლექსთა შინაგანი მელოდები ურთიერთმომოიულად ეღრის. ეს ბუნებრივიცაა. მათ ხომ ძალიან ბევრი აქვთ საერთო. მ. გელოვანის შემოქმედების ერთსადაიმავე პერიოდს განეკუთვნებიან, შეადგენენ ერთ ტაბს მისი პოეზიისა.

„ირანული მოტივებიდან“ კი, თუმცა ამავე პერიოდშია დაწერილი (1935 წ.), არაფერი ჰგავს მათ. ეს აბსოლუტურად ახლებური ნაწარმოებია და ეხლა სწორედ ამ თვალსაზრისით — მისი ახლებურობის, სხვაგვარობის თვალსაზრისით უნდა გავამაზვილოთ ირანულ მოტივეზე უურადლება.

ბევრ გამოცდილ პოეტს უჭირს ბედნიერად მიგნებული პოეტური სახისა და სალექსო ფორმის დაძლევა. წარმატების სისხარული, განცდილი კარგი ლექსის შექმნით, ზოგჯერ მეტისმეტად ხიზლავს, ატყვევებს ავტორს და წარმატების განმეორების სურვილით უკვე გამოუენებულ

თაიშურა მირიანაშვილი
მირზა ბელოვანის 1933-1936 წლების
ღირისა

ფორმას და პოეტურ სახეს ამეორებინებს შემდგომ ლექსებში. ასე ზღვდა პოეტის შემოქმედება ერთფეროვანი, ხოლო ერთფეროვნება, მრავალწერ განმეორება ერთ ლექსში მიღწეულისა, მხატვრულად რაოდენ ბრწყინვალეც არ უნდა იყოს ეს მიღწევა, პოეზიისათვის მხოლოდ ნაკლია.

ლექსის „ირანული მოტივებიდან“ განსხვავებულია ავტორის ადრეულ ლექსთაგან ამიტომ ადსანიშნავი: თუმცა კი შიალწია ჩვიდმეტი-თვრამეტი წლის მირზამ კუშმარიტ წარმატებას — გაკვალა პოეზიაში თავისი გზა, თქვა დამოუკიდებელი სიტყვა და თქვა უდაოდ მაღალმხატვრულად. მისი ძალიან მაღე უღალატა იმ პერიოდის, თავისი შემოქმედების ყველაზე ადრეული პერიოდის, სტილს.

ჩვიდმეტი-თვრამეტი წლის კაბუყის მიერ პოეზიაში გზის დამოუკიდებლად გაკვალვამ მისი დიდი (თუმცა ჭერ კიდევ ნედლი) ტალანტი გამოავჩინა. ოღონდ უფრო მეტად მისი ტალანტი იმაში ჩანს, ერთბაშად რომ გადაუხვია თავისგანვე გაკვალული გზიდან, დიდხანს რომ არ უტყუპინა ერთი ადგილი, რომ არ უცდია მიგნებული ხერხით იოლ გამარჯვებათა მომრავლება.

დღითიდღე ღონიერდებოდა კაბუყ მირზას ნიჭი. ღონიერ ნიჭს კი მაღალი მიზნებისაკენ ღტოღვა ახასიათებს, და ვერ კმაყოფილდება იგი მიღწეულით, ახალ უფრო მაღალ, უფრო რთულ მიზნებს ისახავს, ეს კი თავის მხრივ უზიძგებს გამოსახვის ტექნიკის უკეთ დაუფლებიბიკენ, გამოსახვის ახალ, უფრო რთული საშუალებების ძიებისკენ. ამის საბუთია „ირანული მოტივებიდან“.

„ირანული მოტივებიდან“ — უკეთ ამ სათაურშივე გამოიკეთა პოეტის ჩანაფიქრი: ირანული, აღმოსავლური მოტივი უნდა შექმნას მან, ე. ი. ლექსს უნდა მიანიჭოს ის თავისებურება, ის განსაკუთრებული მელოდიკა, მხოლოდ აღმოსავლური ლირიკისთვის რომ არის დამახასიათებელი.

აღმოსავლური ლირიკის ნიმუშს ერთი წაკითხვითვე გამოვარჩევთ ევროპულისგან სწორედ იმ მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი მელოდიის წყალობით. აღმოსავლური ლირიკა ნაწილია იმ სამუაროსი, რომლის წიაღშიც აღმოცენდა — აზიისა; მასშია აზიური სამუაროს სული, მისი განუმეორებელი კოლორტი. ამაში მდგომარეობს არსი მისი თავისებურებისა, განსხვავებულობისა ევროპული ლირიკისაგან.

და მირზა გელვავანმა ჩანაფიქრის განსახორცილებლად იქით წარმართა მეცადინეობა, რომ ლექსის მუსიკით და პოეტური ხილვებით წამიერად აზიის კოლორტი წარმოსდგენოდა მკითხველს. ეს კი „თეთრი მიწისა“ და მისთანა ლექსთა სტილით არ მიიღწევა. აქ სრულად სხვაგვარია სალექსო კონსტრუქციისა საჭირო, სწორედ ისეთი კონსტრუქცია, როგორზედაც არის კიდევ აგებული „ირანული მოტივებიდან“.

მირზამ მისი პოეზიისათვის მანამდე სრულიად

უცხო ფორმა გამოიყენა და აი შედეგი ამ ცვლილებიბისა: სტრიქონების მძაფრი ვნებითა და მუსიკალური, ცენტრალიზებული მითითებითა და მხატვრული შმაგ, მშფოთვარე მელოდიკა, სტრიქონები. მათ თითქოს აღმოსავლეთის ცის სიმბურვალე და აღმოსავლელი კაცის ფიცხი ტემპერამენტი გადაეღო.

ერთი სიტყვით, მირზამ ლექსს მიანიჭა სპარსული ლირიკის ტონალობა, შექმნა ირანული მოტივი. ეს ჩანაფიქრიც მაღალმხატვრულად განახორციელა, მაგრამ, ჩვენთვის განსაკუთრებით საყურადღებოა და აღსანიშნავი არის არა ეს გარემოება, არა ჩანაფიქრის მხატვრული განხორციელების ხარისხი, არამედ მირზა გელვავანის პოეზიისათვის დამახასიათებელი ერთი ზოგადი და კუშმარიტად დიდი ღირსება, რაც პირველად გაჩნდა ლექსში „ირანული მოტივებიდან“. ესაა პოეტის მისწრაფება ფორმათა მრავალფეროვნებისკენ და უნარი იმისა, რომ ლექსები ააგოს სრულიად სხვადასხვაგვარ სტრუქტურაზე.

ეხლა კიდევ ერთი ლექსი ვაწვებოლოთ. მას სათაური არ დააწერა ავტორმა და პირველი სტრიქონის მხედვეთი ვუწოდებთ — „იყოს ეს ლექსი უკანასკნელი“:

იყოს ეს ლექსი უკანასკნელი,
ოღონდ დამტოვონ შენზე დარდებმა,
გაიმეორონ ჩემი სახელი
ზეებმა, გულის ამხანაგებმა...

ამ პირველი სტროფიდანაც ჩანს, რომ კვლავ სატრფიალო პოეზიის ნიმუშთან გვაქვს საქმე. ამასთან, ხეცე, იხეცე, როგორც უკვე გარჩეული ლექსებში, 1935 წელსა დაწერილი. მიუხედავად ამისა, „იყოს ეს ლექსი უკანასკნელი“ აუცილებლად მათგან გამოცალკევებით უნდა განვიხილოთ, ვინაიდან უკველივე ის, რაც მირზას ყველაზე ადრეული პერიოდის (1934-35 წწ) სატრფიალო ლირიკის შესახებ ითქვა, ამ ლექსზე არ ვრცელდება.

მხოლოდ ეს ერთი ციტირებული სტროფა, რომ შევადაროთ ჩვენს მიერ აქამდე გაცნობილ ლექსებს, ჩემი აზრით, მთავ კარგად შეგვიწავთ, რომ მათს შორის ძალიან უმნიშვნელოა ანალოგია. „იყოს ეს ლექსი უკანასკნელი“ კვლავ ისახლდა მირზა გელვავანის პოეზიისა, სიახლე, რომელშიც კიდევ უფრო მკაფიოდ გამოჩნდა მისი ბრწყინვალე ნიჭი. ესაა ყველაზე მაღალი რანგის ნაწარმოები მათგან, რომლებზედაც აქამდე გვეკონდა საუბარი:

...ძვირფასო, მახრჩობს ეს ნიაგარა,
შენი ღიმილი რადგან არ მიკავს,
მე აღარ ვიცი, რას შევედარო:
ყვევილს თუ მთვარეს, ცისა თუ მიწას!
შორს მათზე მოჩანს ციხის ნანგრევი,
როგორც იმედი გულდახურული,
მოკყუეს მდინარე — მრისხანე დევი
და გიყი ქარის ისმის მაყურლი...

მართლაც და აშკარად დიდია თვისობრივი განსხვავება, ერთი მხრივ, ამ ლექსსა და, მეორე მხრივ, „თეთრ მიწას“ და „სახლი № 8-ს“ შორის და აშკარად პირველის სახარებლოდ. ამის შესანიშნად არაა საჭირო განსაკუთრებული დაკვირვება. მაგრამ გასარკვევად, რა უდევს საფუძვლად ამ განსხვავებულობას ან რომ შექმნა მირზა გელოვანმა საწინდარი იმისა, რომ უფრო მაღალ თვისობრივ სიმაღლეზე აუყვანა თავისი პოეზია.

ამ კითხვას ესე შეიძლება გავცეს პასუხი: ლექსზე „იყოს ეს ლექსი უანასკენი“ აღარ შეიძლება ითქვას ის, რაზედაც ზემოთ ჩვენი მსჯელობის აქცენტზე გვქონდა გადატანილი — აქ პოეტის მხოლოდ მხატვრულობაზე აღარ ზრუნავს, მისი მიზანი აღარაა. მართლმოდენ სიყვარულის განცდის გადმოცემა. მ. გელოვანმა სცადა (ამგვარ ცდას აქამდე ვერცერთ ლექსში ვერ ვხედავთ). ძირითადი თემის — სიყვარულის ფილოსოფიურ განსჯაზე. სცადა, რომ მის ლექსში გატარებული აზრს გაედევნა ლოკალის, ერთი ადამიანის მგონობებლობის, მიღმა.

უკვე მაშინ, როცა „თეთრ მიწას“ და მისი ხასიათის სხვა ლექსებს წერდა, მირზა გრძობდა მათს ნაქვს, ეს უდაოა. ამის საბუთია „იყოს ეს ლექსი უანასკენი“, ლექსი, რომელშიც თავისი შემოქმედების ყველაზე ადრეული პერიოდის, ყველაზე მნიშვნელოვან ნაყოფიანებათა დამღევის გზებს ეძიებს.

დიდი ტალანტის წყალობაა, თუ თვრამეტი წლის პოეტს უკვე აქვს ნამდვილი წარმატება. ასევე დიდი ტალანტისგანაა ნაწყოლობები მუდმივი დაუმკაუფილებლობაც, მუდმივი ძიების დაუწყებელი უნიც.

და მუდამ ეძიებს მირზა გელოვანი. იგი არცერთ მიღწევაზე არ ჩერდება, მითუმეტეს აღარ უბრუნდება მას. გვრჩება შთაბეჭდილება, რომ ყოველი ახალი პოეტური გამარჯვება მისთვის მხოლოდ კიდევ ერთი განვლილი ეტაპია, კიდევ ერთი უკან ჩამოტოვებული საფეხურია წეამავალი კიბისა, რომლითაც დიდი პოეტური ასპარეზისაკენ მიიწევს გენიალური ნიჭით დაჯილდოებული ჰაბუკი. ამის გამოა, რომ ისე სწრაფად მონაცვლეობენ მისი შემოქმედების ეტაპები, ქრონოლოგიური ზღვრის დადებაც კი ჰირს მათს შორის.

ჩვენ მოგვხიბლა მისი სიყვარულისდროინდელი ლექსების — დიდებული პრიმიტივების ფორმამ. მაგრამ იმავე პერიოდს განეკუთვნება მისი ბრწყინვალე სტილური ექსპერიმენტები — „ირანული მოტივებიდან“.

ეს ლექსი კი განდგომას ნიშნავდა პრიმიტიული ფორმისაგან და მასში ვიგრძენით ჰაბუკი პოეტის მხატვრული ნიჭის მრავალმხრივობა.

„იყოს ეს ლექსი უანასკენი“ ექსპერიმენტია, მაგრამ, ასე ვთქვათ, ექსპერიმენტი აზრის სფეროში. ყველაზე ადრინდელ ლექსებს

პრიმიტიული ფორმის შესაბამისი აქვს ზედა ტექსტიც. „აზრობრივ ექსპერიმენტში“ — „იყოს ეს ლექსი უანასკენი“ კი აშკარაა მ. გელოვანის ცდა ლირიკის გააქტუალურებისაკენ. მისი სურვილი — გველაპარაკოს დიდ სიყვარულში ადამიანურ ტკივილებზე და თუმცა ვერ შეძლო განხორციელება ყველაფრისა. რაც მიზნად ჰქონდა დასახული, მისი სულის მუდმივმა დაუსყაოფილებლობამ, მისმა დღითიდღე მზარდმა მამოხიფეულობამ საყოფიარი თვისებები მაინც გამოიღო ნაყოფი: დაწერა უფრო კარგი ნაწარმოები, ვიდრე მანამდე დაეწერა. მაგრამ ყველაფრის მიღწევა, რაც მიზნად ჰქონდა დასახული, ვერ შეძლო. ეხლა ჩავუკვირდეთ, რაა ამის მიზეზი?

„იყოს ეს ლექსი უანასკენი“ თვრამეტი წლის ჰაბუკის მიერაა დაწერილი და ეს გარემოება ამჩნევს თავის კვლას: გამოუცდელ პოეტს უფრო სურვილი აქვს თავისი ლირიკის გააქტუალურებისა, ვიდრე უნარი საამისო; მისი წარმოდგენა ეპოქის რთულ სოციალურ პროცესებზე ძალიან აბსტრაქტულია. ჭერ არ გაუტყვევია თავისი საზოგადოებრივი პოზიცია. ამდენად, თავისთავად ცხადია, როგორც არ უნდა ეწაღოს მსჯელობა დიდ პოსტულეებზე, მის ნააზრებს ვერ ექნება საყოველთაო ეპოქალური რეზონანსი, ვერ გაარღვევს ინტიმის ჩარჩოებს.

ყოველივე ზემოთქმულს საჩვენავით ირეკლავს ლირიკული გმირის სახე. ჩავიკითხოთ ბოლომდე „იყოს ეს ლექსი უანასკენი“:

...გზები კი, რა ვქნა, იკლავნებიან, როგორც გველები მსხვერპლის გარშემო, და თუმცე სიტყვები იკარგებიან, არ მინდა გული გადავაყენო.

ეს ლექსები კი უცნობი ფერის იქნება ლექსებს სულაც არა ჰგავს, მოდი, წამართვი მე ყველაფერი, გული კი დარჩეს თავის ალაგას.

უკან დარჩა სიყვარული, ვარდისფერი ილუზიების ზინა და ბოხოქარი სიჭაბუკე დაიწყო (ბოხოქარი — ეს მაღალფარდოვანი სიტყვა მხოლოდ ფრანკის სილამაზისთვის არ მიხმარია, მ. გელოვანის ლირიკული გმირის სიჭაბუკე ნამდვილად ბოხოქარი და ქარაშხლავანია) „ძვირფასო, მახრბობს ეს ნიაგარა...“ — აღმოხდა მას. „შორს მთაზე მოჩანს ციხის ნანგრევი, როგორც იმედი გულდახეხულობა...“ „გზები კი, რა ვქნა იკლავნებიან, როგორც გველები მსხვერპლის გარშემო...“ ლირიკული მველოვანის ამ გულმონამწველომი ფრაზებით თავს გვაცნობს უკვე სრულიად სხვაგვარი ბუნების

თეიმურაზ მირიანაშვილი
მირზა ბელოვანის 1933-1936 წლების ლირიკა

ახალგაზრდა კაცი. ამგვარს არ ვიცნობდით ჩვენ მირზას გმირს. მისი დარდი აქ უფრო ღრმია. უფრო „შაშაკაცური“ და „მეტყველური“, ვიდრე „თეთრი მიწის“ ღირსიული გმირისა იყო და ჩააწყვ კვლავ და კვლავ პირადღვას. ისევ ის მიიღო ჩვენმა პოეტმა, რისი დაძლევაც ეწყადა: მის ლექსში ისევ მხოლოდ ინტიმური განცდაა ფიქსირებული. ოღონდ ამ განცდიდან ხალხის და უზრუნველი ბავშვური ბუნება კი არ წარმოგვიდგება, არამედ ბუნება დაავაჟიკების ასაკში შესული ახალგაზრდისა.

როგორც რეალურად გადმოსცა მირზა გელოვანმა პეიზაჟის ბავშვური აღქმა, როგორც უტყუარი ფერებით დავიხატა აღმოსავლური კოლორიტი და უმარტოობის სული, ისე უტყუარი ფერებით ხატავს ესტა ახალგაზრდა კაცის სულიც.

მასში შემოქმედების უნარი მოწვევად, დაუდგრომელი ბუნებისა გახდა იგი სიკაბუკეში და ესტა სიკაბუკეში იწყებს ცხოვრების შეცვლას რეალურად, მთელი მისი სიბრუნულით. — ამას გვიმეღავენებს მისი მონოლოგი.

როგორც ვხედავთ, ლექსის „იყოს ეს ლექსი უკანასკნელი“ ქვეტექსტი უფრო საინტერესო და რთულია, ვიდრე მ. გელოვანის შემოქმედების იმავე მონაკვეთის რომელიმე სხვა ნაწარმოებშია. აქედან, თავისთავად ცხადია, უფრო რთული და საინტერესოა მისი ღირსიული გმირის მხატვრული სახეც. უფრო დახვეწილია მისი სტილიც. თავისთავად ცხადი კი იმტომაცა ეს, რომ თავის სათქმელს მწერალი ღირსიული გმირის მხატვრულ სახეს და სტილში ახორციელებს და ესენი ურთიერთგანმაპირობებელია.

ნათქვამის საილუსტრაციოდ, ე. ი. მისი განარკვევად თუ რა შინაგანი კავშირი არსებობს მ. გელოვანის ლექსებშია და მათს ფორმას შორის, დავაკვირდეთ „იყოს ეს ლექსი უკანასკნელი“-ს სტილის ნებისმიერ კომპონენტს, თუნდაც ინტონაციას.

ინტონაცია სტილის მერობიარისხოვანი კომპონენტია. მაგრამ მირზას ღირსიული ნაწარმოებებში უველა კომპონენტი ერთმანეთთან ორგანულ კავშირშია და ყოველი მათგანის ცვლილება საერთო კანონზომიერებას ემორჩილება, როგორც ცოცხალი სხეულის ორგანოთა მტანაორგოვას აქვს საერთო საფუძველი.

„იყოს ეს ლექსი უკანასკნელი“ პირველი ნაწარმოებია მირზა გელოვანისა, რომელშიც ვიკრძინით დრამატული ინტონაცია და მისი განქნა ლოგიკურია. მწერალს არ აქვს უფლება ნაწარმოების რომელიმე კომპონენტის თვითნებურად დაშუშავებისა, ე. ი. მისი დამუშავებისა ამ ნაწარმოებში თავისი უზთავრების სათქმელის, პათოსის გაუთვალისწინებლად, ისევე, როგორც არქიტექტორი ვერ დააპროექტებს შენობის ვერცერთ დეტალს თვით შენობის

დანისწნულების გაუთვალისწინებლად. არქიტექტორმა დასაპროექტებელი ნაგებობის ტიპისა და დანიწნულებას უნდა მიუხედავად მისი უველა დეტალი, ხოლო მწერალმა ნაწარმოების პათოსს, დედააზრს — მისი სტილის კომპონენტები.

მირზას პოეზიის მანგის დრამატულად აუღერება მოცემული ლექსის ქვეტექსტისგან, მასში დაყენებული ლიტერატურული ამოცანისგანაა ნაკარნახევი და ამიტომაც ლოგიკური „თეთრი მიწისა“ და „სახლ ზე მ“-ში შინაგანი მუსიკის გამა მფორულია, თბილი და ხალისიანი. ამ ტონალობაში გამოსხვევის ღირსიული გმირის ბუნება. მაგრამ ეხლა თითქოს ჩვენ თვალწინ განიარდა მირზას გმირი, განთავისუფლდა ილუზიებისგან და ბავშვობის ასაკიდან გამოსულ პირველად გაუსწორა თვლი რეალურ ცხოვრებას, ყოველივე ეს უნდა გამოითქვას ლექსში, რაც იმას ნიშნავს, რომ უნდა შეიქმნას სრულიად ახლებური მხატვრული ხასიათი. ეს არის ის უმოავრების, რის განხორციელებასაც ემსახურება სტილი.

ჭაბუკის სულიერი მდგომარეობის გადმოსაცემად პოეტმა დაძაბულ, მძაფრ რიტმს მიმართა და, რა თქმა უნდა, „იყოს ეს ლექსი უკანასკნელი“ ადრინდელი სატრფიალო ლექსებისგან განსხვავებულ პოეტურ ხმაზე ააგო, შეცვალა მისი სტრიქონების შელოდობის გამა, მასხადაამე შეცვალა ინტონაციაც.

ამავე საფუძველზე ხდება ყოველგვარი სტილისტური ცვლილება მ. გელოვანის შემოქმედებაში. აი, კიდევ ერთი მაგალითი: ღირსიული ლექსებში ხშირად შევხვდებით პეიზაჟის ფრაგმენტულ სურათებს:

ფანტელები ისე ნახად ცვივიან,
მორიდება ან კი როგორ იქნება,
ჩემს თმშიაღ მარგალიტის მძივია,
აბეული თოვლის მსუბუქ ფიფქებად.

ეს ციტატა ლექსიდან „ფიქრები ფანტელებში“ შევადაროთ „იყოს ეს ლექსი უკანასკნელი“-ს სტროფს:

შორს მთაზე მოჩანს ციხის ნანგრები,
როგორც იმედი გულდახურული,
მოჰყვეს მდინარე, მრისხანე დევი,
და გივი ქარის ისმის მაყრული.

ჩემი აზრით, ყოველგვარი კომენტარების გარეშეც ნათელია, რომ მ. გელოვანი ცდილობს ბუნების წამიერი სურათებითაც, ისევე, როგორც ინტონაციით, გადმოსცეს ღირსიული გმირის განწყობილება და ამასთან, იმოქმედოს მკითხველზეც, მის განწყობილებაზე, შეამზადოს იგი ლექსის სწორად აღქმისათვის.

ყველა სადღესო კომპონენტი ემსახურება უმთავრეს მიზანს: შეიქმნას მაღალმხატვრული და დასრულებული, „ცოცხალი“ სახე პერ-

სონაჟისა, ამასთან — რაც უმთავრესია მოცუ-
მულ ლექსში — ეს მხატვრული სახე ეპოქის
ნიშნით უნდა იყოს დაღდასმული, კუბაჟი პოე-
ტი უსწრაჟვის მის ტაობობრივ განვითარებას.

შევედრები უფრო ნათლად და ამოწმურავად
ჩამოვაყალიბო ჩემი შეხედულება მირზა გელო-
ვანის ამოცანასა და მეთოდზე:

უპირველესი აზრი, რაც ლექსის „იყოს ეს
ლექსი უკანასკნელი“ განხილვისას გამოვთქვი,
იყო ის, რომ ესაა სატრფიალო ლირიკის ნიმუში,
ე. ი. მისში სიყვარულის თემაა წარმმართველი,
თემა, რომელიც ოტუტს ეპოქის მთელ პრობ-
ლემატიკას და მირზა აშქერად უკვე ვეღარ
კმაყოფილებდა მხოლოდ გრძნობის, სიყვარუ-
ლის გადმოცემით. იგი ცდილობს, აზრით დატ-
ვირთოს ძირითადი თემა, ე. ი. ცდილობს იმის
მიღწევას, რაც მხოლოდ ლირიკულ შედევრებ-
შია მიღწეული — ფორმისა და შინაარსის
სრულყოფასა და პარზონაჟს. სწორედ ესაა, გა-
ლაკტიონის თქმით, პოეტის უმთავრესი ამოცა-
ნა: „აზრისა და ხმის შეხამება“.

ჩანაფიქრის განსახორციელებლად ახალგაზ-
რდა პოეტი მისთვის ტრადიციულ, უკვე ნაცად
მეთოდს მიმართავს: გადმოსცემს ლირიკული
გმირის განცდას და ამით ხატავს დასრულებულ
ხასიათს მისი, დიდი ცხოვრების ზღურბლზე
მდგომი კუბაჟისა, ვინც ჭერ არ დაუღლია
ცხოვრების სიმძიმეს, შინაგანი ძალები არ
გაუფლანგავს შემოქმედებისა და ბრძოლის გზის
დასაწყისში, ვინც კუბაჟური თინით, ტემპერა-
მენტით დგამს ნაბიჯს მომავლისაკენ, დიდი
და რთული ცხოვრებისაკენ. აი ესაა, განსაკუთ-
რებით აღსანიშნავი ლექსში „იყოს ეს ლექსი
უკანასკნელი“, რადგან ამაში მდგომარეობს არსი
მისი ხასიათი, მისი განსხვავებულობის ადრინ-
დელი სატრფიალო ლექსებისაგან, რომელთა
პერსონაჟისთვის სრულიად უცხო იყო დაუდგ-
რომლობა, წინსწრაჟვა, და რომელთა პერსო-
ნაჟის მონოლოგი არასოდეს უოფილა დამუხ-
ტული ესოდენ მძაფრი და შფოთიანი ვენებით.
ადრინდელ სატრფიალო ლირიაში არც ცხოვ-
რებაზე დაფიქრება ამოიკითხებოდა, ყოველივე
ეს პირველად გვხვდება განსახილველ ლექსში
და მისი გაჩენა, ცხადია, არ არის შემთხვევითი:
მირზა, ერთი მხრივ, ცდილობს ლირიკული
გმირის ბუნების დახატვას, მისი უდიდესი
შინაგანი ძალის ჩვენებას, მაგრამ მხოლოდ
ამით — დასრულებული მხატვრული სახის
შექმნით უკვე ვეღარ კმაყოფილდება და ძი-
რობილად იქით წარმართავს შეცადინებისას,
რომ ლიტერატურულ ტიპად „აქციოს“ თავისი
ლირიკული გმირი.

მიღწეა კიდევ ამას მ. გელოვანმა, ოღონდ
არა ჩვენთვის აშქერად საინტერესო ლექსში,
არამედ შედარებით გვიანდელი პერიოდის ნა-
წარმოებებში. გვიანდელი პერიოდის ნაწარმოე-
ბების პერსონაჟი გახდა ეპოქის გმირი, ავ-

ტორის თანამედროვე ახალგაზრდის უსწრაჟ-
ვის სახე, რომლის თავგადასავლითაც იმ დროს
ახალგაზრდობის ზვედრის ვტყობილობდა.

„იყოს ეს ლექსი უკანასკნელი“ ლექსში
დედ მოუწიფიფი პოეტის ლექსში
ჩვენს დიდ უკრადღებებს ამართლებს მხოლოდ
ის გარემოება, რომ ამ ლექსში ჩანს ავტორის
მისწრაფება, შესძლოს „აზრისა და ხმის შეხა-
მება“. ჩანს მისი „აზრის“ — კონცეფციის საწი-
ნდარი. მაგრამ ამ ლექსში ჭერ მხოლოდ სა-
წინდარი, ჩანასახი ჩანს კონცეფციისა და მის
კუბაჟ ავტორს კიდევ დიდი ძიების გზა აქვს
გასავალი, ნაწარმოების აზრობრივ გადა-
წყვეტაში სწორხაზოვნების დასაძლევად.

განსახილველ ლექსის კვიტეტებს ჩვენ უფრო
დიდი უკრადღებით ვსწავლობთ, ვიდრე მის
ფორმას. ამას აქვს კიდევ გამართლება, მაგ-
რამ აუცილებლად უნდა აღვნიშნოთ, რომ მხატ-
ვრულობის თვალსაზრისით „იყოს ეს ლექსი უკა-
ნასკნელი“ გაცილებით უფრო ფასეულია, ვიდ-
რე შემეცნებით თვალსაზრისით. ეს ლექსი მ.
გელოვანს უფრო „იხტუვის ოსტად“ წარმოე-
ვიდგენს, ვიდრე მოაზროვნედ.

მხატვრული შესრულების დონე შემოთავა-
ნილულ ლექსებშიც საკმაოდ მაღალია და
სრულიად კანონზომიერიცაა ეს, რადგან მ. გელო-
ვანი ისევე, როგორც ყველა სხვა დიდი მომავ-
ლის მქონე პოეტი, მხატვრულ ნიჭს ადრეულ
ასაკში, სიყვარვის ეაშს ავლენს და მხოლოდ
შემდეგ, გაცილებით მოგვიანებით იწყებს საკუ-
თარი კონცეფციის ჩამოყალიბებას. ამით
აიხსენება, რომ თვრამეტი წლის პოეტი, რომე-
ლსაც ფორმის სფეროში მნიშვნელოვანი წარ-
მატებები აქვს მიღწეული, მხოლოდ ესლა
იწყებს ზრუნვას თავისი ლირიკი გაქტუალურ-
რებაზე, მხოლოდ ესლა იწყებს ზრუნვას იმა-
ზე, რომ თავისი ლირიკული გმირის სახეში
ეპოქის სული აღბეჭდოს. იგი საგულდაგულლოდ
ხატავს ლირიკული გმირის მგზნებარე ბუნებას,
ცდილობს, მის დაუოკებელ თინსა და ლტოლ-
ვაში წარმოგვიჩინოს საერთოადაშიანურა
ლტოლვა, მის მონოლოგებში კი — ამოგვა-
კითხინოს აზრი ცხოვრების შესახებ.

როგორც ვხედავთ, მეტად მაღალი ამოცა-
ნის გადაწყვეტა სცადა პოეტმა. უფრო მაღალი
ამოცანა ლირიკაში არ არსებობს. მაგრამ ამ
ლექსშია მხოლოდ ცდა და არა მიღწევა და-
სახულისა.

არაერთგზის გაეცვა ხაზი იმ გარემოებას,
რომ მირზა უკვე ადრეულ ლექსებში გამოამ-
ულავა სულიერი სამყაროს ღრმად წვდომისა და
პერსონაჟის დასრულებული ხასიათის შექმნის
ნიჭი. „იყოს ეს ლექსი უკანასკნელი“ კი იმის
ნიშნითაა, რომ სულ უფრო და უფრო სრულყო-

თეიმურაზ მირიანაშვილი
მირზა გელოვანის 1933-1936 წლების
ღირიკაა

ფდა იგი ამ დიდ ნიჭს, მაგრამ მრავლისმომცემელი პორტრეტი ვერც ამ ლექსში შექმნა. მისი პერსონაჟი მხოლოდ გარეგნულად ჰგავს გვიანდელი ლექსების ღრმა და რთულ ფსიქოლოგიურ პორტრეტს. ჩავეძიოთ ამის მიზეზს.

გვიანდელი მირზა გელოვანის ლირიკული გმირი მთელი თავისი ტიტანური ძალების მობილიზებით თავისი ეპოქის ყველაზე დიდი ბოროტების, ფაშოზმის წინააღმდეგ ბრძოლაშია ჩაბმული. ე. ი. მირზამ თავისი გვიანდელი შემოქმედების ლირიკული გმირი საზოგადოებრივი კმედობის ასპარეზზე გამოიყვანა და მის კმედობაში ჩანს, ერთი მხრივ, მისი ტიტანური ძალა, ხოლო, მეორე მხრივ, რაკი ლირიკული გმირის კმედობა, ბრძოლა საზოგადოებრივია, მასში ირეკლება ეპოქის სახეც.

„იყოს ეს ლექსი უკანასკნელი“ კი ვერას გვეუბნება ეპოქის შესახებ. რადგან ის, როგორც „საზოგადოებრივი კმედობა“ ვუწოდებ უცხოა მისი ლირიკული გმირისათვის. მისი სულის დაუდგრომლობა კაბუკური სისხლის უცილია, დასადვინებელი მაჭრის დულილია და არა გამიზნული სწრაფვა, სულიერი ძალების უდიდესი დაძაბვით, ზოგადადამიანური იდეალები-საკენ; მის ლირიკულ მონოლოგში ტკივილი ამოიქითხება, ცხოვრების სირთულეზე დაფიქრებისაგან შობილი ტკივილი, მაგრამ მას ჭერ არ აქვს ბოლომდე შეცნობილი ცხოვრება. ამდენად მისი ტკივილი ცხოვრებისეული პრობლემებისაგან არ არის შობილი და ვერც ვნახავთ მის მონოლოგში შეფასებას

ცხოვრებისა, ღრმა აზრს მასზე. ესაა ჩვენთვის საინტერესო ლექსის უმთავრესი ნაკლი და ამის გამო მივიჩნევთ, რომ ის, ისევე როგორც აქამდე განხილული ყველა ლექსი, პრობლემური თვალსაზრისით სწორბაზოვანია.

...მხატვრული შემოქმედება გარკვეული თვალსაზრისით თვითგამოსახვაცაა. და ეს პირველ რიგში შეეხება ლირიკას. ამ ძველთაძველი ქეშმარიტების გახსენება მირზას, პოეტის „მე“-სა და მისი ლირიკული გმირის იგივეობის საგულისხმებლად კი არ დამჭირდა, არამედ იმის მისანიშნებლად, რომ მათს შორის არსებობს შინაგანი კავშირი; ავტორი პროტოტიპია ლექსის ლირიკული გმირისა. ამ შინაგან კავშირს აპირობებს ის გარემოება, რომ პოეტი ვერასოდეს გასცდება საკუთარ თავს, საკუთარ გამოცდილებას. მ. გელოვანი ჭერ კიდევ ძალიან ახალგაზრდაა, ცხოვრებაში ახალფენშედგმული, გამოუცდელი და სწორედ ესეთი დაგვეხაბა მისი ლირიკული გმირის ხასიათიც „იყოს ეს ლექსი უკანასკნელი“-ს განხილვის შემდეგ. მირზას შესახებ უკვე ვთქვით და ეხლაც უნდა გავიმეოროთ, რომ მისი წარმოდგენა ეპოქის რთულ სოციალურ პროცესებში ძალიან აბსტრაქტულია, ჭერ არ გაურკვევია თავისი საზოგადოებრივი პოზიცია, ამდენად არ შესწევს დიდი პრობლემების დაყენების უნარი და ამის გამოა, რომ ვერც მისი ლირიკული გმირი „გველაპარაკება“ ეპოქალურ პრობლემებზე, რომ მისი ტკივილიც, სწრაფვაც კვლავ პირადულია და არა საყოველთაო.

ტრისტან მახაური

მესტვირაობის ტრადიცია ფშავში

ფშავის ლაშაზი ხეობა მდიდარია მესტვირაობის ტრადიციით. აქ, ამ პოეზიით განთქმულ მხარეში, ფანდურთან ერთად, გულდასტვირიც ერთ-ერთ პოპულარულ მუსიკალურ ინსტრუმენტად ითვლებოდა:

ფანდურ, შენი ჩქამი მიყვარს,
სტვირო, შენი ხმიანობა...

— ამბობს ერთ-ერთი ფშაური ლექსი.

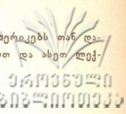
ამ კუთხეში უცხოვრიათ განთქმულ მესტვირეებს: ოთია მახაურს, პავლე ვაჩიშვილს, თომა დარძულს, გრიგოლ ხაღიაშვილს, გიორგი ბუწაშვილს, გიორგი ღურბელაშვილს, გრიგოლ ჩეკურიშვილს, ზერიძე წელაურს, ქავთარ მახაურსა და სხვებს. ახლა კი ფშავში სამი მესტვირელა ცხოვრობს: პეტრე მუშტაშვილი, იოსებ ხელიაშვილი და ივანე წელაური.

მათი გადმოცემით, ფშაური გულდასტვირის შემდეგი ძირითადი ნაწილებიდან შედგებოდა: გულისაგან (ხმოს ან თხის ტყავისაგან დამზადებული), სტვირის ბუღისაგან (ამოდარული ცაცხვის ან დუღგულის ხე), დუღგულის ორი ლერწმისაგან (ერთი და იმავე სისქისა და სიგრძის, ერთს ექვსი თითის დასანაცვლები აქვს, მეორეს — ორი), ორი სასკივარასაგან (სტვირის ენები, ერთი და იმავე სისქისა და სიგრძის), ქარახხასაგან (ხარის, ჩივის ან კამეჩის რქა, რომელიც პირზე მოვერცხლილია ხმის ასამაღლებლად გამოიყენება. ქარახხას ეტიმოლოგია ან ყანწიდან ჰაერის გამოსვლასთან უნდა იყოს დაკავშირებული, ან ხარის რქას უნდა ნიშნავდეს).

რაც შეეხება გულას, იგი მოთავსებული იყო ფშაურად დაქარგულ გადასაკრავში (შალითაში). არსებობდა სხვანაირი გულდასტვირიც. პირველისაგან ეს უკანასკნელი იმით განსხვავდებოდა, რომ მისი ლერწმებიდან ერთს ჰქონდა ხუთი თითის დასანაცვლები, მეორეს — ერთი, ასეთ გულდასტვირს „სათამაშოს“ უწოდებდნენ თურმე. იგი უფრო „კვიბონს“ წაავჯავდა. მასზე შეუძლებელი იყო სიმღერის შესრულება.

ასეთი იყო აგებულია ფშაური გულდასტვირისა, რომელიც თავისი კომპონენტებითა და მათი ეტიმოლოგიით საგრძნობლად განსხვავდება რაჭულისაგან.

გულდასტვირი, ქართული ხალხური მუსიკალური ინსტრუმენტი, „წინათ მთელ აღმოსავლეთ საქართველოში ყოფილა გავრცელებული“ (ივ. ჭავჭავიძე, ქართული მუსიკის ისტორიის ძირითადი საკითხები...). ფშაური მესტვირეობა ადგილობრივი ხასიათისა იყო და ეს პროფესია აქაური მესტვირეებისათვის შემოსავლის წყაროს არ წარმოადგენდა. ფშავლები გულდასტვირის დაკვრას სამწყუსოში სწავლობდნენ. მესტვირეებს შორის არსებობდა ოსტატ-შეგირდობის ძლიერი ტრადიცია. აწ გარდაცვლილმა ფშაველმა მესტვირემ დავით ფარნაოზაშვილმა მიამბო: „მესტვირეობა მე ვისწავლე პავლე ვაჩიშვილისაგან. ის იყო განთქმული მესტვირე. ორივე საქონელში დავდიოდით და ბინები ახლო-ახლო გვქონდა. სტვირის დაკვრა ორ თვეში ვისწავლე“. სოფელ მადაროსკარში მცხოვრებ მოხუცებულს — იოსებ ხელიაშვილს გულდასტვირი გაუმართავს და დაკვრა

უნსწავლებია ივანე წელაურისათვის, რომელიც ახლა უკანა ფშავში ცხოვრობს:

მესტიერეობის ტრადიცია იმდენად ძლიერი ყოფილა ფშავში, რომ მესტიერე ქალის სახელიც შემოუნახავს აჭარა ზემობისტიყვერებას. მოხუცებულების გადმოცემით, სოფელ ზენახარში (ფშავი) მცხოვრებ ქალს — ეფემია ხახანკაშვილს გაუმართავს გუდასტიერი და ბერეკაოაში უფლია. ამას ადასტურებს ეფემიაზე ნათქვამი ლექსიც, რომელსაც მესტიერეები მღეროდნენ თურმე:

ხოციის შაბათი გათენდა,
ბედნიერი დღეო,
ქალას სტიერი გაუმართავს
ეხლა გავიგეო,
მზექალისთვის გამაურთომ
საქარასავეო,
ბერეკაში ეშაღებდა —
უნდა წავიდეო.
მურთაზიანთ მართას უთხრა:
„შენაც გამამეო“
მარიამს ეუბნებოდა:
„გეტვეწები მეო,
ერთი ცხენი, ერთი კვიცი
შენ შამინახეო,
ბერეკაში შემეკეთეს,
უნდა წავიდეო.“

მესტიერეობის ტრადიცია სახალხო დღესასწაული იყო: „სახალხო სანახობას წარმოადგენდა მესტიერეობის ძლიერი ტრადიცია, რომელიც თავისებურ გამოხატულებას პოულობდა საცკლესიო დღეობა-დღესასწაულებში, ხატობებსა და ქორწილებში, ჭლებსა თუ მეფის სახალხოში“ „ამბობს პროფესორი აბ. ცანავა.

ისევე როგორც საქართველოს სხვადასხვა კუთხეებში (რაჭაში, აჭარაში) ფშავშიც გუდასტიერით დადიოდნენ ხატობებში, ქორწილებში, ბერეკაოაში, ნათლობებში...

მართალია, მესტიერეები სახელდახელოდ იგონებდნენ ლექსებს, მაგრამ მათ ისიც იცოდნენ, თუ რა დროს, ე. ი. რა დღესასწაულზე რა ლექსი ემღერათ. მაგალითად, ხატობაში მღეროდნენ ასეთ ლექსს:

ღმართო და ხატო ცხოველო,
შენს სალოცავად მოველო,
მოსულს მომეცი წყალობა,
წასულს თან გამაყოლო!

ღვთისშვილებსადმი მიძღვნილი „ფერხისას“ რიტუალიც თურმე გუდასტიერის თანხლებით სრულდებოდა.

მესტიერეები მონაწილეობდნენ სხვა დღესასწაულებშიც. წინათ ფშავში, ყოველ გაზაფხულის დამღვას, ფართოდ იმართებოდა სახალხო დღესასწაული—ბერეკაობა. ამ თეატრალიზებულ ხალხურ სანახაობაში მესტიერე ერთ-ერთ მთა-

ვარ როლს ასრულებდა. იგი შერეებს თან დაჰყვებოდა თავისი გუდასტიერით და ასეთ ლექსებს მღეროდა:

ბერეკაში წამუედით
მე და ჩემი ლგვა ვირი,
ვირი გზაში გამიგორდა,
ლაფში წამირაა ცხვირი,
გავხედე და იქავ ეგლო
ჩემი ქარასა და სტიერი.

ბერეკაში წამუედით,
მოვიარეთ კომშიანა,
ქალო, ცეცხლათ შაუქეთენ,
კარგ ბერეკან მოდიანა!

ფშავურ ქორწილში ერთ-ერთ მთავარ მუსიკალურ ინსტრუმენტს გუდასტიერი წარმოადგენდა. ეს შემდეგი ლექსითაც დასტურდება:

მგელათ მაიყვანეს რძალი,
მძივიანი, ღილიანი,
იმას მაჰყვა ბუზიკაი,
გლეხა დახვდა სტიერიანი.

საინტერესოა ერთი ამბავიც: ერთხელ უკანა ფშავის სოფელ ხოზარაში ქორწილი ყოფილა; გამეწრელი ჰაბუკი ბენინტურ ხელიაშვილი თურმე ჭვარს იწერდა ხოზარელ ქალიშვილზე.

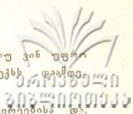
პატარძლის სახლში მისვლისას მასპინძლები სტუმრებს თურმე შინ არ უშვებდნენ. მათ უნდოდათ გაეგოთ, სურსათ-სანოვავის რა მარაგი ჰქონდათ მოტანილი სტუმრებს.

ეს ამბავი ვაჟის მაყრებს, ე. ი. სტუმრებს თავიანთ თავის დიდ შეურაცხყოფად ჩაუთვლიათ და ძალიან გაბრაზებულან. ოთია მახარუს კი, რომელიც იქ იმყოფებოდა მესტიერედ, პირდაპირ პირში მიუხლია მასპინძლებსათვის: „ოქვენ მრავალსავით ხუთნი ხართ და, თუ გინდა, ღვინოში გაბანავებო...“

ამ დამამცირებელ სიტყვაზე კი ქალის მაყრები (მასპინძლები) გაცეცხლებულან: ზოგს ხანჯალზე გაუვლია ხელი, ზოგს — მათარხზე და ის იყო, დიდი უხედურება უნდა დატრიალებულიყო, რომ ამ დროს, სადღაც ხალხში, გუდასტიერი აჩქამებულა, რომელსაც მესტიერის ასეთი სიმღერა მოჰყოლია:

ჩემო სტიერო ქანჩიო,
ბევრჯელ ჩამვი ქალჩიო,
ბევრჯელ ისეთ საქმე მიყავ,
გამამჯობეს კარჩიო!
მაძებნინეს ცხვარ-ძროხები
ავღარ-თოვენა-ქარშიო...

ისე კარგად უქრავდა თურმე, რომ ყველა დაუტყვევებია. ქალის მაყრებს ჩხუბი დავიწყებიათ, სტუმრები შინ შეუპატიებიათ და დიდი ღვინო გაუმართავთ.

ფშაველი მესტიერე სამუშაოზე რომ წავი-
დოდა, გუდასტერისაჲ თან წაიღებდა.

ერთხელ ოთია მახაურს, რომელიც სო-
ფელ გამოეწარწი ცხოვრობდა, სალალის მთაზე
თივა უხვეტია (სალალის მთა სოფლის მალა
მდებარეობს), დალილ-დაქანულს მალე ჩა-
ხძინებია. შუალამისას გავლიძებია. მკათათვის
მთვარიანი დამე ყოფილა. ოთიას მოუძებნია
თივაში შენახული თავისი გუდასტერი, აუჩქა-
მებია და სიმღერა წამოაწყვი:

მოკვეთილამ დაუდივარ,
ჩემი გუდასტერიითაო,
მუშებსაც ვამხიარულებ,
მთაც ავავსე თივითაო!
მარტოხელა მთიბელი ვარ,
ეს მამერგო წილითაო.
გამოვლენე ქართულ ცელი —
სხეპავს ორი პირითაო!..
შრომაშიაც განთქმული ვარ,
განა მარტო სტერიითაო?
შრომაშიაც განთქმული ვარ,
განა მარტო სტერიითაო?
ზარმაყებს კი არა ვგვევარ,
რო გამოვძღე ძილითაო.

იქვე მომუშავე, ნაშინარევი ხალხი გუდას-
ტერის ხმაზე წამოცვივნულა. მათ ჰგონებიათ,
რომ ოთია მუშაობს და თივის ხვეტა გაუჩა-
ლებიათ.

ფშავის ხეობის ხშირი სტუმრები ყოფილან
რაჭველი მესტიერეები. ისინი დადიოდნენ კარ-
დაკერ და ყველას ქებას უმღეროდნენ სტვირ-
ზე:

შენი ჳირიმე, შენია,
აბრეშუმს გიგავს წვერია
შენი ჳირიმე, ძმაცაო,
შენი ჳირიმე, შენია,
ან ამიიღე აბაზი,
ან უხალთუნი ჳრელია.
შაურ არ დამენახებია, —
ჯორის ნალივით ბრტყელია,
შაურის ამამღებელსა
შაურცხვეს მამის ყელია!

მასინძელი მესტიერეს ფულით ასაჩუქრებ-
და.

რაჭველ მესტიერეებს „მესაზანდრეებსაც“
ეძახდნენ.

ბარიდან მოსული მესაზანდრეები ხშირად
ეპაექრებოდნენ ფშაველ კოლეგებს. კაფიური
შეჭიბრება გამოირცხული იყო. ისინი ერთმა

ნეთს ეჯიბრებოდნენ იმაში, თუ ვინ უფრო
კარგ, ხალხისათვის მოსაწონ ლექსს დაამღე-
რებდა.

რაჭველი და ფშაველი მესტიერეებისა და.
საერთოდ, ამ ორი კუთხის ხალხთა ურთიერთ-
დახლოების ნათელი მაგალითია ლევან ბოძა-
შვილის ნაამბობი:

„ერთელ მამჩემს, პავლე ბოძაშვილს, რაჭ-
ველი მესტიერე ესტუმრა. მამა კარგად გაუმა-
სპინძლდა: არაუი დააღვიწია, ფულიც აჩუქა,
სტუმარმა დაუკრა გუდასტერი, შეაქო მასპინ-
ძელი და ის იყო წასვლას აპირებდა, რომ მა-
მჩემმა შეაჩერა:

— ბატარახან მაიკადე, შენი ჳირიმე, ერ-
თი კარგი რამ უნდა გაჩვენო.

მესტიერე შეჩერდა, მამამ კი ძველისძველ,
მორჩუქურთმებულ ხის კიდობანს მიაშურა, საი-
დანაც ფშაური, ქარახამოვერცხლილი გუდას-
ტერი ამოაჩინა.

სტუმრის გაოცებას საზღვარი არ ჰქონდა:
ხან თავის გუდასტერსა ჰყვებოდა, ხან — მამა-
ჩემისას, ვერ გაუგო — ეს ყველაფერი ცხად
იყო თუ სიზმარი ეჩვენებოდა. მამჩემმა და-
უკრა თავისი გუდასტერი, იმდერა, შემდეგ
გაოგნებული სტუმარი სულრახთან მიიპატივა
და ქიფი კაგარქელა.

ასე დაუმეგობრდნენ ერთმანეთს მამჩემი
და რაჭველი მესტიერე“.

განხილავს რა ქართულ მესტიერულ პოეზი-
ას, პროფესორი ა. ცანავა ამბობს: „მესტიერე,
თა რეპერტუარში შედიოდა თითქმის ყველა
ზომის ლექსი. რამარცვლიანი, ათმარცვლია-
ნი, თექვსმეტმარცვლიანი ლექსი ჩვეულებრი-
ვია მესტიერეულისათვის, დანარჩენი ზომის
ლექსები კი გამონაკლისის სახით გვხვდება.
რა შეეხება პროზას, ამ შემთხვევაში მეს-
ტიეროულისთვის რიტმული პროზა დამახასია-
თებელი. სხვა ფორმისაგან მესტიერული განირ-
ჩევა არა სალექსო ზომით, არამედ ხმით, კი-
ლოთი და რიტმით“.

ფშაური მესტიერული ლექსი კი რამარცვ-
ლიანი ან თექვსმეტმარცვლიანია. გამონაკლი-
სის სახით გვხვდება თუთუმეტმარცვლიანი ლე-
ქსიც. მესტიერული პროზა ფშაურში არ არსე-
ბობს.

ფშაურ მესტიერულ პოეზიაში უმთავრესად
გვხვდება საყოფაცხოვრებო ხასიათის, საგმი-
რო და ზატობებსა და ხალხურ დღეობა-დღე-
ხასწაულდებთან დაკავშირებით შექმნილი ლექ-
სები.

როგებარც სტუმრად

პოეზიური ხილვების საყვარელი

ეს იყო ოციოდ წლის წინ. საღამო ხანს, ვერის დაღმართზე ერთი ქალი შევნიშნე, რომელიც ღიმილმდგარი დასცქეროდა პატარა კოცონს. შემოდგომის ფოთლებიდან ავარდნილი ალი ქალის სახეს ქვევიდან ანათებდა. გარშემო არავინ ჩანდა.

— ასეთნაირი მწერა მხოლოდ მხატვარს შეუძლია, — ვუთხარი და მოწიწებით შევჩერდი მის მახლობლად.

ქალი შეცბა. გაოცებით შემომხედა.

ახე ვაცივანი მხატვარი ღია სვანიძე, რომლის შთაგონებულმა გამოხედვამ პირველდანახვისთანავე მასში მხატვარი შემაცნობინა.

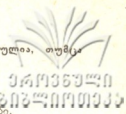
იგი თავის შემოქმედებით, მხატვრობა იქნება ეს, თუ პოეზია — სიცოცხლის, სილამაზის, ახალგაზრდობის უმღერის. მას სწამს დღევანდელი დღის, სჭერა ზვალინდელი დღისა და სიუვარულით გვიყვება დედა-შვილობაზე, მარადიულ გრძნობაზე, შრომასა და სიკეთეზე. იგი უველადერს იოლად სწვდება. თითქოს ერთი ამოსუნთქვითაა შექმნილი მისი „პიკის საათი“, „შემოდგომა“, „კაფეში“, „პირველი როლი“ და „წვიმა“. მოქმედი, ელასტიკური ხაზი სურათს ექსპრესიულობას მატებს; ნაზი, მორთულვარე ფერები ჰაერის პერსპექტივას იძლევა და ეს უველადერი ისეთ მარმონიულ ზომიერებითაა შეზავებული, რომ უნებლიეთ მნახველს თავისი განწყობის კსელში ახვევს.

ღია სვანიძის სურათების წინ მნახველი არ იდევს. ის მრავალი რესპუბლიკური, საქავშირო, თუ საზღვარგარეთული გამოფენის მონაწილეა. მის პერსონალურ გამოფენებს ხალხი

მოწონებით ხვდება. გამოცემულია მისი სურათების ფერადი რეპროდუქციები. ტელევიზიითაც არა ერთხელ განვიცადეთ მისი სურათების შთამბეჭდავი ძალა.

მხატვრის სახელისნოსი ხალხმრავლობაა; კედლებიდან შემოგვყურებენ თანამედროვეთა სახეები: მართალი, შეულამაზებულნი; ავტორი რეალისტური ხედვით ჰქმნის მათი ზანათის განუმეორებელ რაობას. მწერალი ნოდარ დუმბაძე, პოეტი ქალი მელიკა კახიძე, კომპოზიტორი გოგი ცაბაძე, დარეჯან იოსელიანი, ირაკლი ზერიშვილი და სხვა... ყოველი სახე იმდენად შთამბეჭდავია, რომ მათთან ვახაუბრების სურვილს ზადებს. ოსტატურად არის შესრულებული კომპოზიცია „მეტოვებულნი“. სევდიანი და მკაცრი სახით ახალგაზრდა დედა ჩარჩოს მიღმა იცქირება. მას ჩვილი უკავია. ეს არის სულ. ჩვენ კი მეტს ვხედავთ. ვხედავთ უფულო მამას, რომელსაც მიუტოვებია ისინი. ვხედავთ ამაუ დედას, რომელმაც დამცირებას, დამონებას მართლობა ამჯობინა. თუმცა, ასეთი განძით ხელში ის განა მარტოა?

საოცარია ღია სვანიძის ყოველი მინიატურა. მათში ღაღი შემოქმედებითი სული ტრიალებს, დახვეწილი გემოვნებითაა შესრულებული მისი ლინოგრაფიურები, ავტოლითოგრაფიები, გრაფიკური ხეზე და სხვა... მისი პალიტრა მრავალფეროვანია. ის უველანაირ ენარში მუშაობს. მას ერთნაირად ემორჩილება საჭრეთელი, ფუნჯი, თუ კალამი. მწვენიერია მისი ენარული სურათების სერია: „ხინკალი“, „ჩაიში“, „გაზაფხული“, ამ უკანასკნელში იმდენი მზე და სითბოა,

რომ უნებლით კიდევ ერთხელ მოწმე ხდები სიცოცხლის სიმშვენიერის; ასეთივე განწყობა გეუფლებათ მისი მოწოდებით ფერტილს „მინდვრის უკავილების“ ხილვისას. შვით განათებულ ტუეში პატარა გოგონა მიდის, უკავილებს აგროვებს... რამდენი პოეზიაა გოგონას მოძრაობაში!

ლია სვანიძის ნამუშევრები გამოირჩევიან პოეტურობით, რომანტიკულობით. მისი სურათების პერსონაჟები პლასტიკური და ფაქტურულიან არიან. ხელშეხაბები მათი ფორმა, მოცულობა. „სინაზე“; ასე უწოდებია ავტორს ერთ საოცრად მიმზიდველ კომპოზიციისათვის. შორით მოხიან ნუშის უკავილებით აფეთქებული ხეები. მათ შუა მიმართება ქალი კოლგით ხელში. მისი ბაცი, ვარდისფერი კაბა შესანიშნავად შეესაბამება მისი მოყვარული-მომწვანო ფონს. მხატვარი ქალის საშუალო ღრმა, მდიდარია. მასში ვხვდებით არა მარტო დადებით გმირებს, არა მარტო ვარდისფერ და ცისფერ ტონებს; არამედ ცხოვრების მანკიერ მხარეების მხილვასაც. ლიას შესწევს ძალა იბრძოლოს სიკეთისათვის. ეს არც თუ ისე იოლია. მას მორალურ-ეთიკური პრობლემები აინტერესებს. მის ერთ-ერთ კომპოზიციას ქალია გადმოცემული მთელი თავისი სიწმინდით, უმანკობით, სიბოთით და სიღამაშით. ის აღფრთოვებულია, უვირცის; უვირცის სიკეთის, მშვენიერების გადასარჩნად. მის სახეში დაუმსახურებელი შეუტაცებულა იკითხება, რაც სურათის სათაურშია გამოტანილი.

ლია სვანიძის ხელოვნებას ყველა გაუგებს, ყველა, ვინც მზად არის აღიქვას სიმშვენიერე. დამოუკიდებელი, სხვისგან არანსებები გულწრფელობა, თავისუფალი წერის მანერა მის შემოქმედებას მძაფრ, ემოციურ ძალას ანიჭებს. ასეთია ის, როგორც მხატვარი, ასეთია ის როგორც პოეტიც. მას აქვს „მნათობში“, „დროშაში“, „სიყარში“ გამოქვეყნებული ლექსები. მათ მკითხველი მოწონებით შეხვდა. მისი ლექსები ფერადოვანია, მუსიკალური და სახეობრივი. ბევრი მათგანი ხატოვანია და ორიგინალური მეტაფორიულობა მოსდგამს; მისი ხელწერა გამორჩეულია, თავისთავადია, მისი ფერწერულობა და გრაფიკული გამომსახველობა ლექსებშიც იგრძნობა. ის ორიგინალურად აწარმოებს. ლია სვანიძის მხატვრული ხედვის ალღო შეუმცდარია. უღაო ნიჭზე მეტყველებს მისი მრავალი ლექსი, მათ შორის, ესეც:

წაველ. გადავიარებო,
მინდორს ვაღავექარებო.
მე რად მინდა ქარაგმები,
სიტყვა მინდა ვასაგებო.
შენი სულის ვასაგებო,
ხელის გულით ასაღებო.
ეს მთა მინდა ნაირფერი,
წყარო, ჰეშვით დასალევი...

მისი ძირითადი თემა სიუვარულია, თუმცა იცის, რომ კალარა მოეძალა.

უცებ თვალი აშებილა,
დანისლულან ყრმობის მთელი,
ვიცი, თეთრო გვირგვინი,
ახლა აღარ მომინდებო...

შოთა ნიშინაძის ლია სვანიძის პოეზიაზე უთქვამს, მისი ლექსი პატარა ფერწერულ მინი-ატურულ ტილოს გავსო. მუსიკალურია მისი ლექსი. ასეთივე მუსიკალურია მისი გრაფიკული ნაწი. „ბედნიერება“ ასე უწოდებია მხატვარს ახალი სურათისათვის. მამა, დედა და ბავშვი ბალიშისა და სახნის ფონზე. ეს უოფთო სცენა განზოგადოებულია, ამაღლებულია, ზოგადსაკაცობრიო მშვენიერების ბეჭედი აწის. ლია სვანიძე აწარმოებს, როგორც მხატვარი — მონუმენტალისტი, თუმცა, სწორად მცირე ზომის მხარათებით ემყოფილდება. უზადო ოსტატობითა შესრულებული მისი ფერწერული მინიატურა „გაოცება“. მასში ვხვდებით განუშორებელ არტიზტიზმს და შთაოცნებას.

მხატვარა ქალის შემოქმედებაში ინტელიგენტური ზომიერება შერწყმულია არისტოკრატიულ სიკაცურსთან. მას შესწევს უნარი უმნიშვნელოში მნიშვნელოვანი დაინახოს; განაწოდოს ის და ტიპურობის ჩარჩოში ჩასვას. მის სურათებში პოეტურობა შერწყმულია შინაგან ექსპრესიასთან, სინაზე — ვაჟაკურ სულთან. ყველაფერი ისეა, როგორც მის ერთ-ერთ ლექსში:

მთები სხედან შვე ნაბადში გახვეულინი
მძებრით,
გზა მიიწევს მწვერულისკენ, დაგრებილი
წნულივით,
ბიჭვა ერთი შემომხედა მოქნეული
ცივლივით,
ბალახივით გადამთიბა: მზე მიცილის
მკველივით.
მხარს მიმინო შემაფრინდა ჩემი გულის
მკველივით,
ლაშის, ქარში ვავიფანტო, შენი ფეხის
ძტვერივით.

ასეთი სიუვარული რჩეულთა ხვედრია. ამ დიადი საწყისის და მხატვრის ოსტატობის ბრალია ის გრძნობათა საამო გამა, რითაც აღავსებს ლია სვანიძე ადამიანს, ვისი სულიც მზად არის მშვენიერების აღსაქმელად. მისი ნიჭი მისივე პიროვნების სიღრმიდან მოდის. მან იცის რა სურს, რას ეძებს, აკი პოულობს კიდევ.

ის ხედავს „ღამეს, სახეზე მურვივით წასმულს“, ხედავს ფერებს, რომლებიც უაღერსებენ ვითარც ხედები, ხედავს თუ როგორ მიი-

რომპარტ სტურაა
კომპარტიზი ხილვების საშუალო

პარტია ალაწინიდან „ძიღვამფრთხალი თეთრი ნისლი“, ცისარტყილების ხილზე სულმოუთქმელად გარბის, ამჩნევს როგორ „ენასკვება აბლაბუდა წნელის ღობეს მკლავებში“ და ასე წასცდება ლექსად:

ტირიფს კაბა გასცვეთია,
დაფარულა ნისლებით,
თეთრო გელო, შენი ფრთების
თეთრი მტვერითა ვივსები...

ღია სვანიძეს უყვარს სინაზით აღვსილი ტირიფის ზე. ფერტილოში ის ქარში თმაგაშლილ ქალს შოაგონებს, ლექსში კი ჭვარცმულ ქრისტეს:

შორს ჭვარცმულივით იღვა ტირიფი,
და შორეული ლანდი სახლის წინ;
უკან მომდევდა ღობე ირიბი
და იმედები რაღაც ახლისა.

მისი ზამთარი ვარდისფერია, მყუდრო და თბილი, სახლები ბელურებივით შეუყუყულან თოვლის საფარში. ზეთით შესრულებული ეს ტილო მახსენდება მის ერთ-ერთ ლექსზე თავდახრილს:

თოვლი მოდის ბეთანას,
თოვლი, თოვლი, თოვლი.
ველარ ვამჩნევ ნაფებურებს,
დაკარგულან, მგონი...
შენს მაგივრად თოვლი მოდის,
თოვლი, თოვლი, თოვლი...

სიკვდილ-სიცოცხლის გასაყართანაც მღერია ახალგაზრდა ქალი. საათისაკენ მზირალს, უნატარია: „ნეტავ კიდევ ერთხელ მანამაღწევილი უნაღლისის ვიწრო ქუჩა და ლურჯი ამ განცდამ დააწერინა:

შენ, ჩემო ქალაქო,
დაგრებილქუჩებავ,
თქვევ, ჩემო იებო,
ლურჯებო, ურჩებო,
მე გვევდრებოდით:
ნუ წახვალთ უცებო...

და ისევ დადგა შემოქმედებითი ზემოთ აღსავსე წუთები, მხატვარი და პოეტი ქალი მთელი თავისი არსებით იღწვის. მისი ესმით, მას აფახებენ. ისიც ძალასა და ნიჭს არ იშურებს ხალხის სამსახურში.

ამას წინათ მეგობარი შემხვდა. მითხრა: ღია სვანიძის დახატული გოგონები მომწონს, ლამის შემიყვარდეს რომელიმე ნათგანი. თავს ვიკავებ და მაინც მღვენიანო. გამოგიტყდებით: მეც ასე მემართება. არ ვიცი სად გავეპქემ ცისფერი თვალების სევდას, ასე ზეციურს და, ამავე დრო, ასე მიწიერს, ქვეშეცნეულად სასაუბროდ რომ მიწვევს და მარადიულ ნეტარებას მპირდება. ავტორმა მითხრა, რომ ეს სახე მისი ფანტაზიის ნაყოფია; ასეთი აღმინაი, თურმე, არც არსებობს. მე კი ერთი შეხედვით ვიწამე და დავიჭერე, რომ ეს გოგონა სადღაც შემხვედრია, მისი წკრიალა ხმაც გამოგონია, და გაღიმების ღირსიც გავმხდარვარ. ეს კია: არ მახსოვს, როდის და სად...

მანანა ბობოხიძე

მანანა ბობოხიძის შემოქმედების წამყვანი თემა პორტრეტი. თუმცა მხატვარი მრავალ მქნის პეიზაჟებსაც და ალგორითულ-სიუჟეტურ კომპოზიციებსაც. მაგრამ მისი შემოქმედებითი ინდივიდუალობა, ჩვენი აზრით, ყველაზე ნათლად სწორედ პორტრეტებში იკვეთება.

იგი დაიბადა და აღიზარდა თბილისში, ცნობილი ქართველი პოეტების კალე ბობოხიძისა და ვერა შუბლაძის ოჯახში. იგი ბავშვობიდანვე ხატავდა. მის ადრეულ, ბავშვობისდროინდელ ნამუშევრებში უკვე ვხვდებით პორტრეტებს, რომლებშიც მხატვრის დღევანდელი შემოქმედების ჩანასახები შეიძლება შევინშინოთ.

თბილისის უცხო ენათა პედაგოგიური ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ, 1947 წელს მანანა ბობოხიძე შედის თბილისის სამხატვრო აკადემიაში, ფერწერის ფაკულტეტზე. მას აქ აწვდილიან გამოჩენილი ქართველი მხატვრები: უჩა ჭაფარიძე, კორნელი სანაძე, აპოლონ ქუთათელაძე და სხვ.

მანანა ბობოხიძის, როგორც შემოქმედის ფორმირებაში დიდი როლი შეასრულა მისმა მეგობრობამ ლადო გუდიაშვილთან. მხატვარი ყოველთვის აღფრთოვანებული იყო და საზრდოობდა კიდევ ლადო გუდიაშვილის შემოქმედებით.

აკადემიის დამთავრების შემდეგ მანანა ბობოხიძე მრავალ გამოფენაში იღებს მონაწილეობას. 1975 წელს მოეწყო მისი ნამუშევრების პირველი პერსონალური გამოფენა. 1977 წლიდან მ. ბობოხიძე მხატვართა კავშირის წევრია.

როგორც დასაწყისში აღვნიშნეთ, მ. ბობოხიძის შემოქმედების წამყვანი თემა პორტრეტი. მხატვარი საგანგებოდ არჩევს თავისი პორტრეტების გმირებს. ესენი ძირითადად სხვადასხვა დროისა და თაობის, სხვადასხვა

ეროვნებისა და მასშტაბის ის ხელოვანი არიან, რომლებიც განსაკუთრებით უყვარს მხატვარს და რომლებსაც თავიანთი შემოქმედებით გარკვეული კვალი დაუტოვებიათ მის სულში. პორტრეტთა ამ გაღერებაში შეხვდებით: გ. ტაბიძის, ტ. გრანელიის, დ. ასათიანის, გ. რჩეულიშვილის, ვ. მიაკოვსკის, ქ. ირემაძის, ი. გურგულიას და სხვათა პორტრეტებს. გარდა ამ ჩგუფისა მ. ბობოხიძეს შექმნილი აქვს მრავალი ავტოპორტრეტი, რომანტიკულ-ტრაგიკული ბედის მქონე ისტორიულ პირობა პორტრეტები (ნ. ჭავჭავაძე), ხევსურ გოგონათა მთელი სერია, ვხვდებით ერთგვარი სატირიო შესრულებულ პორტრეტებსაც (ჭორიანა).

პორტრეტთა უმეტესობა საშუალო ზომისაა. ყოველი პორტრეტირებული მეტრადმედა გამოსახული, ხშირად კი მხოლოდ სახეა მოცემული.

მ. ბობოხიძის პორტრეტების გაანალიზებისას შეიძლება განვითარების ორი ძირითადი პერიოდი გამოვყოთ. I — 60-იანი წლები, 70-იანი წლების დასაწყისი გარდამავალ ეტაპად შეიძლება მივიჩნიოთ, II — 1974 წლიდან დღემდე. მართალია მ. ბობოხიძის შემოქმედებაში ძირეული ძვრები და ცვლილებები არ ხდება და მისი შემოქმედება გარკვეულად ინარჩუნებს მხატვრულ მთლიანობას, მაგრამ ასეთ დაყოფას გარკვეული საფუძველი აქვს.

სამოციანი წლების დამახასიათებელი ნიმუშია ტერენტი გრანელის პორტრეტი. (1962 წ.) საკმაოდ პორტუშე გამაში, მუქ მონაცრისფრო — მოლურჯო ტონებში შესრულებული ამ პორტრეტის კომპოზიციური ცენტრია სურათის მარცხენა არეზე მოთავსებული პოეტის სახე, მეოცნებე მზერიო. მის საიჩისპიროდ მარცხენა არეზე პირობითად გამოსახული სასაფლაო მოჩანს. ტერენტი გრანელის შემოქმედების ტრაგიკული, ვანწირული ხასიათის გადმოსაცემად მხატვარი იხმობს სასაფლაოს გა-

მოსახლეობას, რასაც თხრობითობა შეაქვს სურათში და სენტიმენტურ იერს აძლევს მას.

ასეთ დამატებით ალეგორიულ დეტალებს მ. ბოზობიძე ხშირად იუენებს თავის ადრეულ პორტრეტებში: ავტოპორტრეტი შვლით (1964 წ.), ვ. მაიაკოვსკის პორტრეტი (1969 წ.), დედის პორტრეტი (1970 წ.) და სხვ.

მომდევნო პერიოდში, უკვე სამხატვრო აკადემიაში სწავლის დროს შექმნილი პორტრეტები ამ თვალსაზრისით განსხვავდება ადრეულთაგან. ალეგორიული ელემენტების ასეთი პირდაპირი გამოყენება უკვე ნაკლებად ვხვდებით. ახლა მთავარი უურაღდება გადაღის თვითადაშიაწე, მის სახეზე. თუმცა, ძირითად ალეგორიულ დატვირთვას ფონი იღებს. ამ თვალსაზრისით ძალზე საინტერესოა ჯ. დათუაშვილის (1972 წ.), ქ. ირემაძის (1978 წ.) პორტრეტები, ავტოპორტრეტი პალიტრით (1972 წ.) და სხვ.

მომდერალ ჯილდა დათუაშვილის პორტრეტი წოდით ერთ-ერთი დიდი ტილოა. მასზე მკერდაშიდ გამოსახულია ახალგაზრდა გოგონა, დიდი ფართოდ გახელილი თვალებით და სადღაც შორს, ზემოთ მიმართული სევდიანი, განწირული მზერით. მას დაჩითული კაბა მოსახს, რომელზეც აუვავებული ხის რტოებია გამოსახული. ფონი კი, ამის საპირისპიროდ გამომართი, ფოთოლგაცენილი, ქარისაგან სხვადასხვა მხარეს გადაწოლილი, ნეიტრალურ ფონზე გრაფიკულად გამოსახული ტეტებიოთაა შევსებული. რაღა თქმა უნდა, რომ აქაც არის გარკვეული სიმბოლიკა, მაგრამ უკვე არა ისეთი პირდაპირი, როგორც წინა ნამუშევრებში. ეს მომაკვდავი ხეები, რომლებსაც თითქოს მარწუხებში მოუქცევიან ცხოვრებიდან უდროოდ წასული გოგონა, უფრო მეტად ამბაფრებს იმ ტრაგიზმს, რომელიც მისი მზერით იქმნება სურათში. შინაგანი სიღრმითა და ტრაგიკული განწყობით, ფერის ინტენსივობითა და დეკორაციულობით ეს პორტრეტი ერთ-ერთი საინტერესო და მნიშვნელოვანი ნამუშევარია მ. ბოზობიძის შემოქმედებაში.

ნიშანდობლივია, რომ სამხატვრო აკადემიის დამთავრების შემდეგ მ. ბოზობიძე კვლავ აგრძელებს საკუთარი მანერით მუშაობას, იგი არ დალატობს საკუთარ თავს. ჩანს, როგორც პირვენება საკუთარი ინტერესებით, ხედვითა და ხელწერით მ. ბოზობიძე ძირითადად აკადემიაში შეესწამიდე ჩამოყალიბდა. თუმცა კი, აკადემიური სკოლის გავლამ გარკვეული როლი შესახულია მ. ბოზობიძის შემოქმედებაში ჩნდება მეტი სიუეტური კომპოზიციები, ჩნდება თანამედროვეობის თემა, ღრმავდება შინაგანი სამყაროს წვდომა, იზრდება ოსტატობა სურათის კომპოზიციური აგების თვალსაზრისით, იხვეწება მხატვრის ვეროვნება, სრულად ქრება თხრობითობა მის ნამუშევრებში, მთავარი

უურაღდება გადაღის თვით მოდელზე და რაც მთავარია ცვლილებას განიცდის ფერი, კოლორეტი, საერთო გამა პორტრეტების მანერა პერიოდის ნამუშევრები შედარებით უფრო ლოკალურია. ხშირად მხატვარი მხოლოდ ორსამ ძირითად კონტრასტულ ფერს უპირისპირებს ერთმანეთს, რის გამოც ადრეული პორტრეტები უფრო მეტად დეკორატიულია. მეორე ეტაპზე მხატვრის პალიტრა მდიდრდება, კოლორეტი ფერთა ნიუანსებზე იგება და არა კონტრასტებზე. პორტრეტები ერთიან ფერწერულ გამაში წყდება, ისინი მეტ ფერწერულობას იძენენ. მონახში ენერგიული ხედვა, თამამი, ფონები თავისუფლად. ფართოდ დადებული მონახმებით იწერება. თუმცა კი, აქვე უნდა ითქვას, რომ მიუხედავად გარკვეული ტექნიკური ცვლილებებისა, ნებისმიერი დროის უოველი მისი პორტრეტი ინტენსიურია ფერში და მხატვრის ტემპერამენტის თავისებურებას ამუღავნებს.

ბოლო ხანებში შექმნილ პორტრეტთაგან განსაკუთრებით აღსანიშნავია გ. რჩულიაშვილის (1979 წ.), ი. გურგულიას, (1980 წ.), რ. ჩიქვაძის (1981 წ.) და სხვათა პორტრეტები.

ლირიულობითა და თუ შეიძლება ითქვას მელოდურობითაც კი, განსაკუთრებით გამოირჩევა ინოლა გურგულიას პორტრეტი (1980 წ.) კომპოზიკა პორტრეტისა სრულიად გამარტივებულია. მთელი სასურათო სიბრტყე უპირავს მარჯვენა მხარეს გადახრილ სახეს, კომპოზიციას საყრდენს უქმნის ფორმატის ქვედა ნაწილში პორტრეტულად გამოსახული მკერდზე დაწყობილი ლამაზად ჩამოქნილი ხელის მტენები. სახეზე ხაზგასმულია დიდი ნაღვლიანი თვალები. ენერგიული მონახმებით შესრულებული აბსტრაქტული ფონის მონაცრისფერი გამაშია გადაწყვეტილი, აქაც ჩართულია კონტრასტული ნარინჯისფერი და მწვანე, რაც განსაკუთრებული ინტენსიურობით ეღერს ასეთ ფონზე და ერთგვარი დაძაბულობა შეაქვს პორტრეტში. სახის გამომეტყველება, პორტრეტის საერთო კომპოზიციური გადაწყვეტა (თავისა და ხელების მოძრაობა), კოლორეტი, უველაფერი ეს ხელს უწყობს ლირიკულს, არტისტული, მდიდარი შინაგანი სამყაროს მქონე პიროვნების ხასიათის ხედვით.

მ. ბოზობიძის პორტრეტები მოდელისადმი თავისებური, განსაკუთრებული მიდგომით ხასიათდება.

მის ნამუშევრებში პორტრეტული მსგავსების არსებობის მიუხედავად, მხატვარი არასოდეს არ ქმნის პორტრეტებს ნატურიდან. უოველთვის ზეპირად ხატავს მათ. მხატვარს თავის წარმოდგენაში ჩამოყალიბებული აქვს მისთვის იდეალური გმირის სახე, რომელიც მის ნამუშევრებში კონკრეტული გმირის სა-

ხედ გარდაიქმნება. ამიტომაც, შესაძლებელია მ. ბობოხიძის შემოქმედებაში გარკვეული ტიპის შესახებ საუბარი: მოგრობ სახის ოვალი, თელი ნაკვები, და რაც განსაკუთრებით და- მახასიათებელია, დიდი, წყლიანი თვალბი.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მ. ბობოხიძე უმეტესად ხელოვანთა პორტრეტებს ქმნის. ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში მხატვრისათვის ამოსავალი წერტილი, გასაღები თვით ასახული პიროვნების შემოქმედებას, დანახული, განცდილი და გარდატეხილი საკუთარ, მხატვრისეულ პრიზმაში. ამიტომ, მისი პორტრეტები ინარჩუნებენ რა ობიექტურობას, მათში. მაინც ყოველთვის ნათლად იკვეთება მხატვრის საკუთარი დამოკიდებულება პორტრეტირებულიასადმი.

ამ პორტრეტებში ჩვენ არ ვხვდებით პიროვნების მრავალმხრივ დახასიათებას. მხატვარი თითოეული თავისი გმირის ხასიათში იჭერს ერთს, კონკრეტული პიროვნების შინაგანი სამყაროსათვის დამახასიათებელ იმ თვისებას, რომელიც მხატვრისათვის არის ძირითადი და განმსაზღვრელი. და ეს თვისება ხასიათისა მხატვარს ისე ღრმად აქვს განცდილი, ისე ემოციურად გადმოცემული, ჰიპერბოლიზებული შესაფერი მხატვრული ხერხებით, რომ მისი

სახეები პათეტიკურობას იძენენ. მაშასადამე ეს პათეტიკა არ არის უაღბო, არამედ გულწრფელი, ხალასი და უშუალოა. სწორედ განცდილი სიღრმე, გულწრფელობა და შინაგანი რეალობა ძალა აძლევს მის პორტრეტებს სიმშვენიერებასა და შინაგან დამაჯერებლობას.

მანანა ბობოხიძე ერთ-ერთი იმ მხატვართაგანია, რომლებიც თავიანთი თვითშეფასებით ფართო სარბიელზე გამოჩენისთანავე მიიპყრობენ ხოლმე ყურადღებას. პირველივე ნაბიჯებიდან მისმა შემოქმედებამ შეიძინა როგორც თავყანისმცემლები, ასევე მკაცრი კრიტიკოსები. ამ ფაქტის საფუძველი, მიზეზი თვით მხატვრის შემოქმედებაშია და ნათლად მიგვითითებს, რომ მ. ბობოხიძის შემოქმედება არ არის მარტივი, ერთმნიშვნელოვანი მოვლენა. ეს არის თავისებური, თვითშეფასადი, მხატვრულად მთლიანი, პოეტური სამყარო, რომელშიც მხატვარი მიისწრაფვის ასახოს ადამიანის საუკეთესო, კეთილშობილური განცდები და მხარეები და რომელშიც ნათლად იკვეთება მხატვარი, როგორც პიროვნება, საკუთარი ინტერესებით, მრწამსითა და მსოფლმხედველობით, საკუთარი ხედვითა და ხელწერით.

მერი მამაკაცი მატარებლით ერთ კუბეში მჯავრობდა, პირველს თან პატარა ბიჭი ახლდა; იგი ძალზე დაღონებული ჩანდა, თავჩაქინდრული იჭდა და ბავშვებს ყურადღებას არ აქცევდა. მეორე მარტოკა იყო, ერთხანს ისიც ხმას არ იღებდა, მაგრამ, როდესაც პატარა ბიჭი მოურიდებლად დასკუბდა მის შლაპაზე, გოგონამ კი ბაღურადან ჩემოდანი გადმოაყიარა, მოთმინების ფილა აეცო და გაჭავრებით მიუბრუნდა პირველს: სერ, — უთხრა მან, — თუ თქვენ შეიძლება არ დააშოშმინებთ, იძულებული ვიქნები, გაწყენინოთ...

— თქვენი გასაკვირი ჩემ უბედურებასთან შედარებით არაფერია, — ამოიხრა პირველმა, — ჩემმა პატარა გოგონამ ბილეთები სადღაც მიაკარგა, ბიჭმა გვერდით ვაგონში ფანჯრის მინა ჩაამტვრია, მე, გულმავიწყობით, ფული შინ დამრჩენია, ყველაზე სავალალო კი ის არის, რომ შეცდომით სხვა მატარებელში ჩავმსხნდარვართ, ეს სულ ახლახან შევიტყვე, ბოლო სად გურს რომ გამოვცდით.

მართლმაც მოხუცი, გულმავიწყი პროფესორი ლექციას უტარებდა სტუდენტებს ანატომიაში.

— უფრო მეტი თვალსაჩინოებისთვის ახლავე გიჩვენებთ გაკვეთილ ბუყაყს, — მიმართა მან აუდიტორიას, ჩიბიდან ქალღმის პარკი ამოიღო, აუჩქარებლად გახსნა და მაგიდაზე მშვიდადა ამოალაგა ორი ბუტერბროდი და მაგრად მოხარული კვერცხი, მერე კი გაოცებით განაგრძო პარკში ქექვა.

— ეშმაკმა დალახვროს, — ჩაიბუტბუტა ბოლოს, — ყველაფერი აირ-ღაირია, დანადგინებით ვიცი, რომ უკვე ვისაუჭმე, საუჭმე კი აგერ ხელუხლებელია, გაკვეთილი ბუყაყი ამ დილით საკუთარი ხელით ჩავდე პარკში, ნეტა რა დმერთი გაუწყრა, სად გაქრა?

მართ-მართ გაჩერებაზე ხალხით სავსე ავტობუსში ღამაში მანდილოსანი ავიდა, კართან მჯღომმა მოხუცმა ასადგომად წამოიწია, მაგრამ ქალმა თითქმის ძალად დასვა სკამზე, — გმადლობთ, გმადლობთ, ნუ სწუხდებით, — უთხრა მან, — ფეხზე დგომით არაფერი დამიშვებდა.

- კი, მაგრამ, ქალბატონო, ნება მიბოძეთ...
- არაფრით არ დავჯდები თქვენს ადგილზე. — გააწყვეტინა ქალმა, მხრებზე ხელი დაადო და ადგომის საშუალება არ მისცა.
- მოხუცმა ისევ სცადა წამოდგომა, მაგრამ ქალმა კვლავ ძალისძალად დასვა სკამზე.
- ქალბატონო, თუ შეიძლება... — აბუტბუტდა მოხუცი, მაგრამ ქალი ისევ დააწვა მხრებზე, ადგომის საშუალება არ მისცა და გაუმეორა, თქვენს ადგილზე არ დავჯდებიო. აქ კი მოხუცმა უხეშად გასწია მანდილოსანი განზე და წყრომით უთხრა:
- ქალბატონო, ჩემთვის სულ ერთია, ჩემს ადგილზე დაბრძანდებით თუ არა, ნება მიბოძეთ, ავდეგი, ისედაც დამაბრკოლებთ, რა ხანია, უნდა ჩავსულიყავი!

თარგმნა ნანა ჯარბაშვილმა

რედაქციაში შემოსული მასალები ერთ საავტორო თაბახახავზე ავტორებს არ უბრუნდებათ

ჩ ვ ე ნ ი მ ი ს ა მ ა რ თ ი: თბილისი, 88007, დადიანის ქ. № 2.
ტ ე ლ ე ფ ო ნ ე ბ ი: მთავარი რედაქტორი — 99-85-81. მთ. რედაქტორის მოადგილე — 72-26-80. მდივანი — 72-44-78, განყოფილებათა გამგეები — 72-26-85, პროზის — 72-26-80, ლიტერატურული თანამშრომლები — 72-47-82, „ციცისის“ დამატება — 72-17-01, საკორექტორო — 72-48-75.

გადეცა ასაწყობად 17. 2. 81 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 8. 4. 81 წ., ქალღმის ზომა 70×108, ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 10. პირობით ფორმათა რაოდენობა 14, სააღრ-საკ თაბახო 15.85 შეკვ. № 509 უყ 00661 ტირაჟი 48.200

№ 360 60 333.

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЦК КП ГРУЗИИ